RECONNECT

Dr. Amit Goswami

FIZICA Sufletului

O abordare cuantică a vieții,
morții, reîncarnării și nemuririi

LIVINGSTONE

„În ultimii ani, știința fizicii cuantice a pus într-o altă lumină teoriile metafizice ale reîncarnării și nemuririi. Cu toate acestea, cei care reușesc să dezbată inteligent pe marginea metafizicii ca posibilitate de comunicare, prin vise, cu cei de pe lumea cealaltă sunt în număr foarte mic. În același timp, cei care sunt în stare să vorbească despre natura intimă a materiei așa cum este ea descrisă în fizica cuantică, sunt în număr infinit mai mic. Amit Goswami este unul dintre acei puțini care dețin astăzi capacitatea de a face să comunice între ele aceste două domenii ezoterice și de a recomanda moduri în care perspectivele proprii i-ar putea lumina și pe alții."

George W. Fisk,
Spiritual Frontiers

RECONNECT

RECONNECT

Fizica sufletului

O abordare cuantică a vieții, morții, reîncarnării și nemuririi

Dr. Amit Goswami

Traducere din engleză
de Ianina Marinescu

LIVINGSTONE

„Integrând strălucit știința, spiritualitatea și conștiința, fizicianul și scriitorul Amit Goswami se folosește de fizica cuantică pentru a descrie concepte mistice, precum nemurirea sufletului, reîncarnarea și viața după moarte. Dr Goswami descrie conștiința ca fiind mai mult decât un concept abstract – o realitate primară și fundamentală pentru știință, totodată și punctul de plecare al întregului său demers științific. În *Fizica sufletului* asociază descrieri din *Cartea tibetană a morților* cu cunoștințe de-ale sale de fizică cuantică, ajungând la concluzia că memoria reîncarnărilor – viețile trecute și accesul nostru la ele – este un adevăr absolut, dovedit științific".

The Light Connection

„În ultimii ani, știința fizicii cuantice a pus într-o altă lumină teoriile metafizice ale reîncarnării și nemuririi. Cu toate acestea, cei care reușesc să dezbată inteligent pe marginea metafizicii ca posibilitate de comunicare, prin vise, cu cei de pe lumea cealaltă sunt foarte puțini. În același timp, cei care sunt în stare să vorbească despre natura intimă a materiei, așa cum este ea descrisă în fizica cuantică, sunt în număr infinit mai mic. Amit Goswami este unul dintre acei puțini care dețin astăzi capacitatea de a face să comunice între ele aceste două domenii ezoterice și de a recomanda moduri în care perspectivele proprii i-ar putea lumina și pe alții".

George W. Fisk, *Spiritual Frontiers*

De același autor:

- *Doctorul cuantic*
- *Universul conștient de sine: Conștiința creează lumea materială*

Editor: Claudiu Popescu
Coperta: Andrei Gamarț
Tehnoredactare: Rodica Nițâ
Corectură: Georgeta Nicolae

Traducere din *PHYSICS OF THE SOUL: The Quantum Book of Living, Dying, Reincarnation, and Immortality*, autor Amit Goswami, PhD

Copyright © 2001, 2003 by Amit Goswami, PhD, Hampton Roads Publishing Co., Inc. c/o Red Wheel Weiser, LLC. in association with Andrew Nurnberg Associates International

Copyright @ 2015 Editura Livingstone
pentru ediția în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GOSWAMI, AMIT
Fizica sufletului : o abordare cuantică a vieții, morții, reîncarnării și nemuririi / dr. Amit Goswami ; trad.: Ianina Marinescu. - Pantelimon : Livingstone, 2015
Bibliogr.
Index
ISBN 978-606-8545-10-3

I. Marinescu, Ianina (trad.)

1

Distribuit de SC Multicart Com
Tel.: 0733.940.772
www.multicart.eu
www.edituralivingstone.ro
www.facebook.com/editura.livingstone
comenzi@edituralivingstone.ro

Prietenului meu, Hugh Harrison, de neînlocuit când
vine vorba de începuturile cercetării
care a dus la această carte

și soției mele, Uma, fără ale cărei judecăți
și perspective volumul de față nu ar fi atins
nivelul de desăvârșire pe care îl are.

Cuprins

Prefață la ediția a doua 9

1. De la moarte la nemurire 15
2. *Cartea tibetană a morților* are dreptate – și e treaba noastră să o dovedim! 39
3. Nonlocalizare și reîncarnare: o conversație nobilă cu soția mea 73
4. Deschiderea nonlocalizării: *Cartea tibetană a morților* în termeni moderni 85
5. Povestea cu reîncarnarea e mai mult decât nonlocalizare cuantică? 99
6. Avem un singur corp sau mai multe? 129
7. Monada cuantică 159
8. Povestea completă despre *Cartea tibetană a morților* 187
9. De la eu la monada cuantică în evoluție: crearea unui nou context pentru viață 205
10. Yoga morții: cum să mori creativ 233
11. Întrebări și răspunsuri 253
12. Fizica nemuririi 275
13. Ufologie, nemurire și evoluție 299

Epilog. Cele nouă vieți ale sufletului 313

Glosar 321

Bibliografie 335

Index 347

Despre autor 359

Prefață la ediția a doua

Au trecut ceva ani de la prima ediție a *Fizicii sufletului* și mă bucur să pot afirma că teoria, datele și concluziile din această carte sunt mai valide ca oricând. Pe scurt, supraviețuirea după moarte și reîncarnarea sunt noțiuni științifice valide.

Citind *Fizica sufletului*, vei descoperi că teoria centrală a supraviețuirii după moarte și a reîncarnării, prezentată în carte, depinde esențial de un concept denumit memorie cuantică. Ea susține că părți ale memoriei noastre (numește-le memorie cuantică), ce țin în special de învățare, sunt nonlocalizate, ceea ce înseamnă că această memorie nu rezidă local în creier, ci în afara timpului și a spațiului. Astfel, această memorie susține transmigrația dincolo de timp și spațiu, fără semnale, fără transfer de energie. Chestiunea energiei este importantă, fiindcă cei care se opun ideii de supraviețuire după moarte fac mare caz din faptul că greutatea unui corp viu nu se modifică după moarte.

De asemenea, este esențial să înțelegem că supraviețuirea nu înseamnă mare lucru dacă nu face parte din noi înșine, definindu-ne în esența noastră. Dacă stai să te gândești, esența ta s-ar putea să nu constea în istoria ta de viață, ci în ceea ce înveți în acea viață. Dacă acest concept este prea șocant în epoca noastră materialistă, înțelege că asta e ceea ce ne spun tradițiile spirituale de mii de ani; fizica cuantică nu face decât să le valideze perspectiva.

Nonlocalizarea – comunicarea în afara semnalizării – este un concept cuantic. Deşi verificat experimental, mulţi fizicieni sunt sceptici cu privire la validitatea sa, mai ales când vine vorba de domeniul macroscopic al realităţii. Nu-ţi face griji! În carte am prezentat şi datele ştiinţifice; doar păstrează-ţi mintea deschisă când explorezi această idee.

Dacă ţi se pare în continuare prea riscant să investeşti într-o teorie a supravieţuirii şi a reîncarnării, oricât de ştiinţifică ar fi ea, fii liniştit! Există multe dovezi empirice pentru exact acest model cuantic al supravieţuirii şi al reîncarnării prezentat în carte, dar pe care nu le amintesc aici. Există totuşi un corpus de date impresionante pe care le voi prezenta şi pe care, fără să vreau, le-am omis în volumul de faţă.

Există dovezi directe care arată că memoria unei predispoziţii învăţate este nonlocalizată. În anii 1960, neurofiziologul Karl Lashley a făcut un experiment în care a încercat să studieze localizarea cerebrală a învăţării unei înclinaţii. Aşa că i-a învăţat pe şoareci să găsească brânza într-un labirint în formă de Y, iar apoi a început să taie sistematic părţi din creierul acestora, testând să vadă dacă predispoziţia rămânea. În mod bizar, a descoperit că fie şi cu 50% din creier îndepărtat, un şoarece care învăţase drumul putea să ajungă la brânză. Singura concluzie valabilă este că memoria învăţării unei înclinaţii nu este localizată, anticii având pentru asta termenul de *akashic*, un cuvânt în sanscrită ce înseamnă în afara timpului şi a spaţiului. (O altă concluzie, aceea că creierul este holografic a fost foarte la modă pentru o vreme, dar nu mai este considerată valabilă.)

Aşa că nu te reţine, crede! Ideea că memoria învăţării rezidă în afara spaţiului şi a timpului, că este, adică, nonlocalizată, este una ştiinţifică. Nu e o nesăbuinţă să fie

explorată. Iar din această explorare chiar ai multe de câștigat! În primul rând, îți va schimba stilul de viață de la pesimism la optimism. Dacă ești deja optimist, aceste idei îți vor oferi sentimentul unui scop personal și al unui sens al vieții pe care le vei găsi foarte dragi sufletului tău.

Explorează, explorează!
Sunt prea multe idei, semnificații și valori
De explorat într-o viață, zici tu.
Nu te teme. Moartea nu-ți este decât renaștere.
Condiția umană e unică!
Chiar vii înapoi iar și iar!
Nu ești curios?
Ce e la finalul explorării tale?

Pentru mine, crearea teoriei supraviețuirii după moarte și a reîncarnării a fost călătoria care m-a împlinit cel mai mult. Așa cum urmează să citești, călătoria mea începe cu o doamnă în vârstă care m-a întrebat: „Ce se întâmplă când murim?" Pe atunci nu știam și nici nu credeam că se poate ști. Dar în viața mea a apărut un teozof și mi-a remintit de tradițiile care cred în asta și că, de fapt, am crescut într-una din aceste tradiții. Apoi am avut un vis care a venit cu o provocare: „*Cartea tibetană a morților* are dreptate și e treaba ta s-o dovedești!" În sfârșit, o femeie, și absolventă de filosofie pe deasupra, dorea să o sfătuiesc despre suferința pe care o simțea în urma morții prietenului ei. Această serie de sincronicități m-au dus la descoperirile prezentate aici.

Pe măsură ce vei citi cartea, vei vedea că teoria prezentată aici explică și un alt fenomen foarte controversat – mediumul. A fi medium este atunci când susții că „sufletul" cuiva decedat se poate întrupa în tine. Ținând seama de faptul că toate modelele alternative ale acestui fenomen se

bazează pe un fel de dualism, modelul explorat în această carte este singura explicație științifică a acestor fenomene.

Conform acestui model, doar înclinațiile și trăsăturile învățate ale cuiva decedat pot fi canalizate printr-un medium. Acest lucru este verificat prin experimente prezentate în această carte. Mai vreau să adaug câteva comentarii:

1. Multe mediumuri nu fac doar să canalizeze entități și să performeze lucruri neobișnuite, ci prezintă și idei, și povești, insistând că acestea provin de la entitățile respective. Aceste afirmații trebuie privite cu suspiciune.

2. Ce anume face posibilă legătura între un medium și o entitate? Nu oricine poate fi medium! Eu cred că unii oameni mor având anume intenția ca înclinațiile lor învățate să fie disponibile lumii oamenilor chiar și atunci când ei nu mai au corp; alții, ca mediumurile, sunt spiritiști care nutresc anume intenția de a fi astfel.

3. Putem cu toții învăța să fim medium? Într-o carte, numită *Creative Evolution*[1], am scris că sunt puțini cei care pot schimba cursul evoluției umane prin exersarea circuitelor cerebrale ale emoțiilor pozitive cu efect într-o comunitate (cum ar fi entitatea tribală a strămoșilor). Obiectivul este ca, în câteva generații, mare parte din omenire să se nască, având astfel de circuite cerebrale; transmiterea se va realiza prin memoria nonlocalizată a câmpurilor lor morfogenetice – idee pe care o dezvoltă mai departe în carte Rupert Sheldrake. Chiar cred

[1] Evoluția creativă (engl.). (n.t.)

că dacă ne folosim de intenţie pentru a fi mediumuri în masă va fi accelerată propagarea nonlocalizată a înclinaţiilor învăţate.

Şi un comentariu final. Am amintit de povestea unei tinere care a venit la mine să o sfătuiesc despre suferinţa în urma pierderii cuiva drag. Pe-atunci n-am ştiut ce să o sfătuiesc. Acum ştiu: recuperează-te cât de repede poţi, căci suferinţa ta blochează intenţiile celui decedat. Lasă-l să se ducă.

Savurează lectura acestei cărţi. Această cercetare mi-a schimbat viaţa. Sper să o îmbogăţească şi pe a ta.

1

De la moarte la nemurire

Ce este moartea? Pare ușor de răspuns. Moartea este sfârșitul vieții; a înceta să mai trăiești. Dar știm oare ce este viața? Știm oare ce înseamnă a înceta să mai trăiești? Nu e chiar atât de ușor să se răspundă la aceste întrebări, nu de către știință, cel puțin.

Cei mai mulți oameni nu sunt foarte interesați de definițiile științifice ale vieții și ale morții. În 1993, după ce a ieșit pe piață cartea în care propuneam o nouă paradigmă științifică pentru natura realității, o știință bazată pe primatul conștiinței, am participat la o emisiune radio cu telefoane în direct. Prima întrebare nu a fost despre natura realității sau despre conștientizare, ci dacă există viață după moarte. La început am fost surprins; apoi mi-am dat seama că pentru mulți oameni aceasta este întrebarea supremă în ceea ce privește realitatea.

Chiar și copiii doresc să știe. Într-o scrisoare către Dumnezeu, un copil scria: „Dragă Dumnezeu, ce se întâmplă când murim? Nu vreau să mor, vreau doar să știu cum este."

Ce se întâmplă după moarte? În trecut, asta era o întrebare pe care să i-o adresezi unui preot sau unui pastor, sau

guru, sau hoge, sau rabin, sau maestru Zen, sau șaman, nefiind privită deloc ca întrebare științifică. Pe atunci, știința se ocupa cu aspectele mundane ale lumii; religia era sursa răspunsurilor la întrebări cu semnificație mai intimă pentru oameni: cum să trăiești, ce se întâmplă după moarte, cum să-l cunoști pe Dumnezeu și altele asemenea.

Asta nu înseamnă că obțineai de fiecare dată răspuns. Un aspirant Zen s-a dus la un maestru Zen și l-a întrebat:

– Ce se întâmplă după moarte?

Maestrul Zen i-a răspuns:

– Nu știu.

Discipolul a fost surprins.

– Dar ești maestru!, protestă el.

– Dar nu sunt un maestru mort, veni și răspunsul.

Adesea, mulți guru din diverse religii au ezitat, totuși, mai puțin în a oferi răspunsuri. Iar răspunsurile, în cea mai mare parte, erau simple (cele ale religiilor organizate, cel puțin). Dumnezeu este suveranul suprem al lumii împărțite în bine și rău. Dacă aparții binelui, după moarte ajungi în Rai, un loc foarte plăcut al păcii și al bucuriei. Dacă, totuși, iei calea răului, moartea te aruncă în Iad, înghițit de foc, de pucioasă și de suferință. Mesajul religiei a fost „fii bun". Iar dacă fiind bun nu-ți capeți răsplata aici, pe pământ, o vei primi după moarte. Vai, vai! În această epocă științifică sofisticată, acest gen de răspuns este nesatisfăcător.

Și atunci urmează să primești în această carte răspunsuri sofisticate și satisfăcătoare? Eu așa sper. Răspunsurile se bazează pe o fizică nouă, numită fizică cuantică, iar aplicată la filosofia primatului conștiinței, ne oferă o deschidere vizionară prin care pătrund adieri de răspunsuri noi la întrebări vechi de când lumea. Întrebările și răspunsurile despre ceea ce se întâmplă după moarte sunt cele mai recente descoperiri ale acestei științe noi. Citește mai departe!

Ce anume supraviețuiește?

Cine ești după ce mori? Evident, după moarte nu mai poți fi o entitate fizică sau corporală. Prin urmare, e populară ideea unui suflet necorporal. Ți se spune că sufletul e cel care supraviețuiește morții corpului tău. Iar după moarte, sufletul merge fie în Rai, fie în Iad, în funcție de cum o scoți la capăt în Ziua Judecății de Apoi.

Imaginea pe care o au mulți oameni cu privire la ce se așteaptă să fie Raiul indică faptul că și în Rai ei se așteaptă foarte mult să aibă Eul intact, ca în filmele hollywoodiene. Pentru ei, Eul este sufletul. Totuși, împotriva acestei credințe pot fi ridicate obiecții.

Cum ajungem la identitatea cu Eul? E clar că experiențele prin care trecem, pe măsură ce ne maturizăm, ne modelează Eul. Amintirile acestor experiențe sunt păstrate cel mai probabil în creierul fizic. Mai mult decât atât, doar experiențele (cultura) nu reprezintă întregul Eu; pare logic ca și zestrea noastră genetică (natura) să aibă și ea rolul ei. Dar și genetica, și amintirile din creier sunt fizice. Odată cu moartea corpului și cu degradarea, în consecință, a acestor amintiri fizice, mai poate Eul să existe?

Un alt argument împotriva sufletului ca Eu a fost adus de psihologul Charles Tart (1990). Acesta subliniază că creierul și corpul sunt influențe stabilizatoare pentru identitatea noastră. În vise, de exemplu, ne pierdem conștiința corpului fizic și uite ce se întâmplă! Identitatea noastră poate să treacă de la un corp la altul de mai multe ori în același vis; nu există prea multă stabilitate în acel ceva cu care ne identificăm. Același lucru se întâmplă cu pierderea simțurilor și cu substanțele psihedelice. Identitatea normală și stabilă pe care o avem în stare de veghe dispare în aceste stări de conștiință alterată. Tart consideră că asta poate să indice cum este starea alterată de conștiință pe care o atingem

după moarte, dacă nu cumva există alte tipuri de procese de stabilizare despre care nu știm.

Astfel, natura sufletului, natura a ceea ce supraviețuiește după moarte, este o chestiune dificilă și controversată. Ea devine și mai controversată, și mai derutantă când ne uităm la imaginea acestui drum continuu al vieții și al morții din numeroasele culturi. Nu doar că e ceva ce supraviețuiește morții, dar acel ceva se întoarce într-un alt corp, într-o altă naștere, iar procesul continuă la nesfârșit.

Reîncarnarea

Imaginea sufletului care supraviețuiește fie în Rai, fie în Iad după moarte este, mai mult sau mai puțin, o imagine comună a culturilor iudeo-creștine. În alte culturi lucrurile stau oarecum diferit. Uneori – de exemplu în islam – diferențele sunt minore. Însă alteori diferențele asupra perspectivei realității după moarte sunt de-a dreptul radicale. Hindușii din India, budiștii din Tibet și de peste tot (deși în budism conceptul sufletului este foarte subtil) și mulți oameni cu ascendență chineză și japoneză chiar din afara budismului cred în suflet și în Rai și Iad, însă pentru ei sejurul în Rai sau în Iad este doar începutul călătoriei. În aceste culturi, Raiul și Iadul sunt rezidențe temporare, iar apoi sufletul trebuie să se reîntoarcă pe pământ. Cât urmează să stai în Rai sau în Iad depinde de karma ta, un concept al cauzei și efectului ce dispune de o rampă a binelui și a răului, dar cu o diferență majoră.

Când faci bine sporește karma bună, iar faptele rele sporesc karma rea din rampa ta karmică – ca și în creștinism. Karma rea este, desigur, nedorită; de exemplu, mulți chinezi se tem că, dacă faptele lor pământești sunt foarte rele, în viața următoare se vor naște ca șobolani sau chiar viermi. Însă nici karma bună nu poate face roata să nu se mai

învârtă. Oricât de multă karma bună acumulezi, nu poţi rămâne la nesfârşit în perfecţiunea cerească; revii de fiecare dată la imperfecţiunea pământească. Asta introduce ideea subtilă că nici karma bună nu e îndeajuns de bună. Chiar şi aşa, rămâi legat de roata karmică, ciclul reîncarnărilor recurente. Iar roata karmică este văzută ca mânând căruţa suferinţei.

Ce poate fi mai bun decât sporirea de karma bună, decât faptele bune prezente în toate acţiunile şi experienţele tale pământeşti? Ideea de bază hindusă şi budistă este că există un mod de viaţă suprem, perfect, a cărei descoperire opreşte roata karmică. Hinduşii numesc asta *moksha*, ce înseamnă eliberare în sens propriu; iar budiştii o numesc *nirvana*, tradusă cuvânt cu cuvânt, ca dispariţie a flăcării dorinţei.

Ne putem folosi de filosofie pentru a explica aceste diferenţe între viziunea iudeo-creştină şi cele hinduse/budiste legat de ceea ce se întâmplă după moarte. Conform unei abordări filosofice, modelul specific al realităţii după moarte pe care îl concepe o cultură depinde de cât este de bogată sau de săracă material acea cultură. Scopul religiei este de a-i ademeni pe oameni să trăiască în spiritul binelui, şi nu al răului. Dacă o cultură este săracă material, oamenii trăiesc cu speranţa de a se bucura de o viaţă mai bună după moarte. Dacă ar şti despre reîncarnare, n-ar mai ezita să facă şi câte ceva rău din când în când, asumându-şi riscul Iadului temporar. Există mereu viaţa viitoare în care să fii bun. Aşa că ideea Iadului etern este importantă pentru ca ei să nu devieze; ei cunosc deja Iadul şi nu şi-l doresc pentru eternitate. În societăţile bogate, pe de altă parte, poate fi spusă ideea reîncarnării.

În cercurile celor bogaţi, oamenii trăiesc într-un sistem de clase, în care cei mai mulţi fac parte din clasa de mijloc. Dacă faci parte din clasa de mijloc, atunci cel mai rău lucru care ţi se poate întâmpla este să ajungi sărac. Şi atunci are

efect ideea reîncarnării, căci o karma rea nu duce doar la Iad, ci și la o formă inferioară de viață (o clasă mai de jos, de exemplu) în următoarea reîncarnare. Acesta a fost și cazul sistemului hindus de caste din bogata Indie antică, unde a înflorit ideea reîncarnării. Altfel stau lucrurile acum în India; cei mai mulți oameni de acolo sunt acum săraci, iar ideea reîncarnării nu mai este la fel de populară; pe de altă parte, societățile occidentale actuale din ce în ce mai bogate au devenit tot mai mult sisteme de clase. Și nu e de mirare că ideea reîncarnării prinde acum în aceste societăți.

Lucrurile capătă sens. După primele 100 de vieți afli noțiunile de bază: Dumnezeu, bine și rău, suflet, Rai și Iad. După primele 300 de vieți, știi cum e cu reîncarnarea și cu roata karmică. Poți să pui întrebări la care nici nu te-ai fi gândit pe parcursul primelor 100 de vieți. Dacă există viață după moarte, de ce să nu existe și viață înainte de viață? De ce se întâmplă lucruri rele oamenilor buni? Și, cea mai tare, cum se face că un Dumnezeu drept și binevoitor nu le oferă tuturor viața cea bună din Rai?

În comparație cu acestea, ideea eliberării este una de nivel 500. Ajungi la ea numai după ce te-ai delectat cu suficient de multă „karma-cola". Ajungi la ea când pui întrebări despre însăși natura realității și despre legătura ta cu ea, atunci când intuiești că tu, lumea și Dumnezeu nu trăiți separat și independent unii de alții. Ajungi la această idee când întreaga lume de ființe sensibile devine familia ta și vrei să fii în slujba acestei familii în alt fel.

Filosoful Michael Grosso a numit recenta trezire a interesului pentru reîncarnare din America „formarea spontană a mitului reîncarnării", însă e mai mult decât formarea unui mit. Cred că am trecut cu toții, în masă, de primele 100 de vieți și suntem la nivelul celor 300. Iar unii dintre noi cumpănesc deja dacă să treacă sau nu la nivelul următor.

Și când are loc trecerea la nivelul următor? Filosoful Alan Watts (1962) ne-o explică destul de bine. Pentru Watts,

roata karmică seamănă foarte mult cu a merge la carnaval. Inițial, ca suflet, ești mai puțin aventuros. Când te reîncarnezi te mențiii în spiritul binelui. Doar mai târziu ajungi să-ți dai seama că, luând-o pe căi mai riscante, ocaziile de a învăța sunt mai mari – să te naști sărac (dar virtuos) sau să trăiești o viață plină de hopuri, dar creativă. Însă chiar și atunci ești cuprins de plictiseală ca suferință supremă; mai devreme sau mai târziu, ideea dependenței eterne de roata karmică ni se va părea tuturor îngrozitoare. În *Hannah și surorile ei*, regizorul Woody Allen surprinde perfect acest sentiment:

> ... Nietzsche cu teoria lui despre eterna reîntoarcere. El spune că viața pe care o trăim, o să o trăim în același fel, iar și iar, ca eternitate. Super! Asta înseamnă că o să fiu din nou obligat să mă uit la Ice Capades[2]. Nu merită.
>
> (citat în Fisher, 1993)

Când simțim așa, putem să ne îndreptăm către ideea de eliberare.

Observă că și ideea creștină a eternității în Rai, și ideea orientală a eliberării se referă, în esență, la un stadiu pe care îl putem numi cu adevărat nemurirea sufletului – gata cu nașterea, gata cu moartea. Primul (Raiul) este doar varianta oarecum simplificată despre cum ajungem acolo – sunt omiși pașii intermediari.

Să nu crezi că ideea de reîncarnare este întru totul orientală și importată doar de curând în Occident. Reîncarnarea a fost o parte acceptată a iudaismului în care s-a născut Iisus. Mai mulți cărturari susțin că înainte de A.D 553 și creștinismul accepta ideea reîncarnării. Se spune că în acel

---

[2] Spectacol itinerant de divertisment pe gheață (n.t.)

an, Conciliul Ecumenic a dat un edict împotriva ideii că sufletul se reîncarnează, deşi alţi cărturari susţin că un astfel de edict nu a fost niciodată dat de acel conciliu. (Pentru o dezbatere întemeiată, vezi Bache, 1991 şi McGreggor, 1978.)

Alţi numeroşi specialişti sunt de părere că divizarea legată de reîncarnare din Occident nu este o scindare între Orient şi Occident, ci una între liniile ezoterice şi exoterice ale religiilor occidentale. Reîncarnarea este adoptată de către sufiţi, ramura ezoterică a islamului. Iudaismul hasidic susţine reîncarnarea, la fel şi gnosticii şi alte tradiţii mistice creştine (Bache, 1991; Cranston şi Williams, 1984).

Ideea reîncarnării apare frecvent în gândirea occidentală, în afara oricărui context religios. Începând cu Pitagora şi Platon, oameni ca David Hume, Ralph Waldo Emerson, Henry Thoreau, Benjamin Franklin, J.W. von Goethe credeau cu toţii în reîncarnare. Goethe scria:

Sufletul omului este ca apa:
Vine din ceruri
Se ridică la ceruri,
Iar apoi se întoarce pe pământ
Într-o eternă succesiune.

(*din Cântecul nălucilor deasupra apelor,* citat în Viney, 1993)

Iar Franklin, pe când avea numai 22 de ani, şi-a scris deja epitaful:

Trupul lui B. Franklin
Tipograf,
Asemenea coperţilor unei cărţi vechi
Cu miezul sfâşiat
Şi
Fără litere şi poleială,

Zace aici
Hrană pentru viermi,
Dar cartea nu va fi pierdută
Căci, așa cum credea el,
Va reapărea
Într-o ediție mai nouă și mai elegantă
Revizuită și corectată
De autor.

(citat în Cranston și Williams, 1984)

Mișcarea teozofică, pentru care reîncarnarea este o doctrină de bază, s-a răspândit rapid în Occident în secolul al XIX-lea, deoarece sămânța pentru a accepta reîncarnarea fusese deja plantată. Mai recent, sondaje ale opiniei publice arată că un număr semnificativ de occidentali, poate chiar 25%, cred în reîncarnare (Gallup, 1982). Filosoful C.J. Ducass susține că „credința în continuitatea vieții apare [la copii] întru totul spontan". Datele pe care le avem despre reamintirea vieților anterioare arată că acum există multe astfel de cazuri în lumea occidentală (Stevenson, 1974). Dacă reîncarnarea nu este o temă ce ține de o cultură sau alta, dacă este universală, atunci e normal să ne întrebăm dacă această idee are baze științifice.

Sunt supraviețuirea și reîncarnarea idei cu bază științifică?

Mai are vreun sens oricare dintre aceste dezbateri, sub lupa științifică a epocii noastre? Acum câteva zeci de ani, răspunsul ar fi fost neapărat un nu răsunător, dar nu și acum. Un prim motiv sunt datele adunate. Am arătat mai sus despre reamintirea vieților anterioare. Mare parte din ele, aspecte ce au fost verificate, sunt despre copii care-și amintesc viețile trecute. Și mai multe date au fost obținute

în urma a ceea ce se cheamă regresiune în viețile anterioare: sub hipnoză, ca urmare a traumatismelor, prin uz de substanțe sau folosind alte tehnici speciale, oamenii par să-și amintească întâmplări din viețile anterioare. (Pentru o trecere în revistă, vezi Cranston și Williams, 1984.) Și mare parte din amintirile regăsite au fost coroborate. În multe cazuri s-a eliminat posibilitatea înșelătoriei.

Foarte important, reamintirea vieților anterioare nu este singura sursă de date. Experiențele la limita morții – experiențe ale oamenilor aduși înapoi din stări de moarte clinică – se potrivesc foarte bine cu descrierile realității după moarte, cel puțin anumite faze ale acesteia, ce se regăsesc și în „cartea morților" din culturile antice. (Pentru o trecere în revistă a unor astfel de cărți, vezi Grof, 1994). Experiențele la limita morții descriu ieșirea din corp, parcurgerea unui tunel către o altă lume, revederea unor rude moarte de mult, ființe spirituale de lumină și așa mai departe.

În ultimele câteva zeci de ani, știința a început și ea o binevenită, dar neașteptată reevaluare a înțelepciunii antice. Deși, începând din secolul al XVII-lea, linia generală a științei a evoluat în direcția materialului, în ultimele decade ale secolului al XX-lea ea a început să exploreze o sferă spirituală anterior marginalizată În această carte voi demonstra că nou-apăruta paradigmă a științei este consonantă cu ideea de Dumnezeu, suflet, Rai, Iad, karma, reîncarnare – toată gama.

Asemenea idei sunt extrem de subtile atunci când sunt formulate și înțelese corect. Tendința noastră condiționată este să ne gândim la ele într-o manieră grosolană, materialistă[3]. De exemplu, mulți oameni cred că Raiul este un loc

---

[3] Folosesc termenul „materialist" cu referire la persoanele care cred în primatul materiei – respectiv că doar materia este reală; astfel de persoane se mai numesc și realiști materialiști (n.a.)

asemănător pământului (vezi câteva descrieri din filmele hollywoodiene). Religiile populare îl înfățișează adesea în acest fel, căzând pradă modului de gândire din copilărie. Însă e cert că „lumea cealaltă", dacă există, trebuie să fie radical diferită de aceasta.

Știința modernă deține date destul de convingătoare cu privire la o lume monistă – ideea că există o singură substanță din care este alcătuită realitatea. Dacă ar exista o lume dualâ a substanței sufletului, cum ar putea o astfel de lume să interacționeze cu lumea materială? E clar că nici substanța sufletului, nici substanța materială nu pot acționa ca mediator. De asemenea, o astfel de interacțiune nu ar presupune ea un schimb de energie între cele două lumi? Dacă așa stau lucrurile, rampa energetică a lumii materiale ar da, din când în când, dovadă de exces sau deficit, dar adevărul este că nu o face. Faptul că energia lumii materiale e constantă este o lege a fizicii – legea conservării energiei. Astfel, cunoașterea științifică are dreptate să evite dualismul interacțiunii (moștenire a filosofului René Descartes) în modul în care gândește realitatea; știința și dualismul sunt ca uleiul și apa: nu se amestecă.

Vechea știință a ultimelor trei secole ne învață că toate fenomenele sunt fenomene ale lucrurilor materiale. Este un monism bazat pe ideea că materia este fundamentul a tot ce există. Noua paradigmă postulează în schimb un monism bazat pe primatul conștiinței – conștiința (sub diversele sale denumiri de Spirit, Dumnezeu, Divinitate, Ain Sof, Tao, Brahman etc. din tradițiile populare și spirituale), și nu materia, este fundamentul a tot ce există; este un monism bazat pe o conștiință solidară și transcendentă, dar care capătă mai multe forme în ființele sensibile ca noi. Noi suntem această conștiință. Întreaga lume de experiențe, inclusiv materia, este manifestarea materială a formelor transcendente de conștiință.

Alegoria peșterii lui Platon clarifică situația. Platon și-a imaginat experiența umană ca un joc de umbre: suntem într-o peșteră, legați de scaune, uitându-ne mereu spre zidul pe care lumina din exterior proiectează umbre ale unor forme arhetipale ideale. Și, în cele din urmă, lumina este singura realitate, căci lumina este tot ce vedem. În monismul bazat pe primatul conștiinței, aceasta este lumina din peștera lui Platon, arhetipurile formează realitatea transcendentă, iar umbra arată realitatea imanentă.

O astfel de perspectivă monistă a realității, pe care eu o numesc idealism monist, este foarte veche și constituie baza tuturor marilor tradiții spirituale ale lumii, motiv pentru care este numită uneori filosofia perenă. Creștinismul ezoteric denumește fundamentul ființei Divinitate, lumea arhetipală transcendentă fiind Raiul, iar lumea experienței, pământul. În trecut, acceptarea științifică a acestei perspective era limitată, pentru că idealiștii nu puteau să explice concepte precum transcendență și autoreferențialitate (cum unul se divizează în subiect/sine ce se poate raporta la sine și obiect [sau obiecte] separat(e) de sine) în termeni accesibili științific. Noua paradigmă a științei încadrate de conștiință, denumită uneori știință idealistă, a apărut când aceste concepte au câștigat în credibilitate științifică, fiind și subiectul mai multor cărți recente, printre care și una de-ale mele (Goswami, 1993; Herbert, 1993).

Acesta este un progres veritabil. Materialismul este metafizică pură; nu ai cum să verifici obiectiv că totul, inclusiv mintea și conștiința, provine din materie. Filosofia perenă a străbunilor este ceea ce putem numi metafizică experiențială pentru că marii maeștri spirituali din toate tradițiile au afirmat dintotdeauna că au văzut direct că fundamentul ființei este o conștiință fără limite, transcendentă și solidară. Idealismul monist, în schimb – filosofia perenă în noul context al științei încadrate de conștiință – nu este doar

metafizică experiențială, ci și experimentală căci, cel puțin parțial, ideile sale pot fi verificate nu doar prin experiența individuală a cuiva, dar și prin experimente în spațiul public[4].

Dacă ai crescut în cultura occidentală încă foarte materialistă, felul în care vezi lumea este, foarte probabil, un amalgam bizar și confuz de materialism (supremația materiei) și dualism interacționist cartezian (spiritul lumii există ca lume separată și independentă, alcătuită dintr-o substanță nonmaterială ce interacționează cumva cu lumea materială). Nu cu foarte mult timp în urmă, oamenii au încercat să dovedească existența sufletului prin încercarea (neconvingătoare) de a arăta că un corp pierde în greutate după moarte, încălcând principiul conservării energiei.

Chiar și idealiști moniști recunoscuți cad pradă adesea dezbaterii dualiste à la Descartes despre suflet atunci când vorbesc despre moarte și reîncarnare. Ei discută despre stabilirea veridicității stafiilor și aparițiilor ca obiecte ale aceleiași realități împărtășite cu un scaun sau un copac. Văd un scaun pentru că el reflectă lumina către ochii mei. Poate o stafie, dacă este o ființă nonmaterială de pe lumea cealaltă să emită semnale sau să reflecte lumina pe care să o recepteze simțurile mele? Evident că nu. O foarte importantă provocare pentru știința noastră încadrată de conștiință este permutarea dezbaterii despre fenomene legate de moarte și reîncarnare în perspectiva monistă. Este provocarea la care răspund în această carte. Dacă e să folosim concepte dualiste, trebuie să găsim explicații care nu încalcă legile științei; trebuie să împăcăm aceste concepte printr-o perspectivă monistă generică. E ceea ce am reușit să fac eu.

---

[4] Sintagma „metafizică experimentală" a fost creată de filosoful Abner Shimony (n.a.)

Sufletul și cuantica

Ce anume supraviețuiește? Oare ceea ce supraviețuiește se reîncarnează într-un fel pe care l-am putea numi un adevărat continuum – naștere-moarte-renaștere și așa mai departe? În timpul unei perioade intensive de cercetare, care a durat aproape un an, am găsit răspunsul. Există un „suflet" care supraviețuiește morții corpului fizic și care se reîncarnează într-un alt corp pentru a crea un continuum. Da, o astfel de discuție despre suflet are sens în cadrele unei științe bazate pe conștiință, însă doar atunci când ne gândim la suflet în termenii „cuanticii".

Situația este asemănătoare cu cele ce s-au petrecut la sfârșitul secolului al XIX-lea. Fizicienii au descoperit că a gândi materia și lumina în vechiul mod newtonian – și anume că materia este mereu localizată, urmând traiectorii de deplasare foarte bine definite, iar lumina are mereu formă de undă, dispersată, capabilă să fie în mai multe locuri deodată – ducea numai la anomalii și paradoxuri. Atunci au descoperit un nou mod de gândire – cel cuantic.

Cuvântul „cuantic" înseamnă „o cantitate discretă". De exemplu, o cuantă de lumină, numită foton, este o cantitate discretă și indivizibilă de energie, o aglomerare energetică localizată. A recunoaște că lumina are o natură de particulă localizată pe lângă natura sa mai familiară de undă și că materia are o natură de undă pe lângă natura sa mai familiară de particulă localizată a eliminat anomaliile și paradoxurile de care aminteam mai sus.

Astfel, semnificația cuvântului „cuantic" trece cu mult dincolo de discreție. Dinamica cuantică le conferă obiectelor submicroscopice o forță neașteptată, aproape magică.

- Ce înseamnă afirmația că materia este ca o undă și că poate fi în mai multe locuri în același timp?

Dacă ţi se pare paradoxal, acest paradox este rezolvat atunci când înţelegi că undele de materie sunt unde de posibilitate (reprezentate tehnic prin funcţii matematice numite funcţii de undă); ele se găsesc în două (sau mai multe) locuri deodată numai în posibilitate, doar ca suprapunere a două (sau mai multe) posibilităţi.

- Obiectele cuantice există ca suprapunere de posibilităţi până când observaţia noastră le actualizează din potenţialitatea lor, printr-un eveniment propriu-zis şi localizat din multele potenţiale evenimente. Dacă o posibilitate anume are o mare probabilitate de a se realiza, prin observaţie, atunci unda de posibilitate este proporţional de puternică; când unda este slabă, şi probabilitatea posibilităţii respective de a se realiza este proporţional de mică.

Un exemplu va clarifica lucrurile. Să presupunem că eliberăm un electron într-o încăpere. În doar câteva clipe, undele electronului se vor răspândi peste tot prin acea cameră. Acum să presupunem că instalăm în încăpere o serie de aparate de detectare a electronilor, numite aparate de măsură Geiger. Încep toate aceste aparate să emită semnale de detecţie? Nu. Numai unul dintre ele o face. Concluzia? Înainte de observaţie, electronul se răspândeşte prin întregul spaţiu, dar numai ca undă de posibilitate. Iar observaţia duce la reducţia undei de posibilitate, rezultând un eveniment propriu-zis.

- Mecanica cuantică este un calcul al probabilităţilor ce ne permite să calculăm probabilitatea oricărei posibilităţi ocurente în orice situaţie dinamică. Probabilitatea naşte incertitudine. Nu mai putem

şti cu certitudine localizarea unui obiect. Mişcarea obiectelor cuantice este mereu învăluită într-o oarecare incertitudine.

- Înainte ca fizica cuantică să fie adecvat înţeleasă, în ştiinţă predomina o metafizică materialistă – particulele elementare formează atomi, atomii formează molecule, moleculele formează celule, inclusiv neuroni, neuronii formează creierul, iar creierul dă naştere conştiinţei. Această teorie a cauzalităţii se numeşte teoria cauzalităţii ascendente: cauza se deplasează ascendent de la microparticulele elementare până la nivelul macro al creierului şi al conştiinţei. În nicio entitate din lume nu există forţă cauzală, ci doar în interacţiunile dintre particulele elementare.

Dar dacă noi înşine nu suntem altceva decât nişte posibilităţi materiale, cum se poate ca observaţia noastră să ducă la reducţia undelor de posibilitate? Interacţiunea dintre posibilitate şi posibilitate generează doar posibilitate mai complexă, niciodată ceva propriu-zis. Aşa că, dacă în lume ar exista doar cauzalitate ascendentă, reducţia cuantică ar fi un paradox. În interpretarea corectă şi fără paradox a fizicii cuantice, cauzalitatea ascendentă este capabilă să genereze doar unde materiale de posibilitate din care conştiinţa (nonmaterială) să aleagă, iar conştiinţa are forţa supremă, numită cauzalitate descendentă, de a crea realităţi manifeste prin alegerea liberă dintre posibilităţile oferite. Conştiinţa nu mai este înţeleasă ca un epifenomen cerebral, ci ca fundament al fiinţei, în care sunt cuprinse toate posibilităţile materiale, inclusiv creierul.

- Obiectele cuantice pot face un salt discontinuu – acum sunt aici, acum, dincolo; un astfel de salt se

numește salt cuantic. Un atom emite lumină, atunci când un electron face un salt cuantic de la o stare atomică înalt-energetică la una mai slabă. Poți evalua cât este de radical acest salt cuantic, atunci când vizualizezi cum sare electronul de pe o orbită mai înaltă din jurul nucleului atomic către una mai joasă, fără să parcurgă spațiul dintre orbite.

În aceeași ordine de idei, cauzalitatea descendentă este discontinuă în orice fel: cauzal (nu putem atribui o cauză precisă), mecanic (nu putem face un model mecanic), algoritmic (nu se încadrează în limitele matematicii) și logic (logica sa este circulară: observatorul este esențial pentru ca reducția să aibă loc, însă observatorul este doar o posibilitate înainte ca reducția să aibă loc)[5].

- S-a descoperit experimental că obiectele cuantice, adecvat corelate, se influențează nonlocalizat unul pe celălalt, adică fără semnale prin spațiu și în afara unui interval finit de timp. Astfel, obiectele cuantice corelate trebuie că se interconectează într-un domeniu ce transcende spațiul și timpul. Nonlocalizarea presupune transcendență. Ca urmare, toate undele cuantice ale posibilității rezidă într-un domeniu care transcende spațiul și timpul; pentru a folosi terminologia lui Aristotel, adaptată de Werner Heisenberg, îl vom numi domeniul potențialității transcendente.

---

5 Dacă îți este greu să vizualizezi în mintea ta o undă, respectiv o undă de posibilitate, „pentru că undele se deplasează", gândește-te că într-un spațiu închis undele sunt statice; se „unduiesc" rămânând în același loc, ca într-un instrument muzical (n.a.)

Şi nu te gândi că posibilitatea e mai puţin reală decât concretul; s-ar putea să fie invers. Ceva potenţial poate să fie mai real decât ceva manifest, pentru că potenţialitatea există într-un domeniu în afara timpului în care orice concreteţe este pur şi simplu efemeră, căci există în timp. Acesta este modul în care gândesc orientalii, misticii din toată lumea şi fizicienii, care au luat aminte la mesajul fizicii cuantice.

Oare „magia" cuantică – a fi în două locuri în acelaşi timp, cauzalitatea descendentă, salturile cuantice şi legăturile nonlocalizate – atât de puternică şi de clară în domeniul submicroscopic se extinde în lumea macro a experienţei noastre? Ideea inovatoare a vremurilor recente este că creierul nostru face procesări cuantice în fiecare caz de observaţie, care este o măsurătoare cuantică. Creierul răspunde la un stimul prin prezentarea unui fond de posibilităţi cuantice distincte macroscopic, una dintre ele sedimentându-se ca eveniment al experienţei astfel ales de conştiinţă[6].

Poţi deja să sesizezi aici părţi ale metaforei adecvate pentru fizica cuantică a sufletului. În timp ce corpul fizic, viu, reprezintă posibilităţi ce trebuie să se manifeste mereu ca structuri localizate cu un început şi un sfârşit finit, sufletul reprezintă posibilităţi, potenţialitate fără o structură localizată în manifestare. Ca potenţialitate transcendentă fără fixare a manifestării în timp şi spaţiu, acesta intră în transmigraţie (adică este trăit nonlocalizat), trecând dintr-o încarnare, într-un spaţiu şi timp, în alta, dintr-un alt punct în spaţiu şi timp.

Conceptul de suflet îşi revarsă paradoxurile sale carteziene, dualiste, când îl impregnăm cu dinamică cuantică şi

---

[6] Cuantica cerebrală a fost cercetată de mai mulţi autori, printre care Walker (1970), Bass (1975), Stuart, Takahashi şi Umezawa (1978), Stapp (1982, 1993), Wolf (1984), Goswami (1989, 1990, 1993), Herbert (1993), Eccles (1994) (n.a.)

cauzalitate descendentă, după cum se va vedea; iar dinamica cuantică îi mai dă și o forță neașteptată care ne permite să vedem validitatea tehnicilor ezoterice și să explicăm anomaliile datelor. Se pune, desigur, și foarte importantă întrebare, despre cum sufletul, văzut ca posibilitate cuantică fără structură, își reamintește cumulativ fiecare dintre experiențele sale de viață încarnată, dar nu-ți face griji. Este o întrebare căreia am reușit să-i dau de cap, iar răspunsul reprezintă o parte importantă a acestei cărți.

În *Bhagavd Gita*, Krishna îi spune lui Arjuna: „Și tu, și eu ne-am reîncarnat de mai multe ori. Eu îmi amintesc, tu nu." În India, înțelepciunea spune că eliberarea readuce în memorie reîncarnările anterioare și înlătură teama de moarte. Dar acest fel de a face față temerii de moarte este anevoios, disponibil doar pentru câțiva oameni într-o epocă dată.

Perspectiva mea este că o știință a reîncarnării, bine înrădăcinată și fundamentată pe ideea transmigrației sufletului în cadrul noii dinamici cuantice, convingătoare și satisfăcătoare (vei vedea!), va diminua teama noastră de moarte. Și atunci moartea va fi acceptată ca parte a vieții, fără să mai încercăm frenetic să o negăm. Descoperirea semnificației ascunse a fenomenului morții va da sens explorării vieții. Așa cum suntem capabili să trăim la maximum, vom vedea moartea drept cadrul unei ocazii creative, un pas necesar pentru reînnoirea vieții.

Creativitatea în ciclul viață – moarte – renaștere

Ce se întâmplă după moarte? Filosoful chinez Confucius spunea:

Despre Moarte să știi ai vrea?
Ei bine, osteneală n-ani să-mi dau
Când Viața o vei cunoaște, atunci abia
Despre Moarte vorbi-vom din nou.

Confucius are dreptate cu privire la un lucru. Până nu murim, nu avem practic nicio şansă să verificăm empiric ce se întâmplă după moarte. În prezent, oamenii vorbesc despre experienţele lor la limita morţii, când „mor" pentru puţin timp, dar sunt readuşi la viaţă prin revenirea pulsului sau altele de acest fel. Totuşi, aceste experienţe, atât de strigate pe toate drumurile, nu sunt, în sens strict, experienţe ale stării de după moarte.

Însă trebuie să ne bazăm pe un empirism strict pentru a construi o ştiinţă? Cu certitudine, la orice concluzii am ajunge privind viaţa după moarte şi reîncarnarea, acestea trebuie să se bazeze în mare parte pe teorie, pe intuiţie sau pe străfulgerări experienţiale şi pe propria noastră creativitate; ajutorul venit din partea datelor empirice va fi, cel mult, secundar. Însă va continua să fie o ştiinţă dacă vom putea verifica experimental unele dintre cele mai importante ipoteze ale sale şi dacă este utilă, dacă poate fi folosită la obţinerea unei proceduri pentru arta de a descoperi natura morţii şi ce se întâmplă după moarte.

Există o artă a morţii ce poate fi cercetată ca o ştiinţă? Se pare că da. Maestrul spiritual tibetan Sogyal Rinpoche (1993) îşi aminteşte o anecdotă din copilărie. Pe parcursul unei călătorii, un lama era pe moarte. Aşa cum era obiceiul, un tovarăş dorea să-l cheme pe Rinpoche, guru spiritual al acelui lama. Însă lama spuse că nu era nevoie, că ştia ce are de făcut. Şi spunând asta, închise ochii şi muri. Tovarăşul său trimise totuşi după Rinpoche. Acesta aruncă o privire către lama „decedat" şi spuse cu afecţiune: „O, lama, să nu rămâi în această stare... uneori pot apărea obstacole." Şi-atunci, chiar sub privirea uimită a lui Sogyal, lama reveni la viaţă, iar Rinpoche îl ghidă apoi prin procesul morţii conştiente.

Bine-cunoscuta *Carte tibetană a morţilor* este o carte special concepută pentru a ghida pe cineva care e pe moarte.

Putem crea o știință pentru a înțelege moartea? Chiar actualul Dalai Lama, și nimeni altul, scria de curând: „Moartea este un punct de întâlnire între tradiția budistă tibetană și tradiția științifică modernă. Cred că fiecare dintre ele o ajută mult pe cealaltă la nivelul înțelegerii și al avantajelor practice." Sunt de acord. Această carte este o integrare a unei arte vechi de secole cu știința modernă, mai exact a ideilor din *Cartea tibetană a morților* cu fizica cuantică.

Abordarea morții presupune și știința, și arta, însă niciuna dintre ele nu sunt întru totul obiective. Literatura de specialitate și datele pe care le avem te pot ajuta să-ți faci o idee de unde să pornești în gândirea ta, însă aici tu ești șeful. Adevărata semnificație a acestei incursiuni este de a-ți permite ție însuți să descoperi adevărul despre moarte.

Dacă intuiția atâtor oameni (și, probabil, și a ta, întrucât citești această carte) este corectă și ne reîncarnăm, atunci moartea este cel mai mare rit de trecere cu care ne confruntăm. De aceea, unii oameni merg atât de departe și afirmă că întreaga noastră viață este o pregătire pentru moarte. „Înțelegerea vieții umane nu va fi găsită în limitele (unei) vieți umane", spunea psihologul Carl G. Jung. Când cuprindem asta cu inima noastră, ne dăm seama că moartea este parte a unui proces creativ suprem.

Procesul creativ are patru stadii generale: pregătirea, incubația, intuiția și manifestarea. Pregătirea înseamnă trecerea în revistă a cunoștințelor și pregătirea fundamentului pentru intuiția creativă. Incubația este un proces inconștient – procesare fără conștientizare. În timp ce pregătirea presupune străduință, procesarea inconștientă înseamnă procesare fără străduință conștientă, dar nu înseamnă nici somn. Aceste două stadii se împletesc prin alternarea străduinței cu relaxarea – alternarea dintre a face și a nu face, dacă vrei. Intuiția este ivirea unei idei noi, modificarea contextului. Este un salt cuantic al gândirii – o tranziție

discontinuă în gândire, fără a trece prin etape intermediare (Goswami, 1996, 1999). Manifestarea înseamnă punerea în act a transformării impuse de intuiție.

Este viața o pregătire în vederea morții? Ar fi mai corect să spunem că întreaga noastră viață cuprinde primele două stadii – pregătirea și incubația – ale descoperirii creative a naturii realității după moarte. Momentul morții conține posibilitatea intuiției cu privire la realitate, precum și manifestarea intuiției. Gândește-te la posibilitatea ca, prin această intuiție, în funcție de profunzimea ei, să poți alege ce se întâmplă după moartea ta – manifestarea intuiției tale. Și dacă de data asta ratăm intuiția, atunci urmează altă procesare inconștientă, altă pregătire, până când...

Așa că, alegând cum să murim, hotărâm individual, de la caz la caz, ce se întâmplă după moarte. Un astfel de scenariu schimbă cu totul orientarea noastră către moarte, nu-i așa?

Oamenii spun, oarecum justificat, că moartea e ca somnul, că e un mare somn. Eu susțin că mai există și o altă mare posibilitate. Unii oameni, având o experiență spirituală avansată în stări asemănătoare somnului numite *nirvikalpa samadhi*, în care, deși ca adormiți, nu trăiesc senzația separării subiect-obiect, ci pe cea a procesării inconștiente care dă naștere unor intuiții creative la „trezire". Așa că ai de ales. Vrei să mori pentru a dormi un mare somn, iar când te „trezești" în următoarea încarnare să fii practic la fel cum erai? Sau poți muri pătrunzând în marea *samadhi*, iar când te vei reîncarna, vei fi cineva nou – rezultatul unei intuiții creative?

De la moarte la nemurire

Oamenii se întreabă adesea cu privire la sensul vieții, mai ales cu privire la sensul propriei lor vieți. În schema de reîncarnare începem să întrezărim răspunsul la întrebarea despre sens. Această întrebare este despre noi înșine, despre natura noastră de sine și, în general vorbind, despre natura conștiinței noastre. Aceste întrebări le explorăm mai întâi în exterior, iar asta reprezintă faza noastră materialistă. După mai multe încarnări, când răspunsurile nu vin pe această cale, ne întoarcem către interior. La început, călătoria interioară este foarte tentantă și foarte viciată de obiceiurile pe care le dobândim din călătoria exterioară. Însă, treptat, începe să se ivească înțelegerea. Iar apoi, brusc, înțelegerea supremă, când nu mai avem întrebări și suntem eliberați. Acum suntem în afara ciclului naștere-moarte-renaștere; suntem nemuritori. Dacă înțelegerea supremă are loc în timpul vieții, după ce murim n-o să ne mai întoarcem. Dacă înțelegerea are loc în clipa morții, nici atunci nu ne mai întoarcem; va fi moartea noastră ultimă.

Într-una dintre *Upanișadele* indiene există un imn:

Poartă-mă din ireal către real
Poartă-mă din întuneric către lumină
Poartă-mă din moarte către nemurire.

Eliberarea este nemurirea la care se referă acest imn. În crearea unei teorii științifice a reîncarnării, acesta este tipul de nemurire pe care trebuie să îl explorăm.

Însă multă lume, în prezent și în trecut, se gândea la nemurire, având o cu totul altă reprezentare – nemurire în corpul fizic, dobândirea unui corp, care să nu moară niciodată. Este și una dintre trăsăturile fundamentale ale creștinismului – învierea lui Iisus. Cum interpretăm învierea? Evident, cea mai directă interpretare ar fi învierea într-un

corp fizic (nemuritor?). Poate știința să susțină ideea nemuririi fizice sau a învierii după moarte într-un corp fizic nemuritor? Se poate oare ca acest gen de întrebare să fie întreținut de către știință?

Răspunsul din partea acestui autor este da, deși rațiunea se va mărgini la speculații. Dar gândește-te la distanța pe care am parcurs-o în știință. Nu cu mult timp în urmă, chiar și conștiința era considerată problema „tare" a științei. Însă atunci când facem știință încadrată de primatul conștiinței, știința găsește o claritate și o forță nouă (forța cauzalității descendente) și cu această forță suplimentară pot fi căutate și găsite noi răspunsuri. Vei vedea.

2

Cartea tibetană a morţilor are dreptate – şi e treaba noastră să o dovedim!

Dintre toate cărţile morţilor, *Cartea tibetană a morţilor* este remarcabilă ca tablou al vieţii şi morţii omului, alcătuind un continuum de experienţe învăţate. În acest tablou sunt căi de trecere pe care tibetanii le numesc *bardo* şi care te poartă către stări de fiinţare, în timp ce altele sunt porţi către stări după moarte; acest model vede viaţa şi moartea ca pe o serie continuă de tranziţii („moartea este în viaţă, viaţa este în moarte"). În ziar era o caricatură intitulată *B.C.*[7], în care un chiromant, uitându-se în palma clientului, exclamă:

– E uluitor! N-am văzut niciodată o linie a vieţii în forma unui cerc complet.

La care clientul răspunde:

– Cred în reîncarnare.

Putea la fel de bine să spună: „Cred în *Cartea tibetană a morţilor*".

Înainte de a trece la descrierea stărilor de bardo, este utilă o scurtă discuţie despre metafizica budistă. Practic,

---

[7] Before Christ – Înainte de Hristos (n.t.)

metafizica este aceeași ca a idealismului monist pe care am analizat-o deja, însă sunt folosite denumiri diferite. Astfel, conștiința ca fundament al ființei se numește în budism *Dharmakaya*. Tărâmul transcendent al arhetipurilor se numește *Sambhogakaya*. Iar tărâmul manifest al experienței se numește *Nirmanakaya*.

Prima bardo este nașterea; a doua este viața din copilărie până la maturitate și până în momentul de dinaintea morții, care este a treia bardo. A patra bardo e începutul călătoriei în moarte; este începutul unei serii de oportunități pentru sufletul („sinele" care supraviețuiește) ce părăsește trupul[8]. În a patra bardo apare lumina albă a conștiinței pure (*Dharmakaya*). Dacă sufletul recunoaște lumina albă, se eliberează de roata karmică și nu mai este nevoie să se reîncarneze. A cincea bardo în moarte este asemănătoare cu a doua bardo din viață; sufletul îi întâlnește aici mai întâi pe zeii pașnici, iar apoi, pe zeii mânioși – demonii sau *asura* – forme ale lumii arhetipale (*Sambhogakaya*). Lumina albă este văzută acum ca fiind ștearsă, iar recunoașterea nu mai duce la eliberarea totală de roata karmică a *samsarei* (lumea manifestă), ci la calea nirvanică ce duce la eliberare în forma (nonmaterială) a Sambhogakaya; eșecul recunoașterii luminii duce la a șasea bardo, calea samsarică.

A șasea bardo este o stare de bardo a reîncarnării; spiritul a ratat oportunitățile îngăduite ca să se identifice cu conștiința pură sau cu lumea arhetipală transcendentă din Sambhogakaya. Tot ce-i rămâne este calea lumească a renașterii. În funcție de karma, se naște acum unul din cele șase

---

[8] Aici este o problemă. *Cartea tibetană a morților* este scrisă la persoana a doua, fiind adresată celui care moare. Astfel, strict vorbind, nu se face referire la suflet. Totuși, din context reiese clar că într-o traducere la persoana a treia a mesajului cărții este adecvat uzul imaginilor sufletului (pentru sinele care supraviețuiește) (n.a.)

loka (locuri), ce includ Raiul și Iadul, dar și pământul, până când datoria karmică este plătită sau se mărește. După a șasea bardo, sufletul trebuie să se încarneze în formă fizică (Nirmanakaya), putând numai să acumuleze karma nouă.

Din întâmplare, descrierea tranziției după moarte prin ultimele două bardo se aseamănă foarte mult cu hinduismul, unde cele două posibilități din a cincea bardo se numesc *devayana*, calea către zei (descrisă ca o cale ce urcă spre cer), și *pitriyana*, calea către tată (descrisă ca o cale ce parcă face plecăciune către pământ).

Sigur, eu am crescut cu aceste idei, dar în contextul hindus, căci peste *Cartea tibetană a morților* am dat mult mai târziu. Aceste descrieri foarte pitorești au provocat mereu o reacție negativă în sinele meu rațional și științific, chiar și atunci când eram tânăr. Imaginea foarte dualistă a unui suflet fără trup care hoinărește (pe unde?) pe diverse căi spre nicăieri nu avea niciun sens pentru mine. Faptul că nimeni nu putea să verifice dacă există astfel de experiențe, întrucât nimeni nu se putea întoarce la viață din moarte, mă deranja și mai tare.

E interesant că știința modernă are un concept numit gaura neagră – o stea masivă care s-a prăbușit sub propria forță gravitațională, lăsând în spațiu o gaură unică – aceasta având un „orizont" dincolo de care orice poate să cadă în ea și nimic nu mai are scăpare. Astfel, nici dintr-o gaură neagră nu se poate întoarce nimeni ca să ne spună cum e acolo și, totuși, nu e adevărat că nu putem ști ce se întâmplă dincolo de orizontul acesteia. Știm, pentru că avem o teorie foarte solidă, teoria relativității lui Einstein, care ne dă informații.

Menționez asta pentru că puterea unei teorii este adesea subestimată în cultura noastră, însă, în fizica modernă, „chestiile" teoretice pe care nu le putem verifica ne pun la dispoziție predicții de încredere pe baza cărora sunt construite tehnologii de succes (se poate vedea asta în cazul mecanicii

cuantice; ideea teoretică a undelor de posibilitate transcendente a dus la tehnologia tranzistorilor). Acordăm credibilitate acestor teorii și pentru că sunt descoperite prin creativitate.

Revenind la prejudecata mea legată de cărțile morților, am continuat să resimt acest disconfort până în mai 1994, la mai bine de un an după ce prietenul meu Hugh Harrison a venit să studieze noua fizică alături de mine. Știam că Hugh și Ruth, regretata sa soție, construiseră la începutul anilor 1980 un Continuum Center în Bandon, Oregon, care promulga practic ideea morții și a vieții ca o călătorie continuă. Hugh vorbea din când în când despre el și despre ideile de reîncarnare; el susținea că dacă există viață după moarte, ca în creștinism, atunci, prin simetrie, trebuie să existe viață și înaintea vieții. Hugh era un simpatizant al Mișcării Teozofice pe care o demarase Helena Blavatsky, cu mai bine de 125 de ani în urmă. Teozofii considerau reîncarnarea ca făcând parte dintre principiile de bază ale realității (Blavatsky, 1968; Judge, 1973). Totuși, eu eram foarte distant față de asemenea idei.

Cu toate acestea, în prima săptămână din mai 1994, s-a petrecut ceva neașteptat – neașteptat și de neuitat. Eram îngropat într-o activitate ce consta în mare parte în șlefuirea unor idei vechi pentru a le publica, redactarea de replici etc. Creativitatea nu era activă în viața mea, iar viața păruse să-și fi pierdut din nou direcția. Asta m-a făcut ca într-o seară să fiu într-o stare de rară apăsare. M-am uitat la televizor la serialul *Picket Fences;* era un episod axat pe unele dintre problemele etice ale morții. M-am dus la culcare cu o apăsare în piept de care aproape că uitasem, însă dimineața, într-o stare de reverie în care eram pe jumătate adormit și pe jumătate treaz, m-am simțit foarte ușor și prima bănuială despre *Cartea tibetană a morților,* ca fiind corectă și utilă, a început să se ivească pe cerul somnoros al minții mele. De fapt, era mai mult decât o bănuială; era o admonestare

pe care am auzit-o clar: „*Cartea tibetană a morților* are dreptate; și e treaba ta să o dovedești." Fiind sâmbătă, am reușit să rămân mare parte din zi într-un nor de creativitate, timp în care au început să prindă formă câteva idei noi despre moarte și reîncarnare ca teorie științifică. Iluminarea mi-a venit de la fizica cuantică. Ideea fundamentală care m-a entuziasmat cel mai mult a fost nonlocalizarea cuantică.

Posibilitățile cuantice și măsurarea lor

Conform fizicii cuantice, obiectele sunt unde de posibilitate, denumite tehnic funcții de undă. Dacă în calea unui electron este așezat un ecran cu două fante, ca în faimosul experiment (fig. 2.1), prin care dintre ele va trece electronul? Prin amândouă simultan. Ți-e greu să-ți imaginezi asta? Relaxează-te! Asta se întâmplă numai în preconcret, în posibilitate. Electronul trece simultan 50% printr-o fantă și 50% prin cealaltă, dar în posibilitate.

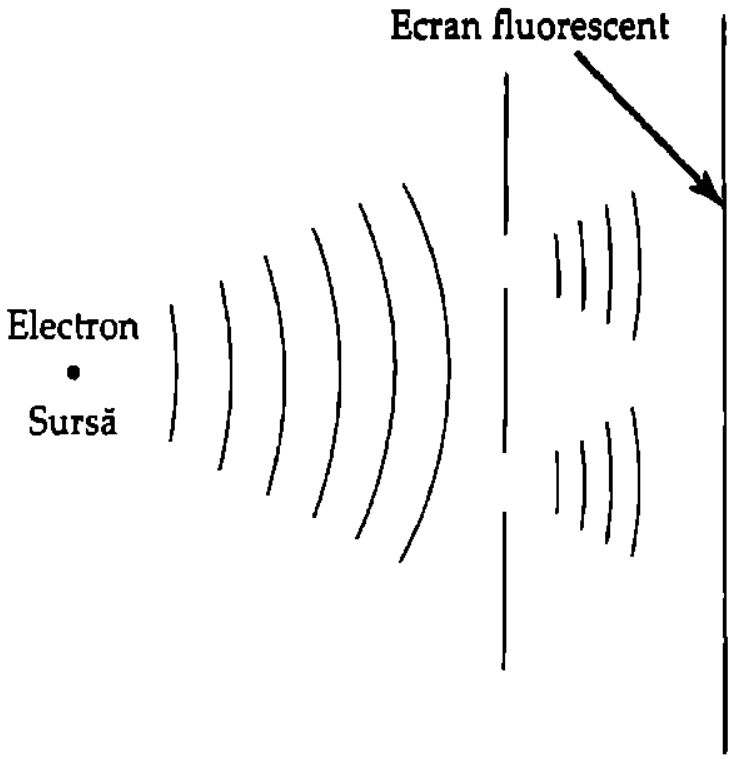

Fig. 2.1 Experimentul celor două fante

Cum știm asta? Pentru că cele două unde de posibilitate din cele două fante se separă și interferează una cu cealaltă. Se combină în așa fel încât în unele locuri unda este mai puternică, iar între aceste locuri unda se reduce (fig. 2.2). Practic, asta le permite electronilor să fie în mai multe locuri, dincolo de ecranul cu cele două fante, unde nu ar fi putut ajunge dacă ar fi traversat doar o singură fantă, așa cum o fac bilele. Dacă arunci cu bile printr-un ecran cu două fante, bilele vor ajunge doar în spatele fantelor. Dar când o rază cu electroni trece printr-un ecran cu două fante înainte de a cădea pe o suprafață fluorescentă dă naștere unui tipar de benzi luminoase mai intense și mai slabe (fig. 2.3), deci nu doar două pete în spatele celor două fante. Benzile luminoase sunt locurile în care unda este puternică, adică în care există o mare probabilitate ca electronii să ajungă. Între benzile luminoase, unde este scăzută probabilitatea ca electronii să ajungă, nu găsim niciun electron; de unde și banda întunecată.

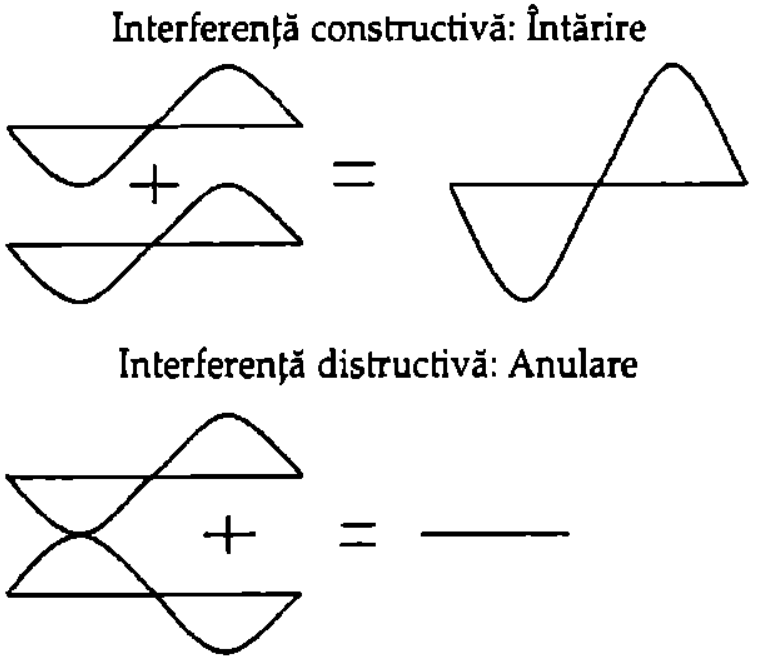

Fig. 2.2 Undele care ajung pe ecranul fluorescent în fază se întăresc una pe cealaltă (interferență constructivă); undele care nu sunt în fază într-un anumit punct se anulează reciproc.

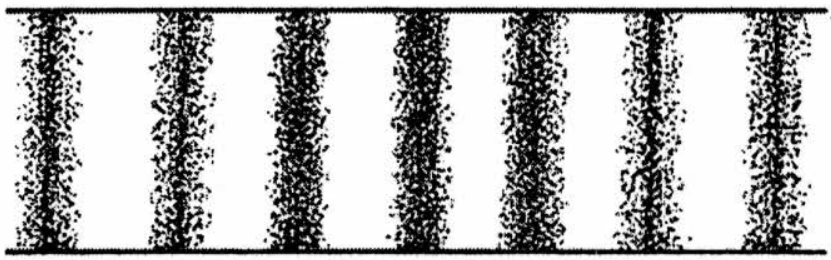

Fig. 2.3 Tiparul final de interferenţă, cu benzi alternative, luminoase şi întunecate

Însă dacă electronii se deplasează ca unde de posibilitate ce face ca posibilitatea să se concretizeze? Indiscutabil, ori de câte ori observăm, ori de câte ori măsurăm vedem o actualizare unică în concret. Până la urmă, când ne uităm la ecranul fluorescent din experimentul celor două fante, fiecare electron ajunge într-un singur punct, nu peste tot. Răspunsul succint care a ieşit la iveală în ultimii ani este că un observator care priveşte extrage din unda care se întinde o actualizare unică în concret – altfel spus, privirea conştientă duce la manifestarea evenimentului propriu-zis dintre toate celelalte posibile[9].

Un comediant din Calcutta s-a dus cândva într-un magazin de dulciuri. A văzut într-o cutie câteva *rasagulla* (bulete de lapte bătut şi zahăr) şi a vrut să cumpere. Dar când vânzătorul a început să le scoată din cutie, comediantul a obiectat:

– Nu le vreau pe astea. Adu-mi din depozit.

Vânzătorul s-a arătat surprins:

– Dar astea sunt din acelaşi lot proaspăt pe care l-am făcut de dimineaţă", protestă el.

– Da, dar la astea din cutie s-a uitat toată lumea", a continuat să obiecteze comediantul.

---

[9] Asta e strict o chestiune de interpretare. Totuşi, aşa cum se arată în Goswami 1993, este singura interpretare lipsită de paradox (n.a.)

E de dezbătut dacă privirea schimbă lucrurile dintr-o cutie, dar efectul privirii în lumea fizicii cuantice este indubitabil şi drastic – operează reducţia posibilităţii la actualizare în concret. Reţine utilizarea anume a cuvântului „reducţie". Fizicienii sunt ataşaţi de acest cuvânt ce denotă măsurare cuantică, ca urmare a imaginii undelor răspândite peste tot şi care se reduc brusc la o particulă localizată – aceasta este imaginea potrivită când măsurăm electroni (fig. 2.4). Prin urmare, vom folosi acest cuvânt chiar şi atunci când vom vorbi de posibilităţile cuantice ale creierului, unde conştiinţa alege actualizarea în concret pe care o trăim.

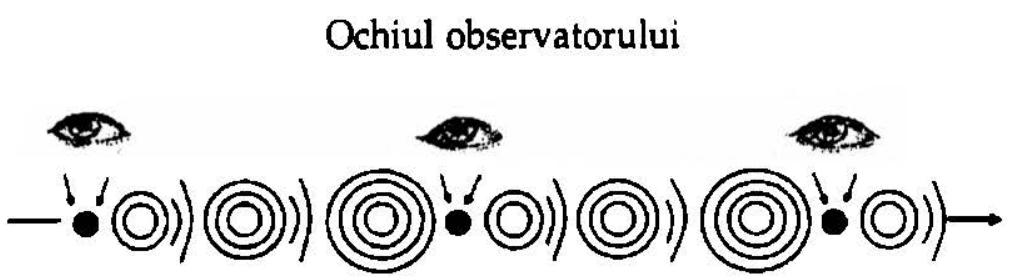

Fig. 2.4 Când privim, operăm o reducţie a undei electronului, localizând-o într-un anumit loc. Însă între observaţiile noastre, electronul se răspândeşte ca o undă de posibilitate cu potenţialitate transcendentă.

Reţine, totuşi, că undele de posibilitate nu se deplasează prin spaţiu şi timp, căci, dacă ar fi făcut-o, nu s-ar fi putut reduce instantaneu la o particulă. (În spaţiu şi timp, toate obiectele se mişcă, având o viteză finită. Limita maximă a vitezei a fost descoperită de Einstein; este viteza luminii.) Undele cuantice sunt unde de posibilitate în potenţialitate transcendentă şi e nevoie de conştiinţă pentru ca posibilitatea să sufere o reducţie, actualizându-se în concret, aşa cum se întâmplă prin exersarea libertăţii de alegere, forţa menţionată anterior a cauzalităţii descendente.

Măsurătorile cuantice și natura conștiinței

Însă această soluție a reducției cuantice prin conștientizare, menționată pentru prima dată de matematicianul John von Neumann (1955), este respinsă de mulți cercetători în cuantică, căci aceștia văd conștiința ca pe o lume dualã separată, care interacționează cu lumea materială în felul descris de Descartes cu mult timp în urmă, iar această perspectivă debordează de întrebări dificile. Ce anume mediază interacțiunea dintre conștiință și lumea materială? Cum poate conștiința să interacționeze cu lumea materială fără să încalce legea fizicii, care spune că în lumea fizică energia se conservă?

Pentru ca actualizarea în concret, realizată de conștiință prin reducția posibilității cuantice, să aibă sens, moștenirea carteziană a înțelegerii dualiste a conștiinței trebuie să se dea la o parte în fața perspectivei idealismului monist. Din perspectiva idealismului monist, conștiința este ceea ce este: este unicul fundament a tot ce există; unica realitate supremă. Conștiința poate să reducă posibilitățile materiale, deoarece ea transcende universul material, situându-se dincolo de jurisdicția mecanicii cuantice. Conștiința cuprinde toate posibilitățile. Când alege dintre ele, ea pur și simplu recunoaște una, fără să fie implicată vreo mediere printr-o a treia substanță sau vreun schimb dualist de energie.

Studiază imaginea gestaltistă (fig. 2.5) în care aceleași linii reprezintă două imagini suprapuse, una a unei femei tinere, iar cealaltă a unei femei bătrâne. Artistul a numit imaginea „Soția și soacra mea". Când percepem tânăra femeie (sau pe bătrână), nu-i *facem* nimic imaginii, ci doar o recunoaștem și alegem dintre posibilitățile deja prezente. Așa este și procesul reducției conștiente.

Fig. 2.5 O imagine gestaltistă, „Soția și soacra mea", autor W.E. Hill. Dacă vezi soacra, nu trebuie să-i faci nimic imaginii pentru a vedea soția; tot ce faci este să-ți schimbi perspectiva privirii. Ambele posibilități, și a soției, și a soacrei, se găsesc în conștiința ta; tu nu faci decât să o recunoști pe una dintre ele.

Convenționaliștii mai obiectează și împotriva conștiinței care transformă posibilitățile cuantice într-o anumită actualizare în concret, pe temeiul că oamenii pot alege diferit, în funcție de conștiința lor individuală. Dar atunci când doi oameni diferiți aleg același eveniment – cu asta cum rămâne? Dacă ei aleg actualizări diferite și contradictorii în concret, nu ar genera asta pandemoniu? Dacă predomină doar alegerea unuia, atunci a cui să fie? De exemplu, să presupunem că tu și eu ajungem din direcții perpendiculare la un semafor dirijat printr-un dispozitiv cuantic și amândoi dorim să se facă verde. Cine trece primul, a cui alegere contează? Răspunsul idealismului monist este că există un singur alegător – conștiința este una. Tu și eu avem gânduri, sentimente, vise etc. individuale, dar nu *avem*

conștiință, cu atât mai puțin conștiințe separate; noi *suntem* conștiință. Iar conștiința este aceeași pentru toți (Goswami, 1993) (vezi și Blood, 1993)[10].

Așadar, alegem, dar în starea nonobișnuită de conștiință în care tu și eu suntem una, alegerile noastre nu intră în conflict. Interpretarea idealist monistă a măsurătorii cuantice are și o altă fațetă importantă (Goswami, 1993). Conștiința este fundamentul ființei; nu o putem opri. Și atunci conștiința alege ea întotdeauna când apare o ambiguitate? Însă atunci nu ar mai există niciun fel de tipar de interferență cu două fante, căci conștiința ar fi ales deja prin care dintre fante să treacă electronul înainte ca acesta să apuce să interfereze cu alter egoul său.

Răspunsul la această problemă este să încerci să-ți dai seama că orice măsurătoare cuantică are nevoie de un observator sensibil. Reține și că atunci când observăm un obiect extern ca răspuns la un stimul, creierul nostru generează un număr de posibilități distincte macroscopic; aceasta este unda de posibilitate a creierului. Ca urmare, în actul observației – o măsurătoare cuantică – conștiința nu doar că reduce unda de posibilitate a obiectului, dar și unda de posibilitate a creierului. Măsurătoarea cuantică din creierul nostru stă la baza autoreferențialității – distincția cognitivă dintre noi, ca subiecți, și câmpul de conștientizare a obiectelor pe care le sesizăm (fig. 2.6). Gândește-te la un covor cu trandafiri pe care-l vezi ca pe un obiect unitar ce stă pe jos. Acum imaginează-ți că vezi trandafirii și modelul de fundal al frunzelor ca pe niște obiecte separate. Însă asta e o aparență; e doar țesătură, iar trandafirii și frunzele nu au o existență separată în afara țesăturii. La fel, distincția dintre sine și obiect, conform măsurătorii cuantice, este doar aparență.

---

[10] Fizicianul australian Ludwig Bass (1971) a ajuns independent la aceeași concluzie cu mult înainte (n.a.)

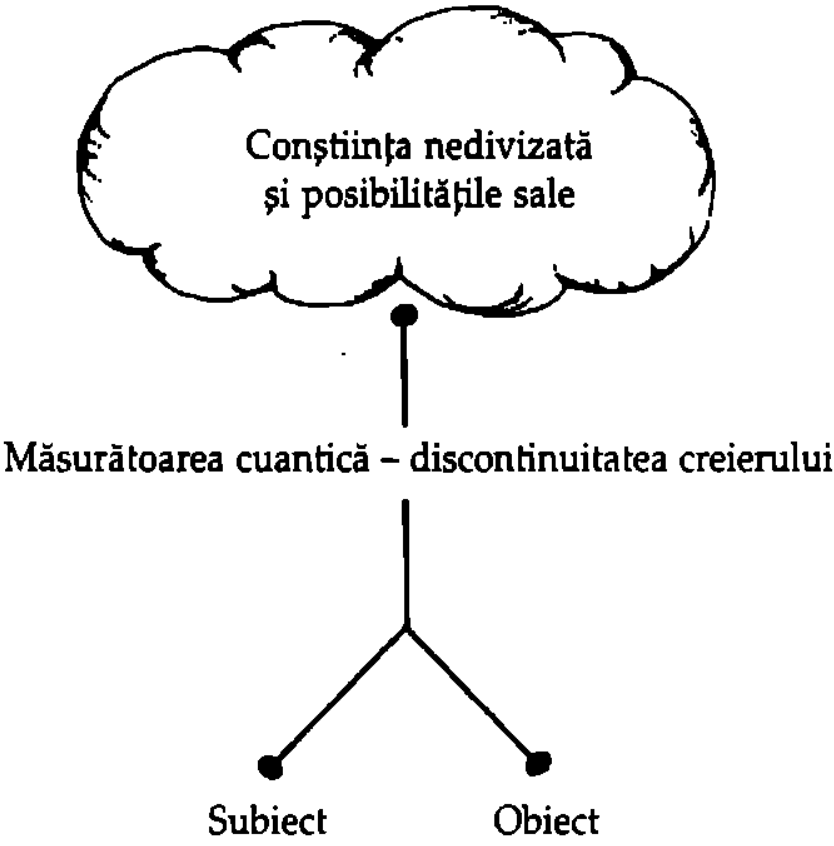

Fig. 2.6 Reducția undei de posibilitate cuantică din creierul observatorului duce la autoreferențialitate – o separare a conștiinței între subiect și obiect.

Ce anume face creierul să fie atât de special încât să existe această autoreferențialitate, această capacitate de a se referi la sine? Gândește-te la logica circulară inerentă de aici: fără creier nu există reducție, dar fără reducție nu există creier, ci doar posibilități.

O astfel de logică circulară (un exemplu familiar este cel cu oul sau găina – care a fost primul?) se numește ierarhie intricată. Măsurătoarea cuantică din creier este o ierarhie intricată, iar asta dă naștere autoreferențialității – natura aparent separată, subiect-obiect, a realității. (Pentru mai multe detalii, vezi capitolul 7).

Experiența are prețul său. Experiența naște amintiri ce condiționează sistemul nostru autoreferențial – creierul nostru. Influența condiționării măsurătorii cuantice este ceea ce dă aparența că acțiunile noastre provin de la un Eu ce acționează pe baza experiențelor sale trecute, a ansamblului său de trăsături. Însă e doar o identitate presupusă despre cum conștiința liberului-arbitru ar fi interesată, în principal, de existența unui punct de referință. Stările noastre obișnuite de conștiință sunt încețoșate de această identitate de sine. (Mai multe despre asta, în capitolul 7.)

Prin urmare, pentru a rezuma, de ce anume e nevoie ca să recunoaștem puterea noastră de cauzalitate descendentă? E nevoie de starea noastră nonobișnuită de conștiință, în care să ne trăim unicitatea dincolo de individualitate și de activitatea de cocreare a lumii divizate în subiect și obiect.

Știu toate astea din lucrarea mea anterioară (Goswami, 1993). Și mai știu că, în ciuda dezvoltării Eului, nu este totul pierdut. Anumite experiențe presupun acest gen de stare nonobișnuită de conștiință menționată mai sus și care ne ajută să pătrundem prin ceața condiționării. Când suntem creativi, când avem percepții extrasenzoriale, când iubim, în aceste situații ne ridicăm deasupra condiționării și acționăm, având cunoașterea deplină a unicității noastre și a activității noastre de cocreație, reducând posibilitățile disponibile în deplină libertate de alegere. Poate că așa se întâmplă și când murim. În momentele de dinaintea morții devenim parte din conștiință și, prin ea, din nonlocalizare.

Nonlocalizarea cuantică și cum se aplică ea creierului uman: un exemplu de metafizică experimentală

Pentru materialiști există doar lumea materială, doar lucruri care se mișcă în timp și spațiu; nu există bază conceptuală pentru o altă lume. Când îți pui întrebări, de genul „ce se întâmplă cu mine după moarte?" gândești dualist. Crezi că partea care supraviețuiește din tine, sufletul tău, se duce într-o altă lume, o lume dual㠂. Dar logica omului de știință te contrazice. Cum interacționează lumea dual㠂 cu aceasta a spațiului și timpului? Iar dacă nu o face, atunci n-are niciun sens să te mai preocupi de asta, pentru că nu ai cum să știi. Fizica cuantică ne oferă o alternativă – conștiința poate să medieze interacțiunea dintre două corpuri separate. Dă-mi voie să elaborez.

În mecanica cuantică obiectele pot fi corelate astfel încât să rămână interconectate (în fază) chiar și atunci când le despart distanțe uriașe (fig. 2.7). Când observăm, obiectele corelate cuantic se reduc la actualizările lor în concret, la separație, dar natura intricată a reducției lor ne arată fără urmă de îndoială că erau corelate. Cum se menține corelația la distanță mare și cum se manifesta instantaneu,

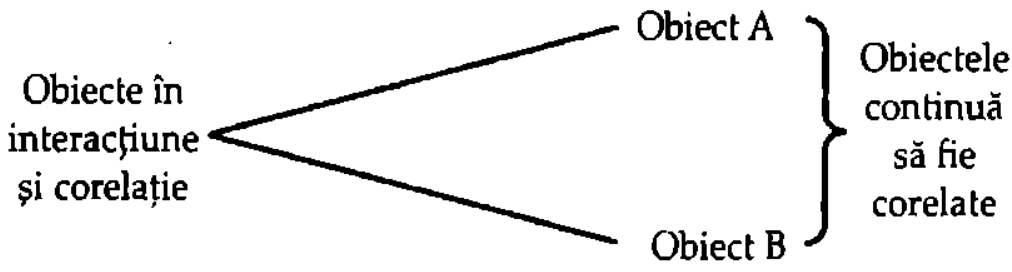

Fig. 2.7 Două obiecte cuantice odată corelate prin interacțiune, această corelație se păstrează chiar dacă obiectele sunt separate de distanțe uriașe.

fără schimb de semnale? Evident, corelația și reducția sa sunt nonlocalizate, presupunând un domeniu de interconectare ce transcende sfera imanentă a realității de tipul spațiu-timp, unde lucrurile se văd ca independente și separate.

Înțelegerea și acceptarea unui tărâm transcendent al interconectării au făcut un salt cuantic, ca urmare a unui experiment de fizică cuantică realizat în 1982 de către un grup de fizicieni francezi, coordonat de Alain Aspect (Aspect, Dalibard și Roger, 1982). Este vorba de un experiment în care doi fotoni se influențează reciproc la distanță, fără schimb de semnale. E ca și cum tu ai dansa la Los Angeles, iar partenerul tău, la New York, însă vă coordinați amândoi în aceiași pași de dans fără ajutorul televizorului sau al oricărui alt dispozitiv de procesare a semnalelor.

Ceva mai multe detalii te vor ajuta în clarificarea nonlocalizării procesului măsurătorii cuantice. Adu-ți aminte că în fizica cuantică, înainte de a le observa noi, obiectele sunt unde de posibilitate. Astfel, o cuantă de lumină (foton) nu are nicio calitate până când nu este măsurată. Experimentul lui Aspect s-a concentrat pe o calitate cu dublă valoare a fotonului, numită polarizare de-a lungul sau perpendicular pe o anumită axă (ceva măsurat de lentilele unor ochelari de soare Polaroid; dubla valoare este evidentă atunci când îți dai seama că niciun foton nu poate trece prin două lentile polaroide încrucișate perpendicular, una cu axa pe verticală, cealaltă pe orizontală; vezi fig. 2.8).

În experimentul lui Aspect, un atom emite o pereche de fotoni atât de corelați, încât dacă unul este polarizat de-a lungul unei axe, al doilea trebuie să fie polarizat de-a lungul aceleiași axe. Dar obiectele cuantice sunt doar posibilități, așa că fotonii nu pornesc de la nicio axă de polarizare prestabilită; doar observația noastră poate fixa pentru ei o axă de polarizare. Și dacă observăm un foton corelat, atribuindu-i astfel o polarizare anume, și celuilalt foton i se

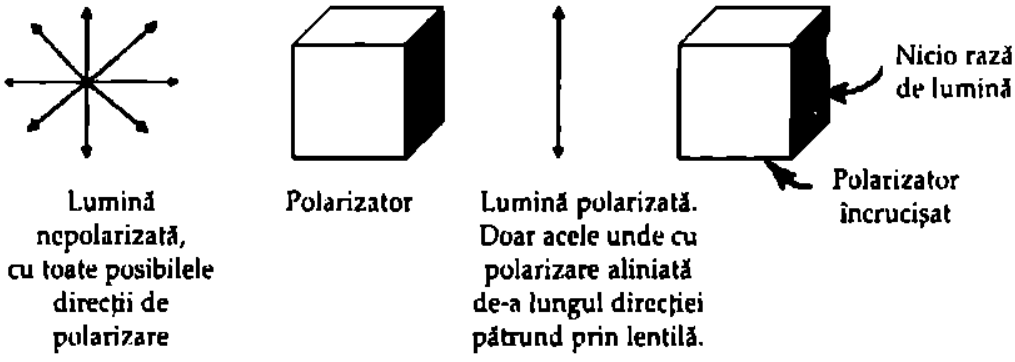
Nicio rază de lumină
Lumină nepolarizată, cu toate posibilele direcții de polarizare
Polarizator
Lumină polarizată. Doar acele unde cu polarizare aliniată de-a lungul direcției pătrund prin lentilă.
Polarizator încrucișat

Fig. 2.8 Dubla valoare a polarizării luminii este sesizată când lumina trece prin două lentile polaroide încrucișate; nu se vede nimic.

atribuie automat aceeași polarizare, indiferent cât este acesta de departe de primul foton. Dacă cei doi fotoni sunt atât de departe încât atunci când măsurăm unul a cărui influență nici măcar lumina (ce se deplasează cu cea mai mare viteză în natură) nu o poate media asupra celuilalt, trebuie să concluzionăm că influența este nonlocalizată, având loc fără semnale locale intermediare. Asta e ceea ce au descoperit experimental Aspect și colaboratorii săi.

Cum sunt conectați cei doi fotoni, dacă nu prin semnale ce străbat spațiul în timp? Sunt conectați printr-un domeniu nonlocalizat de conștiință, care transcende spațiul și timpul. De unde rezultă că această conștiință, acționând nonlocalizat, operează simultan o reducție a stărilor celor două obiecte cuantice corelate.

Tradus pe limba oamenilor obișnuiți, când doi oameni sunt corelați, iar apoi se mută fiecare la câte un capăt al pământului, dacă unul dintre ei vede un semnal luminos, se poate ca și celălalt să îl vadă, fără stimulul propriu-zis (fig. 2.9). Ți se pare absurd? De fapt, o astfel de influență și de comunicare reciprocă nonlocalizată între oameni este cunoscută de mii de ani în domeniul mental. Se numește telepatie.

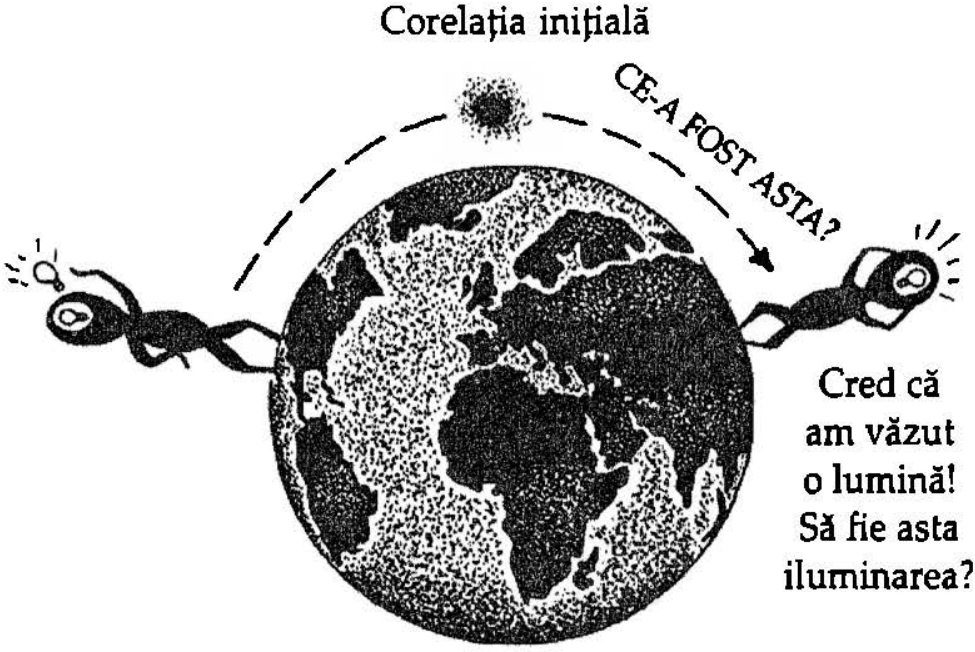

Fig. 2.9 Miracolul corelațiilor nonlocalizate. Corelați inițial, dacă un subiect vede un semnal luminos, îl vede și celălalt. E asta doar o metaforă?

De curând, telepatia a fost demonstrată în experimente controlate științific. În experimente numite vizualizare la distanță, un medium vede un obiect selectat arbitrar de către computer, iar partenerul său din laborator desenează, sub supravegherea experimentatorului, obiectul respectiv. Imaginea este apoi verificată cu ajutorul computerului pentru a vedea dacă se potrivește cu obiectul inițial (Jahn, 1982).

Într-un alt tip de experiment ce dovedește interconectarea nonlocalizată, un subiect este urmărit de la distanță, fără ca el să știe, prin intermediul unui sistem de televiziune cu circuit închis. Chiar și așa, comportamentul său este influențat de faptul că este urmărit (Andrews 1990, 1994).

Experimentul realizat de Jacobo Grinberg-Zylberbaum, neurofiziolog la Universitatea din Mexic, și colaboratorii săi (1994) susține și mai obiectiv ideea nonlocalizării cerebrale – acest experiment pentru creiere este echivalent cu expèrimentul obiectiv al lui Aspect pentru fotoni.

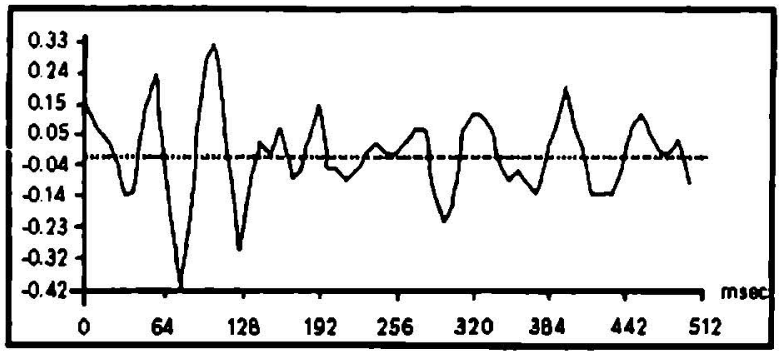

Potențial suscitat N = 100 O2 Subiect: JP

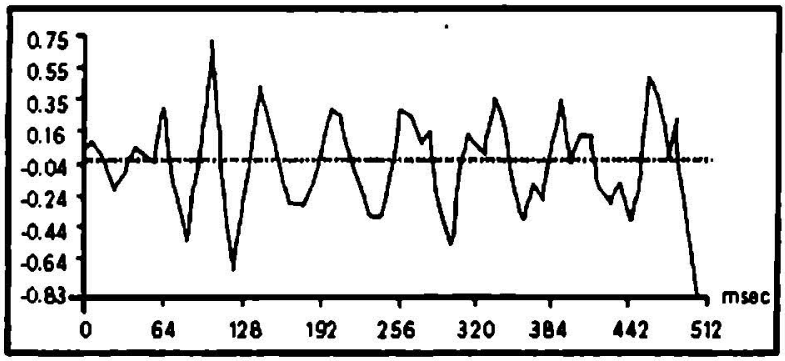

Potențial transferat N = 100 O2 Subiect: TP

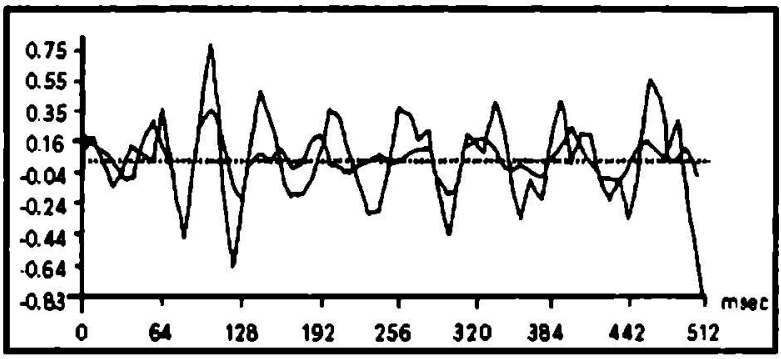

Suprapunerea dintre potențialul suscitat și potențialul transferat N = 100 O2 Subiect: TP

Fig. 2.10 În experimentul lui Grinberg-Zylberbaum, dacă doi subiecți sunt corelați, iar unuia dintre ei i se arată un semnal luminos ce generează un potențial suscitat și distinct în electroencefalograma atașată scalpului său, în electroencefalograma partenerului său nonstimulat apare un potențial transferat de forță și fază comparabile (suprapunere în proporție de 70%). A se observa diferența de scală a ordonatei în cele două figuri. (Din amabilitatea lui Jacobo Grinberg-Zylberbaum)

Doi subiecți sunt instruiți să interacționeze timp de 20 de minute pentru a stabili o „comunicare directă" între ei; apoi fiecare intră în câte o cameră faraday (incintă metalică ce blochează toate semnalele electromagnetice), continuând să-și mențină comunicarea directă pe toată durata experimentului. Unuia dintre subiecți i se arată o serie de semnale luminoase care să genereze un potențial suscitat, o reacție electrofiziologică unică a creierului la stimulul senzorial, măsurată cu un electroenecefalograf (fig. 2.10, sus).

În mod surprinzător, în aproximativ unu din patru cazuri, creierul nestimulat arată o activitate electrică, un potențial „transferat" aproape similar ca formă și forță cu potențialul suscitat (fig. 2.10, mijloc și jos). Subiecții de control care nu sunt corelați și subiecții experimentali care, conform propriilor declarații, nu stabilesc sau nu mențin o comunicare directă, nu arată niciodată vreun potențial transferat (fig. 2.11). Explicația imediată este nonlocalizarea cuantică – cele două creiere acționează ca sistem cuantic corelat nonlocalizat. Ca răspuns la un stimul ce acționează doar asupra unuia dintre creierele corelate, conștiința generează prin reducție stări similare în cele două creiere, de unde și asemănarea potențialurilor lor. Rezultatele experimentale și concluziile lui Grinberg-Zylberbaum au fost replicate de curând (pentru stimuli auditivi) de către neuropsihiatrul Peter Fenwick (1999) la Londra.

Sigur, în aceste experimente, subiectul nestimulat aflat în corelație cu cel stimulat nu resimte propriu-zis stimulul sesizat de partenerul său; pentru asta va fi probabil nevoie de un alt salt la nivelul purității intenției. Cu toate acestea, e cu adevărat remarcabil că undele cerebrale ale unui subiect pot fi comunicate altui subiect fără transfer local de semnale.

Impresionanta asemănare dintre creierele corelate și fotonii corelați este evidentă, dar există și o diferență

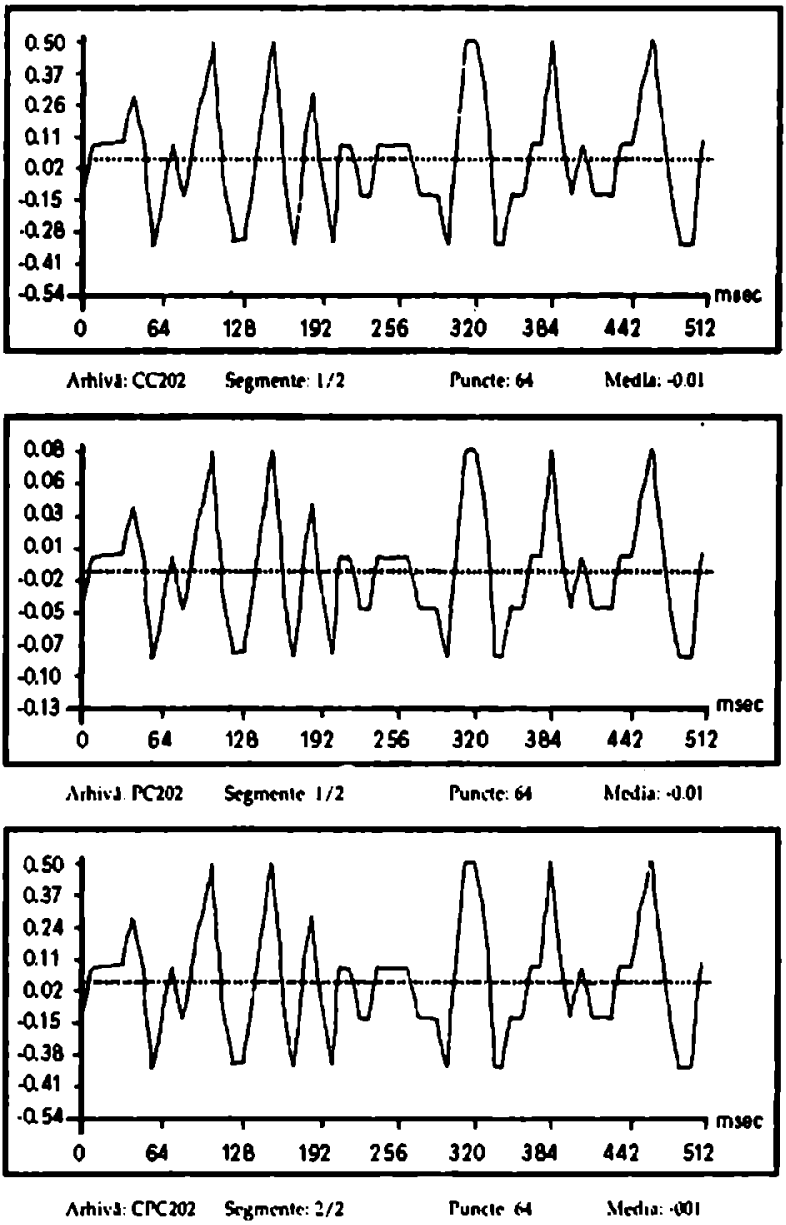

Potențial suscitat N = 100 O2

Absența potențialului transferat N = 100 O2

Suprapunere

Fig. 2.11 Chiar și atunci când există un potențial suscitat și distinct în electroencefalograma subiectului stimulat, la subiectul de control fără corelație nu se manifestă niciun potențial transferat. A se observa scala.
(Din amabilitatea lui Jacobo Grinberg-Zylberbaum)

impresionantă. Asemănarea constă în faptul că în ambele cazuri corelația inițială se realizează printr-o oarecare „interacțiune". În cazul fotonilor, interacțiunea este pur

fizică. În cazul creierelor corelate însă este implicată conștiința. Pentru fotonii corelați, îndată ce unda de posibilitate a unuia este redusă prin măsurare, obiectele devin necorelate. Însă în cazul creierelor corelate, conștiința nu doar că stabilește inițial corelația, dar o menține prin intenționalitate și pe durata experimentului.

Pentru a obține un potențial suscitat clar, experimentatorii se folosesc, de regulă, de o procedură de mediere între circa o sută de semnale luminoase, cu scopul de a elimina „zgomotul". Însă creierele nu se decorelează imediat ce unul dintre observatori vede semnalul luminos. Singura concluzie: conștiința restabilește corelația de fiecare dată când aceasta se întrerupe. De aceea e esențial ca subiecții să-și mențină intenția de interacțiune prin comunicare directă pe întreaga durată a experimentului.

Această diferență între fotonii corelați și conectați nonlocalizat și creierele corelate este foarte semnificativă. Conform unei teoreme atribuite fizicianului Philippe Eberhard, nonlocalizarea fotonilor corelați, deși impresionantă ca demonstrație a radicalității fizicii cuantice, nu poate fi folosită pentru transferul de informație. Dar în cazul creierelor corelate, întrucât în stabilirea și menținerea corelației este implicată conștiința, teorema lui Eberhard nu se aplică, iar transferul de mesaje nu este interzis. Când unul dintre subiecți vede un semnal luminos, în creierul celuilalt subiect conștiința operează o reducție a posibilităților la un eveniment similar (fig. 2.12).

Această ultimă achiziție a înțelegerii m-a făcut să mă gândesc că poate e posibilă crearea unui model realist al încarnării și, da, chiar al *Cărții tibetane a morților*. Care sunt cele mai impresionante date din studiile despre reîncarnare? Un copil căruia îi revine memoria vieților anterioare la vederea casei sale (sau a altui lucru asemănător) dintr-o altă viață. Să presupunem că amintirea a fost declanșată

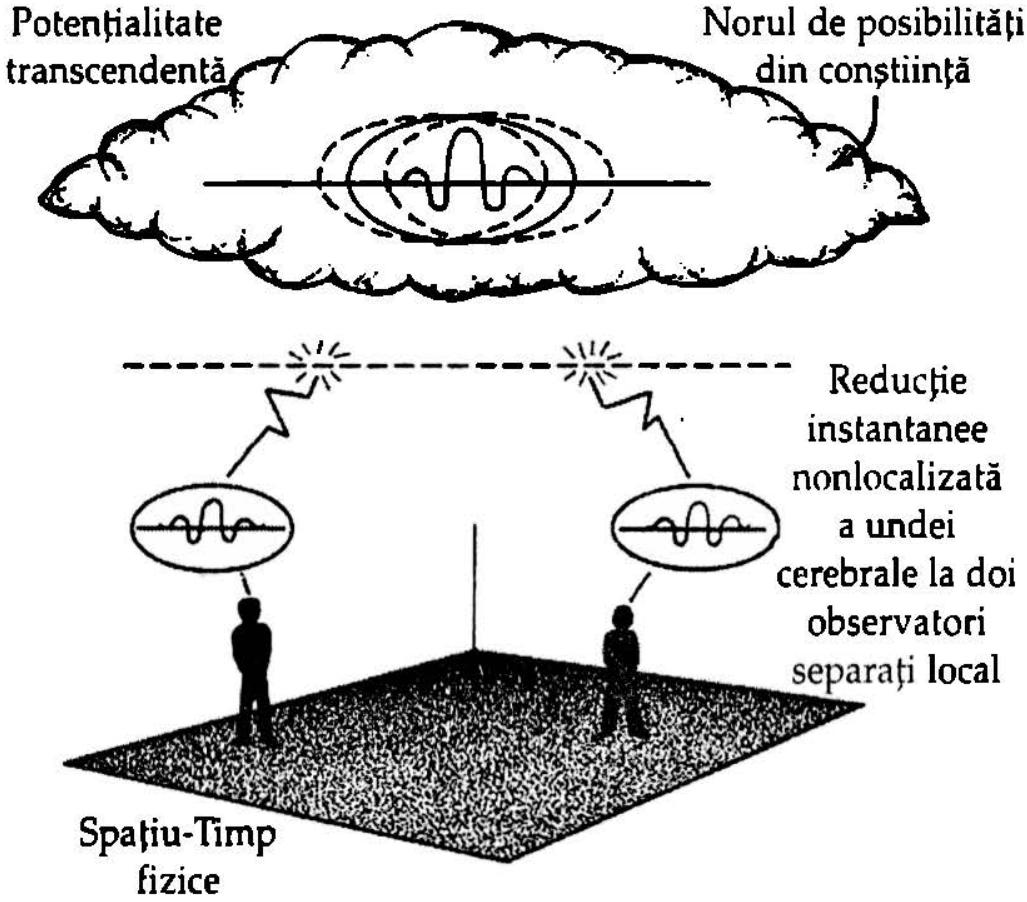
Potențialitate transcendentă
Norul de posibilități din conștiință
Reducție instantanee nonlocalizată a undei cerebrale la doi observatori separați local
Spațiu-Timp fizice

Fig. 2.12 Conștiința mediază transferul de potențial electric de la un creier corelat la altul.

prin-un transfer nonlocalizat al informațiilor importante din încarnarea anterioară a copilului! Despre asta vom vorbi în detaliu în următoarele două capitole.

Încă un comentariu: intenția conștientă și acordul celor doi subiecți sunt esențiale pentru reușita oricărei comunicări telepatice. Cu toate acestea, intenția nu este pur și simplu egotică; doar să te gândești sau să-ți dorești nu este de-ajuns, ci este vorba de a te lăsa să pătrunzi într-o stare de conștiință dincolo de Eu, unde cei doi devin una. Iisus știa despre asta când spunea: „Dacă doi dintre voi se vor învoi pe pământ în privința unui lucru pe care îl vor cere, se va da lor de către Tatăl Meu Care este în ceruri" (Matei 18:19). Foarte semnificativ, cuvântul grecesc pentru „a fi

de acord" este *symphonein*, rădăcina etimologică a cuvântului „simfonie". A fi de acord înseamnă a vibra în fază în corelație cuantică. Și nu asta vedem în coerența datelor despre undele cerebrale din figurile 2.10 și 2.11?

Cercetătorii materialiști se plâng că de cele mai multe ori nu reușesc să refacă experimentele telepatice, chiar și cu persoane recunoscute ca medium. Eu cred că acestor experimente le lipsește unul dintre ingredientele-cheie: intenția conștientă. Conștiința este una. Probabil că scepticismul minții închise a experimentatorului influențează intenția conștientă, astfel încât în prezența unei asemenea ostilități conștiința nici nu corelează cele două mediumuri, nici nu operează o reducție a posibilităților (aproape) identice din creierele lor[11].

Experimentul alegerii amânate

Ce e interesant e că nonlocalizarea cuantică se propagă nu doar în spațiu, ci și în timp. Ești suficient de incitat ca să iei la cunoștință despre experimentul alegerii amânate, cel care a dus la această concluzie (Wheeler 1983)?

O rază de lumină este separată în alte două raze de intensități egale, prin intermediul unei oglinzi pe jumătate argintate O_1; aceste două raze sunt apoi reflectate prin două oglinzi obișnuite **A** și **B** către un punct de intersecție **P**, situat în partea dreaptă (fig. 2.13, unde putem adăuga sau nu încă o oglindă pe jumătate argintată). Inițial, experimentul a fost conceput pentru a demonstra complementaritatea undă-particulă: într-o dispunere experimentală obiectul cuantic

---

[11] Fizicianul Russel Targ, unul dintre pionierii experimentelor controlate de vizualizare la distanță, cu care am purtat multe discuții pe această temă, este de aceeași părere ca și mine (n.a.)

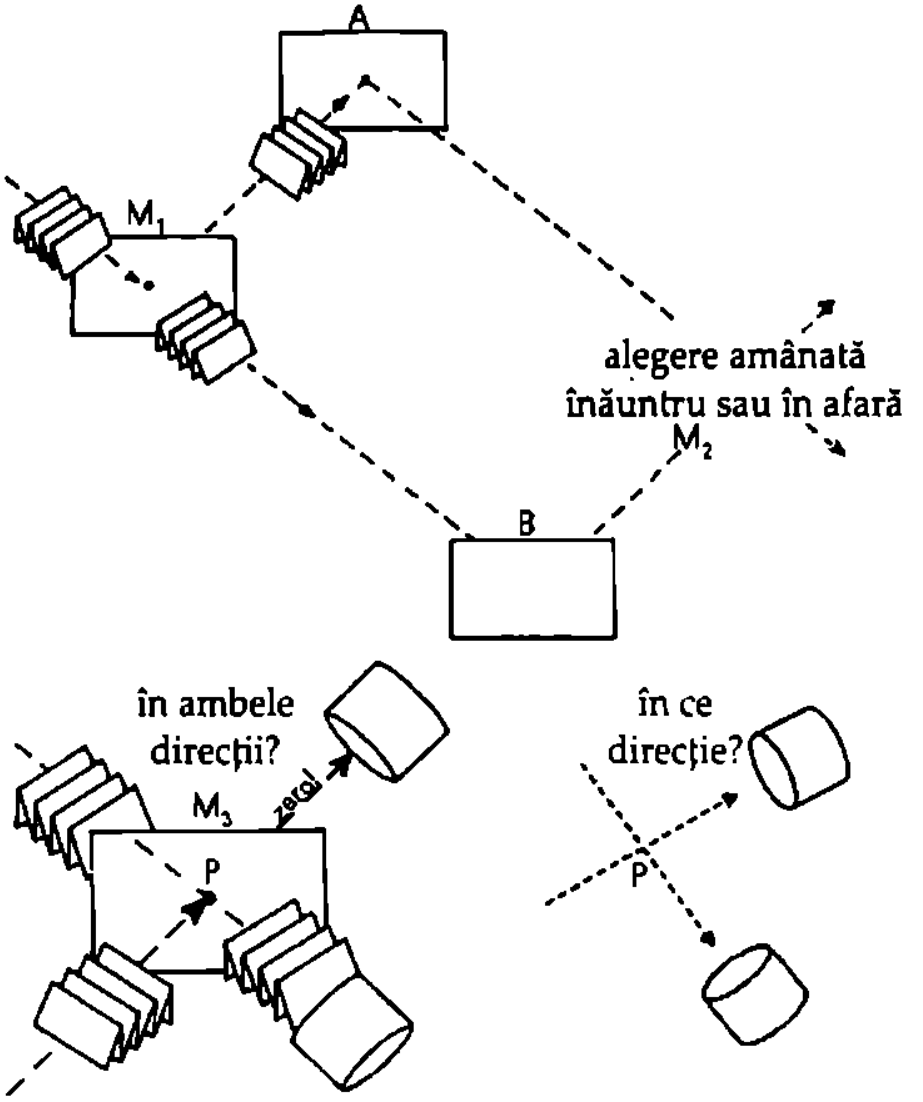

Fig. 2.13 Experimentul alegerii amânate. Dispunerile pentru a vedea natura de undă (interferență, semnalul anulat la unul dintre detectoare) și natura de particulă (fără interferență, ambele detectoare ticăiesc) a luminii sunt indicate în figura din stânga jos și, respectiv, dreapta jos.

se manifestă ca undă, fiind în două locuri în același timp (experimentul celor două fante amintit mai devreme este și el o astfel de dispunere); într-o altă dispunere este detectată o particulă, localizată într-un loc la un moment dat (ca atunci când este detectată o radiație radioactivă cu

un aparat de măsură Geiger). Dacă alegem să detectăm modul de particulă a luminii, așezăm detectoare sau aparate de măsură după punctul de intersecție **P**, așa cum se arată în partea din dreapta jos a figurii 2.13. Unul dintre cele două aparate va ticăi, indicând direcția localizată a obiectului și demonstrând calitatea de particulă a acestuia.

Pentru a detecta natura de undă a obiectului, profităm de fenomenul compunerii undei, ca în cazul celor două fante, prin așezarea în punctul **P** a unei a doua oglinzi pe jumătate argintate $\mathbf{O_2}$ (fig. 2.13, stânga jos). Cele două unde create prin separarea razei cu $\mathbf{O_1}$, vor fi forțate de către $\mathbf{O_2}$ să se compună constructiv de o parte a lui **P**, acolo unde ticăie aparatul de măsură și, distructiv, de cealaltă parte, unde aparatul de măsură nu ticăie deloc. Însă reține că atunci când detectăm modul de undă a luminii, trebuie să cădem de acord că fiecare cuantă luminoasă se deplasează pe ambele direcții **A** și **B**; altfel cum ar putea să apară compunerea undelor?

Dar aspectul cel mai subtil al experimentului abia acum urmează. În experimentul alegerii amânate, experimentatorul decide în ultimul moment, chiar în ultima pico-secundă (10^{-12}), dacă să așeze sau nu în punctul **P** o altă oglindă pe jumătate argintată, dacă să măsoare sau nu natura de undă (decizia se manifestă prin mijloace mecanice, desigur). De fapt, asta înseamnă că dacă te gândești la ele ca la niște obiecte newtoniene obișnuite cuantele de lumină s-au deplasat deja dincolo de punctul de separație $\mathbf{O_1}$. Chiar și așa, prin așezarea unei oglinzi în punctul **P** se manifestă de fiecare dată natura de undă, iar prin neașezarea unei oglinzi se manifestă natura de particulă. Se deplasează fiecare cuantă de lumină pe o direcție sau pe două? Cuantele de lumină par să reacționeze instantaneu și retroactiv chiar și la alegerea noastră amânată. (Întâmplător, în caz că te întrebai, asta arată și că fotonul în sine

nu poate să procedeze la reducția propriei sale unde de posibilitate, pentru că altfel cum ar fi putut să mai reacționeze la alegerea noastră amânată?).

Un obiect cuantic se deplasează pe o direcție sau pe două, în perfectă armonie cu alegerea noastră. Cum se poate asta? Pentru că direcțiile obiectelor sunt doar direcții *posibile*, iar obiectele sunt doar unde de posibilitate, înainte ca noi să le facem să se manifeste prin observație. Nicio direcție nu este stabilită în concret; posibilitatea se actualizează aparent retroactiv în concret, în ceea ce pare a fi cauzalitate inversă.

Nu există obiect cuantic manifest până când nu-l *vedem* noi, chiar dacă acel obiect este întregul cosmos. Nu există cosmos manifest – ci doar posibilități – până când prima ființă sensibilă (probabil prima celulă vie) nu observă universul. Observația reduce retroactiv universul, împreună cu întreaga cauzalitate care a dus la prima sesizare sensibilă. Iar observația este autoreferențială – sensibilitatea primei celule vii este cocreată împreună cu universul.

Prin urmare, dacă avem obiecte corelate nu doar în spațiu, ci și în timp, alegerea conștientă și reducția cauzalității în orice moment din timp va face să se precipite întreaga direcție cauzală. Ceea ce trebuie înțeles de aici este că în fizica cuantică nu există nici spațiu, nici timp până când conștiința nu alege reducția la un eveniment. Modul convențional de gândire a timpului trebuie să se acomodeze cu această bizarerie cuantică.

O întâmplare ce se petrece acum poate fi în corelație cu o întâmplare din trecut (sau din viitor), ceea ce poate să fie o dovadă pentru toate tipurile de evenimente pe care Carl G. Jung le numește exemple de sincronicitate – coincidențe acauzale, dar semnificative (Jung și Pauli, 1955). Una dintre primele mele încercări de a înțelege reîncarnarea a fost prin intermediul conceptului de nonlocalizare cuantică în timp (vezi capitolele 3 și 4).

Întâmplător, experimentul alegerii amânate a fost verificat în laborator pe la jumătatea anilor 1980 (Hellmuth, Zajonc și Walther, 1986), ajungând chiar și în paginile revistei *Newsweek*, în numărul din 19 iunie 1995.

Undele de posibilitate nu se reduc decât prin observație

Oricât de contraintuitiv ți s-ar putea părea, posibilitățile cuantice nu devin actualizări în concret până când noi, ființe sensibile, nu le vedem și nu le alegem – acesta este mesajul experimentului alegerii amânate. Un experiment recent al parapsihologului Helmut Schmidt a confirmat la rândul său acest mesaj.

Schmidt a realizat cercetări de pionierat în psihokinezică ani la rând. În experimentele sale, mediumuri au încercat să miște obiecte sau să influențeze un efect fizic prin intenție conștientă, diferită de telepatie, când efectul influenței presupune doar gânduri interioare.

Într-o serie de experimente, mediumurile au încercat să influențeze generarea de cifre aleatorii, secvențe de numere pozitive sau negative aleatorii. Mediumul trebuia să încerce să influențeze generarea de cifre aleatorii în direcția celor pozitive, să spunem.

Într-un experiment obișnuit, este generată aleatoriu o secvență de o sută de ocurențe binare (cu indice 0 sau 1), prezentate ca o secvență de o sută de semnale luminoase roșii (zero biți) și verzi (1 bit), iar mediumul este instruit să influențeze generarea de mai multe semnale luminoase roșii (sau verzi). Secvența de semnale roșii și verzi este înregistrată și tipărită la final.

O probă radioactivă ce emană prin descompunere reziduuri, așa cum sunt electronii, este un foarte bun generator de cifre aleatorii, căci descompunerea radioactivă, fiind un

proces cuantic, fiind probabilistă, este absolut aleatorie pentru un mare număr de ocurenţe. Totuşi, subiecţii lui Schmidt au reuşit să influenţeze descompunerea radioactivă aleatorie într-un procent mic, dar semnificativ statistic, reprezentând caracterul efectiv al psihokinezicii (Schmidt, 1976).

Dar experimentul lui Schmidt din 1993 este o piatră de hotar (replicat, desigur, şi de alţi experimentatori) pentru că de astă dată el a introdus un element nou. Experimentul continuă să se folosească de generatoare radioactive de cifre aleatorii, doar că descompunerea radioactivă, detectarea efectului cu ajutorul unor aparate electronice, înregistrarea informaţiei pe dischete, generarea computerizată de secvenţe de numere aleatorii, toate acestea au loc cu zile şi chiar luni înainte, fără ca informaţiile să fie văzute vreodată de cineva. Computerul printează chiar şi rezultatele obţinute, cu mare grijă să nu fie văzute de nimeni, iar printurile sunt sigilate şi trimise unor observatori independenţi.

Observatorul independent, la rândul său, lasă intact sigiliul şi spune aleatoriu dacă subiectul medium trebuie să influenţeze mai multe roşii sau mai multe verzi. La următoarea întâlnire, mediumul urmează instrucţiunile alese aleatoriu de observatorul independent şi îşi exercită influenţa intenţionată, în vederea mai multor semnale roşii (sau verzi), uitându-se la datele din computer. Acum observatorul independent deschide sigiliul şi verifică direct dacă există o deviere în direcţia aleasă de el. Şi se constată, într-adevăr, un efect semnificativ statistic – cotele de probabilitate sunt 8.000 la 1 împotriva unui astfel de rezultat (Schmidt, 1993).

Cum trebuie să interpretăm acest experiment? Interpretarea directă este că descompunerea radioactivă, detectarea efectului, înregistrarea computerizată şi printul rămân toate în potenţialitate ca posibilităţi până când sunt observate (de către medium). Întrucât atunci când mediu-

mul s-a uitat peste date ele erau doar posibilități, acesta a reușit să influențeze rezultatul prin intenția sa. Nimic nu s-a actualizat în concret până când nu a fost observat conștient.

Dacă această interpretare este corectă, atunci o preinspectare a datelor ar trebui să diminueze eforturile ulterioare de psihokinezică. Și exact așa s-a descoperit că se întâmplă dacă preinspectarea este amănunțită (Schmidt, 1993).

Schimdt și-a repetat măsurătorile de mai multe ori, folosind diferiți observatori independenți. Deși experimentele individuale nu au dus de fiecare dată la o concluzie fără ambiguități, totuși ele arată (cu asigurarea a trei deviații-standard care, deși neimpresionante după standardele experimentelor din fizică, sunt, cu siguranță, compatibile cu ceea ce se obține în experimentele psihologice) că mediumurile reușesc să influențeze ocurențele radioactive aleatorii, chiar și atunci când se uită la informații cu întârziere și că, prin urmare, undele de posibilitate nu suferă o reducție decât dacă sunt sesizate de un observator sensibil.

Să revenim la întrebarea: de ce nu părem să știm că ne creăm propria realitate? De fapt, noi ne găsim rareori în acea stare de conștiință a alegerilor libere. Se întâmplă, de exemplu, când suntem creativi, când simțim o profundă compasiune față de o altă ființă, când suntem profund morali sau când suntem în comuniune cu natura. Tradițiile spirituale denumesc astfel de experiențe exaltate de sine folosindu-se te termeni, precum Atman (hinduism), Duhul Sfânt (creștinism) și așa mai departe. Eu le numesc sine cuantic datorită conexiunii sale cu absoluta libertate de alegere în măsurătoarea cuantică. În aceste trăiri, sinele este universal, transpersonal, unitar. În schimb, experiențele noastre obișnuite sunt dominate de Eul nostru foarte personal și condiționat (abia dacă e vreun strop de creativitate

aici), în care libertatea cuantică se retrage pentru a face loc unei condiționări, în proporție de aproape 100%, realizate prin numeroase reflectări în oglindă ale memoriei experiențelor trecute (Mitchell și Goswami, 1992). Într-adevăr, neuropsihologii au descoperit că există o întârziere de jumătate de secundă între sesizarea unui stimul de către un subiect și raportarea verbală a senzației (Libet et al., 1979). Acea jumătate de secundă este intervalul de timp pe care-l folosim pentru multipla reflectare a stimulului în oglinda memoriei. Ca urmare, experiența primară sau chiar și experiențele secundare cu oarecare libertate de alegere devin preconștiente atunci când ne identificăm cu memoria noastră, cu Eul nostru.

Însă atunci când scăpăm de sub influența identității de sine, când reușim să penetrăm în preconștient, apare și posibilitatea libertății. Sunt convins că în procesul morții există un stadiu în care identitatea de sine pălește considerabil. Astfel, dacă rămânem conștienți până la capăt, moartea ne dă tuturor ocazia de a ne vedea drept creatori ai lumii – drept Dumnezeu.

Schimbarea perspectivei despre Dumnezeu

Am stat de vorbă cu o clasă de elevi de liceu din Deary, Idaho, despre știință și etică și, bineînțeles, am ajuns și la Dumnezeu. Sigur că îmi dau foarte bine seama că nu poți vorbi despre Dumnezeu într-o sală de clasă – este un tabu atât de mare, încât până și *Wall Street Journal* a scris un articol despre asta. (La facultate, la cursul de filosofie a fizicii, lui Dumnezeu îi spuneam cuvântul cu D.) Când am întrebat câți dintre ei credeau în Dumnezeu, doar câțiva elevi au ridicat mâna. Dar când am întrebat dacă ei credeau că poate să existe un principiu organizator, un principiu

creativ cu potențial cauzal, dincolo de materie, aproape toți elevii au ridicat mâna.

Acesta este unul dintre felurile în care se schimbă modul în care îl gândim pe Dumnezeu. Deși imaginea tradițională a lui Dumnezeu este cea a unui împărat așezat pe un tron în ceruri și care împarte răsplata și pedeapsa pentru faptele bune și rele, acum acest mod de gândire este minoritar, ca urmare a faptului că ierarhiile au fost atacate de evoluția democrației, a mișcărilor pentru egalitate rasială, egalitate de gen și așa mai departe. Cel puțin în general, cei mai mulți dintre noi ne gândim la Dumnezeu ca la un principiu creativ, care stă la baza lumii și aceasta este și ideea pe care o adoptă știința încadrată de conștiință.

Dar există și unele subtilități. Să luăm, de exemplu, conștiința. Este ea sinonimă cu Dumnezeu? Nu, conștiința este fundamentul ființei. E ceea ce se cheamă Divinitate în creștinism și Iehova în iudaism și inefabilul, absolutul Tao în taoism. Dumnezeu apare când conștiința creează lumea manifestă prin măsurătoare cuantică. Gândește-te la Dumnezeu ca la principiul creativ, alegând actualizarea în concret a posibilității cuantice în toate actele creative de manifestare.

În fiecare act creativ la care participăm găsim în interior Dumnezeul care suntem. În acest sens limitat suntem Dumnezeu. Însă noi ca indivizi nu putem sonda mișcările de conștiință implicate în întreaga creație prin intermediul tuturor ființelor sensibile. În acest sens, nu suntem Dumnezeu. Așa că totul se reduce la un paradox – suntem și nu suntem Dumnezeu. Deja cunoscător într-ale cuanticii, asta nu te mai surprinde, nu-i așa?

O modalitate de rezolvare a paradoxului este să spui că într-un act creativ devenim sine cuantic și ne recunoaștem potențialitatea divină prin identitatea de sine universală, cuantică. Călătoriile creative și spirituale ale ființelor umane pot fi privite ca relații eu-tu – ca să folosim cuvintele

filosofului Martin Buber – (eu prefer cuvântul „atingere" în loc de relație), imortalizate de pictura murală a lui Michelangelo de pe tavanul Capelei Sixtine, unde Adam și Dumnezeu întind mâna unul către celălalt.

Zeificarea materialistă a materiei a luat amploare în parte și ca urmare a reacției la Dumnezeul din Vechiul Testament, înfățișat ca împărățind cerul. Într-adevăr, nu de acel Dumnezeu avem nevoie în știința noastră. În știință este nevoie de Dumnezeu ca principiu creator, nu doar pentru rezolvarea paradoxului măsurătorii cuantice, ci și ca principiu explicativ al creativității evoluției biologice (Goswami, 1997), vindecării minte-corp (Chopra, 1989) și așa mai departe. Astfel, noua perspectivă asupra lui Dumnezeu este cu mult dincolo de ambele dogme: și de cea religioasă, și de cea științifică.

Definiția vieții și a morții

Oare reducția posibilităților cuantice are loc doar în conjuncție cu creierul uman? Cum rămâne atunci cu animalele care au creier? Dar cu cele care nu au? Pare rezonabil să postulăm că măsurătoarea cuantică auto-referențială începe cu și definește viața unei singure celule vii. O celulă vie este autonomă și are integritate de sine; se autopercepe ca distinctă și separată de mediul său. Are sens să afirmăm că măsurătorile cuantice din interiorul celulei vii fac deosebirea dintre viață și mediu (fig. 2.14). Înainte de măsurătoarea cuantică, există doar conștiința și posibilitățile sale; apoi apare separația – viață și mediu.

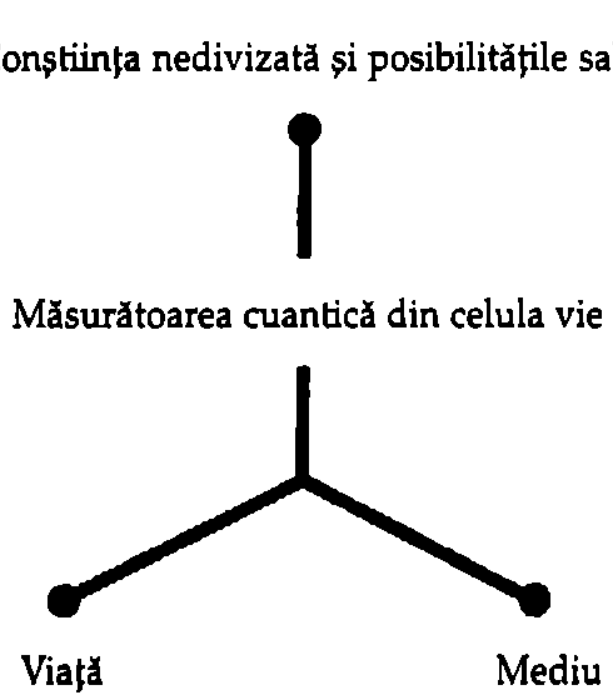

Fig. 2.14 Autoreferenţialitatea în urma măsurătorii cuantice din celula vie duce la distincţia cognitivă a acesteia între viaţă şi mediu.

Această divizare a conştiinţei în două fiinţe separate devine tot mai sofisticată, pe măsură ce celulele se aglomerează. În cele din urmă, odată cu dezvoltarea creierului, vedem lumea ca subiecţi mentali separaţi de obiectele semnificante.

O ştiinţă bazată pe conştiinţă ne oferă astfel o definiţie clară a vieţii. Desigur, se întrezăreşte posibilitatea ca o asemenea ştiinţă să poată rezolva unele dintre problemele enervante ale modelelor materialiste care nu pot răspunde la întrebarea simplă „ce este viaţa?"[12]. Prin definirea vieţii, ştiinţa încadrată de conştiinţă dă şi morţii o definiţie clară; moartea are loc atunci când conştiinţa îşi retrage înrâurirea autoreferenţială (intervenţia transcendentă) din materia vie.

---

[12] Cu o singură excepţie. Biologul Humberto Maturana a definit viaţa drept capacitate de cogniţie (ca în separaţia dintre subiect şi obiect), însă această definiţie e departe de a crea consens printre biologi (n.a.)

3

Nonlocalizare și reîncarnare: o conversație nobilă cu soția mea

Când i-am spus nevestei mele că mă gândesc să construiesc o teorie științifică privitoare la ceea ce înseamnă moartea și ideea de reîncarnare, ea nu a fost prea încântată. Am stat de vorbă totuși și, încetul cu încetul, s-a mai înmuiat.

– Nu ți-a ajuns cât ai teoretizat până acum?, mă tachină ea, referindu-se la faptul că tocmai publicasem o carte despre natura realității.

– Nu și dacă mă distrez atât de tare!, am râs eu. Și oricum voi avea o companie care să mă stimuleze. Alan Watts (1962) a făcut speculații despre ce înseamnă reîncarnarea, spunând că alegem scenariul vieții noastre înainte de a veni pe pământ. Și Carl Sagan (1973) obișnuia să spună că CIET – Comunicarea cu Inteligența Extraterestră – va completa sensul vieții, să știi.

Nevastă-mea clătină amuzată din cap.

– Alegi niște exemple foarte neobișnuite pentru chestiunea sensului. E un semn apropo de ce urmează?

– De-asta e așa distractiv! Mă rog, uite care e ideea mea. Fred Alan Wolf (1984) susține că creativitatea este nonlocalizată în timp. Ceea ce ni se pare azi o idee creativă,

mâine e ceva normal. Asta nu înseamnă oare că ne luăm ideile din viitor prin intermediul unei experienţe creative? Dacă-ţi aduci tu aminte, nonlocalizarea este unul dintre acele fenomene cuantice ce joacă un rol central în noua noastră paradigmă a realităţii. Ea înseamnă comunicare sau influenţă fără schimb de semnale în spaţiu şi timp – cu alte cuvinte, este o conexiune din-altă-lume.

– Da, mă întrerupse jumătatea mea mai bună. Nu mi se pare ideea asta atât de impresionantă.

– Dar acum, ţine-te bine, am continuat eu, făcând o pauză plină de înţeles (nu pierd nicio ocazie să o impresionez). Să presupunem că putem lua şi din trecut.

– Cum ar fi?

– A învăţa din istorie. Noi, oamenii, am tot încercat să facem asta încă de când am fost în stare să ne gândim la propria experienţă, deşi se pare că nu prea ne duce mintea când vine vorba de lecţiile mari, cum este războiul.

Răspunsul său era predictibil (ceea ce mi-a făcut plăcere). Am replicat, nu fără să mă dau în spectacol din plin:

– Nu, nu la asta mă refer. Să presupunem că există tipare de fiinţare de unde ne luăm tematicile devenirii. Când luăm o tematică nefamiliară, spunem că este creativă, dar bineînţeles că ce e azi nefamiliar, mâine e familiar, aşa că dintr-o perspectivă în afara timpului, nimic nu e nefamiliar.

Am adăugat, grăbindu-mă puţin:

– Vezi tu, şi tematicile astea se găsesc tot în nonlocalizare, înţelegi ? Adică acolo unde nu există timp şi unde trecutul, prezentul şi viitorul coexistă. Deci aşa cum putem lua o tematică (sau cum ea ne ia pe noi, mai corect spus) înaintea timpului ei prin creativitate, de ce să nu putem să luăm şi din trecut tematici ce se găsesc tot în nonlocalizare ?

Conceptul de karma

– Aha!, exclamă soția mea. Omul de știință și-a recunoscut în sfârșit limitele științei sale și se întoarce către cosmologia ezoterică în căutarea semnificației morții. Clasic! De ce mai e nevoie de fizică pentru asta? Și ai grijă că sunt mulți alții care știu mai multe decât tine despre teoriile ezoterice referitoare la karma și reîncarnare, spuse ea zeflemitoare.

– Stai, să alunecăm pe panta clasică a luptei argumentelor. Ascultă-mă, i-am zis. Științei îi place simetria, mai ales simetria temporală. Dacă în nonlocalizare timpul nu este liniar, iar lucrurile pot veni spre noi dinspre viitor fără semnale, pot să vină spre noi nonlocalizat și dinspre trecut.

– Logica ta e impecabilă, deși speculativă, mă tachină ea, dând înapoi. Și noi cu ce ne-alegem din toate astea?

Mulțumit că e atentă și că a folosit cuvântul „noi", am continuat:

– Dă-mi voie să-ți dau un exemplu pe care l-am auzit cândva. O femeie avea o durere la nivelul gâtului, iar medicii nu reușeau să găsească o cauză fizică pentru asta. Psihiatrii, la rândul lor, au constatat că e sănătoasă mental. Apoi, un terapeut specializat în vieți anterioare, a conectat-o prin regresie hipnotică la viețile ei anterioare. În timp ce călătorea înapoi pe panta a secole de memorie, a simțit deodată că se sufocă și a trăit experiența finalului unei vieți în care murise spânzurată. După ce a revenit din transa hipnotică, durerea de la gât îi dispăruse și nu i-a mai reapărut niciodată.

Nevastă-mea râdea cu gura până la urechi.

– Ia uite ce înseamnă douăzeci de ani! Ai uitat de propria ta experiență cu regresia în viețile trecute?

Se referea la un incident de pe la jumătatea anilor 1970 pe care i-l povestisem. Părăsisem domeniul fizicii nucleare și bâjbâiam în căutarea unui alt domeniu de interes din

fizică. Atunci m-a abordat un autodeclarat terapeut specializat în regresia în vieți anterioare. M-am lăsat convins să purced la o regresie cu acest om și unul dintre episoadele pe care mi le amintesc era despre niște escapade excitante, suculente, senzuale din presupusa mea viață prin secolul al XII-lea. Din păcate, aveam și senzația distinctă că născoceam inconștient întreaga scenă, că nu era decât o fantezie. Asta mi-a colorat perspectiva restului experiențelor mele care aveau sens din punct de vedere psihologic, deci erau utile.

– Asta a fost acum 25 de ani, am zis eu. Datele terapiei regresive sunt mult mai bune acum. În plus, avem și o nouă perspectivă asupra lumii și o nouă știință cu care să o explorăm.

– Știu, știu, spuse nevastă-mea, continuând să zâmbească.

– Și nu uita că și *Cartea tibetană a morților* are dreptate.

– Și că e treaba ta s-o dovedești, completă ea fraza, chicotind în continuare. Îmi pare rău, râse ea, dar am în minte imaginea asta cu tine ca un cercetător singuratic ce aleargă să salveze reîncarnarea, iar eu sunt sluga ta credincioasă care aleargă alături de tine.

Am zâmbit.

– Bine, e o imagine haioasă. Dar dacă ținem cont că reîncarnarea este o încercare de a explica experiențele reale pe care le au oamenii, trebuie măcar să respectăm intenția de la care pornește. Am un prieten, să-i spunem Paul, un profesor foarte inteligent, încăpățânat și dinamic cu referințe foarte bune – doctorat, director de institut și toate cele. A fost mereu de acord cu mine că reîncarnarea e absurdă. Însă apoi a avut o serie de experiențe din „viețile trecute" în care doi călugări budiști, unul din secolul al XI-lea și unul din al XIII-lea, îl zoreau să se ocupe de viața sa spirituală. Ce face un biet om de știință cu o astfel de întâmplare? De-a lungul istoriei sunt prea mulți oameni care au vorbit despre astfel de experiențe și nu pot fi cu toții discreditați

ca nebuni. Mulți dintre ei – ca prietenul ăsta al meu – au fost indivizi respectabili, cu picioarele pe pământ. E o chestie care mă sâcâie din când în când. Iar apoi am avut o intuiție: ce-ar fi dacă am elimina unele dintre credințele periferice despre suflet și altele asemenea și am prelucra experiențele de reîncarnare în termenii tematicilor nonlocalizate din trecut pe care le împărtășim în prezent cu cineva din trecut – ca fotonii lui Aspect, doar că peste timp? Ce-ar fi?

Mă refeream la experimentul clasic al fizicianului francez Alain Aspect, prin care el a demonstrat că bobițe corelate de lumină, numite fotoni, se influențează într-adevăr unul pe celălalt la distanță fără schimb de semnale.

– Chiar așa, ce-ar fi?, îmi răspunse iubita mea soție. O să fac pe avocatul diavolului pentru știință. Ce dovezi ai?

– Ca teoretician, eu nu dovedesc lucrurile empiric, ci pot să citez dovezi adunate de alții. Dr. Ian Stevenson de la Centrul Medical al Universității din Virginia este un serios și respectat cercetător al reîncarnării. De fapt, el deține niște date foarte interesante despre copii care-și amintesc viețile trecute, date ce nu suportă altă explicație în afara reîncarnării. Apoi sunt și datele despre experiențele la limita morții care trimit tot la nonlocalizare cuantică.

– Presupun că așa este, dar, sincer, cam am o problemă cu chestia asta.

– Păi, e doar o intuiție, dar dacă creativitatea înseamnă a-ți aminti o idee dintr-o tematică nonlocalizată de dinaintea timpului tău, atunci are sens să existe și karma, adică niște cauze ce ne urmăresc din trecut prin intermediul acelorași tematici nonlocalizate împărtășite.

– Amit, mi se pare mie sau tu îți sapi singur groapa? Te-ai străduit atât de tare să respingi determinismul, iar acum pare că spui că o karma trecută ne determină viața. Asta e mai rău decât determinismul variabilelor ascunse. Nu e doar aceeași Marie cu altă pălărie, ci e și ceva putred.

Soţia mea se referea la încercările ştiinţifice de a explica nonlocalizarea cuantică prin postulatul că variabile ascunse (necunoscute) sunt „de fapt" responsabile pentru bizareria cuantică. Existenţa unor astfel de variabile, care ar susţine credinţele materialiştilor, a fost respinsă de experimentele lui Aspect şi ale altora.

– Dar, draga mea, tu uiţi că nu preiau neapărat interpretarea populară a karmei. Chestia cu tematicile nonlocalizate e ca omul invizibil al lui H.G. Wells. Nu are formă manifestă până când nu i-o dăm noi, trăind-o. Cel care trăieşte o experienţă e cel care pune haine pe omul invizibil.

– Păi, şi de ce nu pui nişte haine pe experienţele de călugăr budist ale prietenului tău?

– OK, am spus încântat. Hai să facem cumpărături la magazinul de haine al tematicilor nonlocalizate. Să spunem că au existat în trecut doi aspiranţi Zen, ale căror treburi neterminate în domeniul spiritual au devenit o tematică printre celelalte tematici nonlocalizate; treaba lor a rămas neterminată pentru că nu au reuşit să obţină o manifestare satisfăcătoare a acelei tematici.

– Ei bine, căscă iubita mea cu prefăcută admiraţie, ai o imaginaţie fantastică!

Plecându-mă în faţa acestei aprecieri, am continuat:

– Să presupunem şi că cei doi au avut o experienţă cognitivă corelată nonlocalizat cu prietenul meu. Cei doi din trecut au influenţat nonlocalizat destinul spiritual al lui Paul. Când conştiinţa a procedat la reducţia posibilităţilor ocurenţei corelate la cei doi din trecut, a fost cuprinsă şi experienţa din viitor a prietenului meu, doar că a rămas în aşteptare câteva secole.

– Nu înţeleg, spuse ea încruntându-se.

– Mai ţii minte experimentul lui Aspect?, am întrebat-o. Când a dat afirmativ din cap, am continuat:

– Dacă doi fotoni sunt corelaţi, iar funcţia de undă a unuia dintre ei suferă o reducţie, şi funcţia de undă a celui-

lalt va suferi o reducție; posibilitatea devine certitudine, indiferent dacă există sau nu un experimentator care să observe propriu-zis starea celui de-al doilea foton. Înțelegi?

– Da, acum înțeleg. Deci, atunci când prietenul tău a avut acea experiență, a trăit spontan niște întâmplări predestinate.

– Exact. Sigur, cazul prietenului meu e neobișnuit. Ceea ce cred că e mai obișnuit e ca oamenii pe moarte să împărtășească nonlocalizat povestea vieții lor, pe măsură ce ea li se desfășoară dinaintea ochilor minții cu încarnările lor ulterioare atunci când se vor naște. E mai probabil așa pentru că nașterea și moartea sunt momente în afara Eului. Intențiile conștiente care duc la corelații nonlocalizate între oameni sunt mai puternice atunci. Psihiatrul Stan Grof a găsit multe dovezi ale revenirii unor astfel de amintiri de reîncarnare, folosindu-se de tehnici pe care el le denumește respirație holotropică. Cam cât de bizare ți se par toate astea, doamnă avocat al diavolului? Ți-am depășit deja pragul de bizarerie?

– Nu, sunt în curs de acomodare cu spiritul lucrurilor. Nu am mai ascultat cu atâta plăcere o poveste de când stăteam pe genunchii bunicului.

Am zâmbit.

– Păi, în acest caz, dă-mi voie să-ți mai spun ceva. Am zis mai devreme că cei doi din trecutul lui Paul i-au influențat viața. Însă nu avem cum să știm dacă nu cumva chiar Paul a fost cel care a inițiat întreaga influență reciprocă.

Nevasta mea părea nedumerită. Am continuat:

– Un filosof pe nume Brier a venit cu o poveste interesantă: să presupunem că cineva conspiră să-l omoare pe un prieten de-al tău, așezând o bombă cu ceas în sertarul lui de la birou în timp ce el e plecat la masă. După plecarea criminalului, se întâmplă ca tu să intri în biroul prietenului să-i ceri un creion; deschizi sertarul și vezi bomba programată să explodeze într-o oră, însă ești chemată imediat

pentru o urgență. Bineînțeles că ai de gând să-ți suni prietenul și să-l avertizezi despre bombă și să suni echipa de genișți. Din păcate, absorbită de propriile probleme, îți aduci aminte să suni abia mult mai târziu. Sigur că speri ca prietenul să nu se fi întors la birou după prânz și să fie încă în viață; însă e probabil să se fi întors și să fi murit. Mai e ceva ce poți face? Dacă știi de nonlocalizarea cuantică și de cauzalitatea descendentă, atunci da! Strigi în mintea ta acea avertizare către prietenul tău și speri ca el să o sesizeze – „să-ți audă" avertizarea – la timp pentru a se salva. Însă el o poate sesiza doar creativ sau precognitiv, șansele fiind mici și finite. E mult mai probabil, desigur, ca avertizarea ta să vină prea târziu și ca prietenul tău să fi explodat în bucățele. Prin urmare, deși e mai probabil ca acei aspiranți Zen din secolele trecute să fi inițiat întreaga serie de experiențe pe care le-a avut Paul, nu putem exclude faptul că și Paul ar fi putut fi cel care și-a rechemat trecutul, viețile sale trecute.

– Vrei să spui că viitorul poate să schimbe trecutul? Atunci, ia spune-mi impetuosul meu paznic al celor două lumi, nu cumva faci o brambureală din teoria relativității a lui Einstein? Nu ai niciun pic de respect?

– Ba sigur că am. Einstein e practic arhetipul lui Dumnezeu pentru fizicieni. Poate că tu nu știi, dar Einstein avea despre existență idei similare cu ale mele.

– Pe bune? Nu încetezi niciodată să mă uimești, spuse femeia pe care o iubesc.

Nu mi-am dat seama dacă admirația ei era prefăcută sau nu.

– Pe bune! Einstein a avut o perspectivă interesantă asupra morții. El susținea că, la un anumit nivel, trecutul, prezentul și viitorul există toate simultan, deși călătoria în timp în trecut, dintr-un cadru temporal într-altul, le este interzisă oamenilor. Când bunul său prieten Michelangelo

Besso a murit, Einstein a consolat-o pe soția acestuia spunând exact așa: „Noi i-am convins pe fizicieni că distincția dintre trecut, prezent și viitor este doar o iluzie, chiar dacă persistentă." Poate că Einstein a intuit că oamenii trăiesc în anumite cadre temporale; eu nu fac decât să adaug acestei intuiții mai multă cunoaștere științifică. Oamenii trăiesc așa, dar în reîncarnări diferite, care sunt posibilități corelate între cadrele temporale. Comprende?

– Încerc, încerc, spuse draga mea soție încruntată, semn distinct de concentrare.

– Dar nu uita, sceptica mea dragă, că toate incidentele corelate din trecut și viitor sunt coincidențe cauzale. Semnificația – ai reținut, da? e vorba de semnificația morții – este în mintea celui care trăiește experiența, în conștiința sa individuală conectată la una dintre tematicile nonlocalizate, în funcție de povestea de viață specifică a acelei persoane. Iar acea persoană e liberă să nu dea atenției niciunei experiențe nonlocalizate, să le respingă ca halucinații – sau să le ia în serios ca pe o ocazie de creștere spirituală, așa cum fac copii, ale căror minți sunt relativ deschise și cum adesea adulții nu fac. Asta nu e nicio încălcare a lumii cauzale, unde domnește relativitatea.

– Ce furnizor suav de răspunsuri ești tu!

– Nu, iubire, ci doar am renunțat să mă mai tem să pun o întrebare, orice întrebare. Să revenim la semnificație. Sper că ai început să întrezărești un fel de ierarhie intricată între întâmplările din trecut, prezent și viitor. Nu e o ierarhie simplă în care trecutul influențează prezentul și prezentul influențează viitorul; în schimb, fiecare dintre ele le influențează pe celelalte, formând o rețea împletită de evenimente. Poate că fiecare ocurență împărtășită nonlocalizat întărește probabilitatea unor noi ocurențe împărtășite pe viitor și așa mai departe.

Ducându-și mâna la frunte, nevastă-mea începu deodată să se facă a-i veni cu leșin.

– Simt că ajung la limită. Mi se învârte capul...

– Vezi, ăsta e efectul ambiguității, am insistat, prinzând-o în glumă. Așa că în loc de determinism, ceea ce avem de fapt e ceva foarte creativ și plin de noutate, o ocazie ca din haosul creativ să ia naștere o nouă ordine. Avem întreaga libertate de a alege ce haine să punem pe omul invizibil! Slavă Domnului! Din perspectiva conștiinței, universul este în permanență creativ.

– Și atunci creativitatea este epitomul morții?

– Da. În limitele roții karmice, a creativității exterioare, a artelor și științelor noastre este cel mai bun lucru. Iar atunci când creativitatea vine din interior, creativitatea interioară, putem chiar să scăpăm de roata karmică. Dacă murim conștient, în clipa morții am putea să fim în stare să ne dăm seama de natura iluzorie a întregii experiențe; chiar și tematicile, cu tot cu creativitate, sunt iluzii create de conștiință pentru a le pune în joc. A înțelege asta e ceea ce oamenii numesc eliberare. După asta, nu te mai identifici cu tematicile; gata cu renașterile.

– Sunt de acord cu tot ce spui; cu teoria ta științifică nu prea mă împac. Mai susține și altcineva această teorie nebunească?

– Ei bine, Seth a spus chestii asemănătoare despre cum trecutul, prezentul și viitorul nostru se influențează între ele.

– Cine e Seth?

– O ființă fără corp, din alt plan, se presupune, care a vorbit prin intermediul regretatei Jane Roberts, medium și scriitoare[13].

– Un suflet fără trup!, oftă scumpa mea. Amit, dacă se află toate astea, colegii tăi de breaslă te vor spinteca de viu. Te vor crucifica pentru că te distrezi prea tare!

---

[13] Pentru a gusta puțin relația Roberts-Seth, a se citi Roberts, 1975 (n.a.)

– Gândeşte nonlocalizat, femeie! S-ar putea să ai dreptate cu privire la reacţia colegilor mei. Din fericire, colegii mei care fac parte din nucleul tare al ştiinţei nu citesc cărţi pentru mase, cu atât mai puţin una despre reîncarnare.

– Ce nu ştiu eu e dacă e karma ta să scrii această carte sau e o alegere creativă? Ce se manifestă acum, tematici nonlocalizate din viitor sau din trecut?

– De ce nu ambele? Trecut, prezent şi viitor împletindu-se, amestecându-se, alcătuindu-se în conştiinţa tremurândă – am spus eu dintr-o răsuflare pe un ton răguşit, aplecându-mă spre ea – ce vrea să schimbe subiectul spre dragoste.

– Cred că glumeşti, pufni ea. Mă doare capul. Asta e karma ta negativă.

4

Deschiderea nonlocalizării: *Cartea tibetană a morților* în termeni moderni

Sper că ultimul capitol te-a făcut foarte curios despre nonlocalizarea cuantică în calitatea ei de mijloc explicativ pentru datele despre reîncarnare. În acest capitol voi construi mai formal acest mijloc.

Întreaga lume consistă din diversele forme și identități ale conștiinței și din interacțiunile dintre ele. Toate fenomenele, toate lucrurile și toate evenimentele sunt expresia acestui joc al conștiinței, forma sa cea mai evidentă fiind în modurile de mișcare ale materiei și ale minții – gândurile noastre. Dacă observăm atent, mai vedem și o altă mișcare în joc: modurile de mișcare de la baza vieții manifeste, ceea ce orientalii numesc prana, chi sau ki și ceea ce simți uneori în corpul tău după un masaj bun sau când te afli sub imperiul unor emoții puternice, ceva ce poate fi numit energie vitală. Oricum ar fi, toate acestea există în conștiință, dând formă experienței obiectelor fizice, mentale și vitale trăite în conștiință.

E clar că există diferențe calitative între trăirea experienței obiectelor fizice, mentale și vitale, întrucât ele vin din

contexte diferite. Conștiința se folosește de un intermediar, un câmp de interpretare, pentru a manifesta în experiențele sale formele fizice vitale și ideatice și semnificațiile mentale. Acest câmp cuprinde contexte – legile și principiile ce guvernează mișcarea obiectelor fizice, vitale și mentale.

E importantă aici o evaluare a diferenței dintre context, semnificație și conținut. Sensul lexical este semnificația (semnificațiile) atribuită cuvintelor. În schimb, sensul subiectiv al unui cuvânt se schimbă în funcție de context. Să luăm propozițiile „cu toții murim" și „să mori înainte de a muri". Sensul primului verb „a muri" din a doua frază s-a schimbat pentru că e diferit contextul.

Conținutul se referă la detalii, la povestea propriu-zisă. Conținutul a două povești poate fi diferit, dar sensul, semnificația lor poate fi aceeași. Romanele de dragoste sunt astfel: două dintre ele pot avea personaje diferite, întâmplări diferite și se pot desfășura în locuri diferite, dar semnificația pe care o transmit rămâne aceeași. Asta, deoarece contextul este dat – a privi dragostea din perspectivă romantică.

Care sunt contextele pe care le folosește conștiința pentru a opera cu obiecte materiale non-vii? Pe cele mai multe dintre ele deja le știm. Sunt forța, energia, impulsul, sarcina electrică și așa mai departe, acestea sunt contexte definite prin legile matematice ale fizicii (cum sunt mecanica cuantică și legea gravitației) și derivatele lor. Dar contextele de manifestare a vieții și a minții sunt mai subtile, mai obscure, în parte și pentru că cercetarea lor a fost minimă. Cu toate acestea, contextele există fără urmă de îndoială.

Platon a enumerat câteva dintre contextele manifestărilor mentale – adevărul, frumosul, iubirea, dreptatea. Acestea pot fi considerate tematici ale conștiinței, o noțiune prezentată în capitolul anterior. Nu e greu de văzut de ce sunt relevante aceste contexte în sistemul de operare a minții. Mintea noastră evoluează în stadii alternative de creativitate

și homeostază. Când suntem mici, avem izbucniri creative, pe măsură ce descoperim noi contexte ale vieții; între aceste izbucniri explorăm semnificațiile diferitelor contexte învățate. Putem vedea cu ușurință, mai ales în amintirile noastre din copilărie, jocul contextelor, ca frumosul sau iubirea, în modul în care se exprimă însăși creativitatea noastră, în modul în care explorarea adevărului și urmărirea dreptății infuzează în viața noastră.

O modalitate antică uzuală de a descrie contextele mișcărilor minții și, respectiv, vieții este să le asociem cu zei și zeițe și cu demoni sau diavoli sau diavolițe. Toate culturile au făcut asta de mii de ani. Există câte un panteon al zeilor în cultura egipteană, indiană, greacă, romană, celtică și mayașă. Unele religii înlocuiesc zeii cu îngerii, însă aceștia îndeplinesc o funcție similară. Alte culturi, cum este cea tibetană, îi înfățișează pe demoni ca pe niște zei violenți.

Există și alte moduri, în afară de arhetipurile platoniciene sau de zei și demoni, de a privi contextele procesării mentale. Unul dintre ele sunt arhetipurile jungiene, ca eroul, farsorul și așa mai departe (Jung, 1971). Călătoria eroului începe cu o punere la încercare când acesta părăsește casa părintească. Apoi eroul, dând dovadă de înaltă creativitate, găsește răspuns încercării sale și se întoarce pentru a-i oferi societății înțelepciunea revelației sale. Buddha și Moise sunt exemple tipice de vieți trăite în contextul de erou, însă mulți dintre noi putem recunoaște același context exprimat consistent în domenii ale propriei vieți.

Monada sau Sutratman

Fiecare zeu sau demon reprezintă un context sau o tematică specifică a conștiinței și exprimă un aspect sau un atribut specific care are corespondență cu o anumită mișcare sau cu anumite mișcări ale minții sau ale vieții. Ființele

sensibile, în schimb, manifestă multe tematici. Anumiți idealiști (teozofii, de exemplu) își imaginează un alt tip de ființă contextuală numită monadă ce reprezintă combinații și confluențe de tematici (Judge, 1973).

În crearea unei teorii științifice a reîncarnării, primul meu gând a fost că diversele reîncarnări are fiecărui individ uman sunt expresiile imanente ale diverselor tematici ale unei monade transcendente, universal umane. Avem mai mult de o încarnare pentru că sunt mai multe tematici și e imposibil să le învățăm și să le trăim pe deplin într-o singură viață. Încarnările continuă până când fiecare dintre noi realizează manifestarea tuturor tematicilor monadei umane. Așa cum explică rabinul Simeon ben Yohai în *Zoharul*: „Sufletele (monadele) trebuie să pătrundă din nou în substanța absolută din care au provenit. Dar pentru a realiza acest scop ele trebuie să atingă perfecțiunea în toate, având-le pe toate în germene în sine; și dacă nu au împlinit această condiție într-o singură viață, trebuie să înceapă o alta, o a treia și așa mai departe".

Monada este similară conceptului hindus de Sutratman. Cuvântul sanscrit sutratman se traduce literal ca „firul vieților", firul auriu al contextelor transcendente, în care toate trupurile imanente încarnate ale fiecărui individ se înșiră ca niște mărgele pe ață.

Foarte interesant, și în mitologia greacă, și în cea romană apare această idee a firului tors în legătură cu viața și cu moartea noastră. Există o triadă de femei bătrâne care torc – ursitoarele. Clotho este custodele nașterii care trage din fuiorul ei firul vieții. Lachesis toarce firul și-i stabilește lungimea. Atropos, custodele morții, taie cu foarfeca firul.

Unii oameni își fac griji în legătură cu noțiunea de suflet pentru că au observat că în prezent există mai mulți oameni decât erau la începuturi; nu intră asta în conflict cu nu știu ce fel de conservare a sufletelor, întreabă ei? Dar dacă

sufletele sunt doar niște contexte, și nu lucruri, nu e nevoie de o astfel de socoteală.

Observă cum individul uman definit astfel are și un început finit și un sfârșit finit. Începutul finit nu trebuie să ne surprindă; știm că însăși viața are un început finit. Și sfârșitul finit este bine-cunoscut în literatura spirituală. Se numește eliberare.

Am fost mulțumit de acest tablou, pe măsură ce căpăta formă în mintea mea – fără suflete duale, fără socoteala sufletelor. Și am devenit convins că monadele, concepute ca un locus al contextelor umane, sunt „sufletele" ce se încarnează. Nici nu știam eu că asta nu era decât o parte a unui tablou mult mai mare.

Monadele ca „suflete" ce se reîncarnează

Mulți dintre noi intuim că nu suntem doar un trup, ci și un suflet. În apogeul experienței de a trăi suntem capabili să simțim acest suflet – de exemplu, când spunem „am sufletul împăcat". În gândirea convențională despre suflet, se presupune că acesta va supraviețui și va ieși din corp când vom muri. În funcție de situația karmică, sufletul se reîncarnează apoi într-un alt trup.

Acum să lărgim această discuție despre suflet cu noțiunea de monadă/sutratman așa cum am enunțat-o mai sus. Să presupunem că scopul vieții tale este să trăiești contextele sau tematicile reprezentate de monada umană (tematicile sunt aceleași pentru toți oamenii). Prin urmare, când ai sufletul împăcat, înseamnă că trăiești adecvat acel context, că îți împlinești destinul. Dacă nu reușești să manifești și să trăiești deplin tematicile monadei tale într-o singură viață, mai ai o șansă într-o altă viață.

Pentru a-l parafraza pe Sri Aurobindo, înțelept și filosof indian, necesitatea fundamentală a vieții noastre întrupate

este să căutăm, finiți fiind, infinita creativitate. Însă corpul fizic, finitudinea, prin însăși natura organizării sale, limitează creativitatea. Pentru a continua căutarea creativității, singura opțiune pe care o avem este să schimbăm, în funcție de nevoi, corpul fizic. Asta este semnificația reîncarnării.

Reține că nu e necesar să-ți imaginezi monada ca pe-o entitate (sufletul) ce părăsește un trup muribund și pătrunde într-un altul care se naște. Putem spune în schimb că două vieți sunt conectate prin reîncarnare pentru că reflectă o continuitate a felului în care este manifestată esența, acel grup de tematici care este monada. Într-un anumit sens, monada e cea care ne trăiește pe noi, care reprezintă legătura dintre diversele noastre reîncarnări, însă monada nu este o entitate, nu e un ceva alcătuit din energie sau din informație și nici vreun alt fel de formă de ființare materială. *Contextul* este cel în jurul căruia energia și informația vieții sunt procesate prin conștiință. În desfășurarea vieții noastre este generat conținutul, dar întotdeauna în jurul acestor contexte.

Există, totuși, o problemă. Cum ajung să fie conectate două vieți diferite, în care una este reîncarnarea celeilalte? Care este mai exact natura acelei *sutra*, a acelui fir al sutratmanului care leagă între ele reîncarnările unui individ? Nu te supăra, dar nu e neapărată nevoie de o explicație. E ceva ce poate fi conceput ca parte a mișcării conștiinței ce se manifestă ca sincronicitate în experiențele creative. Însă așa am rata procesul creativ al morții – moartea ca experiență transformatoare.

Să privim toate astea dintr-un alt unghi. Mulți dintre noi nu prea ne acomodăm cu ideea de reîncarnare, pentru că nu putem crede în continuitatea conținutului Eului nostru. Conținutul Eului este atât de legat de corpul și de creierul nostru, de o anume experiență încarnată, încât are mai mult sens ca Eul și amintirile cu care operează el să fie

distruse odată cu moartea corpului. Prin urmare, se spune că după moarte supraviețuiește doar esența, monada. Însă așa apare un paradox. Multe dintre datele despre reîncarnare, multe dintre datele foarte bune pe care le avem, sunt despre oameni care-și amintesc viețile lor trecute, conținutul Eului.

Recunoaște, dacă întreaga poveste cu reîncarnarea s-ar reduce doar la monade sau la contextele esențiale, n-am avea cum să știm despre reîncarnare (decât ca intuiție). Adevărul este că trăim cu toții aceleași contexte de bază – asta e minunea de a fi om – deși fiecare confluență încarnată de contexte diferă de la o viață la alta și de la un individ la altul. Conceptul de monadă are sens, dar în niciun caz nu se poate spune că îmi amintesc, prin monada mea, conținutul Eului din viața mea anterioară; monada, așa cum este definită aici, nu poate înregistra viețile încarnate pentru că ea nu se schimbă.

Pare un paradox. Să-l ascultăm pe filosoful Ken Wilbur luptându-se cu el:

> Sufletul [monada], și nu mintea este cel implicat în transmigrație. Prin urmare, faptul că reîncarnarea nu poate fi dovedită prin apel la amintiri este exact ceea ce ar trebui să ne așteptăm: amintirile, ideile, cunoștințele specifice aparțin minții și nu apar în transmigrație. La moarte, toate acestea sunt lăsate în urmă, odată cu trupul. Poate că din când în când se pot strecura câteva amintiri specifice, ca în cazurile cercetate de profesorul Ian Stevenson și de alții, însă asta e excepția, și nu regula. Transmigrația este a sufletului, iar sufletul nu este un ansamblu de amintiri, idei sau credințe (Wilbur, 1990).

Dificultatea lui Wilbur este evidentă. Că sufletul [monada] e cel implicat în transmigrație – aici sunt de acord cu

Wilbur. Şi, totuşi, datele lui Ian Stevenson cu privire la reamintirea vieţilor trecute sunt satisfăcătoare. Dacă avem agerime filosofică, trebuie să cădem de acord că datele lui Stevenson (vezi capitolul 5) nu dovedesc reîncarnarea. Şi, totuşi sunt nişte date bune; Stevenson ne-a câştigat respectul. Aşa că Wilbur e echivoc atunci când susţine că vreo câteva experienţe mentale se pot „strecura" în transmigraţie din când în când alături de monadă. Îmi pare rău, Ken, dar nu are sens. Practic, nici măcar conceptul de transmigraţie a monadei nu pare să fie necesar.

Aşa că hai să ne asumăm un risc intelectual şi să vedem dacă putem scoate ceva dintr-un model oriental al reîncarnării care în forma sa iniţială (cu ajutorul fotografiilor ce pot fi interpretate ca transmigraţie a sufletului) pare într-adevăr dualist, model cunoscut ca *Bardo Thödol* şi tradus drept *Cartea tibetană a morţilor*.

Cartea tibetană a morţilor în termeni moderni

Au fost două idei care m-au ajutat la început să împac *Cartea tibetană a morţilor* cu scepticismul meu ştiinţific. Prima a fost ideea de monadă/sutratman – acel locus transcendent de contexte înşiruite de-a lungul numeroaselor noastre reîncarnări. A doua a fost nonlocalizarea cuantică. Am presupus că descrierea tibetană a diverselor bardo – cel puţin aşa cum a fost tradusă în engleză de Evans-Wentz (1960) – de după moarte este înşelătoare pentru că atribuie concepte ale lumii materiale lumii sufletului – sufletul ca un corp dualist foarte asemănător cu cel material ce se deplasează în spaţiu şi timp. În schimb, trebuie să recadrăm experienţele diverselor bardo de după moarte ca experienţe nonlocalizate ale unei stări non-obişnuite de conştiinţă din momentul morţii. (E bine de ştiut că termenul tibetan bardo înseamnă „tranziţie", şi nu „loc").

Momentul morții ne dă ocazia unei experiențe creative intuitive, însă dacă vom avea o astfel de experiență sau ce fel de intuiție vom avea depinde de cât suntem de pregătiți. Dacă suntem pregătiți, intuiția va fi a celor patru experiențe bardo, o deschidere către lumina cea albă, o intuiție că „adevărata mea identitate este parte din întreg; eu sunt întregul." Prin această intuiție, desigur, mă eliberez; iar povara mea karmică este distrusă. Iar acest moment este etern pentru că e în afara timpului.

Dacă nu sunt pregătit pentru această recunoaștere creativă a eliberării celor patru bardo, mi se dă totuși șansa unei intuiții. Mă pot recunoaște identitar în zeii liniștiți sau în zeii mânioși, identitate ce mă eliberează de orice reidentificare imediată cu o altă încarnare fizică. Această intuiție mă poate duce către ceea ce se cheamă popular Rai, însă nu e sub nicio formă o reședință eternă. Încă nu sunt total eliberat.

În cele din urmă, pot intui anume situația în care sunt față de monadă – contextele pe care le-am trăit și cele pe care se presupune că le-am trăit – și, în sincronicitate, parțial în nonlocalizare și parțial în temporalitate, pot să devin conștient cum această identitate-monadă ia naștere într-un foetus nou-conceput sau chiar să împărtășesc cu el, în primii câțiva ani ai vieții sale, această stare de conștientizare (sigur, pentru nou-născut, experiența corelată va rămâne pentru o vreme doar în potențialitate).

Dacă mor într-o stare specială de conștientizare, având o astfel de intuiție, atunci sunt conștient că fătul în dezvoltare e corelat cu mine (prin mecanica cuantică), căci conștiința operează aceeași reducție în acel copil ca și în mine (vezi fig. 2.12). În acest caz, viața mea este viața acelui copil, adică o întrezărire a viitoarei mele reîncarnări. La fel, copilul poate să posede amintiri din viața mea (în potențialitate, pentru a fi actualizate mai târziu) când și pe măsură ce îmi trec prin minte. Și, bineînțeles, în majoritatea cazurilor, ne

aşteptăm ca acel copil să fie atât de preocupat cu procesele şi tiparele de dezvoltare ale Eului, încât să nu fie aproape deloc atent la procesele care i-ar putea revela experienţe din vieţile trecute. Dar chiar şi dacă acel copil, pe parcursul dezvoltării Eului său, acordă o atenţie specială acestor întrezăriri ale vieţilor sale trecute, experienţa îi va rămâne în memorie şi poate fi recuperată mai târziu (de exemplu, în cadrul şedinţelor bine ghidate de regresie în vieţile anterioare cu un terapeut instruit).

Astfel, în domeniul manifest în care trăim, diversele reîncarnări ale unei singure vieţi par deconectate între ele. Dar în culise ele sunt conectate prin firul nonlocalizării cuantice şi al tematicilor sutratman din domeniul conştiinţei transcendente. Conştiinţa operează în sincronicitate o reducţie a posibilităţilor intenţionat corelate la evenimente propriu-zise ale vieţilor individuale încarnate. Corelaţia se extinde în trecut, dar şi în viitor; totuşi, nu trebuie să uităm că viitorul corelat există doar ca posibilitate, deşi concretă. E ca în cazul fotonilor corelaţi ai lui Aspect. Dacă un experimentator observă un foton, reducându-i astfel starea, celălalt foton corelat va intrat imediat în acea stare, deşi în potenţialitate şi în afara experienţei propriu-zise până când un alt experimentator o măsoară.

Şi nu ne e necesar să presupunem că această deschidere nonlocalizată ce ne conectează cu diversele noastre încarnări nu apare în prim plan şi în alte momente, ci doar la naştere şi în clipa morţii. „Deschiderea" nonlocalizată este activă tot timpul, doar că atunci când ne identificăm cu Eul nostru nu băgăm de seamă; nu avem cum. Momentul naşterii şi clipa morţii (potenţial) sunt momente în care suntem în afara Eului (sau pe cât de fără Eu putem fi), deci şansele de a ne sesiza conexiunea nonlocalizată cu celelalte încarnări ale noastre sunt mai mari. Dar deschiderea poate fi întrezărită şi în alte momente de mare intensitate, ca atunci când suferim o traumă sau un traumatism.

Filosoful Michael Grosso (1994) gândește la fel atunci când ne îndeamnă să explorăm în prezent lumea următoare (de după moarte). Deschiderea nonlocalizată ne stă dinainte dacă nu suntem închiși în fața ei din cauza Eului nostru. Cei eliberați nu se identifică deloc cu Eurile lor; de aceea se spune că unul dintre semnele de eliberare este reamintirea spontană a experiențelor vieții trecute.

În tabloul actual, sunt viața și moartea o matrice continuă? Da și nu. Nu, pentru că direcțiile poveștii actuale sunt diferite. Și da, căci contextele sunt continue și toate viețile încarnate ale unui individ sunt conectate prin experiențe corelate nonlocalizat.

Dacă te deranjează că acest transfer nonlocalizat de informație presupune o reîncarnare imediată, mai stai și mai gândește-te puțin. Cadrul temporal al unei experiențe nonlocalizate este foarte diferit de cel al timpului fizic „real". Într-o oarecare măsură, poți constata asta și în vise. În vis, ne desfășurăm uneori pe perioade enorme de timp, deși în timp-realitate visul e foarte scurt. Pentru o bună prezentare a acestui lucru vezi filmul *Scara lui Iacob*.

Așa că e foarte posibil pentru un muribund să se bucure de ani de zile în „rai" (sau pe tărâmul demonilor, care nu e neapărat un Iad cu foc și pucioasă) înainte de a se reîncarna. Maestru taoist Chuang Tsu a visat odată că era un fluture. Când s-a trezit s-a întrebat: „Eu am visat fluturele sau fluturele m-a visat pe mine?" Să te gândești la asta. Sunt pe moarte și mă simt foarte bine în timp ce „sufletul" meu hoinărește prin Rai în visul meu nonlocalizat. Din perspectiva sufletului, sufletul din Rai este cel real care se reîncarnează ca ființă umană în carne și oase între două experiențe ale sale ca suflet.

Și, totuși, nu crezi până nu vezi. Dacă aceasta este semnificația experienței tibetane a stărilor de bardo, care este consecința experimentală a unei astfel de idei? Exact asta:

în anii de formare, un copil aflat în continuarea încarnării sale anterioare ș-ar putea să-și amintească trăiri din viața sa trecută dacă este stimulat adecvat. Tibetanii știu să profite de această situație pentru a depista reîncarnările liderilor lor spirituali rinpoche și lama. În capitolul 5, ne vom uita peste niște dovezi despre asta din afara tradiției tibetane – datele colectate de profesorul Stevenson și de către alții. O să ne mai uităm și peste datele referitoare la toată chestia asta cu supraviețuirea după moarte și le vom examina din punctul de vedere al noii teorii.

Din păcate pentru mine, datele propriu-zise mă umilesc. Doar o parte dintre ele se potrivesc acestui model simplu, acestei încercări de a elimina discuția dualistă despre suflet. Anumite date importante și bine realizate refuză cu încăpățânare să se potrivească modelului. O privire în literatura de specialitate mi-a arătat că, propunând nonlocalizarea cuantică drept răspuns la toate chestiunile legate de supraviețuire și reîncarnare, am lăsat deoparte o clasă de teorii numite superpercepții extrasenzoriale sau super-psi, conform cărora toate dovezile de supraviețuire a orice personal (cum e sufletul personal al unui individ – monada propusă aici nu este personală, practic) pot fi explicate în termeni de percepții extrasenzoriale. Însă datele au fost examinate în mai multe cărți recente, iar verdictul acestora este împotriva oricărei teorii super-psi ca fiind povestea completă. (Vezi, de exemplu, Becker, 1993 și Gould, 1983).

De fapt, așa cum arată până acum teoria, nu este nici măcar o explicație completă a *Cărții tibetane a morților*. Poate că ai observat că în scenariul de mai sus am trecut direct de la explicarea experienței celor patru bardo la cea a celei de-a șasea bardo. Conform tibetanilor, dacă încă nu sunt pregătit pentru eliberarea totală, aș putea avea intuiția acordată prin cea de-a cincea bardo: s-ar putea să văd calea nirvanei, dobândind eliberarea în forma Sambhogakaya.

Dar ce înseamnă asta? Modelul nostru simplu nu are răspuns. De fapt, modelul nostru simplu nu poate să răspundă nici măcar la întrebarea: cum face monada pentru a ține socoteala contextelor care au fost învățate și a celor care urmează să fie învățate prin reîncarnări?

Mi-a luat luni de zile și mai multe experiențe creative, big-bang-uri mari și mici, ca să creez modelul potrivit pentru suflet – monada cuantică – ce are o forță explicativă suficient de puternică pentru a umple toate golurile. Acesta va fi subiectul capitolelor 6 și 7.

5

Povestea cu reîncarnarea e mai mult decât nonlocalizare cuantică ?

Acum câțiva ani, iar asta era înainte să încep cercetările despre reîncarnare, am fost foarte intrigat când am citit despre un tânăr din Sri Lanka un băiat care, atunci când era mic, deși fusese crescut în religia creștină, rostea neobișnuite incantații budiste. Când s-a făcut un pic mai mare, părinții săi l-au dus la mai multe mănăstiri budiste și și-a amintit că în viața sa trecută a trăit la una dintre ele alături de maestrul său. Părinții săi au înregistrat incantațiile, iar specialiștii au spus că pronunția sa în limba pali (dialect derivat din sanscrită, folosit în textele budiste timpurii) era foarte diferită de pronunția contemporană. Chiar dacă pe-atunci n-am crezut nicio clipă că se poate crea o știință a reîncarnării, totuși n-am avut nicio îndoială cu privire la autenticitatea poveștii. M-a determinat să citesc mai multe despre reîncarnare.

Povești precum cea de mai sus nu sunt chiar atât de neobișnuite nici în cultura occidentală. Și mai comune sunt poveștile despre experiențe la limita morții. Cunosc

personal mai mulţi oameni care au avut asemenea experienţe şi au fost profund afectaţi de ele. Însă mulţi oameni de ştiinţă rămân foarte sceptici, baricadaţi în sistemul de gândire newtonian. Medicul Raymond Moody, primul cercetător care a scris despre experienţele la limita morţii, spune o anecdotă interesantă pe care o voi parafraza. La un moment dat, Moody a ţinut o prelegere despre activitatea sa, iar cineva din public, un chirurg, s-a ridicat în picioare şi l-a admonestat: „Vorbeşti despre atât de mulţi oameni care au revenit la viaţă şi au avut experienţe la limita morţii. Şi eu am făcut multe astfel de operaţii care au salvat vieţi. Niciun pacient de-al meu nu a spus vreodată că ar fi avut vreo astfel de experienţă." Însă chiar din spatele lui cineva a rostit: „Nu ţi le-am spus pentru că nu ne-ai fi crezut."

Asta îmi aduce aminte de o poveste. Un băieţel a făcut un desen. Când l-a arătat celor mari, ei l-au lăudat spunându-i că a desenat o pălărie foarte frumoasă. „Dar nu e o pălărie, spuse băieţelul. „E un elefant pitic înghiţit de un şarpe boa constrictor." Însă, în ciuda protestelor sale, adulţii au putut vedea doar o pălărie bărbătească.

Recunoşti acest scenariu? E din *Micul Prinţ* al lui Antoine de Saint-Exupéry. Povestea asta reprezintă, poate, cel mai bine incapacitatea multor oameni de ştiinţă de a admite că cercetările despre moarte, faptul de a muri şi reîncarnare din ultimele zeci de ani au suficientă substanţă pentru a ghida o cercetare teoretică. Aceşti oameni de ştiinţă suferă de ceea ce se cheamă uneori sindromul lui „Nu văd până nu cred". Poate că această carte va ajuta la stabilirea unui nou sistem de credinţe ce va da credibilitate reîncarnării, experienţelor la limita morţii şi rezultatelor altor cercetări despre supravieţuire. Şi poate vor crede şi oamenii de ştiinţă sceptici.

Însă pentru tine, cititor cu mintea deschisă, datele sunt deja suficient de credibile şi sunt sigur că nu o să te superi dacă mă voi folosi de dovezi în direcţionarea demersului

meu teoretic. Există trei tipuri de dovezi (totuși, lista nu le cuprinde pe toate).

- Experiențe legate de o stare de conștiință alterată în clipa morții. Viziunile pe patul de moarte, experiențele la limita morții și cele în care îți trece viața prin fața ochilor intră în această categorie.

- Datele despre reîncarnare: dovezi despre amintirea vieților anterioare, detalii care au fost verificate și au trecut testul rigorii științifice; reamintirea vieților anterioare în stare de regresie hipnotică, sub influența unor substanțe ca LSD sau ca urmare a altor tehnici precum respirația holotropică a psihiatrului Stan Grof; revelarea vieților trecute de către alții, realizată de oameni ca Edgar Cayce; oameni cu talente neobișnuite sau cu psihopatologii ce nu pot fi explicate ca datorându-se doar experiențelor condiționante ale vieții prezente.

- Date despre entitățile fără corp: experiențele de tip medium sau channeling intră în această categorie, plus datele despre îngeri, ghizi spirituali, scriere automată etc.

Primul tip de date se explică cel mai bine ca experiențe nonlocalizate în clipa morții, în conformitate, mai mult sau mai puțin, cu modelul din capitolul anterior. Al doilea tip de date se potrivesc într-o oarecare măsură modelului. Prognoză: evoluție, dar nonlocalizarea cuantică nu este totul. Mai jos trec în revistă unele dintre detaliile acestor date și concluziile la care conduc acestea. Amintesc totuși că treaba mea nu e să-l conving pe cititor de autenticitatea datelor prezentate; cercetătorii ale căror rezultate le discut eu aici sunt oameni

de știință credibili, care au susținut cât de bine se putea validitatea cazurilor lor. Pentru o argumentare completă, cititorul sceptic ar trebui să caute referințele originale.

Viziunile pe patul de moarte

Să aruncăm o privire peste întreg registrul de date științifice colectate referitoare la experiențele în clipa morții. Astfel de date, desigur, au o istorie de mii de ani, dar colectarea a ceea ce astăzi putem numi date științifice are o istorie ce începe în secolul al XIX-lea și coincide, în mare, cu fondarea Societății Britanice de Cercetări Paranormale.

O clasă de dovezi este legată de experiențele în pragul morții, de experiența morții. Să presupunem că o persoană pe care o iubești este pe moarte, dar nu ești lângă ea. Și, brusc, ai niște viziuni halucinante despre această persoană muribundă. Experiențe ale unor astfel de viziuni pe patul de moarte comunicate psihic de către muribund rudelor și prietenilor nu sunt atât de neobișnuite. De fapt, acest tip de dovezi datează din 1889, când Henry Sidgwick și colaboratorii săi au început un „Catalog al halucinațiilor", compilație ce a durat cinci ani. Sidgwick a descoperit că un număr semnificativ al halucinațiilor povestite aveau legătură cu oameni care erau pe moarte (urmau să moară în următoarele 12 ore) și erau departe de subiectul care avea halucinația respectivă.

Datele mai recente sunt și mai sugestive. În studiul coordonat de psihologii Osis și Haraldson (1977), subiectul sănătos aflat în corelație nu are halucinația unei persoane suferinde, pe moarte; în schimb, comunicarea este mai apropiată de o percepție extrasenzorială obișnuită cu o altă persoană sănătoasă. Însă dacă o persoană pe moarte îi poate comunica unei persoane sănătoase împăcare și armonie, oare nu trăiește ea însăși experiența unei stări neobișnuite

de conştiinţă? În astfel de viziuni pe patul de moarte, subiectul muribund pare să transceandă până la urmă situaţia în care se află, dureroasă şi derutantă (Nuland, 1994). Subiectul muribund pare să trăiască experienţa unui tărâm vesel al conştiinţei, diferit de tărâmul experienţelor obişnuite. Există dovezi că inclusiv pacienţi cu Alzheimer îşi pot recăpăta luciditatea în momentul morţii (Kenneth Ring, conversaţie personală cu autorul).

Apropo de pacienţii cu Alzheimer, medicul şi autorul Rachel Naomi-Remen (1996) ne spune povestea lui Tim, un cardiolog, al cărui tată suferea de Alzheimer când el era adolescent. În ultimii zece ani ai vieţii sale, tatăl lui Tim s-a apropiat tot mai mult de statutul de legumă. Totuşi, într-o zi, pe când Tim şi fratele lui stăteau lângă el, s-a întunecat la faţă şi s-a aplecat înainte pe scaunul său. Fratele i-a spus lui Tim să sune la salvare. Dar înainte ca Tim să poată reacţiona, se auzi vocea tatălui său pe care nu o mai auziseră de zece ani: „Nu suna la salvare, băiete. Spune-i mamei tale că o iubesc. Spune-i că sunt bine." Şi a murit. Mai târziu, la autopsie, s-a văzut că creierul său era destul de distrus de boală. Asta ne cam zguduie ideile noastre obişnuite despre moarte, nu-i aşa?

După părerea mea, viziunile pe patul de moarte se potrivesc aproape perfect modelului teoretic din capitolul anterior. Bucuria sau împăcarea comunicate telepatic în viziunile pe patul de moarte sugerează că experienţa morţii este una intensă, având conştiinţa nonlocalizării şi diversele sale arhetipuri. În comunicarea telepatică a experienţelor halucinante, identitatea cu trupul suferind, muribund este evident încă foarte puternică. Însă apoi se renunţă la această identitate; astfel, bucuria conştientizării sinelui cuantic, dincolo de identitatea de sine, este comunicată nealterat.

Experiențele la limita morții și când viața îți trece prin fața ochilor

Mai bine cunoscute, desigur, sunt experiențele la limita morții, când subiectul supraviețuiește și își amintește propriile trăiri. În experiențele la limita morții găsim confirmarea anumitor credințe religioase din multe culturi; cel care trăiește experiența descrie că parcurge un tunel către o altă lume, condus adesea de către o figură spirituală bine cunoscută în tradiția sa sau de către o rudă decedată (Moody, 1976; Sabom, 1982; Ring, 1980). Experiențele la limita morții susțin direct și ideea deschiderii nonlocalizate active în clipa morții.

Psihologul Kenneth Ring (1980) a rezumat diversele aspecte, organizate în general cronologic, ale experiențelor la limita morții (vezi și Rinpoche, 1993).

1. Cele mai multe experiențe la limita morții încep cu trăirea unei stări de conștiință alterată. Ființa este pătrunsă de un sentiment de pace, fără durere sau alte senzații corporale și fără frică.

2. Multe persoane care au trăit astfel de experiențe sunt în afara corpului lor pe care îl privesc de sus și care poate fi în operație. Unii trăiesc experiența trecerii printr-un zid. Se simt ușori, iar conștiința lor rămâne trează.

3. Apoi ajung la pragul unei alte realități; sunt conștienți de întuneric. Trec printr-un tunel.

4. E o lumină, mai întâi îndepărtată, apoi în jurul lor, o lumină non-strălucitoare, de mare intensitate, frumusețe și iubire. Unii văd o ființă de lumină.

Alţii văd o figură spirituală asemenea lui Hristos. Alţii văd rude.

5. Mulţi trăiesc experienţa propriei vieţi ce le trece prin faţa ochilor, în timp ce ei îşi judecă acţiunile ca bune sau ca rele.

6. Mulţi oameni trăiesc experienţa unui tărâm paradiziac de mare frumuseţe şi senzaţia unei unificări cu toate lucrurile şi fiinţele. Câţiva trăiesc experienţa unui tărâm de infern.

7. Apoi li se spune să se întoarcă. Experienţa lor pe pământ nu s-a încheiat.

E impresionantă activarea deschiderii nonlocalizate în experienţele la limita morţii. Cei aflaţi la limita morţii (cum sunt victimele accidentelor) văd de deasupra cum sunt operate corpurile lor şi adesea dau şi detalii extraordinare (Sabom, 1982). E clar că nu există semnale localizate purtătoare de informaţie. Şi atunci cum altfel se explică acest transfer de informaţie dacă nu prin vedere cuantică nonlocalizată conjugată cu vederea altcuiva (a chirurgului, de exemplu)?! (Goswami, 1993) Cele mai recente date ne arată că şi orbii pot „vedea" astfel; nu sunt împiedicaţi de faptul că propriul lor simţ al văzului este ineficient (Ring şi Cooper, 1995); probabil că văd telepatic (adică nonlocalizat) în sincronicitate cu ceea ce vede altcineva.

Nu trebuie să vedem aici o contradicţie doar pentru că aceia care au trăit experienţe la limita morţii declară adesea că şi-au văzut corpurile de deasupra în timp ce planau prin aer, iar perspectiva chirurgului care operează (sau a asistentelor sale), deşi tot de deasupra, nu este chiar aceeaşi. Explicaţia e asemănătoare cu aceea a telepatiei – în timp ce

chirurgul se uită pe masa de operație și înregistrează informația propriu-zisă, conștiința operează o reducție asemănătoare a posibilităților cuantice disponibile din creierul corelat al subiectului care trăiește acea experiență la limita morții. Astfel, pot apărea cu ușurință diferențe minore, de tipul perspectivei vizuale.

Aceste date directe confirmă că experiențele la limita morții sunt întâlniri cu conștiința nonlocalizată și arhetipurile sale. O nouă dimensiune a cercetărilor acestor experiențe la limita morții este aceea de a studia viețile ulterioare ale supraviețuitorilor, constatându-se că experiențele la limita morții au dus adesea la o profundă transformare a modului în care acești oameni își trăiesc viața. De exemplu, mulți dintre ei nu mai sunt afectați de teama de moarte prezentă în psihicul majorității oamenilor (Ring, 1992). Și, în general, acești supraviețuitori reușesc să trăiască o viață dedicată iubirii și dăruirii de sine, ceea ce sugerează o transformare spirituală în urma intuiției avute în întâlnirea la limita morții cu sinele cuantic.

Care este semnificația acestor imagini specifice descrise de subiecții aflați la limita morții? Pacienții aflați la limita morții resimt o diminuare a identității corporale – Eul nu e ocupat cu monitorizarea corpului. Această stare aduce mult cu visul, cu ceea ce psihologii jungieni numesc „marele" vis. Ca în marele vis, și în experiențele la limita morții sunt sesizate imagini arhetipale precum Buddha sau Hristos, însă de unde provin aceste imagini? În acord cu modelele neurofiziologice (Hobson, 1990), sunt de părere că noi construim aceste imagini de tip Rorschach din zgomotul electromagnetic aleatoriu prezent permanent în creier. Oricum, acest zgomot este de natură cuantică; el reprezintă posibilitățile cuantice și nu este clasic și determinist așa cum presupun neuropsihologii. Pe măsură ce le recunoaște, conștiința

operează reducţii ale tiparelor adecvate la imagini semnificative.

Ideea esenţială în experienţele la limita morţii este diminuarea şi chiar eliberarea de identitatea Eului, ceea ce-i permite subiectului să-şi amintească imagini arhetipale pe care nu şi le reaminteşte în mod normal. Imaginile vizualizate – figuri spirituale, rude, ca părinţii şi fraţii – sunt evident arhetipale.

Acest mod de a privi experienţa la limita morţii ar trebui să pună capăt şi dezbaterii dacă acea lumină din experienţele la limita morţii este un fenomen fiziologic sau ceva profund şi semnificativ. După cum văd eu lucrurile, este ambele. Ceea ce nu înţeleg materialiştii e că subiecţii la limita morţii lucrează cu ceea ce este fiziologic disponibil în creierul lor, conferind însă o nouă semnificaţie, aşa cum facem, în mare, în experienţele creative când transformăm ceva mundan dintr-o nouă perspectivă. Cu alte cuvinte, conştiinţa, şi nu creierul, ordonează ocurenţele neurologice într-o experienţă spirituală unică.

În sfârşit, mulţi subiecţi la limita morţii declară că le-a trecut viaţa prin faţa ochilor, fie în întregime, fie măcar o parte semnificativă. (Pentru o trecere în revistă, vezi Greene şi Krippner, 1990). Asta e esenţial pentru funcţionarea modelului nostru. În timp ce muribundul îşi vede viaţa trecându-i prin faţa ochilor, copilul pe cale să se nască în următoarea reîncarnare împărtăşeşte cu el această reamintire, devenind parte a memoriei de reîncarnare din următoarea viaţă.

Există totuşi o nepotrivire tulburătoare cu teoria superextrasenzorială din capitolul anterior, constând în faptul că subiecţii la limita morţii insistă că au trăit experienţa de a fi „în afara" corpului lor; s-au simţit uşori şi nu au mai avut senzaţii corporale cum este durerea. Trebuie că în timpul experienţei la limita morţii identitatea lor a trecut de la

corpul fizic la altceva, dar la ce? Se poate să fie la un suflet fără trup așa cum par ei să susțină?

Datele despre reîncarnare

Dovezile despre memoria reîncarnărilor au fost obținute în principal de la copiii care și-au amintit din viețile trecute amănunte ce au putut fi verificate. Psihiatrul Ian Stevenson de la Universitatea din Virginia a realizat o bază de date cu circa 2.000 de astfel de reamintiri pretins ale reîncarnărilor cu multe trăsături ce au putut fi verificate[14]. În unele cazuri, Stevenson i-a însoțit practic pe copii în satele de care-și reaminteau din viețile trecute. Copiii nu fuseseră niciodată în satele respective; cu toate acestea, peisajul le era familiar și au putut să identifice casele în care au trăit. Uneori, copiii îi recunoșteau pe membrii fostelor lor familii. Într-un caz, copilul și-a amintit unde erau ascunși niște bani în viața sa anterioară, iar banii au fost găsiți în locul reamintit.

Nu doar Stevenson a adunat astfel de date. Să ne gândim la cazul studiat la sfârșitul secolului al XIX-lea de către L. Hearn al unui băiat japonez, pe nume Katsuguro, care, la vârsta de opt ani, a susținut că într-o altă viață cu câțiva ani înainte a fost Tozo, fiul unui fermier dintr-un alt sat. A mai spus și că tatăl său a murit când el avea cinci ani în viața anterioară și că el însuși a murit un an mai târziu de variolă. A oferit multe detalii despre nașterea sa anterioară, de exemplu, descrierea părinților și a casei în care au trăit. Când a fost dus în satul vieții sale anterioare, Katsuguro a reușit să găsească fără alt ajutor casa în care locuise. În total

---

14 Se pare că Stevenson scrie o carte cu mai multe volume în care să prezinte aceste date. La momentul acestei lucrări, volumele nu erau încă publicate (n.a.)

au fost verificate și s-au confirmat șaisprezece informații reamintite din viața sa trecută (Hearn, 1897) (vezi și Stevenson, 1961).

Swarnalata Mishra, născută în Shahpur, India, în 1948, este un alt caz impresionant. Swarnalata a început să-și reamintească viața anterioară la vârsta de trei ani când, într-o călătorie într-un oraș apropiat, i-a cerut brusc șoferului să o ia pe „acel drum" care ducea la „casa ei". În următorii câțiva ani a povestit lucruri și întâmplări din viața sa trecută, pe când se numea Biya Pathak, descriindu-și casa și mașina familiei (o posesiune neobișnuită pe-atunci pentru o familie indiană). La un moment dat, a întâlnit-o pe soția unui profesor pe care a recunoscut-o ca pe o cunoștință din acea viață trecută și și-a amintit de nunta la care au participat împreună. Soția profesorului a confirmat toate astea și multe alte afirmații ale lui Swarnalata despre viața sa ca Biya. Cazul lui Swarnalata a fost cercetat de dr Hemendranath Banerjee, reputat cercetător indian al reîncarnării, iar mai târziu și de Ian Stevenson, foarte multe informații din uriașa ei colecție de amintiri din viața anterioară, mai ales lunga listă a cunoștințelor confirmându-se (Stevenson, 1974).

O altă remarcabilă poveste confirmată despre reîncarnare, cea a lui Nicola Wheater, provine de la doi cercetători, Peter și Mary Harrison (1983). Nicola și-a amintit viața sa anterioară când fusese un băiat pe nume John Henry Benson și locuise într-un sat din apropiere, în Yorkshire, Anglia, în ultima parte a secolului al XIX-lea (cu o sută de ani în urmă). Când avea doi ani, Nicola le spunea părinților ei lucruri de genul: „De ce sunt fată de astă dată?" și „De ce nu mai sunt băiat cum am fost înainte?" Curând, fetița și-a amintit mult mai multe lucruri despre viața sa trecută, spunându-le atât de coerent și cu atâta încredere, încât mama ei s-a simțit obligată să o ducă în satul vieții sale anterioare. Acolo

Nicola a ghidat-o pe mama ei către casa unde locuise în secolul anterior. Şi, spre marea sa uimire, mama ei a găsit registrul bisericii locale unde era notată naşterea unui băiat pe nume John Henry Benson.

Toate aceste date se potrivesc în general cu tabloul teoretic din ultimul capitol. Poţi găsi mai multe detalii în cărţile şi articolele citate, precum şi în numeroasele cărţi recente pe această temă. Citeşte, de exemplu, Cranston şi Williams 1984 şi Viney, 1993.

Până acum am prezentat doar cazuri în care este reamintită o singură viaţă anterioară, pentru că acestea sunt cazurile care se pot confirma în cea mai mare măsură. Există totuşi şi multe cazuri de reamintiri ale mai multor vieţi anterioare, chiar până la nouă, cum este cazul fetiţei sud-africane[15]. Astfel, ideea unei deschideri nonlocalizate ce conectează încarnările trecute, prezente şi viitoare ale unei monade şi care se activează în momente speciale, cum este clipa morţii, pare a fi justificată.

Există o singură cale de a verifica dacă modelul actual este corect, şi anume că memoria reîncarnărilor se formează la o vârstă foarte fragedă prin comunicarea nonlocalizată cu sinele muribund din viaţa anterioară. Dacă adulţilor li se poate induce regresia către copilărie, s-ar putea să reuşească să-şi amintească mai bine experienţele din viaţa trecută. Într-adevăr, Banerjee are câteva cazuri în care a reuşit sub hipnoză să obţină de la subiecţii săi mai multe amănunte despre reamintirea reîncarnărilor.

Psihiatrul Stan Grof a obţinut multe reamintiri ale vieţilor trecute din partea unor subiecţi sub influenţa LSD şi prin intermediul unei noi tehnici – respiraţia holotropică –

---

[15] Am citit despre acest caz într-o carte în limba bengali, *Janmantarbad* (*Teoria reîncarnării*), cu cercetările lui H. Banerjee (n.a.)

toate acestea oferind foarte multe date valide despre revenirea memoriei reîncarnărilor, confirmând practic modelul din capitolul anterior. Iată ce spune Grof despre cazurile sale de revenire a memoriei reîncarnărilor:

> Acestea (amintirile reîncarnărilor) par extrem de reale și de autentice și de multe ori mediază accesul la informații precise despre perioada istorică, despre cultură și chiar despre evenimente istorice pe care individul nu le putea obține pe căi obișnuite. În anumite cazuri, acuratețea acestor amintiri poate fi verificată obiectiv, uneori până în cele mai mici detalii... Criteriile de verificare sunt aceleași ca și în cazul stabilirii a ceea ce s-a întâmplat anul trecut; identificarea amintirilor specifice și, independent de ele, găsirea de dovezi măcar pentru o parte dintre acestea... Eu însămi am observat și am publicat câteva cazuri remarcabile în care cele mai neobișnuite aspecte ale unor astfel de experiențe pot fi verificate printr-o cercetare istorică independentă (Grof, 1992).

Îl las pe cititor să găsească și să lectureze acele cazuri anume pe care Grof le găsește mulțumitoare.

Dacă ai crescut în India, nu e neobișnuit să auzi despre un copil care-și amintește experiențele din viața anterioară. Părinții și frații îl susțin foarte mult în acest demers. Același lucru e valabil și în Tibet. „E ceva obișnuit ca micuții reîncarnați să-și amintească obiecte și oameni din viețile lor anterioare", spune actualul Dalai Lama. „Unii dintre ei pot chiar să recite din Scripturi, chiar dacă încă nu le-au fost predate." De fapt, tibetanii uzează cu folos de toate astea pentru a localiza reîncarnările unor lama și rinpoche.

Însă e ceva relativ rar în cultura occidentală. Poetul englez romantic Percy Bysshe Shelley credea în reîncarnare.

Într-o zi, stând de vorbă cu un prieten, a zărit o femeie cu un copil în braţe. Imediat s-a arătat interesat.

– Ar putea copilul dumneavoastră să ne spună ceva despre preexistenţă, doamnă?, o întrebă el pe mamă.

Când ea îi răspunse:

– Încă nu vorbeşte, domnule, Shelley exclamă cu un aer de profundă dezamăgire:

– Dar cu siguranţă acest copil ar putea vorbi dacă ar vrea... Poate că i se pare că nu ştie, dar e doar o toană prostească. Nu se poate să fi uitat cu totul să vorbească într-un răstimp atât de scurt.

Însă unii copii, chiar şi din lumea occidentală, îşi amintesc şi vorbesc despre preexistenţă îndată ce învaţă să vorbească. Următoarea întâmplare l-ar fi încântat pe Shelley. Un copil autist în vârstă de cinci ani a fost adus la Helen Wambach, psiholog clinician. Această fetiţă, Linda, era extrem de retrasă şi a refuzat orice fel de contact cu terapeuta până când într-un joc de rol i s-a permis să o hrănească forţat pe terapeută cu biberonul. Atunci Linda a reuşit să exprime cât de mult detesta neajutorarea copilăriei. Contactul astfel stabilit, progresele au fost rapide şi curând Linda a devenit ca orice alt copil de cinci ani.

Ce este, de asemenea, foarte interesant la acest caz este că, atâta timp cât a fost un copil autist, Linda ştia să socotească şi să citească, dar a pierdut aceste abilităţi când a devenit normală. Wambach spune că acest comportament autist al Lindei s-a datorat faptului că ea se agăţa de identitatea adultă dintr-o viaţă anterioară. Când cu ajutorul terapiei a ajuns să-şi accepte noua condiţie de copil, a renunţat la identitatea ei de adult şi şi-a pierdut şi abilităţile de adult (Wambach, 1978).

Dar în cultura occidentală revenirea memoriei reîncarnărilor continuă să fie considerată o ciudăţenie (deşi lucrurile s-au mai schimbat întrucâtva); prin urmare, copiii care

o au nu sunt încurajați. Wambach mai vorbește și de un alt caz pe care l-a avut, cel al lui Peter, un copil hiperactiv. După ce a început să aibă încredere în ea, Peter a început să-i mărturisească despre fosta lui viață când fusese polițist și despre cum îl enerva că nu-i sunt permise privilegii ale adulților, cum ar fi fumatul. Cum era de așteptat, părinții lui l-au descurajat și i-au interzis să vorbească despre viața lui anterioară ca polițist (Wambach, 1978).

Nu toți copiii care-și amintesc viața trecută devin autiști, dar reprimarea unor astfel de amintiri este comună în această cultură. Însă aceste amintiri suprimate pot fi reactualizate sub hipnoză. Deși regresiile hipnotice au o reputație proastă fiindcă mult prea mulți subiecți își amintesc că ar fi fost personalități istorice cunoscute, cum e Cleopatra, în viețile lor anterioare, există și date serioase despre reamintirea sub hipnoză a vieții trecute. (Citește Wambach, 1978, 1979; Netherton și Shiffrin, 1978; Lucas, 1993.)

Dar e mai mult de-atât: nu se transmite doar memoria, ci și rolul

E probabil ca fenomenul memoriei reîncarnărilor să se producă pe baza deschiderii nonlocalizate active la un individ, doar că sunt elemente subtile care nu se potrivesc. De exemplu, să luăm cazul citat mai sus al lui Swarnalata. Când Swarnalata s-a întâlnit cu familia din încarnarea ei anterioară ca Biya, și-a asumat și același rol. S-a comportat asemenea copilului care era în mediul vieții sale actuale, dar cu familia Pathak a luat rolul lui Biya; se comporta ca o soră mai mare cu oameni ce aveau de câteva ori vârsta ei. Pacienta lui Helen Wembach, Linda, fetița cu autism, și-a păstrat din viața anterioară abilitățile de a citi și a socoti. Și atunci ce anume aduce condiționările din viața trecută în cea actuală? Modelul pe care îl avem până acum nu are răspuns la această întrebare.

Mai sunt și alte date care nu se potrivesc. Stevenson (1987) a corelat fenomenul talentelor speciale cu memoria reîncarnărilor. Însă talentele speciale nu sunt rezultatul amintirii de conținuturi pe care modelul din capitolul anterior să le poată gestiona; talentele speciale se referă în schimb la amintirea unei înclinații sau a unor contexte învățate de gândire. Xenoglosia, fenomenul în care copiii (și, din când în când, și adulții) vorbesc o limbă pe care nu au învățat-o în această viață, intră tot în această categorie.

Mai sus l-am citat pe Dalai Lama spunând: „Unii (copii tibetani) pot chiar să recite din Scripturi, chiar dacă încă nu le-au fost predate." Însă această capacitate de a recita din scripturi nu poate fi explicată doar ca revenire a memoriei reîncarnărilor. Mai mult decât atât, când tibetanii caută reîncarnările acelor rinpoche și lama, ei se bazează mai mult pe astfel de calități transmise prin transmigrație, cum este capacitatea de a recita din scripturi, decât pe revenirea memoriei reîncarnărilor.

Cercetătorii despre reîncarnare consideră că subiecții care își amintesc viețile anterioare au adesea trăsături de caracter ce nu pot fi explicate prin condiționarea genetică sau de mediu. Iată ce spune psihologa Satwant Pasricha despre datele sale de cercetare:

> Studiul actual a scos la iveală anumite caracteristici fizice și psihologice ale subiecților, neobișnuite în familiile lor, dar care se potriveau bine cu cele ale personalităților pe care le avuseseră anterior. Cu excepția a cinci cazuri (din șaizeci), în care subiecții erau biologic legați de presupusele personalități anterioare, ipoteza transmiterii genetice nu poate să explice adecvat un astfel de comportament neobișnuit din partea subiecților. Acolo unde teoria genetică nu a reușit să explice moștenirea de trăsături fizice și psihologice, ipoteza reîncar-

nării poate să ofere o explicație pentru ele (Pasricha, 1990).

Cum poate un Mozart să cânte atât de bine la pian la vârsta de trei ani sau un Ramanujan să devină un expert în calcule matematice cu șiruri infinite de cifre fără niciun fel de educație matematică la bază? Răspunsul uzual, condiționarea genetică sau de mediu, pare cu totul nepotrivit în astfel de cazuri. Genele sunt niște instrucțiuni de producere a proteinelor, și nimic altceva. Nu există gene ale unor talente speciale pe care să le moștenească unii oameni. Iar prezența condiționării de mediu poate fi verificată în fiecare caz individual de copil-minune. De fapt, există un număr semnificativ de cazuri, cum este și cel al lui Ramanujan, în care condiționarea adecvată de mediu e evident că nu reușește să explice un talent special. Acestea sunt, fără îndoială, cazurile de talente datorate condiționării din viața anterioară, însă teoria noastră are nevoie de un adaos de concepte noi înainte să reușească să explice astfel de cazuri de predispoziție dintr-o viață anterioară.

Fobiile și terapia regresivă

Stevenson a corelat și anumite fobii cu viețile anterioare. În teoria psihanalitică, fobiile reprezintă o condiționare de evitare, legată de experiențe traumatice din copilărie. Dar sunt cazuri în care nu au avut loc astfel de traume în copilărie. În același sens, nu există niciun fel de explicație genetică sau de mediu pentru confuzia de gen – exemplul travestiților. Astfel, o explicație logică e că acestea sunt cazuri de condiționare provenită din viața trecută (Stevenson, 1974, 1987; Guirdham, 1978) și nu-ți mai bate capul că asta e în dezacord cu modelul din capitolul anterior. Și asta nu e decât încă o dovadă că modelul meu trebuie extins.

Ce e important e să recunoaștem că, dacă fobiile sunt mementouri ale unei condiționări traumatice din viața anterioară, regresia în viața trecută ar trebui să aibă un beneficiu terapeutic.

Există dovezi că revenirea memoriei reîncarnărilor sub hipnoză a fost folosită cu destul succes în scopuri terapeutice. Am să citez de pe coperta patru a unui bestseller:

> O femeie oarbă s-a vindecat când s-a confruntat cu ceea ce dorea să nu fi văzut acum o sută de ani... O anorexică nu făcea decât să compenseze pentru o viață anterioară de o insațiabilă lăcomie... Un laș care-și retrăiește propria crimă... (Goldberg, 1982).

Astfel de cărți relatează despre cum accesul la asemenea amintiri din reîncarnările anterioare poate fi terapeutic. Primul meu impuls, ca și al atâtor oameni de știință, a fost să desconsider aceste date ca pe niște simple păcăleli terapeutice având puțină substanță sau deloc, dar au fost mai multe lucruri care m-au făcut să mă răzgândesc. Primul și cel mai important, eu însumi am participat prin anii 1970 la o ședință de regresie într-o viață anterioară. Deși îmi dau seama cât de dificil este să faci deosebirea între fantezia pură și ce mi s-a revelat în timpul acelei ședințe, totuși două întâmplări pe care mi le-am amintit au făcut o puternică impresie asupra mea, apropo de înclinațiile mele psihologice. Al doilea, am stat eu însumi de vorbă cu reputați terapeuți specializați în regresia în vieți anterioare, ca Roger Woogler, iar metodologia mi s-a părut întru totul credibilă. Al treilea, de-a lungul anilor am ascultat atât de multe povești despre regresii în viețile anterioare, fie în legătură cu călătoriile mele, fie cu învățăturile mele, încât unele dintre ele s-au remarcat în mod deosebit. Voi da exemplul unei femei care a participat la un curs de-al meu de „fizica sufletului". Iată propriile ei cuvinte:

Am început studiul spiritual... într-un fel ce pare accidental. Eram membră a bisericii tradiționale, aveam 20 de ani și mă căsătorisem de curând. Nu aveam niciun interes să aflu mai multe despre spiritualitate – simțindu-mă foarte satisfăcută de viața mea exact așa cum era. În acea perioadă, cariera în aviație a soțului meu ne-a făcut să ne mutăm într-un loc nou, iar eu am început o nouă activitate în învățământ. La scurtă vreme, lucrurile au început să o ia razna pentru mine.

Stresul mutării departe de familie și începutul unei noi activități și al unei noi căsnicii erau dublate de faptul că soțul meu avea o muncă ce-l trimitea departe de mine, având cantonamente de câte două luni. Ceva din toate astea m-a făcut să am o reacție extremă – una pe care n-o mai simțisem până atunci și cu care nu știam să mă descurc. Am devenit extrem de anxioasă, fiindu-mi frică de sentimentul de a fi „lăsată în urmă" de soțul meu plecat în cantonament. Am văzut că și alte neveste de piloți militari erau în aceeași situație și că-i făceau față cu totul altfel, așa că mi-am dat seama că reacția mea era disproporționată. Până în acel moment gestionasem foarte bine situațiile stresante – muncind, mergând la școală tot anul și mutându-mă des, căci familia mea lucra în marină. Așa că atunci când am început să simt această anxietate extremă care a dus la atacuri de panică, la propriu, însoțite de depresie, am fost total nedumerită. Starea mea mentală fusese atât de normală până în acel moment, încât nici măcar nu găseam cuvinte pentru sentimentele pe care le aveam...

Asta a implicat toate mecanismele mele de apărare, în încercarea disperată de a-mi recupera

echilibrul mental și emoțional. Având dintotdeauna o legătură spirituală cu religia, m-am îndreptat către preotul meu și i-am cerut ajutorul. Dar din această sursă nu a venit niciun ajutor. Ce simțeam eu îi era străin. M-am simțit trădată pe dinăuntru. Urmasem îndatoritoare toate regulile bisericești ca să ajung în Rai după moarte – și uite-mă trăind un adevărat Iad pe pământ în chiar acel moment! Am început să caut răspunsuri în afara bisericii, citind tot ce părea să-mi aducă răspunsuri.

În această perioadă de căutări, am dat peste cărțile lui Edgar Cayce, în care era menționată reîncarnarea. A fost prima dată când am luat contact cu acest concept. Mi s-a părut că are sens și am continuat să caut. Am găsit cărțile lui Ruth Montgomery, mai ales o carte anume, intitulată *Here and Hereafter*[16]. Cartea a fost mană cerească pentru mine în acel moment. În carte, doamna Montgomery explică noțiunea de reîncarnare și dă exemple cu oameni care au găsit ajutor și consolare în descoperirea vieților lor anterioare. Iar la finalul cărții ea explică despre cum cineva poate să intre într-o stare de meditație și să înceapă practic să-și reamintească viețile sale anterioare. Am început să practic asta, iar amintirile mi-au revenit repede și ușor. Problema începea să fie rezolvată.

Prima reamintire a fost a vieții mele alături de bărbatul meu acum o sută de ani. În acea viață am trăit în Denver, Colorado, în perioada goanei după aur. Eram o damă de companie, a cărei treabă era să se întrețină cu bărbații (absolut deloc o profesie respectabilă după standardele mele de

[16] În viața asta și în viața de apoi (engl.) (n.t.)

azi!). Totuși, în acel moment și datorită situației, era singura cale de a mă putea menține pe linia de plutire. Toate bune și frumoase până când într-o zi a venit în oraș și la cârciuma în care lucram un străin (bărbatul meu din prezent). Între noi a existat o recunoaștere instantanee. (După câte s-a dovedit, petrecusem mai multe vieți anterioare împreună.)

Am simțit imediat legătura și am vrut să plec cu el și să las în urmă viața mea de până atunci. Totuși, el era miner și toată averea lui erau un măgar și lucrurile pe care le putea căra cu el. Nu avea cum să întrețină o nevastă sau o familie. Așa că m-a lăsat acolo. Ceea ce fusese o viață acceptabilă pentru mine până în acel moment mi se părea acum sordidă și insuportabilă. De-atunci încolo în acea viață m-am prăbușit într-o stare de disperare, iar în cele din urmă am fost asasinată în somn.

Recunoașterea asemănărilor a fost un declic interior și am știut de ce mă simțeam atât de anxioasă și înspăimântată. Deși n-aș spune că vindecarea a venit pe loc, totuși mi-a deschis cu siguranță porțile înțelegerii conștiente, ceea ce a dus la vindecare. (Ca să parafrazez: „Conștiința este fundamentul vindecării".) Ceva în mine își amintea că el mă mai părăsise și nici atunci nu fusese, de fapt, alegerea lui. Și ceva în mine își amintea că mi-am dorit atât de tare să mor, încât am atras practic circumstanțele în care exact așa să se întâmple. Mă simțeam de parcă se întâmpla din nou! Normal că mi-era frică să dorm singură, căci știam ce se întâmplase atunci. Misterul a început să se elucideze și mi-a revenit și liniștea interioară.

De-atunci mă îndoiesc că altceva în afară de o experiență directă m-ar fi putut convinge de

validitatea reîncarnării. Ca urmare, sunt foarte înțelegătoare când alții nu o acceptă. E ceva ce trebuie trăit pentru a putea fi crezut cu adevărat. Altfel e doar o teorie interesantă. Pentru mine nu e doar o teorie. E o realitate care mi-a salvat viața, la propriu, sau măcar sănătatea mintală (Anonim, conversație personală cu autorul).

Informațiile adunate de cercetători serioși pe parcursul ședințelor de regresie susțin, la rândul lor, reîncarnarea. Să luăm, de exemplu, cercetarea lui Helen Wambach. Wambach a analizat 1.088 de cazuri de regresie și a clasificat distribuția vieților anterioare reamintite în funcție de sex, rasă, clasă socioeconomică, ba chiar a corelat aceste date cu schema demografică. Ea a descoperit că, indiferent de genul subiecților regresiei, viețile anterioare erau distribuite echilibrat pe criterii de sex: 50,6% bărbați și 49,4% femei, o corespondență aproape exactă cu distribuția de gen a populației actuale. S-a obținut același rezultat și cu privire la distribuția rasei, chiar dacă pacienții lui Wambach au fost preponderent albi. Similar, statutul socioeconomic al vieților anterioare a urmat tendințele istoriei. Dintre viețile reamintite ca trăite cu mult înainte, doar circa 10% făcuseră parte din clasa superioară, restul fiind săraci. Însă procentajele s-au schimbat odată cu avansarea spre modernitate, în concordanță cu schimbarea spectrului economic.

Și, foarte interesant, s-a constatat că distribuția temporală a vieților reamintite urmează curba empirică de creștere a populației. Iată deci încă un răspuns la paradoxul populației, apropo de discuția despre suflet. Cum se poate ca un număr fix de suflete să țină pasul cu explozia demografică? Răspunsul lui Wambach: sufletele se nasc cu o frecvență din ce în ce mai mare odată cu evoluția în timp. (Această cercetare se găsește în Viney, 1993).

Edgar Cayce și deschiderea nonlocalizată

Legenda spune că Buddha putea să vadă cinci sute de vieți anterioare, nu doar ale sale, ci și ale altora. Acest lucru nu este documentat istoric, dar există unele cazuri de oameni, cel mai bun și mai cunoscut exemplu recent fiind cel al lui Edgar Cayce, care sunt capabili să vadă reîncarnările din viețile anterioare ale altor oameni (Sugrue, 1961). Cayce, în somnul hipnotic, a povestit circa 2.500 de astfel de vieți anterioare, unele de mai multe ori chiar, fără să se contrazică niciodată. Uneori, viziunile sale presupuneau aspecte istorice ce au putut fi verificate ulterior. Odată, a văzut că ocupația unei persoane într-o viață anterioară fusese „cufundător de fecale", însă nici el nu știa ce presupunea asta. Cercetările au arătat că o astfel de ocupație existase la începuturile Americii; foarte săraci, cufundătorii de fecale se presupunea că ghiceau în fecale, cufundându-le în apă rece.

Cum se poate ca o altă persoană, Cayce, de exemplu, să poată privi prin deschiderea nonlocalizată a altcuiva? Propriul răspuns al lui Cayce este: „memoria akashică[17]", o traducere acceptabilă a acesteia fiind memoria nonlocalizată, dar cred că o explicație mai tangibilă poate fi oferită în termenii deschiderii nonlocalizate din modelul nostru. Ideea este că, în principiu, conștiința este una; astfel, deschiderea nonlocalizată a oricărei persoane, ce leagă între ele toate reîncarnările acesteia, este activă pentru oricine care știe unde să caute, însă asta este o capacitate foarte neobișnuită. În India se spune că o asemenea capacitate vine odată cu eliberarea. Cayce a avut-o, cu siguranță.

---

[17] *Akasha* este un termen mitologic hindus ce definește un câmp eteric universal, în care sunt înregistrate toate evenimentele din trecut (n.t.)

Am vorbit despre date referitoare la experiențele oamenilor din realitatea manifestă, dar există și date foarte controversate despre oameni – mediumuri în mare parte – ce pretind că pot să comunice direct cu o persoană decedată, din lumea de apoi. Despre lumea de apoi s-au construit scenarii întregi – toate foarte dualiste – bazate, probabil, pe acest gen de dovezi. Voi discuta amănunțit despre aceste dovezi și despre cum ne-am putea raporta la ele în următoarele două capitole, aici, însă, doar o mostră.

Datele despre entitățile fără corp

Cele mai romantice, mai derutante și mai controversate date despre supraviețuirea după moarte sunt de departe acelea în care o persoană în viață (de regulă un medium în transă) pretinde că vorbește în numele unei alte persoane decedate de ceva vreme și care se află pe un tărâm dincolo de timp și spațiu. Aceste dovezi par să fie nu doar ale supraviețuirii conștiinței după moarte, dar și ale existenței unui suflet „dualist" ce trăiește fără corp fizic.

Evident că dovezile sunt controversate, pentru că nu pare să existe vreo cale de a confirma dacă informațiile sunt inventate sau nu de către medium, cu atât mai mult cu cât cazurile de înșelăciune abundă. Chiar și despre datele unde nu se pune problema înșelăciunii, cercetătorul Michael Grosso afirmă următoarele:

> După analizarea celui mai bun material cazuistic se ajunge totuși la concluzia că marile mediumuri (1) fie își obțin informațiile de la minți decedate și fără corp, (2) fie creează o iluzie convingătoare despre cel decedat, obținându-și toate informațiile relevante prin mijloace paranormale, adesea dintr-o varietate de surse (mințile celor în viață și

dovezi scrise sau fotografice), sintetizând apoi instantaneu aceste date disparate și creând o persoană convingătoare a respectivului decedat (Grosso, 1994).

Dar există totuși chiar și în informațiile obținute prin medium dovezi convingătoare ale supraviețuirii obținute prin „corespondențe încrucișate", când cel decedat comunică un mesaj integrat, împărțit în mai multe bucăți, prin mai multe mediumuri (Saltmarsh, 1938). În acest caz e dificil de argumentat cum a reușit un anumit medium să obțină informația prin telepatie de la o persoană în viață. Contra acestor informații se poate afirma că poate mediumurile respective creau inconștient aparența unei corespondențe încrucișate. Sau poate că erau conectați în sincronicitate, exact așa cum trebuie, la deschiderea nonlocalizată a celui decedat; poate că puritatea intenției celui decedat, alături de cea a mediumurilor erau suficiente pentru a crea aceste ocurențe sincrone care ne intrigă. Oricum ar fi, e clar că acest gen de informații obținute prin medium nu trebuie luate ca dovezi a ceea ce se presupune că ar fi – o comunicare cu un suflet conștient fără corp.

Oricum, acest aspect al informațiilor obținute prin medium se referă la conținutul istoriei de viață a celui decedat, prin urmare, în cel mai bun caz, dovedește capacitatea mediumului de a se conecta la deschiderea nonlocalizată a celui decedat.

De importanță mult mai mare sunt datele referitoare la channeling. Și aici abundă înșelăciunile și goana după bani. Chiar și așa, au existat canale și entități canalizate care ne pun pe gânduri, căci canalizatorii par să preia trăsăturile de caracter ale entității canalizate, extrem de diferite de ale canalizatorului.

Un exemplu spectaculos este cazul „Lydia Johnson", o casnică de 37 de ani, caz studiat de Ian Stevenson și citat

de Sylvia Cranston și Carey Williams (1984). Inițial, Lydia și-a ajutat soțul cu experimentele lui de hipnoză. Însă la scurtă vreme, cu ajutorul altui hipnotizator, ea a început să fie canalul pentru o entitate pe nume Jensen Jacoby, nume pe care ea îl pronunța „Iensăn Iacobi" și care a trăit într-un sătuc suedez cu trei sute de ani în urmă. Ca Jensen, Lydia vorbea suedeză și recunoștea obiecte suedeze din secolul al XVII-lea; foarte grăitor, ca Jensen, ea uita cum se folosesc unelte moderne precum cleștii. Cazul psihologei Jane Roberts și al entității canalizate, Seth este un alt exemplu impresionant al canalizării unei entități foarte diferite de personalitatea canalizatorului, diferența fiind evidentă. În channeling, purtarea lui Jane se schimba; ea se comporta ca un intelectual de sex masculin, de exemplu (Roberts, 1975).

Eu însumi am fost martorul unui canalizator în acțiune J.Z. Knight, care a canalizat o entitate numită Ramtha, aparent o ființă luminată. Și în acest caz există o extraordinară schimbare a comportamentului când Knight este canalizatorul lui Ramtha; manifestările ei devin, la propriu, cele al unui guru dominant, de sex masculin, fiind foarte diferite de tiparul ei obișnuit de comportament. Această schimbare ținea ore în șir.

Să-ți povestesc una dintre întâlnirile mele cu J.Z. în procesul de channeling pentru Ramtha. Am întrebat-o și pe J.Z. și pe asociații ei și se pare că ea nu prea bea. Însă de astă dată, J.Z. ca Ramtha dădea o petrecere și se cam pilise, însă asta nu a afectat-o și a povestit, cu poezie, experiențele lui Ramtha când a migrat din Atlantida în India, odată cu distrugerea civilizației Atlantidei. Lăsând la o parte conținutul a ceea ce spunea, schimbarea caracterului ei era atât de impresionantă, încât de-atunci nu m-am mai îndoit niciodată de autenticitatea fenomenului de channeling.

Într-un alt caz extraordinar de channeling din Brazilia, ființa canalizată a fost un chirurg german, dr Fritz. El a

fost a fost canalizat de mai mulţi canalizatori, fiecare dintre ei fiind un om obişnuit, fără abilităţi chirurgicale. Însă în timpul canalizării doctorului Fritz, ei au reuşit să facă operaţii complexe, fără anestezie şi în condiţii sanitare improprii.

Pe cât sunt de impresionante aceste fenomene, ar putea astfel de canalizatori să se prefacă a-şi schimba trăsăturile de caracter? Gilda Moura şi Norman Don, cercetători în domeniul paranormalului, au făcut un studiu care exclude serios înşelătoria. Moura şi Don au conectat creierul unui canalizator la un electroencefalograf şi au descoperit că atunci când opera creierul acestuia trecea în mod neobişnuit de la frecvenţele joase ale undelor beta (30 Hz) la frecvenţe foarte înalte de unde beta (peste 40 Hz). Undele beta de frecvenţă înaltă sunt caracteristice unui nivel ridicat de concentrare. Chirurgii le manifestă în activitatea lor, dar nu şi oamenii obişnuiţi care se prefac că fac o operaţie (Moura şi Don, 1996).

Un studiu asemănător a fost realizat de J.Z. Knight, folosind simultan opt indicatori psihofiziologici. Toţi indicatorii arată o schimbare semnificativă între activitatea obişnuită a lui J.Z. şi activitatea ei în procesul de channeling. Ar fi imposibil să fie mimaţi fraudulos toţi cei opt indicatori – este concluzia oamenilor de ştiinţă (Wickramsekera et al., 1997).

Îngeri

O altă clasă interesantă de date provine de la oamenii care pretind că sunt în comunicare cu îngerii şi cu ghizii spirituali. Se pare că aceste entităţi le împrumută tipare de comportament subiecţilor, făcându-i capabili să realizeze sarcini care ar fi, în mod normal, considerate imposibile pentru ei. De exemplu, se presupune că preotul creştin Padre Pio a avut ajutorul îngerului său păzitor pentru o traducere

grecească, limbă necunoscută de către Padre. (Vezi și Grosso, 1992.)

Unul dintre cele mai renumite cazuri de influență a îngerilor pentru salvarea vieții cuiva este cel al bine-cunoscutului magician din toate timpurile, Harry Houdini. Pe 27 decembrie 1906, Houdini făcea unul din numerele sale cele mai bune și mai riscante, sărea cu mâinile încătușate printr-o gaură în apa acoperită cu gheață, eliberându-se de cătușe și revenind la suprafață prin aceeași gaură. De astă dată însă, ceva nu a mers bine; când după cinci minute Houdini încă nu ieșise la suprafață – escapada nu-i lua de regulă mai mult de trei minute – reporterii l-au declarat mort. Din fericire, Houdini a reușit să revină după opt minute și fără să sufere de hipotermie.

S-a întâmplat ca de astă dată să fie luat de curenți, ceea ce l-a dezorientat, împiedicându-l să se folosească de pernele de aer dintre apa râului și pătura de gheață pentru a-și face numărul de magie. În plus, începuse să facă hipotermie și nu știa încotro să înoate și cum să se întoarcă. Brusc a auzit vocea mamei sale spunându-i să înoate în direcția din care venea vocea. A mai simțit și o subită și inexplicabilă senzație de căldură. Toate acestea la un loc i-au permis să se elibereze din cătușe și să iasă la suprafață prin gaură.

Comunicase mama lui cu el prin telepatie? Dar de unde ar fi știut ea pe unde să-și ghideze fiul? După cum nu se explică nici senzația de căldură. O explicație mai bună este împrumutul de la îngeri al unui extraordinar simț al orientării (vocea mamei a fost o proiecție în exterior) și al neobișnuitei puteri de a genera căldură (Goldberg, 1997).

Și-atunci, pentru a rezuma, par să fie suficiente date pentru a confirma ipoteza ființelor sau sufletelor fără corp. În primul rând, sunt experiențele extracorporale, în care subiecții pretind că și-au transferat identitatea unei entități fără corp, fie și numai temporar. În al doilea rând, sunt

înclinațiile sau tendințele inexplicabile; dacă țin de reîncarnare, cum se poate ca aceste înclinații să fie transmise fără transmigrația vreunui element al Eului acelei ființe? În al treilea rând, mediumurile par să fie capabile să canalizeze entități, preluând temporar trăsăturile de caracter ale acestora. În al patrulea rând, oamenii obișnuiți primesc adesea îndrumare de la entități fără corp (ghizi spirituali), pentru că și ei, se pare, pot să preia tipare comportamentale foarte diferite de ceea ce sunt ei în mod obișnuit.

Și ajungem la întrebarea de chintesență: există sau nu un suflet individual? Avem și alte corpuri în afară de cel fizic, conferă individualitate monadei/sutratman-ului din capitolul anterior? Există după moarte un alt fel de corp în transmigrație care transmite vieții următoare înclinațiile dobândite în această viață? Se poate ca un medium să comunice cu o entitate fără corp în tranziție? Și entitățile fără corp, îngerii și altele asemenea, sunt permanente sau semipermanente?

6

Avem un singur corp sau mai multe ?

Presupun că trecerea în revistă a datelor din capitolul anterior te-a convins la fel de puternic pe cât m-a convins și pe mine că supraviețuirea și reîncarnarea înseamnă mai mult decât poate duce nonlocalizarea cuantică. Avem nevoie de mai multă carne pe coloana vertebrală a teoriei pe care am construit-o, așa subtilă cum e ea.

Dacă vei consulta tradițiile ezoterice cu privire la ce anume ar putea fi acest mecanism suplimentar, răspunsul ar fi: acest mecanism presupune corpuri subtile, având propria lor individualitate și pe care le posedăm în plus față de corpul fizic[18]. Aceste corpuri individuale subtile – un corp vital, conectat cu procesele noastre vitale; un corp mental, conectat cu modurile noastre individualizate de a gândi; un corp al intelectului supramental ce conține tematicile învățate ale mișcărilor minții, corpului vital și corpului fizic – asemenea corpului fizic, sunt alcătuite din substanțe, după cum afirmă tradițiile ezoterice, dar aceste substanțe sunt mai subtile, mai rafinate, mai puțin cuantificabile și

---

[18] *Upanișadele*, *Zoharul* și, mai recent, textele teozofilor, toate postulează existența corpurilor subtile (n.a.)

mai greu de controlat. Nu poți spune că acest gând cântărește 150 g, ci doar că este un gând „cu greutate". Poți spune că a fost un gând scurt, dar nu că a măsurat 2,5 cm. Încerci să fii liniștit când meditezi, dar gândurile îți invadează oricum mintea.

Conform acestor tradiții, când murim, renunțăm doar la corpul fizic; corpurile noastre subtile supraviețuiesc. Dar ce sunt aceste corpuri subtile, dacă nu produse ale noțiunii dualiste de suflet individual? Nu sunt ele doar o altă denumire pentru ceea ce numim în mod normal suflet? Și dacă adoptăm explicația sufletului care supraviețuiește, oricât de sofisticat i-ar fi veșmântul, nu ajungem să ne confruntăm cu dificultățile dualismului cartezian? Asta dă naștere unor întrebări tulburătoare: ce substanță (sau substanțe) mediază interacțiunea dintre aceste corpuri subtile și corpul fizic? Cum se conservă energia lumii fizice în fața unor astfel de interacțiuni cu aceste alte corpuri?

Gândindu-mă la corpurile subtile și la dificultățile de interacțiune în dualism, am explorat posibilitatea depășirii acestor dificultăți, pe baza noilor principii ale științei noastre încadrate de conștiință. Nu se poate să postulezi că aceste corpuri subtile interacționează direct cu cel fizic, fără să îngropi această idee – sunt de acord! Pe de altă parte, dacă nu interacționează cu corpul fizic, atunci cât sunt de importante?

Ei bine, acesta este un alt mod de a privi lucrurile. Să presupunem că aceste corpuri subtile nu interacționează nici cu corpul fizic, nici între ele; să presupunem că funcționează în paralel, păstrând legătura cu lumea fizică. Cu alte cuvinte, pentru fiecare stare fizică există o stare corespunzătoare supramentală, mentală și vitală. O astfel de filosofie a fost formulată în secolul al XVII-lea de către fizicianul și filosoful Gottfried Leibniz pentru a salva dualismul minte-corp și se numește paralelism psihofizic. Extensia noțiunii

pentru a include și intelectul supramental, și corpul vital este directă, prin generalizarea noțiunii de psihic, a lumii noastre interne, pentru a include și corpul vital, mental și al intelectului. Dar paralelismul psihofizic nu a câștigat niciodată popularitate, pentru că e greu să-ți dai seama ce anume menține legătura în acea ușoară mișcare paralelă a corpurilor disparate. Problema interacțiunii ne pândește din nou pe la spate, nu-i așa?

Dar stai, nu renunța! Principiile științei noastre încadrate de conștiință oferă o soluție. Problema interacțiunii este una dificilă, fără îndoială, dar să presupunem că substanțele subtile ale corpurilor noastre subtile nu sunt „chestii" determinate newtonian, ci au o natură cuantică. Cu alte cuvinte, să presupunem că stările corpurilor mental, vital și supramental sunt probabiliste ca și cea a corpului fizic. Să presupunem că aceste stări sunt stări de posibilitate cuantică ale conștiinței, și nu actualizări în concret, iar conștiința reduce aceste posibilități la ocurențe concrete.

Deși corpurile vital, mental și al intelectului supramental nu interacționează direct cu cel fizic, altfel spus, funcționează paralel cu acesta, presupunem conștiința recunoscând ca parte a experienței sale stările simultan paralele dintre corpul fizic și trioul vital-mental-intelect de corpuri subtile. Din experimentele lui Jacobo Grinberg-Zylberbaum (vezi capitolul 2) știm deja cum conștiința poate să opereze în sincronie o reducție a unor stări similare pentru creiere separate și situate în locuri diferite ce sunt corelate adecvat. Iar reducția unei stări unice a experienței ține de recunoaștere și alegere, nu de schimbul de energie, prin urmare sunt evitate toate problemele interacțiunii dualiste.

Astfel, știința noastră încadrată de conștiință ne permite să postulăm că avem și alte corpuri în afară de cel fizic, fără capcanele dualismului. Nu avem nevoie ca aceste corpuri să interacționeze între ele sau cu corpul fizic. Afirmăm,

în schimb, că medierea interacțiunii se face prin conștiință care menține și paralelismul acestora. Următoarea întrebare este: care este rațiunea de a postula astfel de corpuri subtile în afară de aceea de a găsi o explicație pentru datele despre supraviețuire și reîncarnare? Nu poți face postulate arbitrare pentru a explica niște date; asta nu e știință. Există și alte motive profunde pentru care, pe lângă cel fizic, avem un corp vital, unul mental și unul al intelectului supramental?

Comportarea conform legilor și conform programării

Legile cauzale ale fizicii sunt legi deterministe. Date fiind condițiile inițiale de poziție și viteză și agenții cauzali (forțele) ce acționează asupra unui sistem, legile mișcării determină viitorul tuturor sistemelor non-vii.

De exemplu, să presupunem că dorim să știm traiectoria planetei Jupiter, la un moment dat, în viitor. Se stabilesc poziția și viteza planetei în prezent. Aceste „condiții inițiale" plus algoritmii (instrucțiuni logice de urmat pas cu pas) generați de cunoașterea naturii gravitației și a legilor mișcării newtoniene vor permite unui computer bun să calculeze poziția planetei în orice moment. Chiar și pentru sistemele cuantice, legile statistice ale cauzalității pot prezice în medie comportarea și evoluția acestora, câtă vreme avem de-a face cu un număr suficient de mare de obiecte sau evenimente (așa cum este de regulă cazul sistemelor submicroscopice). Prin urmare, sistemele non-vii sunt determinabile cauzal, iar eu numesc comportarea lor conform legilor.

Însă cu sistemele vii e ceva deosebit. Când vorbim despre viu, nu ne referim doar la mișcarea obiectelor fizice, ci și la trăiri care necesită concepte de tipul supraviețuire,

plăcere, suferință și așa mai departe. Aceste cuvinte nu fac parte din vocabularul legilor fizicii; nu avem niciodată nevoie de astfel de cuvinte pentru a descrie ceva non-viu. Moleculele non-vii nu-și manifestă niciodată tendința de a supraviețui sau de a iubi. Și nici de conceptele de plăcere și de suferință nu este nevoie pentru a descrie comportarea moleculară. În schimb, aceste concepte descriu contextele și semnificațiile din spatele conținutului sau „simțirii" vieții.

Aceste „simțiri" sunt desenate sau programate în corpul fizic și, odată programat, corpul fizic poate susține funcția la care trimite acea simțire. Astfel, organismele vii au un comportament „conform programării" care le dezvăluie secretul – și anume că au un alt corp alcătuit din acele simțiri din spatele programului pe care organismele vii sunt capabile să-l ruleze (Goswami, 1994). Acesta este corpul vital.

Biologul Rupert Sheldrake (1981) ajunge la aceeași concluzie, observând că genele nu au programe de morfogeneză, adică de formare a formei. Conform terminologiei lui Sheldrake, morfogeneza (dezvoltarea de forme sau organe ce îndeplinesc funcții biologice) organismelor vii este coordonată de câmpuri morfogenetice extrafizice nonlocalizate. Ceea ce este resimțit ca „simțiri" sunt câmpurile morfogenetice operaționale; acestea sunt descrieri echivalente ale corpului vital.

În mod similar, biologul Roger Sperry, filosoful John Searle, matematicianul Roger Penrose și cercetătorul în inteligență artificială Ranan Banerji au arătat cu toții că creierul nostru, pe care-l putem privi ca pe un computer, nu poate procesa sensul după care tânjim atât. Viețile noastre se învârt în jurul sensului. De unde vine acest sens? Computerele procesează simboluri, dar sensul acelor simboluri trebuie să provină din exterior – mintea dă sens simbolurilor pe care le generează creierul. Însă apoi am avea nevoie de alte simboluri pentru sensul sensului, la infinit (Sperry, 1983; Searle, 1992; Penrose, 1989; Banerji, 1994).

Simțirile din spatele funcțiilor vitale ale unui organism viu provin de la corpul vital al conștiinței. Conștiința creează funcțiile vitale sub forma diverselor organe funcționale din corpul fizic al organismului care-și folosește corpul vital.

Întrucât doar conștiința poate infuza cu sens lumea fizică, are rost să emitem ipoteza că tot conștiința „scrie" programele mentale cu sens din creier. Când facem un soft pentru PC-ul nostru, folosim o idee mentală a ceea ce vrem să facem în acel program. La fel, conștiința trebuie că se folosește de corpul mental pentru a crea „softul" mental (reprezentările sensurilor pe care le procesează mintea) din creier.

Pentru a rezuma, comportarea materiei non-vii este conform legilor, dar comportamentul materiei vii și care gândește este conform programării. Astfel, e logic să avem și un corp vital, și unul mental de conștiință. Conștiința se folosește de hardware-ul fizic pentru a crea reprezentări software ale vitalului și mentalului. Ce argument putem oferi pentru existența esențială a supramentalului?

De ce intelectul supramental? Natura creativității

Ce este creativitatea? Nu trebuie să stăm prea mult pe gânduri pentru a ne da seama că creativitatea are de-a face cu descoperirea sau cu inventarea a ceva cu valoare de nou. Dar ce este nou?

Nou în creativitate se referă fie la un sens nou, fie la noi contexte de studiere a unui sens nou (Goswami, 1996, 1999). Când creăm un sens nou folosindu-ne de contexte vechi, deja cunoscute, numim asta invenție sau, mai formal, creativitate situațională. De exemplu, pe baza teoriei cunoscute a undelor electromagnetice, Marconi a inventat radioul. Radioul a dat un sens nou unei anumite părți a spectrului electromagnetic, dar contextul invenției exista deja.

În schimb, creativitatea lui Clerk Maxwell, care a descoperit teoria undelor electromagnetice, este creativitate fundamentală, căci presupune descoperirea unui context nou pentru gândirea sau invenţiile ulterioare.

Astfel, faptul că avem două tipuri de creativitate, situaţională şi fundamentală, invenţie şi descoperire, necesită ipoteza unui corp intelectual supramental care procesează contextul sensului mental.

Practic, definiţia creativităţii, dacă-ţi mai aduci aminte, vorbeşte de ceva cu valoare de nou. Şi ce anume conferă valoare, dacă nu senzaţiile noastre de plăcere şi durere? Astfel, existenţa corpului vital este la rândul ei implicită în definiţia creativităţii.

Dacă ne gândim puţin, vom vedea că mai e ceva. Corpul mental nu face doar să dea sens obiectelor fizice din experienţa noastră, ci şi trăirilor corpului vital. Foarte asemănător, supramentalul e folosit nu doar pentru a da context sensului mental, ci şi pentru a da context mişcării corpului vital, precum şi a celui fizic. Cu alte cuvinte, corpul intelectului supramental este chiar acelaşi lucru cu ceea ce numeam anterior corpul tematicilor – corpul de tematici arhetipale ce dă formă fizicului, mentalului şi vitalului.

Ce anume din natura cuantică a acestor corpuri pe care le postulăm reuşeşte să evite dualismul? Să ne ocupăm mai întâi de corpul mental.

În căutarea mentalului cuantic

A devenit un obicei în psihologia modernă ca Descartes să fie denigrat. Dar acest mare om de ştiinţă şi filosof al secolului al XVII-lea a observat ceva indiscutabil profund despre diferenţele între ceea ce numim minte şi ceea ce constituie corpul nostru fizic. El a afirmat că, în vreme ce obiectele lumii fizice au extensii, localizări în spaţiu (sunt

res extensa), obiectele lumii mentale nu au niciun fel de extensie (*res cogitans*) și nu pot fi localizate în spațiu. Astfel, ideea că gândurile, obiectele mentale pot fi descrise în termeni de obiecte care se mișcă în spațiu, obiecte cu localizare finită, i se părea absurdă lui Descartes. În acest sens, el a propus lumea mentală ca lume independentă (Descartes, 1972).

Din poziția lui Descartes rezultă și că obiectele fizice, având extensie, sunt reductibile la componente mai mici. Lumea macrofizică este alcătuită din micro, din atomi, care, la rândul lor, sunt alcătuiți din particule elementare și mai mici. Dar obiectele mentale, neavând extensie, nu pot fi reduse la subdiviziuni micro. Aceeași idee se regăsește în filosofia indiană, unde mintea este denumită *sukhsha*, ce se traduce de regulă ca subtil, dar presupunând și indivizibilitate[19].

Însă Descartes, oricât de profunde ar fi fost ideile lui, a făcut și niște greșeli grave. Una dintre ele este interacționismul, așa cum am amintit de multe ori. O alta este că a inclus conștiința printre proprietățile lumii mentale. Însă acum, că am reușit să corectăm cu ajutorul noii științe ambele lui greșeli, putem lua în serios partea profundă a gândirii sale?

Care e diferența între substanța fizică densă și substanța mentală subtilă? O diferență mare este densitatea lumii macro, în percepția noastră asupra domeniului fizic. Postulăm că și substanța fizică, și cea mentală sunt substanțe cuantice. Însă diferența este că în lumea fizică obiectele microcuantice formează obiecte macrocuantice. Ceea ce nu se întâmplă în lumea mentală.

Obiectele cuantice se supun principiului incertitudinii – nu putem măsura simultan și poziția, și viteza lor cu cea

---

[19] Îi sunt recunoscător lui Swami Dayananda Saraswati pentru că m-a făcut atent la asta (n.a.)

mai mare precizie. Pentru a reuși să determinăm traiectoria unui obiect, nu e de-ajuns să știm unde este obiectul în acest moment, ci și unde va fi ceva mai târziu – cu alte cuvinte, și poziția, și viteza, simultan. Iar principiul incertitudinii spune că nu putem ști asta. Prin urmare, nu putem determina traiectoriile precise ale obiectelor cuantice; acestea sunt subtile prin natura lor.

Dar dacă alcătuiești conglomerate mari de obiecte cuantice multiple, ele tind să îmbrace aspectul densității. Astfel, deși macrocorpurile din mediul nostru sunt alcătuite din obiecte microcuantice ce se supun principiului incertitudinii, ele au densitate pentru că norul de necunoaștere pe care-l impune asupra deplasării lor principiul incertitudinii este foarte mic, atât de mic încât poate fi ignorat în cele mai multe situații. De aceea macrocorpurilor li se poate atribui și poziție, și viteză și, deci, traiectorii. Astfel, le putem observa cu ușurință, în același timp în care le observă și alții, ajungând la un consens în privința lor.

O altă modalitate de a înțelege toate astea este prin a admite că undele de posibilitate ale macromateriei sunt atât de lente, încât propagarea lor între observația mea și observația ta este imperceptibil de mică; astfel că și tu, și eu operăm o reducție a obiectului practic în același loc. Astfel se naște consensul și, odată cu el, ideea de realitate fizică publică, în afara noastră.

Întâmplător, această idee a comportării macrocorpurilor ca fiind cu aproximație dată de fizica newtoniană deterministă se numește principiul corespondenței. El a fost descoperit de renumitul fizician Niels Bohr. Lumea fizică este alcătuită în așa fel că avem nevoie de macrocorpuri ca intermediar, de această aparatură macro de „măsurare", pentru a amplifica obiectele microcuantice înainte de a le observa. Acesta este prețul pe care-l plătim – pierderea contactului direct cu microlumea fizică – pentru a putea avea o realitate

comună a obiectelor fizice, pentru ca toată lumea să poată vedea simultan macrocorpurile.

De ce obiectele mentale nu sunt accesibile examinării noastre comune? Substanța mentală este întotdeauna subtilă; ea nu formează conglomerate dense. De fapt, așa cum corect a intuit Descartes, substanța mentală este indivizibilă. Și atunci, pentru ea nu există reducere la elemente tot mai mici; nu mai există micro din care să se formeze un macro.

Prin urmare, lumea mentală este un întreg sau ceea ce fizicienii numesc uneori un mediu infinit. Într-un astfel de mediu infinit pot exista unde și moduri de deplasare ce trebuie descrise ca unde de posibilitate cuantică ce se supun calculului probabilistic.

Poți verifica direct că gândurile – obiectele mentale – se supun principiului incertitudinii; nu poți detecta niciodată simultan și conținutul unui gând, și direcția către care se îndreaptă acel gând (Bohm, 1951). Gândurile pot fi observate direct, fără alt intermediar, fără vreun așa-numit aparat de macromăsurare, dar prețul pentru asta este că gândurile sunt private, interioare; în mod normal nu le putem împărtăși cu ceilalți.

Ideile profunde ne duc la o înțelegere profundă. Astfel, ideea că avem un corp mental constând în „obiecte" de posibilitate cuantică ne permite să înțelegem de ce conștientizarea obiectelor mentale este interioară, spre deosebire de conștientizarea lumii fizice, care este exterioară.

Când ne comportăm în modul condiționat al Eului, atunci gândurile noastre gândite din Eu par într-adevăr algoritmice, continue și predictibile, ceea ce le face să pară obiecte ale epocii newtoniene. Dar există și gândirea creativă, o tranziție discontinuă de la un gând la altul, o deplasare de sens de la ceva condiționat la ceva cu valoare de nou. Când recunoști gândirea creativă ca fiind rezultatul unui salt cuantic în gândire, scade substanțial orice fel de rezistență în a accepta natura cuantică a gândirii.

În cele din urmă, deşi în mod normal gândurile sunt private şi nu le putem pune în comun între noi, par să existe dovezi convingătoare ale telepatiei prin care gândurile sunt împărtăşite, ceea ce trimite la nonlocalizarea cuantică a gândirii între minţi adecvat corelate (Becker, 1993). Fizicianul Richard Feynman (1981) a arătat că sistemele newtoniene clasice nu pot să simuleze niciodată nonlocalizarea. Prin urmare, nonlocalizarea gândirii, ca în telepatie, e cea mai bună dovadă a naturii sale cuantice.

Mentalul, cel puţin, este ceva familiar şi probabil că intuieşti deja, fără să te-mping eu de la spate, că ideea unui corp mental separat este justificată, dată fiind natura sa cuantică. Există însă vreo justificare profundă pentru postularea naturii cuantice a corpului vital?

Corpul vital

În cultura noastră, în parte mulţumită lui Descartes, oricât de blestemate ar fi fost învăţăturile sale de către materialişti înainte de curentul unei ştiinţe încadrate de conştiinţă, în parte mulţumită familiarităţii noastre cu gândurile, am avut dintotdeauna o relaţie de prietenie cu ideea dualismului minte-corp, cu cele două lumi: a minţii şi a materiei fizice. Cu toate acestea, nu se poate spune acelaşi lucru legat de ideea corpului vital. Mai exact, uneori suntem intrigaţi când cineva foloseşte cuvintele „energie vitală" pentru a-şi descrie experienţele. Prin asta însă nu ne referim neapărat la ideea unei lumi vitale separate, o lume cu substanţă vitală; experienţa noastră cu energia vitală nu este suficient de solidă pentru asta.

La fel de exact, în trecut, biologii s-au folosit uneori de ideea unui corp vital având forţa sa vitală – o filosofie numită vitalism – pentru a explica activitatea unei celule vii. Însă odată cu apariţia şi fenomenalul succes al biologiei moleculare în a oferi explicaţii despre cum funcţionează

celula vie, toate ideile de vitalism au fost abandonate de știință. Suntem nevoiți să ne îndreptăm către știința altor culturi pentru a examina ideea de corp vital, culturi precum cea indiană, chineză și japoneză. Modul în care se practică medicina, mai ales în India și în China, este foarte instructiv, apropo de natura lumii vitale și a corpului vital.

În India, vindecarea prin yoga constă într-o abordare pe mai multe planuri a ceea ce suntem. În *Upanișade* există descrierea a cinci corpuri ale ființei umane (fig. 6.1). Cel

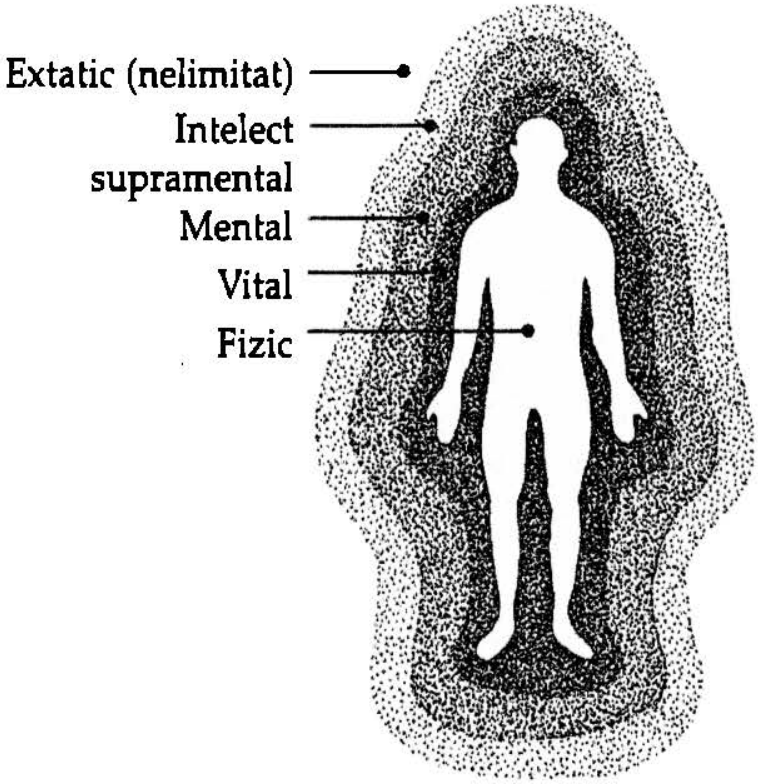

Cele cinci corpuri ale conștiinței

Fig. 6.1 Cele cinci corpuri ale conștiinței. Aflat cel mai la exterior este corpul extatic nelimitat; următorul corp este al tematicilor sau intelectul supramental, ce stabilește contextele în care se mișcă celelalte corpuri: mental, vital și fizic. Dintre acestea din urmă, cel mental dă sens mișcărilor vitale și fizice, iar cel vital conține amprenta formelor biologice de viață manifestate în corpul fizic. În cele din urmă, corpul fizic este partea de „hardware" în care se formează reprezentările („software") corpului vital și mental.

mai dens este cel fizic, regenerat literalmente în mod constant prin intermediul moleculelor de hrană și de aceea este numit în sanscrită *annamaya* (făcut din *anna*, hrană). Următorul corp, mai subtil, este numit *pranamaya* (făcut din energie vitală, *prana*); este vorba de corpul vital asociat cu mișcări ale vieții, ca reproducerea, conservarea etc. Următorul corp, și mai subtil, *manomaya* (făcut din *mana*, substanță mentală) este corpul mental, cel a mișcării minții, gândurilor, amintit mai sus. Următorul corp, numit *vijnanamaya* (făcut din *vijnana*, inteligența care face diferența) este intelectul supramental sau corpul tematicilor, depozitarul contextelor celor trei corpuri „inferioare". În cele din urmă, corpul *anandamaya* (făcut din *ananda*, ceva fără substanță – bucurie sau extaz spiritual) corespunde cu Brahman – fundamentul ființei, conștiința universală.

În consecință, medicina indiană se împarte în studierea a cinci modalități de vindecare: alimentație, plante medicinale și hatha yoga (*asana* sau posturi) pentru îngrijirea și vindecarea corpului fizic; *pranayama*, a cărei practicare, în forma sa cea mai simplă, constă în urmărirea inspirării și expirări de aer prin respirație, în vederea îngrijirii și vindecării corpului vital; repetarea unei mantre (incantație constând de regulă într-un cuvânt monosilabic) pentru îngrijirea și vindecarea corpului mental; meditație și creativitate pentru îngrijirea și vindecarea corpului supramental; și somn profund și samadhi sau absorbție în unitate, pentru îngrijirea și vindecarea corpului extatic (Nagendra, 1993; Frawley, 1989).

A nu se înțelege că pranayama este simpla urmărire a respirației. Cuvântul sanscrit prana înseamnă respirație, sigur (mai înseamnă și viață în sine), dar înseamnă în plus și modurile de mișcare a corpului vital, corpul alcătuit din prana. Scopul pranayama este de a avea, în cele din urmă, acces la mișcările corpului vital. Aceste mișcări se simt ca

niște curenți ce parcurg niște canale numite *nadi*. La nivelul nărilor se intersectează două nadi importante; de aceea supravegherea respirației prin alternarea de pe o nară pe cealaltă ne ajută să ne îndreptăm către conștientizarea mișcării corpului alcătuit din prana.

Când ideile de prana și nadi au ajuns în medicina occidentală, s-a încercat înțelegerea lor sub forma unor entități fizice. În special nadi au fost interpretate ca nervi, dar fără niciun efect; nu s-a găsit nicio corespondență.

Chinezii au creat sistemul medical foarte sofisticat al acupuncturii, bazat pe ideea circulației *chi*-ului prin canalele numite meridiane. Nici aceste canale nu au corespondent în sistemul nervos fizic. Dar aceste meridiane seamănă suficient de mult cu acele nadi din sistemul indian (deși, foarte interesant, nu e singura corespondență dintre cele două), ceea ce sugerează că *chi*-ul este înrudit cu prana, modurile de mișcare a corpului vital.

Jurnalistul Bill Moyers a făcut un documentar tv pentru cei de la *Public Broadcasting Services*, unde avea un segment excelent despre medicina chineză și misterul acestui chi. Într-unul din episoade, ca răspuns la întrebarea lui Moyers „De unde știe doctorul că a atins punctul (de acupunctură) corect?", David Eisenberg, ucenic american în medicina chineză, a răspuns:

> E un lucru incredibil de dificil. Întrebi pacienta dacă simte *chi*-ul și dacă ea are o senzație, așa știi. De asemenea, trebuie să-l simți și tu. Maestrul meu în acupunctură spune că e ca pescuitul. Trebuie să cunoști diferența între un pește care ciugulește nada și unul care o mușcă (Moyers, 1993).

Însă durează ani de zile să înveți să simți chi-ul altcuiva. Simțirea chi-ului este interioară, nefăcând, în mod

normal, parte din realitatea noastră comună. Modul în care terapeutul resimte experiența chi-ului unui pacient este ca telepatia.

Pentru mine, partea cea mai importantă a episodului lui Bill Moyers este aceea în care un maestru *chi gong* și-a demonstrat controlul asupra propriului câmp de chi (și probabil și al altora) pe care nimeni altcineva nu l-a putut străpunge cu toată forța fizică de care era în stare. L-au atacat pe acest maestru slab și în vârstă, dar au fost respinși de o forță invizibilă fără niciun fel de contact fizic. Și-a respins maestrul atacatorii prin controlarea câmpurilor chi ale acestora? Cu siguranță că așa părea. Chi gong este o formă de arte marțiale menită să te învețe să controlezi fluxul de chi din corpul vital. Tai chi este o formă de dans, având același obiectiv.

La fel, sistemul japonez de aikido este conceput pentru a te învăța care sunt mișcările *ki*-ului (cuvântul japonez pentru modurile de mișcare a corpului vital) și cum să ai acces la ele.

Trebuie să-ți povestesc prima mea experiență directă cu chi (sau prana sau ki). Era în 1981; eram invitat să vorbesc la un workshop ținut de John și Toni Lilly la Institutul Esalen din Big Sur, California. Pe-atunci era foarte popular Baghwan Shri Rajneesh, un guru indian, iar într-o dimineață am participat la o meditație „dinamică" pe fondul muzical al unei casete a lui Rajneesh – o combinație între a-ți scutura viguros corpul și a face un dans lent, urmat de o poziție de meditație. Scuturându-mi corpul m-am înviorat neobișnuit de bine. Când muzica s-a schimbat, însemnând că trebuia să trecem la dansul cel lent, ni s-a spus să dansăm cu ochii închiși și a fost foarte plăcut.

Dar am dat peste cineva și am deschis ochii și, ce să vezi, privirea mi-a fost furată de o pereche de sâni săltăreți. Pe-atunci eram cam încuiat, apropo de nuditate (era

chiar prima mea călătorie la Esalen), așa că am închis ochii imediat. Din păcate, închiderea corpului meu mental era cu totul altceva. Așa că imaginea mentală a țâțelor săltărețe și stânjeneala care a urmat și, în plus, și teama de a nu mai da peste altcineva m-au acaparat.

Când dansul lent s-a încheiat, m-am simțit foarte ușurat. M-am așezat să meditez și mi-a fost ușor să mă concentrez. Și atunci am simțit un curent puternic ce se ridica de jos în sus pe coloana vertebrală, până în zona gâtului. Era extrem de înviorător – extazul absolut.

Analiza ulterioară a arătat că asta a fost într-adevăr un flux de prana, numit uneori și intensificarea *kundalini shakti* (*kundalini* înseamnă încolăcit, iar *shakti* înseamnă energie; prin urmare, kundalini shakti înseamnă energie vitală încolăcită sau prana), de fapt doar o intensificare parțială. În anii următori, am fost la workshop-uri (în special la unul ținut de medicul Richard Moss) unde am resimțit fluxuri profunde de prana prin tot corpul. De curând fac tot felul de exerciții pentru stabilizarea felului în care resimt prana.

Experiența mea nu este unicat. Mulți oameni au trăit experiența fluxului de prana sau de chi sau de intensificare a energiei kundalini, iar acum este unul dintre fenomenele anormale studiate intens de către cercetătorii avangardiști din America și din lume. (Citește, de exemplu, Greenwell, 1995 și Kason, 1994.)

Să revenim la teorie. Pot fi descrise oare modurile de mișcare ale corpului vital – prana, chi sau ki – ca unde de posibilitate cuantică ale unui mediu infinit subtil al lumii vitale? E evident că, având în vedere că și sistemul india, și cel chinez vorbesc despre căi sau canale de circulație a energiei vitale, aceasta trebuie să fie mai localizabilă decât omologa sa mentală. Totuși, să reținem că nadi – căile indiene – nu se suprapun exact meridianelor chineze. Acest lucru

e de înțeles dacă localizarea nu are loc în concret; deci e loc aici pentru validitatea principiului incertitudinii. În plus, în medicina chineză, chi-ul este conceput de fiecare dată în termenii noțiunilor complementare de yin și yang. Așadar, legat de mișcările energiei predomină și incertitudinea, și complementaritatea, indicând către natura lor cuantică.

Am afirmat deja că energia vitală este trăită pe dinăuntru, așa cum este și cea mentală, deși modurile primei sunt mai puțin subtile (adică mai localizabile) decât cele mentale. Asta nu face decât să confirme acțiunea principiului incertitudinii pentru aceste moduri. Prin urmare, voi presupune că modurile energiei vitale, ca și ale celei mentale, pot fi descrise ca unde de posibilitate cuantică din oceanul de incertitudine, care este lumea vitală.

Înțelegând că, asemenea gândului, și mișcarea de prana ține și de condiționare, și de creativitate, se confirmă ipoteza cuantică. Adevărul este că există aspecte condiționate ale circulației de prana cu care ești foarte familiarizat. Când ești într-o dispoziție romantică, senzațiile din zona inimii sunt mișcări condiționate de prana. Când ești încordat și nervos, nodul pe care îl simți în stomac este un alt exemplu al acestei mișcări condiționate. La fel, este o mișcare condiționată de prana dacă te afli pentru prima dată în fața unui public pentru a cânta și ai o senzație de sufocare la nivelul gâtului. Aceste puncte unde simțim mișcările condiționate de prana se numesc chakre în literatura de specialitate, conform căreia există un număr de șapte chakre majore (fig 6.2) (Goswami, 2000). Pe de altă parte, amintita intensificare a energiei kundalini semnifică o mișcare creativă de prana; ea distruge homeostaza condiționării de prana și este sursa tuturor realizărilor creative pe care le inițiază intensificarea energiei kundalini.

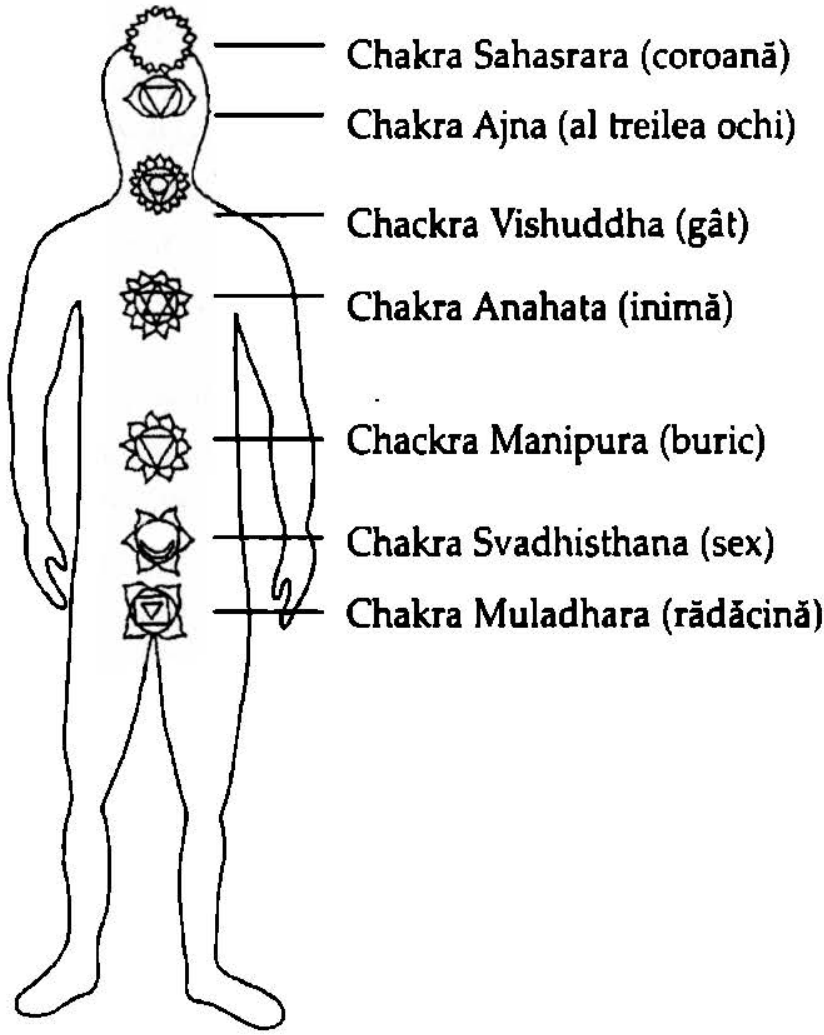

Fig. 6.2 Chakrele. Legat de aceste puncte de pe corpul fizic noi simțim anumite emoții. Chakrele sunt locuri pe corpul fizic unde reprezentările morfogenezei biologice (organe) se fac pe baza amprentelor corporale vitale.

I-am menționat mai devreme pe maeștrii chi gong. Cercetări științifice din China arată că acești maeștri sunt capabili să influențeze cu câmpul lor de chi reacțiile biochimice din culturile de celule in vitro. Dacă proiectează un chi liniștit, fac să sporească înmulțirea și respirația culturilor de celule; invers, dacă e proiectat un chi distrugător – scade rata de reactivitate biochimică a culturilor de celule (Sancier, 1991). Asta arată că mișcarea chi-ului este nonlocalizată, deci cuantică.

Datorită popularității yoga, tai chi și aikido în lumea occidentală de azi, corpul vital și modurile sale de mișcare sunt un pic mai familiare simțului comun. Însă nu te gândi că ideea de corp vital este în vreun fel „orientală". Într-un celebru poem, poetul romantic englez William Blake scria: „Energia este bucuria eternă." Blake nu se referea la energia psihică. El simțise energia vitală; cunoștea chi-ul.

Iisus a spus: „În casa Tatălui Meu multe locașuri sunt" (Ioan 14:2). Și el știa că avem mai mult decât un corp fizic. După Kabbala, manifestarea divină a unității (Ain Sof sau corpul extatic) în fiecare dintre noi are loc prin intermediul a patru lumi, toate transcendând fizicul: *Atziluth*, lumea gândirii pure – arhetipurile sau tematicile; *Briah*, lumea care dă sens creației; *Yetzirah*, lumea câmpurilor de formare sau morfogenetice; și, ultima, *Assiah*, lumea manifestării (fig. 6.3)

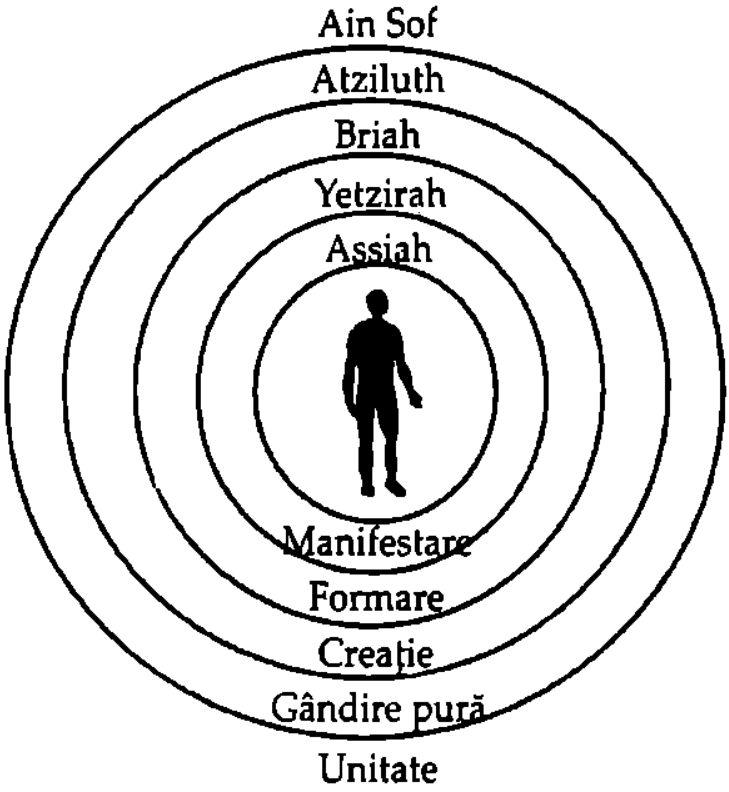

Fig. 6.3 Cele cinci lumi din Kabbala. *Ain Sof* este fundamentul ființei. *Atziluth* reprezintă lumea gândirii pure sau a arhetipurilor de gândire. *Briah* reprezintă creația (în gândire). *Yetzirah* reprezintă forma (biologică), iar *Assiah*, manifestarea formei.

(Seymour, 1990). Are sens să nu avem doar un corp fizic, ci câte un corp corespunzător fiecărei dintre aceste lumi.

În ziua de azi, grație experților materialiști, suntem înclinați că credem că mintea este creierul, deși cele două sunt resimțite destul de diferit. La fel, când se pune problema dacă viața este în întregime chimie, ne așteptăm ca biochimiștii materialiști și biologii moleculari să lămurească problema. Dar de fapt aceste probleme sunt foarte departe de a fi lămurite.

Filosofia „mintea este creierul" nu explică aspectul cel mai simplu și mai direct al experienței noastre, și anume de ce mintea este resimțită în interior într-un mod neîmpărtășibil altora, în timp ce creierul poate fi resimțit din exterior. Cu ajutorul unor instrumente precum tomograful cu pozitroni, oricine se poate uita să vadă ce se întâmplă în creier (Posner și Raichle, 1995). Modelăm aspecte ale minții cu ajutorul computerului nostru (creierul) și ne gândim că în asta constă tot mentalul, evitând studierea adecvată a creativității, telepatiei și spiritualității – aspecte ale minții cuantice.

Ne bazăm pe creativitate pentru a scrie programe inovative care să ne ajute să ne atingem scopul cu ajutorul computerului. Există dovada unei astfel de creativități a programatorului în evoluția vieții? Există în mod repetat. Toate schimbările de mare complexitate, cum este trecerea de la reptile la păsări sau de la primate la oameni, nu pot fi explicate printr-un mecanism darwinian de variație/selecție treptată, dovedind în schimb saltul cuantic al unei conștiințe creative ce alege dintre mai multe variații potențiale simultane (Goswami, 1994, 1997, 2000). „Semnele de punctuație" ale evoluției, dovezi fosile ale unor perioade de schimbări foarte rapide, sunt fapte ale unor astfel de intervenții creative (Eldredge și Gould, 1972).

Când studiem mișcările condiționate, programate ale vieții într-o celulă, ne ajută chimia și ne complăcem în ideea

că viața e doar chimie. Dar filosofia vieții ca înșiruire de reacții chimice nu explică nici creativitatea în evoluție, nici cum un embrion unicelular ajunge să capete o formă adultă complexă, a cărei integritate este o parte vitală a definiției organismului (Sheldrake, 1981).

Cele cinci corpuri de conștiință

Să evaluăm situația, apropo de întrebarea „Avem mai mult de un singur corp – cel fizic?" Filosofii au observat de mult că acele contexte ale mișcării în domeniul fizic – spațiu, timp, forță, impuls, energie și altele – sunt foarte diferite de anumite contexte importante pentru viață – ca supraviețuirea, conservarea și reproducerea – și absolut inadecvate pentru a le surprinde esența. O piatră nu încearcă să-și păstreze intactă integritatea formei ei când este bombardată cu noroiul care se lipește de ea. Dar ia niște noroi și aruncă în pisica ta și vezi care e reacția ei.

Există sisteme anorganice cu autoconservare pe baza unor reacții chimice ciclice care continuă la nesfârșit, dar o astfel de autoconservare nu este un scop în sine. Pe de altă parte, sistemele vii, în special cele avansate, își trăiesc viața având un obiectiv clar. Atunci când se întinde, se poate spune că un incendiu se reproduce, dar acestui gen de reproducere îi lipsește o evoluție către scop, ce face parte din obiectivele lumii vii.

Iar apoi avem contextele fizice-mentale-vitale de mișcare ce se manifestă ca emoții, precum dorința. Poți să-ți imaginezi o materie fizică anorganică mânată de dorință?

Mai mult decât atât, avem contexte mentale ale mișcării gândirii, cum sunt reflecția și proiecția și, în cele din urmă, avem contexte mentale/supramentale ca dragostea și frumusețea, aflate foarte departe de contextele fizice de mișcare, cum sunt forța sau impulsul. Poți descrie vârtejurile dintr-un

râu sau jocul de culori al norilor la apus ca fiind frumoase, dar frumusețea este doar în mintea ta.

Și mai mare este diferența de experiență între fizic și mental sau vital. Corpurile fizice pe care le vedem ne apar ca fiind exterioare nouă; ele provin dintr-o realitate materială comună din care face parte și corpul nostru fizic pe care-l putem vedea, atinge, simți și noi, și ceilalți. Însă nu așa stau lucrurile și cu corpul mental. Gândurile le resimțim ca interioare și private; în mod normal, nimeni altcineva nu le poate percepe. La fel, senzația că ești „viu", după ce mergi la sală și îți faci un duș, senzație despre care orientalii ar spune că e conectată la fluxul de prana din corpul tău vital, este în mod normal senzația ta personală. Excepția apare când nonlocalizarea cuantică face să fie conectate prin telepatie două persoane.

Cazul emoțiilor este interesant pentru că, resimțindu-le, vedem clar că cele trei „corpuri" – fizic, mental și vital – sunt implicate în această experiență. Reține diferența felului în care este trăită emoția în fiecare dintre cele trei corpuri. Semnele fizice ale emoției pot fi văzute de oricine sau măsurate cu un instrument – roșești în obraji, îți crește tensiunea arterială. La asta se asociază un dialog mental pe care nu-l poate auzi nimeni. Mai e și un flux vital de chi, destul de diferit de aspectele mentale și fizice ale emoției, pe care-l poți resimți în interior dacă ești atent, însă acesta rămâne privat și e mai greu de controlat decât semnele fizice.

Materialiștii susțin teoria conform căreia aspectele și atributele vieții și ale mentalului provin din mișcarea moleculelor la un anumit nivel de complexitate. Însă această idee a vieții și a minții emergente rămâne doar o promisiune. În schimb, ideea unui corp mental separat are sens chiar și la o privire grăbită asupra experienței noastre. Imaginile de pe ecranul televizorului nu sunt altceva decât mișcări de electroni; totuși, spun o poveste pentru că noi dăm sens

acelor mișcări. Cum facem asta? Ne folosim de imagini mentale pentru a costuma mișcarea fizică a electronilor aflată în desfășurare (Sperry, 1983). Mai exact, se poate ca aceste stări mentale să existe deja în creierul nostru. Dar de unde au venit inițial?

La fel, stările corpului vital sunt manifestări ale contextelor de mișcare a vieții – de exemplu, în structura câmpurilor morfogenetice, în vederea dezvoltării unei forme adulte dintr-un embrion. Când conștiința operează o reducție de stare fizică (celulară) paralelă a corpului fizic, este precipitată o memorie fizică (o reprezentare) a stării corpului vital. Nu așa folosești și computerul? Pornești de la o idee din mintea ta și creezi o reprezentare a ideii tale mentale în corpul fizic al computerului? Acum se poate spune că acel computer a creat o reprezentare simbolică a stării tale mentale.

Altcineva poate să aibă o discuție cu programele computerului reprezentat de mentalul tău și le poate găsi de-a dreptul intelectuale, de-a dreptul satisfăcătoare. Ar fi ca și cum ar sta de vorbă cu Data din *Star Trek: Generația Următoare*, ale cărui răspunsuri pline de informații provin de la programele cu care este dotat și care reflectă mentalul creatorului său. Nu trebuie însă să admitem că Data are stări mentale sau că resimte sau înțelege acele lucruri despre care vorbește[20]. Pentru a avea stări mentale, Data ar trebui să aibă acces la un corp mental, iar pentru resimțire și înțelegere, ar avea nevoie de conștientizare, trebuind să fie un dispozitiv autoreferențial de măsurare cuantică[21].

Serialul *Star Treck: Generația Următoare* are în desfășurare o intrigă în care Data încearcă să pună mâna pe un cip

---

20 Această idee este subliniată în special de filosoful John Searle, 1992. Vezi și Varela et al., 1991 (n.a.)

21 Această idee este susținută și de informaticianul Subhash Kak, comunicare personală cu autorul. Vezi și Kak, 1995 (n.a.)

care i-ar da emoţii (ba chiar îl şi obţine într-un episod). Un cip de emoţie poate să surprindă componenta mentală a emoţiei, dar nu aşa programează natura corpul vital în cel fizic. Funcţiile vitale sunt programate ca aglomerări de celule vii ce poartă în ele funcţia vitală pe care o reprezintă, iar emoţiile sunt simţite (la nivelul chakrelor menţionate anterior) ca legate de acele organe (Goswami, 2000). De asemenea, trăirea unei emoţii necesită şi un corp vital, şi unul mental şi, cel mai important, o conştiinţă care să medieze şi să coordoneze mişcarea tuturor celor trei corpuri şi să o resimtă.

Prin urmare, are sens să susţinem teoria conform căreia există un corp vital separat şi distinct de corpul mental, ambele manifestând contextele vitale şi mentale ale vieţii şi mentalului şi creând conţinutul de care conştiinţa să se folosească pentru programarea stărilor corespondente din corpul fizic şi din creier, tot aşa cum creăm un soft pentru computer care să înscrie funcţiile mentale (programele pe care le concep cercetătorii inteligenţei artificiale) pe hard.

Asta ne aduce la chestiunea naturii cuantice a intelectului supramental sau corpul tematicilor, al contextelor – contexte ale tuturor celorlalte trei corpuri: fizic, vital şi mental. Corpul supramental este cel mai subtil dintre corpurile subtile, atât de subtil încât nu ne aflăm, evolutiv vorbind, în acel punct în care să poată fi înscris direct în fizic. Dar avem dovezi ale reducţiei discontinue a supramentalului în creativitatea fundamentală, precum şi pentru nonlocalizarea sa.

În capitolul 4 am introdus conceptul de monadă în calitate de corpus de contexte ale vieţii şi care este echivalentul corpului intelectului supramental din terminologia de faţă. Pentru a ne ocupa complet de problema supravieţuirii şi a reîncarnării, trebuie să generalizăm acum conceptul de monadă pentru a include şi corpurile vital, şi pe cel mental.

lar pentru a învinge dualismul, trebuie să admitem natura cuantică a monadei.

Şi corpul fizic, şi monada cuantică (înţeleasă acum drept conglomerat al corpurilor intelectului supramental, mental şi vital) sunt încorporate ca posibilităţi în acest corp extatic al conştiinţei transcendente. Transformarea posibilităţii în ocurenţă concretă este doar o aparenţă (vezi capitolul 7). În cele din urmă, există doar conştiinţa şi nu există dualism.

Cititorul sensibil va observa că în acest capitol am folosit interschimbabil ideea de lumi subtile (vitală, mentală, supramentală) şi ideea de corpuri subtile; nu am reuşit pe deplin să arătăm cum ajungem să dobândim corpuri individuale subtile fără dualism. Asta vom face tot în capitolul 7.

Iată! Extindem domeniul ştiinţei

Când vorbesc despre corpurile subtile cu nespecialişti, aceştia de gândesc adesea la întrebarea: de ce nu pot să existe substanţe din ce în ce mai subtile la infinit? Când corpul fizic evoluează către o complexitate adecvată, în el pot fi înscrise stări ce corespund funcţiilor vieţii şi funcţiilor mentale ale lumilor vitală şi mentală – aşa evoluează viaţa şi mentalul în lumea fizică. Se poate ca evoluţia viitoare către fiinţe biologice şi mai complexe să permită înscrierea unor lumi şi mai subtile decât cea mentală? Bineînţeles că nu putem şti cu adevărat răspunsul la această întrebare, dar o spun aici doar pentru a sublinia că nespecialiştii sunt chiar dornici să se gândească serios la corpurile subtile şi la ramificaţiile lor. (Cred că cel puţin încă o evoluţie a fiinţei umane e obligatorie: evoluţia capacităţii de a înscrie intelectul supramental în corpul fizic).

Şi mai ştiu din experienţa mea că pe la miezul nopţii, mai ales sub cerul liber şi stimulaţi de ceva spirtoase (de

natură alcoolică), și cei mai duri oameni de știință devin un pic spirituali. În acele momente, ideea spiritului și a celor cinci corpuri ale sale capătă sens pentru ei. Se presupune că și Freud a recunoscut în fața unui prieten: „Am trăit mereu numai în subsolul clădirii. Tu susții că printr-o schimbare de perspectivă se poate zări un etaj superior ce găzduiește oaspeți atât de distinși ca religia, arta etc. ... Dacă aș mai avea încă o viață de muncă înaintea mea, n-am nicio îndoială că le-aș putea oferi câte o cameră acestor nobili oaspeți în micuța mea casă subterană".

Problema este însă cu lumina zilei. Încurajați de iluzia solidă a realității materiale din timpul zilei, acești duri oameni de știință își declară totala neîncredere în orice altceva, în afară de materie, și se comportă de parcă existența altor substanțe în afară de cele fizice le lezează fără măsură sensibilitatea științifică. Poate conceptul de corp subtil să concureze cu capacitatea de convingere a realității solide, materiale?

Prima idee pe care trebuie să o admiți aici este că termeni ca „substanță" sau „corpuri" au în mecanica cuantică un sens foarte diferit de cel din mecanica clasică newtoniană care îți este familiară. Asta este valabil chiar și pentru obiectele cuantice fizice. „Atomii nu sunt lucruri", a spus Werner Heisenberg, coautor al descoperirii mecanicii cuantice. Calitatea de a fi lucru apare în macrolumea noastră familiară pentru că obiectele mari, masive, macro își camuflează calitatea cuantică de a nu fi lucru; undele lor de posibilitate se propagă, dar foarte lent. În realitate însă, așa cum a subliniat fizicianul Casey Blood, chiar și macrolumea pe care o observăm este rezultatul direct al interacțiunii conștiinței cu potențialitatea matematică a funcției de undă (Blood, 1993).

E de ajutor și să renunțăm la conotațiile carteziene subiective pentru corpul mental (și vital) și să admitem că

în tradiția orientală, așa cum am clarificat mai sus, aceste corpuri sunt definite obiectiv (doar experiența lor este subiectivă). În consonanță cu această tradiție, afirm că substanța vitală, mentală și supramentală se supun la rândul lor dinamicii probabilității cuantice, descriptibile obiectiv prin matematică. Fizicianul Henry Stapp este parțial de acord cu mine. „Nu există niciun motiv intrinsec pentru care calitățile sensibile și „ideea de obiecte" cognoscibile direct să nu poată fi reprezentate într-o formă precisă, matematică", scria el la un moment dat (Stapp, 1996). Există vreo matematică în stare să descrie mișcările mentale de sens și mișcările vitale de senzație? Tradițiile spirituale vorbesc despre geometria sacră a sensului, așa că poate că ar trebui să acordăm mai multă atenție acestor lucruri. De fapt, a și început cercetarea științifică în această direcție[22].

Când auzim sau ne gândim la alte lumi sau la alte corpuri, vizualizăm structuri de tipul cutiilor în cutii. În *Upanișade*, corpurile se numesc uneori *kosha* – înveliș – evocând o imagine similară[23]. Trebuie să eradicăm astfel de obiceiuri de conceptualizare. Cele patru lumi cuantice rămân în potențialitate până când se manifestă (ca apariții), ca urmare a unei măsurători cuantice. Niciunul dintre aceste corpuri nu are substanțialitate în sensul fizicii clasice; conștiința le conferă substanță prin manifestare. Cu alte cuvinte, experiența durității unei mese solide nu înseamnă o cantitate

---

22 De exemplu, fizicianul Saul-Paul Sirag a creat un model al minții bazat pe teoria grupurilor, o ramură a matematicii. Vezi Mishlove, 1993 (n.a.)

23 O trimitere la *Taittiriya Upanishad* (Nikhilananda, 1964), unde apare pentru prima dată ideea celor cinci corpuri ale conștiinței, va arăta că nu e nevoie ca aceste corpuri să fie interpretate ca învelișuri. Îi sunt recunoscător lui Swami Dayananda Saraswati pentru o discuție pe această temă (n.a.)

intrinsecă de materie, ci rezultatul interacțiunii dintre materialul matematic adecvat și conștiință. În același fel, experiența sensului mental nu este inerentă în obiectele mentale, ci rezultă din interacțiunea acestora cu conștiința.

Mai mult decât atât, o măsurătoare cuantică necesită întotdeauna un corp fizic (vezi capitolul 7). Astfel, lumile subtile nu se manifestă niciodată în experiență fără un corp fizic încarnat, manifestându-se sub formă de corpuri resimțite, de regulă privat.

În acest sens, avem în potențialitate lumi fizice, vitale, mentale și supramentale de existență, iar manifestarea corpurilor fizic, vital, mental și supramental are loc doar prin reducție cuantică. Conștiința e responsabilă să recunoască și să aleagă din toate posibilitățile acea manifestare în concret fizică, vitală, mentală și supramentală pe care o are la dispoziție și să trăiască moment cu moment experiența acelei manifestări în concret. Doar această experiență este subiectivă și dincolo de orice investigare științifică.

În ciuda apariției unui monism bazat pe primatul materiei, ideea că avem nevoie de o substanță mentală explicită și de stări mentale pentru a avea o minte a fost susținută de mai mulți mari gânditori moderni, printre care filosoful Karl Popper și neurofiziologul John Eccles (1976). Activitatea lor a fost însă ignorată din cauza faptului că s-au folosit de dualism în modelul lor. Printr-o știință încadrată de conștiință, prin ideea unei conștiințe ce operează simultan o reducție a stărilor paralele ale celor patru corpuri paralele ale noastre, reținem punctele de vedere valide ale acestor dualiști, reușind totuși să evităm dificultățile dualismului. Și, foarte important, postulând că aceste corpuri subtile sunt obiective, îi deschidem științei poarta către ceea ce a fost numit în tradiția occidentală drept „mintea lui Dumnezeu".

Celor care ridică obiecția briciului lui Occam, de parcimonie a aserțiunilor, la proliferarea de corpuri de „substanță"

prin care se manifestă realitatea, le dau un citat din Einstein: „Totul trebuie făcut cât mai simplu posibil", a spus el, „dar nu simplificat". De asemenea, trebuie să admitem și că trăirile interioare obiective și experiențele noastre subiective sunt arbitrul final al metafizicii în care credem: un monism materialist sau un monism bazat pe primatul conștiinței ce permite cinci niveluri diferite de experiență – fizic, vital, mental, supramental și extatic.

O știință bazată pe supremația materiei se împotmolește în paradoxuri înverșunate – printre care și paradoxul măsurătorii cuantice – care arată lipsa de consistență internă a acestei metafizici. O știință a metafizicii în cadrele primatului conștiinței rezolvă aceste paradoxuri, inclusiv paradoxul măsurătorii cuantice. Teoria de față este prima care, fără să se împotmolească în dualism, arată de ce resimțim fizicul ca exterior/comun, iar subtilul ca interior/privat. Teoria mai explică și îndărătnica nonlocalizare a unora dintre experiențele noastre supramentale, mentale și vitale. Asta e evoluție științifică pură.

Susținând, în concordanță cu tradițiile ezoterice, că avem nu unul, ci cinci corpuri care ne definesc existența, nu facem decât să lărgim domeniul științei noastre[24]. Să revenim acum la subiectul nostru principal: cum reușește existența acestor corpuri suplimentare – din definiția lărgită a monadei – să ne ajute cu chestiunea fundamentală a reîncarnării? Mai exact, *ce anume* intră în transmigrație dintr-un corp încarnat într-altul pentru a se putea spune că aceste corpuri alcătuiesc un continuum și cum se întâmplă toate astea?

---

[24] Pentru a gusta domeniul acestei științe extinse, vezi Goswami (în presă) (n.a.)

7

Monada cuantică

Filosoful german Arthur Schopenhauer credea în reîncarnare. El a înțeles clar că existența unui nou-născut își are originile în existența încheiată a unei alte ființe din alt timp. Însă a văzut în asta și o ghicitoare: „A vedea puntea de legătură între cele două (existențe) înseamnă, desigur, să găsești soluția unei mari ghicitori". În acest capitol vom construi această punte de legătură pe baza conceptului unui nou tip de memorie.

Am afirmat că macrocorpurile din lumea noastră fizică au densitate, deoarece undele lor de posibilitate sunt lente. Macrocorpurile mai au o proprietate care le susține densitatea. Datorită complexității lor, odată „excitate" de vreo interacțiune, e nevoie de mult timp ca să revină la starea lor „de bază"; cu alte cuvinte, au o perioadă lungă de regenerare. Asta le permite macrocorpurilor să aibă amintiri sau înregistrări care sunt practic permanente, care par ireversibile; exemple în acest sens: o casetă audio sau video. Eu numesc asta memorie clasică, întrucât pentru a o înțelege nu ai nevoie decât de fizica clasică. O diferență importantă între substanțele fizice și cele subtile este aceea că

substanţele subtile nu au o memorie clasică, necesitând densitatea macrocorpurilor.

Are vreunul dintre corpurile noastre, în afară de cel fizic, vreo memorie de orice fel? E o întrebare foarte importantă, pentru că aceasta este proba de chintesenţă despre dacă pot sau nu să transfere dintr-o încarnare în alta vreun anume fel de identitate a experienţei trăite. Brahman, corpul extatic, cuprinde toate creaturile, mai mari sau mai mici; în cadrul său au loc toate manifestările, dar fără a-l influenţa. Dar cum rămâne cu componentele intelectuală, mentală şi vitală ale corpului subtil?

Spre cinstea lor, şi budiştii, şi hinduşii au susţinut că reîncarnarea transmite dintr-o viaţă într-alta obiceiuri şi înclinaţii învăţate. Budiştii le numesc *sanskara*, iar hinduşii, *karma*. Dar nici chiar aceste tradiţii străvechi nu stau prea bine când vine vorba de mecanismul de transferare a înclinaţiilor. Şi aici vine să elucideze ştiinţa noastră încadrată de conştiinţă.

În fiecare situaţie de măsurătoare cuantică, presupunându-ne observator, conştiinţa, pe lângă operarea unei reducţii a undei de posibilitate a obiectului extern observaţiei noastre, mai operează şi o reducţie a undei de posibilitate din creier, ceea ce ne furnizează autoreferenţialitate. Reducţia din creier presupune şi existenţa unei memorii clasice. Este vorba, evident, despre memoria de conţinut, asemănătoare foarte mult cu o casetă audio sau video, chiar dacă poate fi şi holografică, aşa cum afirmă neurofiziologul Karl Pribram[25], contribuind la istoria personală cu care ne identificăm. De exemplu, eu sunt Amit Goswami, născut la Fridpur, India, crescut la Calcutta; în tinereţe m-am mutat în Statele Unite etc.

---

25 Legile cunoscute ale fizicii nu permit, totuşi, ca o astfel de memorie să fie complet ireversibilă (n.a.)

Însă un alt tip de memorie asociată cu măsurătoarea cuantică din creier este mai subtilă. Memoria clasică a fiecărei ocurențe măsurate este reluată ori de câte ori apare un stimul asemănător. Datorită unor astfel de măsurători repetate ale unui sistem cuantic având anumite cadre date (adică este măsurat nu doar stimulul, ci și amintirea trezită), ecuația matematică a sistemului dobândește o așa-numită nonlinearitate. Acest tip diferit de memorie este supus acestei nonlinearități din cauza feedback-ului rememorării.

Nu te lăsa zăpăcit de termeni matematici ca nonlinearitate și de ce înseamnă ei; lasă asta în seama matematicienilor. Eu nu fac decât să pregătesc contextul pentru ca tu să poți aprecia la justa ei valoare povestea descoperirii de mai jos. Matematica cuantică obișnuită, negrevată de linearitate, ne oferă unde de posibilitate și libertatea de a alege. În 1992, o intuiție subită m-a convins că nonlinearitatea matematică a unui creier cu feedback de rememorare este responsabilă pentru pierderea libertății de alegere, cu alte cuvinte, ceea ce psihologii numesc condiționare. Dar cum să dovedești asta? Soluția ecuațiilor non-lineare este cunoscută pentru dificultatea ei chiar și pentru matematicieni.

Într-o după-amiază, cugetam la această problemă în timp ce mă delectam cu un pahar mare de Pepsi fără zahăr în „acvariul" (numit așa pentru că e înconjurat de pereți de sticlă) dintr-unul din corpurile de clădire ale Universității din Oregon, când un absolvent de fizică, Mark Mitchell, a venit lângă mine, spunându-mi:

– De ce arătați atât de pierdut în spațiu?

La care eu i-am răspuns:

– Cum se poate să fii fericit când ai de rezolvat o ecuație nolineară?!

Ne-am luat cu vorba și am continuat să mă plâng despre cât de greu e să rezolvi ecuațiile nonlineare. Mark aruncă o privire peste ecuația mea și spuse:

– Știu cum să găsesc soluția. O să v-o aduc mâine.

Când nu a mai venit a doua zi, nu am fost deloc surprins. În profesia mea ajungi să accepți limitele entuziasmului tineresc. Așa că am fost de două ori mai surprins când Mark a venit cu soluția în ziua următoare. Mai erau câteva nereguli, dar nimic ce nu putea fi rezolvat (aici s-a văzut experiența mea mai mare decât a lui), iar soluția a fost bună. Iată ce am descoperit. Cu cât este mai mare povara memoriei noastre și a rememorării, cu atât se compromite mai mult libertatea noastră de alegere. Pentru orice stimul cunoscut anterior, este tot mai mare probabilitatea să reacționăm la el în același fel în care am făcut-o și înainte (Mitchell și Goswami, 1992). După cum se știe, asta e o bine-cunoscută proprietate a memoriei; rememorarea sporește probabilitatea unei mai bune întipăriri. Însă tendința pentru un comportament condiționat nu rezidă în memoria propriu-zisă, care este fizică. Această tendință provine din preferința pentru anumite probabilități pe care le-am actualizat și le-am trăit în trecut. Această condiționare se regăsește în matematica cuantică modificată; pe asta o numesc memorie cuantică[26].

Cititorule, ia aminte! Obiectele se supun legilor cuantice – se propagă în posibilitate urmând ecuația descoperită de Erwin Schrödinger – dar ecuația nu este codificată în obiecte. La fel, ecuațiile nonlineare corespunzătoare guvernează reacția dinamică a corpurilor ce au trecut prin condiționarea memoriei cuantice, chiar dacă această memorie nu s-a întipărit în ele. În timp ce memoria clasică este înregistrată în obiecte de tipul casetelor, memoria cuantică este

---

[26] Fizicianul Howard Carmichael (comunicare personală cu autorul) a arătat prin calcule statistice „Monte Carlo" că și soluția la ecuațiile nonlineare Schrödinger pentru un foton într-o cavitate rezonantă este la rândul ei condiționată, oferind astfel o confirmare independentă a ideii de memorie cuantică (n.a.)

într-adevăr analoagă a ceea ce anticii numeau memoria *akashică*, adică memoria înscrisă în *akasha*, spațiul gol – nimicul.

Să ne aducem acum aminte că modul în care experimentăm lumea ca observatori implică nu doar creierul, ci și corpurile supramental, mental și vital. La începutul capitolului aminteam că aceste corpuri subtile nu pot avea memorie clasică asemenea înregistrării unei casete. E unul dintre motivele pentru care aceste corpuri de numesc subtile. Întrebarea importantă este acum: pot ele să aibă memorie cuantică?

Așa cum am afirmat deja, e nevoie de corpul fizic pentru înregistrarea și manifestarea funcțiilor vitale și mentale ce presupun mișcare în timp și spațiu. Această înregistrare presupune și memorie clasică. Ca urmare, când corpul fizic este excitat în această stare de memorie din cauza vreunui stimul, conștiința recunoaște și alege să opereze o reducție, trăind stările corespondente corelate ale corpului vital și mental. Această repetiție este modul în care corpurile vital și mental dobândesc memorie cuantică.

Astfel, memoria corpului vital și mental este în întregime memorie cuantică ce apare ca urmare a condiționării structurii de posibilitate datorată experiențelor repetate, rezultând din aceeași dinamică de bază ca și memoria cuantică a corpului fizic. Prin numeroasele experiențe repetate, memoria cuantică tinde să predomine pentru orice reacție de răspuns la orice stimul; și atunci se poate spune că și corpul vital, și cel mental au dobândit trăsături proprii (fig. 7.1).

Identificarea cu aceste trăsături mentale și vitale și cu memoria clasică (istoria personală) întipărită în creier ne conferă Eul. Reține că, întrucât supramentalul nu poate fi întipărit în fizic, nu poate fi nici condiționat. Cu alte cuvinte, nu există o componentă supramentală a Eului. Foarte interesant, teozofii au intuit această distincție a corpului subtil între supramental (pe care ei îl numesc „mental superior")

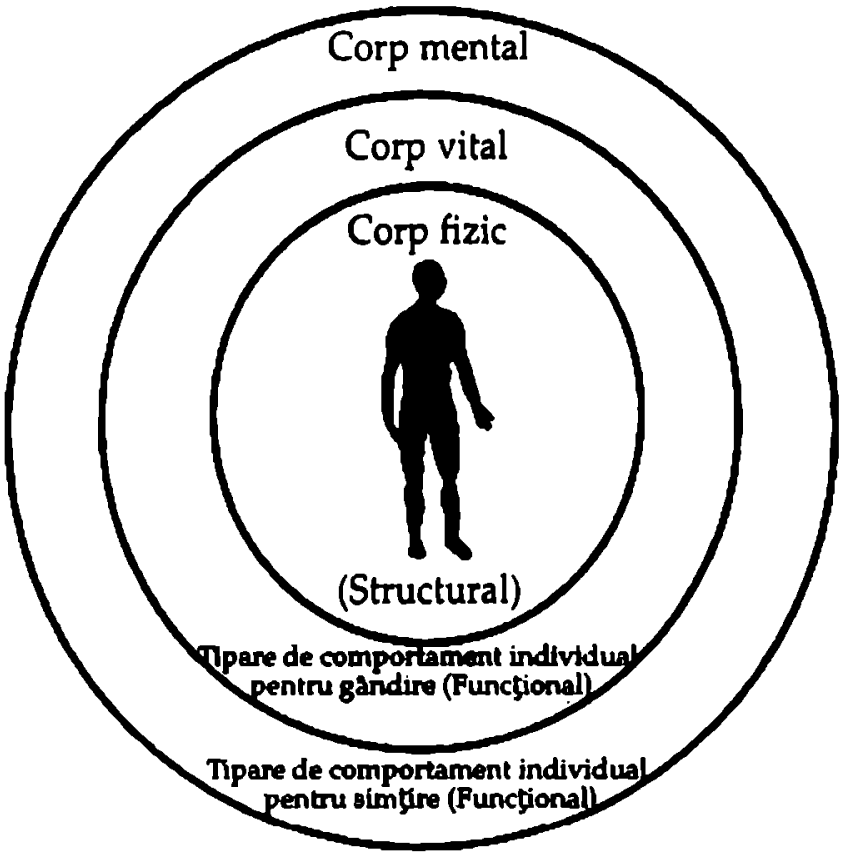

Fig. 7.1 Individualizarea corpurilor vital şi mental

şi părţile mentală/vitală (pe care le numesc „mentalul inferior").

Să studiem cu atenţie mesajul din figura 7.1. Nucleul individualităţii noastre fixe este corpul fizic; acesta are o structură concretă. Urmează corpurile vital şi mental: aici nu există nicio structură individuală, dar stabilitatea lor vine de la identificarea noastră cu tiparele condiţionate de comportament pe care le dobândim ca urmare a reacţiilor de răspuns vitale şi mentale. Când reacţionăm la situaţiile emoţionale, trezim anumite energii vitale (sentimente) în dauna altora. Când rezolvăm o problemă, gândim în termeni de rol (ca matematician, ca artist, ca om de afaceri

etc.). Astfel, corpurile noastre vital și mental sunt în întregime funcționale. În cele din urmă, corpul intelectului supramental și corpul extatic rămân necondiționate și universale.

Neurofiziologii ne spun că există un interval de timp de o jumătate de secundă între apariția unui stimul și momentul răspunsului nostru verbal (Libet et al., 1979). Ce se întâmplă în timpul acestei jumătăți de secundă? Când un stimul este perceput pentru prima dată, avem mai multe posibile reacții cuantice de răspuns la acesta și suntem liberi să alegem dintre ele. Reducția corespondentă (să-i spunem prima reducție) dă naștere conștiinței separării subiect-obiect: subiectul care se uită la un obiect. Dar acest subiect are libertate de alegere, necompromisă de rememorare, neavând un tipar individual de comportament pe baza căruia să răspundă. Eu numesc experiența acestui subiect experiență a sinelui cuantic. Aceasta este caracterizată de spontaneitate creativă. Acum începe rememorarea și condiționarea pe care o atrage după sine.

Figura 7.2 înfățișează compromisul alegerii între imaginile din trecut (fizice, mentale și vitale) și noile modalități de percepție, inclusiv semnificarea și simțirea: este mai mare probabilitatea alegerii unei imagini din trecut (indicată prin săgeata mai lungă), decât a unei modalități noi de percepție. Odată cu cea de-a doua reducție, e mai probabil să fie actualizată în concret o imagine din trecut decât o percepție nouă. Pe măsură ce stimulul e filtrat prin reflectarea repetată în oglinda memoriei din trecut, reducțiile ulterioare prezintă o tendință tot mai puternică de a actualiza în concret mai degrabă o imagine din trecut decât o percepție nouă.

În aceste stadii preconștiente există totuși o oarecare libertate de reacție. Dacă ne exersăm această libertate, ne simțim sinele cuantic. Când se scurge acea jumătate de secundă și ne rostim răspunsul verbal uzual, acesta este un răspuns aproape 100% condiționat. Dacă mă uit la un

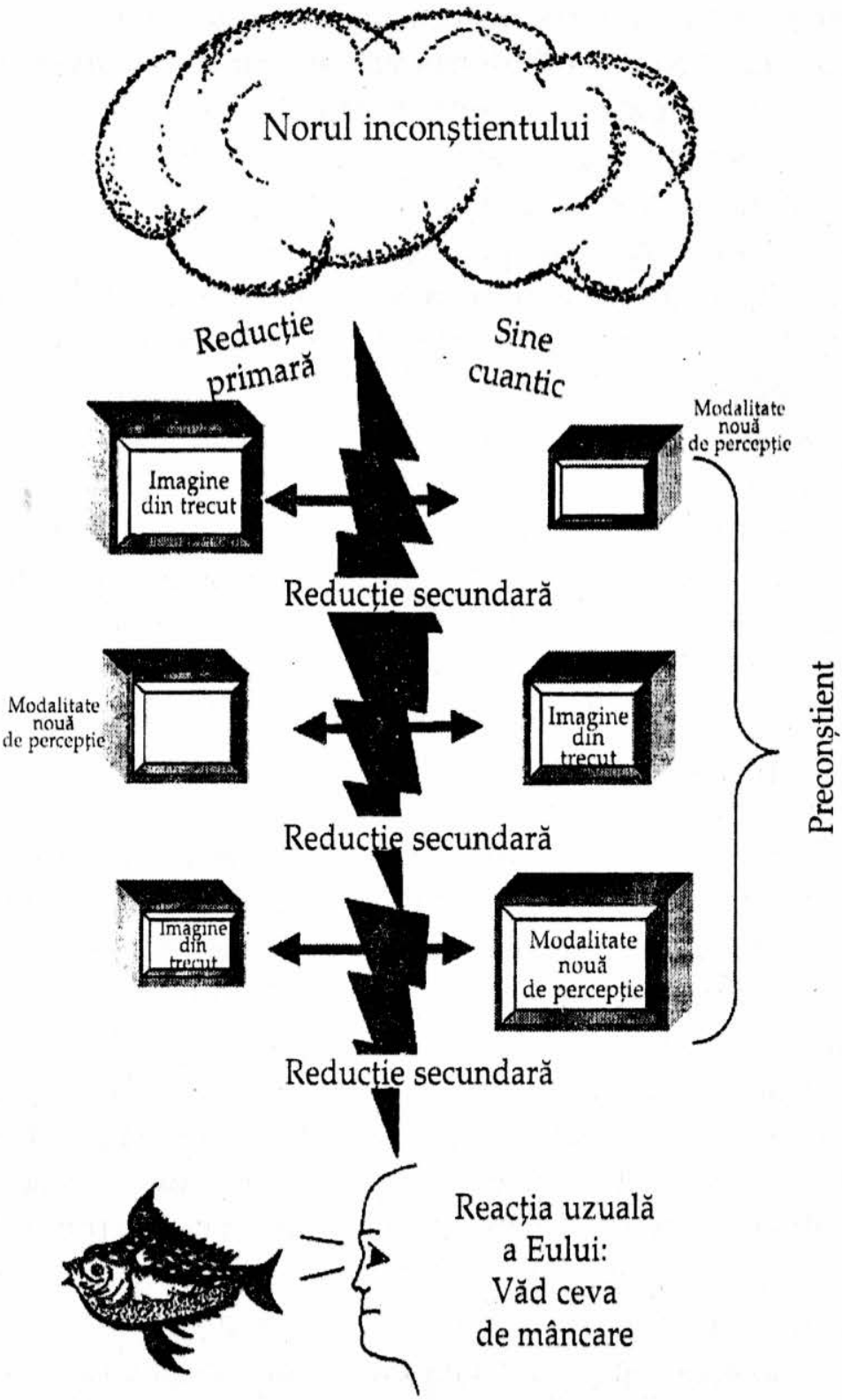

Fig. 7.2 Domeniul experienţelor Eului, preconştientului şi sinelui cuantic

peşte (stimulul), mintea mea condiţionată spune „mâncare" dacă sunt consumator de peşte. Reacţionez din Eul meu, în strictă concordanţă cu tiparele mele condiţionate de gândire şi simţire.

Desigur, toate acestea îţi sunt familiare. Te duci la coafor şi te îmbraci frumos pentru cina cu partenerul tău de viaţă. El vine acasă, se uită la tine, dar nu te „vede" şi întreabă „ce e de mâncare?" De asemenea, probabil că ai observat diferenţa atunci când reacţia vine din sinele cuantic preconştient: e spontană şi plină de entuziasm şi merită să te găteşti pentru ea.

Odată ferm stabilită reacţia de răspuns din Eu, mai apare şi continuitatea, dispărând, practic, discontinuitatea răspunsului creativ existent doar în sinele cuantic.

Dă-mi voie să mai accentuez încă o dată că, prin procesarea acestei memorii cuantice, dobândim un mental individual şi un corp vital (ceea ce numim intelect individual face de fapt parte din mentalul individual, căci adevăratul intelect este supramental şi nu poate fi înregistrat direct în creier). În mod potenţial, avem cu toţii acces la aceeaşi lume mentală şi vitală structural invizibilă, însă dobândim înclinaţii şi obiceiuri diferite, pe baza cărora funcţiile mentală şi vitală se manifestă în feluri individuale. Astfel, corpul nostru individual mental (ce include şi intelectul ca intuit şi elaborat în mental) şi corpul nostru individual vital sunt corpuri funcţionale, şi nu structurale asemenea corpului fizic.

Acum poţi să-ţi dai seama ce se întâmplă când murim. Corpul fizic moare cu întreaga sa memorie clasică. Dar corpul subtil, monada, nu are structură; acolo nu e nimic care să moară. Monada, cu memoria sa cuantică, cu componentele sale vitale şi mentale condiţionate rămâne valabilă ca un conglomerat de posibilităţi vitale şi mentale condiţionate. Această monadă cu memorie cuantică, să-i spunem

monada cuantică, este un model viabil a ceea ce *Cartea tibetană a morților* și alte tradiții spirituale identifică drept suflet supraviețuitor.

Dacă cineva dintr-un timp și spațiu viitoare folosește o monadă cuantică condiționată din trecut, atunci, chiar și fără memoria clasică sau o condiționare anterioară în viața actuală, tiparele vitale și mentale cu care va răspunde acea persoană vor fi tipare învățate – tiparele învățate ale monadei cuantice. Folosirea unei astfel de monade cuantice este, în principiu, la dispoziția fiecăruia dintre noi. Se pare totuși că anumiți indivizi reîncarnați sunt conectați prin nonlocalizare cuantică, având un acces privilegiat la întâmplările din viața fiecăruia dintre ei printr-un transfer nonlocalizat de informații (vezi capitolele 4 și 5). Se pare că acești indivizi împărtășesc aceeași monadă cuantică într-un mod continuu; unul dintre ei poate fi numit reîncarnarea celuilalt. Predispozițiile mentale și vitale din viața anterioară pe care cineva le moștenește în acest fel poartă, în tradiția hindusă, denumirea de karma.

Astfel, monada, ceea ce supraviețuiește morții corpului material, dă naștere unui continuum de reîncarnări fizice căci în ea, via corpurile subtile vital și mental, se găsește o parte din identitatea individuală (fig. 7.3); nu povestea de viață, nici conținutul Eului, ci ansamblul de trăsături, tendințele de gândire (mental) și simțire (vital), repertoriul învățat (mental) de contexte, alături de fobii și de evitarea anumitor contexte – cu alte cuvinte și obiceiurile bune, și obiceiurile rele pe care le numim karma. Acum trebuie că e clar că susținătorii vieții și ai morții ca un continuum au dreptate și că, prin urmare, și *Cartea tibetană a morților* are dreptate – am dovedit validitatea tezei sale centrale!

Așa cum spuneam în capitolul 4, monada nu este singura temă colectivă comună întregii umanități. Ea este individualizată, având o memorie vitală și mentală din care au

Domeniul conştiinţei şi potenţialităţii

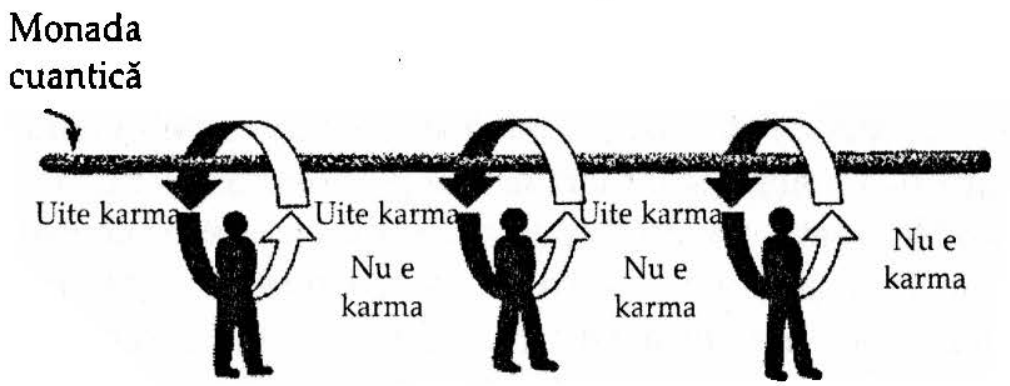

Domeniul experienţei manifeste

Fig. 7.3 Monada cuantică şi roata karmică

fost învăţate contextele unei reîncarnări anume, învăţare ce are loc prin modificarea dinamicii cuantice a corpurilor vital şi mental. La naştere, monada readuce karma în încarnarea actuală. La moarte, monada continuă, cu karma suplimentară acumulată pe parcursul acelei vieţi.

Renée se îndrăgosteşte de Sam şi învaţă despre dragostea romantică – dragostea exprimată romanţios. Conţinutul – povestea propriu-zisă cu Sam – este păstrat în creierul ei şi nu face parte din monada cuantică. Dar învăţătura despre dragostea romantică face că tocmai această învăţătură mentală e cea care trece mai departe dintr-o încarnare într-alta. Totalitatea unor astfel de învăţături formează memoria cuantică a monadei cuantice.

Ce anume determină învăţarea unui context? Făcând saltul cuantic către intelectul supramental printr-o intuiţie creativă, obţinem tiparul mental de moment al noului context, descoperit în intuiţia respectivă ce rămâne în creier sub formă de amintire. Însă asta nu influenţează substanţial predispoziţiile deja existente în minte. Asta se întâmplă când trăim repetat acea intuiţie. Feedback-ul repetat al conţinutului memorat în creier ca răspuns la dinamica experienţei dă naştere memoriei cuantice în creier şi în minte.

Doar atunci putem spune că acel context a devenit un context învățat al monadei cuantice. Același lucru se poate spune și despre componenta vitală a monadei cuantice.

Pentru călătoria după moarte, ideea monadei cuantice care supraviețuiește vine să completeze conștientizarea nonlocalizată a experienței momentului morții pe care am elucidat-o anterior (vezi capitolul 4). Conținutul trăit este transferat între încarnări prin intermediul deschiderii nonlocalizate; contextele învățate și tiparele de comportament sunt transferate prin intermediul componentelor vitale și mentale ale monadei cuantice. Așa cum am afirmat în capitolul 5, există în prezent foarte multe date obiective care stau mărturie pentru validitatea acestor idei (de asemenea, vezi și mai jos).

Ierarhia intricată: de ce sunt imposibile noile experiențe fără un corp fizic

Când suntem în viață, avem un domeniu public de experiență – corpul fizic; dar avem și un domeniu privat – corpul subtil al monadei cuantice. Când murim, domeniul public dispare, dar trebuie oare să dispară și cel privat, având în vedere că monada cuantică supraviețuiește?

Mulți oameni își închipuie de fapt că starea de conștiință a corpului subtil este mai ușoară, mai vie și că prezintă oportunități mai mari de a fi creativ decât viața într-un corp cu densitate. Unii hinduși cred că se poate scăpa de karma, ba și că se poate lupta pentru eliberare chiar fără un corp fizic, doar cu cel subtil. Și nu doar hindușii cred asta. Într-o anchetă Gallup s-a relevat că o treime dintre adulții americani cred că în Rai se vor înălța spiritual (Gallup, 1982).

Sufletele, înțelese în modul descris aici ca monade cuantice fără corp, nu pot deține o stare de conștiință de

tipul subiect-obiect, nu se pot înălța spiritual în vreun fel tangibil și nu se pot elibera ca urmare a vreunei activități spirituale în ceruri. Ele poartă în sine condiționările și învățăturile din încarnările anterioare, dar nu pot acumula și nu pot renunța la condiționări prin alte comportamente creative, căci acestea pot fi realizate numai împreună cu forma pământească. Motivul este subtil.

Adevărul este că reducția undei de posibilitate necesită o dinamică autoreferențială anume numită ierarhie intricată (ierarhii circulare, după cum este explicat mai jos) pe care le poate pune la dispoziție doar un creier material (sau o celulă vie și conglomeratele sale).

Am afirmat deja că, atunci când avem în vedere rolul creierului în relație cu măsurătoarea cuantică și cu operarea unei reducții a posibilităților cuantice, e vorba de o circularitate dincolo de canoanele logicii. Indiscutabil, reducția creează creierul în sensul că observația noastră este cea care reduce posibilitățile cuantice ale creierului la un eveniment concret. Pe de altă parte, nu se poate nega că fără prezența creierului unui observator sensibil nu poate exista reducție. Această ierarhie intricată caracterizează măsurătoarea cuantică în creier.

E de ajutor să înțelegem diferența dintre o ierarhie simplă și una intricată. Să luăm de exemplu imaginea reducționistă a lumii materiale. Particulele elementare alcătuiesc atomi, atomii alcătuiesc molecule, moleculele alcătuiesc celule vii, celulele alcătuiesc un creier, creierul ne alcătuiește pe noi, observatorul/subiectul. La fiecare nivel, cauza e orientată de la nivelul anterior de ierarhie către nivelul superior. Altfel spus, interacțiunea atomilor se consideră a fi cauza comportamentului moleculelor, interacțiunea celulelor (neuronii) este cauza comportamentului creierului și așa mai departe. În cele din urmă, interacțiunile de la nivelul cel mai de jos, cel al particulelor elementare, sunt considerate

a fi cauza a orice altceva. Asta e o ierarhie simplă de cauzalitate ascendentă.

Însă atunci când spunem că măsurătorile cuantice au loc ca urmare a observațiilor noastre, încălcăm regulile unei ierarhii simple. Admitem că particulele elementare, atomii și toate celelalte până la creier sunt unde de posibilitate, și nu ocurențe în concret. Și că e nevoie de noi, ca observatori, pentru a alege (a opera o reducție) concret dintre posibilități. Asta ilustrează o ierarhie fundamental intricată, implicată în măsurătoarea cuantică din creier.

Pentru a înțelege mai bine, să ne gândim la paradoxul mincinosului – propoziția: „Eu sunt mincinos." Observă cum predicatul propoziției definește subiectul, iar subiectul propoziției redefinește predicatul; dacă sunt mincinos, atunci spun adevărul, însă atunci mint și așa la infinit. Asta este o ierarhie intricată, căci cauzalitatea nu rezidă în întregime nici în subiect, nici în predicat, ci fluctuează la nesfârșit între ele. Însă adevărata intricație cauzală din paradoxul mincinosului nu stă în propoziția „Eu sunt mincinos", ci în conștiința noastră, în faptul că deținem cunoașterea regulilor metalingvistice ale limbii (Hofstadter, 1979).

Spune acest paradox cuiva care nu cunoaște regulile metalingvistice, iar acesta te va întreba: „De ce ești mincinos?", nereușind să sesizeze intricația cauzală. Însă odată cunoscute și respectate aceste reguli metalingvistice, dacă privim propoziția din „interior", nu putem scăpa intricației. Când ne identificăm cu ea, suntem prinși: propoziția este autoreferențială, vorbește despre ea însăși și reușește să se separe de restul lumii discursului.

Astfel, înțelegând că măsurătoarea cuantică din creierul unui observator este un proces intricat ierarhic, ne ajută să ne înțelegem propria autoreferențialitate – capacitatea noastră de a privi obiectul (suferind o reducție) observației noastre ca fiind separat de noi înșine, subiecții. Reține că

această separare obiect-subiect este doar o aparență. Până la urmă, separarea autoreferențială e paradoxul mincinosului de restul lumii, discursul este doar o aparență. Același lucru se întâmplă și cu măsurătoarea cuantică din creier. Subiectul – ce operează o reducție, alege, observă (sau măsoară), trăiește o experiență – este codependent în conștientizare de obiectul (obiectele) observat(e) și perceput(e); ambii apar în codependență (ca aparență) dintr-o conștiință indivizibilă, transcendentă și din posibilitățile acesteia.

Ierarhia intricată a mecanismului creierului de măsurătoare cuantică este responsabilă pentru autoreferențialitate, pentru aparența separării subiect-obiect în conștiință. Întrucât ne identificăm cu sinele (pe care eu îl numesc sine cuantic) acestei autoreferențialități, aparența îmbracă aura realității. Această identificare este și sursa aparentei dualități subiect-obiect. Totuși, în cele din urmă, noi, care suntem forța cauzală din spatele intricației propoziției autoreferențiale, transcendem propoziția și putem ieși în afara ei. Putem oare să ieșim în același fel în afara separației autoreferențiale de realitate? Da, putem. La asta fac referire acele concepte exaltate de moksha și nirvana.

Amplificarea cuantică obișnuită cu ajutorul unui aparat de măsură, ca atunci când observăm un electron folosindu-ne de un dispozitiv Geiger, este ierarhie simplă. Sistemul microcuantic pe care îl măsurăm (electronul) și macroaparatul de măsură (dispozitivul Geiger) pe care îl folosim pentru amplificare în vederea facilitării percepției noastre sunt diferite; e clar care e sistemul cuantic și care e aparatul de măsură. Dar într-un sistem autoreferențial, fie el un creier sau o singură celulă vie, această distincție este neclară, căci presupusul procesor cuantic al stimulului și presupusul aparat de măsură sunt unul și același[27]. Există feedback și,

---

[27] Această idee este subliniată în mod special de Stapp, 1993 (n.a.)

de fapt, procesorul cuantic și aparatul de amplificare „se măsoară" unul pe celălalt, dând naștere unei bucle infinite, pentru că niciuna din nenumăratele astfel de „măsurători" nu poate să opereze singură o reducție în concret a posibilității, ci doar conștiința poate face asta de la nivel transcendent. Asta este o ierarhie intricată.

Este la fel ca în desenul lui Escher cu cele două mâini (fig. 7.4) în care mâna stângă desenează mâna dreaptă, iar mâna dreaptă o desenează pe stânga. În realitate însă, niciuna dintre ele nu poate face desenul; faptul că se desenează una pe cealaltă e doar o aparență. E nevoie de Escher din afara sistemului care să le deseneze pe amândouă.

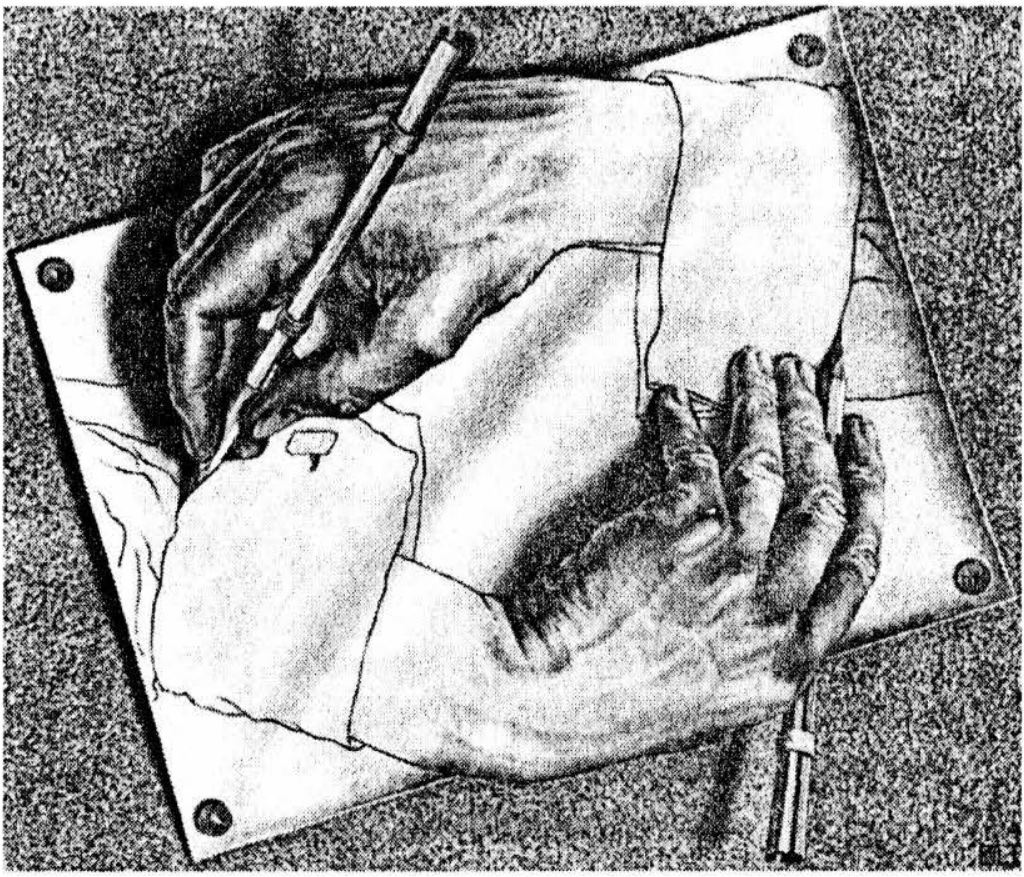

Fig. 7.4 „Mâini care desenează" de M. C. Escher. În realitatea „imanentă" a foii de hârtie, mâna stângă și mâna dreaptă se desenează reciproc, dar de la neatinsul nivel transcendent, Escher le desenează pe amândouă.

Corpul supramental, corpul mental și corpul vital nu fac diferența între micro și macro; asta face practic imposibil să se realizeze de la sine măsurarea cuantică ierarhic intricată a corpurilor vital, mental și supramental. Prin urmare, fără ierar[28].

Sigur, undele de posibilitate ale corpurilor vital, mental și supramental suferă o reducție când sunt corelate cu undele de posibilitate ale corpului fizic (chiar și corelarea cu o singură celulă este de-ajuns pentru reducție, deși înscrierea este indirectă la organismele vii înainte de dezvoltarea creierului, iar înscrierea directă în corpul supramental așteaptă evoluții ulterioare) într-o deviere a măsurătorii cuantice autoreferențiale a celui din urmă. Însă nu există reducție a undelor de posibilitate cuantică ale unei monade cuantice fără corp în afara suportului oferit de un corp/creier fizic corelat. Prin urmare, o monadă cuantică fără corp este lipsită de orice experiență de tipul subiect-obiect. Nu putem fi prea optimiști cu privire la posibilitatea de a scăpa de karma în timpul sejururilor după moarte. S-ar putea să fim nevoiți să acceptăm o existență mai puțin intensă.

(Ești dezamăgit că nu există povești intense după moarte? Sunt în asentimentul tău. Când eram adolescent, am citit un roman foarte frumos al unui scriitor indian, Bibhuti Banerji, despre o poveste de dragoste spirituală ce are loc în Rai. Am visat chiar să traduc cartea în engleză, atât am fost de îndrăgostit de mesajul ei. Probabil că adevărul e uneori mai dezamăgitor decât ficțiunea!).

---

[28] Poate fi ridicată această problemă: poate corpul fizic, dacă are inclusă în sine o dinamică de ierarhie intricată, să realizeze de unul singur o reducție autoreferențială fără ajutorul corpului mental sau al corpului vital? S-ar putea să fie nevoie să creăm un computer cuantic pentru a afla răspunsul (n.a.)

Dacă murind și supraviețuind ca stare de conștiință nonlocalizată, muribundul recunoaște lumina ștearsă a conștiinței pure din cea de-a cincea bardo, acea persoană are de ales. Poate alege să se reîncarneze sau să ia forma Sambhogakaya a monadei cuantice și să scape de reîncarnare. Pentru o astfel de persoană, singura karma este cea a fericirii în slujba tuturor celor care au nevoie. (Cum poate o astfel de persoană să mai fie de vreun ajutor? Vezi mai jos).

În tradiția budistă Mahayana este un ideal foarte înalt să nu accepți salvarea personală și să rămâi în slujba altora, ajutându-i pe toți să atingă nirvana. În moarte, asta înseamnă să nu vrei în mod deliberat să vezi lumina albă a celei de-a patra bardo, alegând în schimb să recunoști lumina ștearsă a celei de-a cincea bardo. Unde-atâta grabă?

Comparația cu datele

Așa cum am afirmat în capitolul 5, unele dintre datele despre reîncarnare constau în reamintirea conținutului memoriei reîncarnărilor, pentru asta fiind suficientă activarea deschiderii nonlocalizate a individului. Dar există și date privind transmigrația unor predispoziții sau fobii specifice care pot fi acum explicate în termenii transmigrației lor propriu-zise de la o încarnare la alta prin monada cuantică.

Ce anume dă naștere acestor predispoziții? Memoria cuantică a monadei cuantice moștenite are grijă ca acele contexte învățate în încarnările anterioare să fie reamintite cu o mai mare probabilitate. Cum apar fobiile? Ele se datorează evitării anumitor reacții, evitării operării unei reducții a anumitor posibilități cuantice la ocurențe propriu-zise din cauza unor traume în viețile anterioare. De ce funcționează terapia de regresie hipnotică? Reamintirea unei traume dintr-o viață anterioară determină repunerea în act a situației respective, oferindu-i subiectului o altă ocazie de a opera creativ o reducție a reacției reprimate.

Având ajutorul memoriei cuantice dintr-o viață anterioară, acum ne e ușor să înțelegem fenomenul geniului. Un Einstein nu se construiește într-o viață, prin învățare la școală; la astfel de abilități contribuie mai multe vieți anterioare. Inventatorul Thomas Edison a intuit corect situația când a spus: „Geniul înseamnă experiență. Unii par să creadă că e un dar sau un talent, însă este rodul unei lungi experiențe a mai multor vieți. Unii sunt suflete mai bătrâne decât alții, așa că știu mai multe".

Chiar și condiționarea corpului vital poate fi transmisă. Să luăm ca exemplu următorul caz, cercetat de Ian Stevenson. Subiectul, un bărbat indian, își amintea clar că în viața sa anterioară fusese un ofițer britanic ce luptase în Primul Război Mondial și fusese ucis în bătălie de un glonț care-l nimerise în gât. Bărbatul a reușit să-i ofere lui Stevenson multe amănunte despre orașul scoțian în care trăise în viața sa anterioară, amănunte de-a dreptul inaccesibile lui în viața actuală. Mai târziu, aceste detalii au fost verificate de Stevenson.

Până acum e doar un caz de reamintire a reîncarnării prin intermediul deschiderii nonlocalizate. Ce e spectaculos în cazul acestui bărbat sunt semnele simetrice din naștere situate pe gât pe care Stevenson le-a considerat o dovadă a urmelor glonțului. Se pare că un traumatism din viața anterioară, înregistrat ca predispoziție în corpul vital, l-a urmărit pe acest om în viața sa actuală, lăsându-i urme de neșters, imprimate ca cicatrici pe corpul său. Citește vasta operă a lui Stevenson despre acest caz și multe alte lucruri de transmigrație a condiționării corpului vital (Stevenson, 1974, 1977, 1987).

„Stau și mă gândesc tot mai mult la un «corp nonfizic» intermediar ce are rolul de purtător al acestor atribute de la o viață la alta", spune Stevenson. Sunt de acord cu el: corpul subtil al monadei cuantice este cel care poartă atributele de la o viață la alta.

Prin concretizarea conceptului de supraviețuire și prin identificarea a ceea ce supraviețuiește de la o încarnare la alta, acest model extins ne permite să înțelegem aspectele de comunicare ale unui medium ce trec dincolo de comunicarea prin deschiderea nonlocalizată. Cum comunică un medium cu o monadă cuantică fără corp din „Rai"?

Conștiința nu poate opera o reducție a undelor de posibilitate din monada cuantică în absența unui corp fizic, dar, dacă monada cuantică fără trup e corelată cu un medium, poate avea loc această reducție. În mod cert, canalizatorii sunt acele persoane care au talentul special și deschiderea de a se implica în această relație corelată; prin puritatea intenției lor, pot să stabilească o corelație nonlocalizată cu o monadă cuantică fără corp. E bine cunoscut faptul că atunci când un canalizator lucrează, obiceiurile sale – modul de a vorbi, chiar de a gândi – suferă transformări uluitoare, iar asta pentru că, în timp ce mediumul este în comunicare cu monada fără corp, corpul subtil al mediumului este locuit temporar de corpul subtil al monadei cuantice fără corp, ale cărei obiceiuri le manifestă mediumul respectiv. Reține că informațiile istorice – de exemplu, în caz de xenoglosie, vorbirea unei limbi străine necunoscute – trebuie să parvină tot prin canalele cuantice nonlocalizate, însă aceste informații ar fi foarte greu de procesat fără ajutorul predispozițiilor pe care le-a avut cel decedat și care rămân latente în monada cuantică fără corp.

Filosoful Robert Almeder a discutat cazul unui medium, doamna Willett, ajungând la aceeași concluzie ca și mine. Doamna Willett dovedea cunoștințe de filosofie, demonstrând că era în legătură cu predispoziții pe care nu le avea – *know-how*-ul argumentației filosofice. E probabil ca aceste predispoziții să fi provenit de la monadele cuantice fără corp pe care le-au învățat și le-au reținut.

În cazul canalizatoarei J.Z. Knight pe care am văzut-o în acțiune când a canalizat entitatea numită Ramtha, există

date că activitatea sa de canalizare s-a extins pe 20 de ani. Ca și Ramtha, J.Z. a devenit un maestru spiritual de mare originalitate. Datele arată că învățăturile spirituale ale lui Ramtha s-au schimbat de-a lungul anilor, urmând modelele în schimbare din spiritualitarea new-age. Și atunci are sens să spunem că J.Z. asigură conținutul, iar Ramtha oferă capacitatea contextuală de a da formă acelui conținut.

Există cazuri de scriere automată ce merită o explicație similară. Profetul Mahomed a scris Coranul, dar el era practic analfabet. Ideile creative, adevărurile spirituale sunt la dispoziția oricui, dar creativitatea necesită o minte pregătită, pe care Mohamed nu o avea. Problema își găsește rezolvare pentru Mohamed, căci arhanghelul Gabriel – o monadă cuantică Sambhogakaya – îi împrumută lui Mohamed o minte pregătită, ca să spunem așa. Experiența aceasta l-a și transformat pe Mohamed. Un spectaculos caz recent de scriere automată este *A Course în Miracles*[29] – carte ce dă o interpretare modernă multor învățături biblice – canalizată prin activitatea a doi psihologi, dintre care unul nu simpatiza în mod special cu ceea ce canaliza.

De partea negativă a lucrurilor, posesiunea este un fenomen similar canalizării, exceptând faptul că monada cuantică fără trup ce se corelează cu cel posedat nu este una angelică.

Îngeri și bodhisattva

Mai devreme, am introdus ideea că îngerii aparțin tărâmului transcendent al arhetipurilor. Aceștia sunt îngerii fără formă.

Cei care renasc în formă Sambhogakaya, ceea ce este doar o altă metaforă pentru a spune că aceștia ajung să nu

---

[29] Un curs de miracole (engl.) (n.t.)

se mai identifice cu niciun corp încarnat, nu mai au nevoie de monade cuantice pentru transmigrația predispozițiilor și a sarcinilor neduse până la capăt dintr-o viață într-alta; ei și-au îndeplinit obligațiile contextuale. Astfel, monadele cuantice fără corp devin disponibile pentru fiecare dintre noi, împrumutându-ne corpurile lor mentale și vitale dacă suntem receptivi la faptul că ele se află în slujba noastră. Acestea capătă o altă formă de îngeri, devenind monade cuantice împlinite (forma Sambhogakaya). (Pentru perspective recente asupra îngerilor, citește Parisen, 1991).

În hinduism, există conceptele de *arupadeva* și *rupadeva*. Arupadeva – deva fără formă – sunt contexte pur arhetipale, parte a tematicii colective. Rupadeva, însă, cred eu, reprezintă entități diferite, ce au corp vital și mental individual (inclusiv tiparele mentale ale intelectului).

La fel, în budism, există bodhisattva arhetipale, fără formă, de exemplu *Avalokitesvara*, arhetipul compasiunii. În schimb, budiștii eliberați ajung după moarte bodhisattva, luând forma fără corp a monadei cuantice împlinite; ei aleg să iasă din ciclul moarte-renaștere și să se nască pe tărâmul Sambhogakaya. Această renaștere ca monadă cuantică fără corp în afara ciclului naștere-moarte e parte din ceea ce tibetanii numesc experiența celei de-a cincea bardo.

Budiștilor li se cere, în general, să devină bodhisattva – să rămână pe pragul unificării cu întregul, dar să nu se unifice până când întreaga umanitate nu se eliberează de samsara. De unde și faimosul jurământ Quan Yin: „N-o să caut și n-o să primesc niciodată salvarea individuală; n-o să pătrund niciodată singur pe tărâmul păcii eterne; ci pentru totdeauna și peste tot voi trăi și mă voi lupta pentru mântuirea fiecărei creaturi de pe această lume". O rugăciune asemănătoare se găsește în *Bhagavata Purana* a hindușilor: „Doresc nu starea absolută... și nici eliberarea de renaștere; vreau să iau asupra mea durerea tuturor creaturilor

care suferă și să le pătrund pentru ca ele să se elibereze de suferință".

Gândește-te la asta și altfel. În poemul său „Conversație", Ellen Wheeler Wilcox a scris despre ideea de a-l întâlni pe Dumnezeu față în față sau de a vedea lumina cea albă:

În spațiu singură eu
cu Dumnezeu...
Nimeni altcineva în zare...
„Și unde sunt toți oamenii o, Doamne", zic
„și pământul de sub picioare
și cerul de deasupra capului
și toți cei morți pe care i-ai știut cândva? Nimic?"
„A fost un vis", zâmbește Dumnezeu și spune:
„Un vis părând real; oameni n-au fost,
nici morți, nici vii;
n-a existat pământ, nici cer deasupra, știi,
ci doar eu însumi în tine".
Întreb: „De ce frică nu simt de tine
întâlnindu-ne aici așa noi doi?
Căci am păcătuit, știu bine,
Și Rai există, iad există?
Iar asta fie oare Ziua Judecății de Apoi?"
„Nici vorbă, numai vise!
Vise ce nu mai sunt, îmi zise,
Nu există nici frică, nici păcat;
Cum nu exiști nici tu, n-ai existat.
Cum în afara mea, nu există nimic altceva".

Da, asta e realitatea luminii albe; în lumina albă nu se întâmplă nimic niciodată, asta însemnând inclusiv vederea însăși a luminii albe. Creația, ca să continue, e nevoie să continue și aparența separației. Iar atunci când conștiința

își continuă jocul de iluzii, de ce să nu continue și să joace în el? Mai întâi în corpul fizic, apoi fără el. Însă e doar un joc, căci jocul e bucurie!

Și acei Vaishnavite din India susțin că monada individuală (numită *jiva* în sanscrită) își păstrează întotdeauna identitatea. Are sens. Dacă jocul este etern, la fel este și (aparenta) separarea jiva de întreg.

Ajutorul sau jocul bucuros al îngerilor, al rupadeva, al bodhisattva ni se arată nu doar sub forma spectaculoasă a scrisului automat care a dus la apariția Coranului și a cărții *A Course in Miracles*, ci și ca inspirație și îndrumare în momentele noastre cele mai dificile. Bodhisattva și îngerii sunt la dispoziția noastră a tuturor. Intenția lor de a ne ajuta este omniprezentă. Când intențiile noastre și ale lor se suprapun, ajungem să fim corelați; și atunci ei acționează prin noi și își oferă ajutorul prin noi.

Când înțeleptul indian Ramana Maharshi era pe moarte, discipolii săi îl tot rugau să nu se ducă dintre cei vii. Ramana le-a răspuns până la urmă, spunându-le: „Unde să mă duc?". Într-adevăr, o monadă cuantică fără corp ca Ramana trăiește pentru totdeauna pe tărâmul Sambhogakaya, ghidând pe oricine are nevoie de îndrumarea sa.

Putem fi sau vedea monadele cuantice?

Se poate să „fim în" monada cuantică în timpul vieții, în corpul nostru fizic? În experiențele în afara corpului și în cele la limita morții oamenii au vedere autoscopică (se văd pe sine) dintr-un punct suspendat, plutind deasupra propriului corp, acest lucru putând fi explicat ca vedere nonlocalizată (vezi capitolul 5). Aceste experiențe înseamnă totuși mai mult decât vederea nonlocalizată. Persoanele care au avut aceste experiențe declară că s-au aflat în afara

corpului lor, că identitatea lor s-a deplasat de la identificarea obișnuită cu corpul fizic. Către ce?

Eu consider că identitatea se deplasează către o alta, centrată pe conglomeratul de corpuri subtile din monada cuantică. O femeie, de exemplu, s-a aflat în afara corpului ei în timp ce era operată. Ea a declarat mai târziu că în acea stare nu era absolut deloc preocupată de rezultatul operației, de sănătatea corpului ei, ceea ce era „absurd", având în vedere că avea copii mici de crescut. Dar absurditatea face loc sensului când ne dăm seama că în aceste experiențe oamenii nu se identifică situației lor actuale, cu corpul, creierul și tot trecutul lor, ci se identifică, în schimb, cu monada cuantică, aceasta neavând trecut, ci doar trăsături.

Există niște date controversate despre oameni și animale (câini, de exemplu) care văd ceva (o „stafie"?) chiar în locurile în care subiecții declară mai târziu că au fost în timpul experiențelor lor în afara corpului (Becker, 1993). Vedem „printr-o" monadă cuantică (și, în paralel, prin corpul ei fizic) atunci când monada cuantică vede „prin" noi nonlocalizat? O astfel de reciprocitate între entități corelate are, cu siguranță, sens. Când vedem o apariție, probabil că proiectăm în exterior, acolo unde percepem că are loc întâmplarea, ceea ce vedem în interior.

Mai cred și că viziunile spirituale au o origine similară. Mulți oameni trăiesc experiența de a-i vedea pe Iisus, pe Fecioara Maria sau pe Buddha sau pe guru lor spiritual decedat. La Hollywood Vedanta Society unde țin ocazional câte un workshop, oamenii au uneori viziuni cu Swami Vivekananda, fondatorul acestei societăți. Aceste viziuni pot fi rezultatul unor experiențe interioare proiectate în exterior.

Dă-mi voie să amintesc pe scurt unele dintre cele mai recente și mai controversate date despre comunicare cu monadele cuantice fără corp. Aceste date sunt despre monade

cuantice fără corp care se presupune că sunt în comunicare cu anumite grupuri de experimentatori prin intermediul aparatelor – casetofoane, radiouri, televizoare, chiar şi computere (Meek, 1987), ceea ce se cheamă fenomenul de voce electronică (EVP). Dacă se vor adeveri, va fi eliminată chestiunea fraudei în datele despre supravieţuirea după moarte. Apare însă, desigur, o întrebare foarte dificilă: cum poate o monadă cuantică fără corp să influenţeze fără ajutorul corpului fizic şi al interacţiuni fizice (interzise) un aparat material?

Cred că monada cuantică fără corp devine, întâi de toate, corelată la un medium, pentru ca undele sale de posibilitate să poată suferi o reducţie alături de undele de posibilitate ale acelui medium. Restul este probabil psihokinezică amplificată. Puteri psihokinezice asemănătoare sunt observate la fenomenul poltergeist. Poate că monadele cuantice fără corp îi conferă o putere pishokinezică mai mare unui medium prin intermediul vreunul mecanism de amplificare pe care nu l-am înţeles încă. În mod cert, ideea monadei cuantice ne oferă o modalitate nouă de a ne gândi la foarte multe date neexplicate. Vom afla mai multe pe măsură ce ne continuăm aventura în noua ştiinţă.

În *Republica*, Platon spune o poveste din care reiese că ne alegem încarnările „Destinul nu-ţi va fi alocat, ci ţi-l vei alege singur." În ce măsură este adevărat? Hai să aflăm din următorul capitol.

Fizica sufletului şi sensul vieţii

În prefaţa cărţii am promis că voi răspunde la întrebarea fundamentală a reîncarnării în cadrul teoriei adecvate despre fizica sufletului. Hai să facem un rezumat şi să vedem în ce măsură m-am ţinut de promisiune.

Admite încă o dată că dacă te gândeşti la suflet fără fundamentul corect al fizicii, cazi pradă dualismului şi

ajung să te bântuie întrebări de genul „Cum reușesc să interacționeze sufletul non-material și trupul material fără un intermediar?" Problema dualismului este rezolvată în fizica cuantică prin înțelegerea faptului că și sufletul non-material, și corpul material sunt simple posibilități ale conștiinței, iar conștiința e cea care le mediază interacțiunea și menține funcționarea lor în paralel.

Fizicienii orientați către determinismul clasic newtonian spun chestii de genul „Cu cât studiem mai mult universul, cu atât ne apare mai fără sens." Sufletele noastre stabilesc contextele pe baza cărora sensul pătrunde în viețile noastre. Acest aspect de contextualizare al sufletului este intelectul supramental sau corpul tematicilor. Sensul este procesat în minte și se exprimă printr-un corp al cărui plan ni se dezvăluie prin intermediul reprezentărilor câmpurilor morfogenetice ale corpului vital. Fizica cuantică, făcând din conceptul de suflet non-material un concept viabil științific, reînvie și sensul ca țel științific al vieților noastre.

Eu îi spun sufletului monadă cuantică, o unitate individualizată. Cum devine sufletul individualizat? Răspunsul este: prin individualizarea corpului mental și vital. Această mirifică individualizare are loc pe baza a ceea ce eu numesc memoria cuantică.

Ce este memoria cuantică? Memoria cu care ești familiarizat apare ca urmare a modificării structurii a ceva fizic. Macrocorpurile au nevoie de mai mult timp pentru a se regenera de pe urma unor astfel de modificări de structură; astfel, modificările sunt reținute ca amintiri, iar eu numesc asta adecvat ca memorie clasică. O bandă magnetică este un bun exemplu. În schimb, memoria cuantică se formează prin intermediul modificării probabilităților de accesare a diferitelor posibilități cuantice care suferă reducții ca evenimente concrete ale experienței noastre.

Orice posibilitate cuantică, fie ea a creierului, a minții sau a corpului vital are asociată o probabilitate determinată

de dinamică cuantică. Când actualizezi pentru prima dată în concret o posibilitate ca răspuns la un stimul, aceasta depinde de probabilitatea dată de dinamica cuantică adecvată. Să presupunem că o posibilitate anume are o probabilitate de 25%. Conştiinţa ta are libertatea de a alege oricând această posibilitate anume actualizând-o în concret, cu menţiunea că pentru un număr mare de astfel de reducţii trebuie respectată limita de probabilitate, adică pentru un număr mare de reducţii ce presupun acea posibilitate, aceasta se poate actualiza în concret doar într-un sfert dintre cazuri. Însă odată cu următoarea percepţie a aceluiaşi stimul, probabilităţile se modifică, fiind înclinate mai mult către repetarea reacţiilor de răspuns din trecut; asta este condiţionarea. Aşa că, prin condiţionare, probabilitatea posibilităţii menţionate anterior de a fi actualizată în concret poate ajunge până la aproape 100%, caz în care reacţia de răspuns nu mai este deloc liberă, ci a devenit un obicei, o amintire – memoria cuantică.

Pentru a întregi modelul reîncarnării, acela care este în acord cu toate datele despre reîncarnare, se poate afirma: diversele noastre încarnări în perioade şi locuri diferite sunt fiinţe corelate prin intenţiile noastre; între aceste încarnări poate avea loc un transfer de informaţie, în virtutea corelării cuantice nonlocalizate. Dincolo de indiviziunea corpului nostru fizic şi a istoriei de viaţă a acestor încarnări, există un continuum al sensului ce se dezvăluie. În mod formal, continuum-ul este reprezentat de monada cuantică, un conglomerat de tematici neschimbate şi de predispoziţii vitale şi mentale în permanentă schimbare şi evoluţie – karma.

8

Povestea completă despre *Cartea tibetană a morților*

Mi-a luat vreo doi ani să-mi dau seama, să înțeleg și să exprim ideile prezentate în paginile anterioare. În primele luni ale anului 1996 redactasem mare parte din manuscrisul acestei cărți când am sesizat că mai era ceva ce mă nemulțumea. Cunoști zicala „să se potrivească mănușă". Ei bine, în cazul acestei cărți, se potrivea mănușă, dar se pare că mai era ceva la mănușa aia care mă irita.

Încetul cu încetul, am început să-mi dau seama care erau chestiunile spinoase. Am intuit ideea deschiderii nonlocalizate prin care răzbat amintirile despre conținutul reîncarnărilor, înainte să intuiesc despre monada cuantică. Leneș fiind, am presupus că aceste două idei veneau una în completarea celeilalte – una pentru conținutul memorat, cealaltă pentru propagarea contextelor memorate – și că nu mai era nevoie să fie integrate. Mă înșelam.

Reperele erau acolo, dar refuzam să le văd. În capitolul 4, am susținut că toate stările de bardo după moarte din *Cartea tibetană a morților* erau viziuni nonlocalizate ale muribundului în clipa morții. Însă acum, odată cu ideea monadei cuantice, se poate defini existența individuală după moarte – existăm sub formă de monade cuantice fără corp.

Şi, atunci, n-ar trebui oare ca stările de bardo după moarte să ţină de monada cuantică? Prin urmare, e o logică inevitabilă: deschiderea nonlocalizată se activează înaintea morţii, în cea de-a treia bardo de tranziţie de la viaţă la moarte.

Un alt indiciu a venit de la experienţele la limita morţii care-mi susţineau ipoteza – experienţe nonlocalizate, viziuni arhetipale, revederea panoramică a întregii vieţi şi aşa mai departe. Însă sunt şi diferenţe între acestea şi stările de bardo după moarte: cei care au trăit experienţe la limita morţii au vorbit rareori de tărâmuri de infern sau de zei mânioşi. De asemenea, n-au vorbit nici despre stabilirea vreunei legături şi comunicări cu viitoarele lor încarnări. Şi, în plus, faptul indubitabil este că experienţele la limita morţii exact asta sunt – experienţe ale unor întâmplări înainte de moartea propriu-zisă.

Ca om de ştiinţă, am un obicei care e şi bun, şi rău. În perioada în care lucrez la o idee originală, nu-mi place să citesc prea mult din ideile altora. Asta mă împiedică să mă las prea devreme influenţat sau să am vreo prejudecată. Partea proastă e că ratez ocazia de a vedea mai departe „de pe umerii giganţilor", ca să zic aşa.

S-a dovedit că faimoasa traducere Evans-Wentz a *Cărţii tibetane a morţilor* pe care am luat-o drept sursă omitea stadiile de dinaintea morţii care sunt o parte absolut necesară a scenariului morţii. Ele apar pentru prima dată la renumitul Padmasambhaba, fondatorul budismului tibetan. În timp ce citeam articolul lui Ken Wilber din extraordinara compilaţie *What Survives?*[30], s-au aşezat şi ultimele piese lipsă (Wilber, 1990). Această sinteză finală este subiectul acestui capitol, în care ne vom adânci după o discuţie în profunzime despre moarte şi faptul de a muri.

---

30 Ce anume supravieţuieşte? (engl.). (n.t.)

Doar un comentariu final care să-mi salveze reputația: experiențele la limita morții au atât de multe lucruri în comun cu descrierea stărilor de bardo după moarte, încât până și un înțelept de talia lui Sogyal Rinpoche a fost înclinat să le asocieze (citește cartea sa, *Cartea tibetană a vieții și a morții*). Sogyal, totuși, și-a întrebat maestrul, pe Dilgo Khyentse Rinpoche, care i-a spus că experiențele la limita morții „sunt un fenomen ce aparține stărilor normale de bardo din această viață".

Moartea ca retragere a conștiinței

În copilărie, în India, era ceva normal să vezi oameni purtând trupuri moarte către locul de incinerare și rostind incantații în numele diverșilor zei. Prima dată când am văzut așa ceva, curios, am întrebat-o pe mama:

– Ce duc?

Ea mi-a spus:

– Pe cineva care a murit.

– Ce e moartea?, am întrebat, cu o curiozitate crescândă.

– Moartea este trecerea către o altă lume; cu toții murim, îmi explică mama.

Răspunsul m-a uluit.

– Ce trece dincolo, mamă?, am întrebat-o.

– Sufletul, bineînțeles, Eul tău autentic, mi-a răspuns mama.

Apoi a plecat cu treburi, lăsându-mă și mai nedumerit.

În cultura americană de azi, dacă un copil, văzând un cadavru la o casă funerară, îi pune mamei sale angajate științific aceeași întrebare, răspunsul probabil ar putea fi:

– Moartea este finalul ireversibil al proceselor vieții.

– Ce sunt procesele vieții?, ar putea întreba copilul.

Mama ar spune:

– Metabolismul, respirația, gândirea.

– Şi de unde ştim că viaţa s-a terminat ireversibil?

Mamele obişnuite ar putea fi puţin prinse pe picior greşit în acest punct, dar o mamă sofisticată ar avea răspunsul pregătit:

– Vezi tu, există moarte cerebrală, moarte cardiacă şi moarte celulară. O persoană e în moarte cerebrală atunci când creierul său a încetat ireversibil să mai funcţioneze. Un aparat numit electroencefalograf înregistrează undele cerebrale ca o linie unduitoare pe un monitor. Când pe monitor se vede o linie dreaptă, asta înseamnă moarte cerebrală. Ai înţeles?

Copilul din ziua de azi nu e mai puţin sofisticat decât mama lui. El a văzut la televizor multe scene cu unde cerebrale în linie dreaptă pe monitor.

– Dar moarte cardiacă ce înseamnă, mamă?

– Moarte cardiacă e atunci când se opreşte pulsul. Dar în prezent putem ţine în viaţă o persoană cu o inimă artificială ce va pompa pe termen nelimitat sânge în corp pentru a o ţine în viaţă. Aşa că moartea cardiacă nu mai poartă astăzi semnătura morţii cu adevărat.

Copilul e încântat că are o mamă atât de deşteaptă. Şi el a învăţat despre inimile artificiale.

– Şi-atunci moartea celulară ce e?

– Moartea celulară e atunci când toate organele din corp încep să se descompună pentru că celulele individuale nu mai funcţionează bine. Vezi tu, există nişte gene care reglează procesele vitale la nivel celular. Când aceste gene încetează să-şi mai facă treaba, nu mai există metabolism, iar organele se descompun şi mor.

Ei bine, iată o mamă care ştie foarte multe, după cum se poate vedea, iar copilul ei este pe măsură de sofisticat, datorită preocupării televiziunii pentru scene de spital şi noţiuni medicale. Dar acum copilul întreabă:

– Şi cu mine ce-o să se întâmple, mamă, când o să mor?

Acum mama modernă are de plecat cu treburi. Ea nu știe cine este „mine"; modelele sale materialiste eșuează aici, iar ea e suficient de onestă ca să știe asta. Dar ezită să dea un răspuns spiritual. De fapt, multe mame moderne pot vira în acest punct către o perspectivă spirituală, spunând:

– Tu o să ajungi în Rai.

Într-un episod din serialul tv *Picket Fences* o mamă – medic de profesie – exact așa a făcut.

În trecut, pentru a stabili dacă cineva a murit se foloseau doar metode crude și au existat cazuri în care cineva a fost îngropat sau ars de viu. Astăzi ne folosim de metode sofisticate și avem toate aceste definiții ale morții corporale (cele mai multe create pentru a evita inconvenientele juridice), dar tot e complicat să stabilim dacă cineva a murit sau nu.

Este și cazul unui pacient care era în moarte cerebrală, dar a fost ținut în viață cu ajutorul diverselor aparate la care era conectat corpul său pentru că medicul a avut o intuiție cu privire la acel pacient. După câteva săptămâni, linia EEG dreaptă s-a schimbat, arătând o vagă activitatea cerebrală. Curând, pacientul și-a revenit și a trăit normal într-o stare fizică și mentală bună. Așadar, ar trebui să ne bazăm pe intuiția unui medic când decidem moartea cuiva? Medicii sunt învățați să emită judecăți pe baza instrumentelor, nu pe baza intuiției!

Ce să facă cu pacienții muribunzi e o problemă a profesiei medicale, deoarece costurile medicale ale spitalelor sunt până la cer din cauza prelungirii cu circa trei săptămâni a vieții pacienților pe moarte. Nu, în ziua de azi medicii au mâinile legate din cauza regulilor de practică și juridice; ei nu stau prea mult să se gândească la probleme de genul: „Cine sunt eu? Ce se va întâmpla cu mine după moarte?". Dar poate că cele două tipuri de probleme nu sunt întru totul separate. Când găsim răspuns la cele din urmă, am putea afla și un răspuns mai bun la primele.

În cadrele unei ştiinţe idealiste, viaţa este scena pe care conştiinţa operează autoreferenţial o reducţie a undelor de posibilitate ale fiinţelor vii, identificându-se în acest proces cu fiinţa vie respectivă. Această identificare începe de la celulă. La o fiinţă complexă şi pluricelulară, având şi creier, ca fiinţele umane, măsurătoarea cuantică autoreferenţială are loc nu doar la nivelul celulei vii, ci şi la nivelul conglomeratului de celule care este creierul. Conştiinţa se identifică astfel cu creierul, iar asta înlocuieşte identificarea celulară. Presupun că nu doar creierul, ci şi alte conglomerate celulare din organismul uman, ca sistemul imunitar, sistemul gastrointestinal, sistemul circulator, pot fi centri ai unei astfel de măsurători cuantice şi de identificări conştiente. E bine-cunoscut faptul că sistemul imunitar face diferenţa între organism şi intruşi, menţinând acel tip de integritate de sine ce caracterizează sistemele autoreferenţiale.

Conştiinţa se identifică astfel la mai multe niveluri cu un organism complex. Într-o ştiinţă încadrată de conştiinţă putem afirma că retragerea identificării coincide cu momentul în care conştiinţa încetează să mai opereze reducţii ale posibilităţilor cuantice ce se ivesc în diversele componente ale unui organism complex. E un proces gradual; conştiinţa se retrage mai întâi din creier, apoi din organe (deşi această ordine e uneori inversată) şi, în cele din urmă, din celulele individuale. Din motive practice, o persoană este moartă atunci când conştiinţa încetează să se mai identifice cu creierul acesteia.

Am rezolvat inerenta problemă materialistă a definirii morţii? Modelele medicale materialiste ne indică semnele morţii – încetarea anumitor funcţii – ca fiind condiţii suficiente ale morţii, dar nu ne pot spune condiţia necesară, respectiv ce întrerupere funcţională înseamnă mai exact încetarea din viaţă. Modelele religioase ne spun exact această condiţie necesară – sufletul care părăseşte trupul –, dar

rămân blocate în dualism. Modul de față de a privi moartea aduce împreună cele două perspective, cea medicală și cea religioasă. Ce anume părăsește trupul prin moarte? Identificarea conștientă cu corpul fizic sau cu orice altă parte a sa. Mai exact, ce funcție necesară s-a oprit ireversibil? Elaborarea undelor macroscopice de posibilitate din creier (și din alte conglomerate celulare relevante, iar în cele din urmă din fiecare celulă) pe care conștiința opera reducții.

Reține că, deși problema filosofică e rezolvată, tot nu se poate spune prin semne exterioare când este finalizată retragerea identificării conștiente cu creierul (sau cu orice altă parte a corpului). Creierul poate continua să funcționeze inconștient (evoluând în posibilitate), chiar atunci când conștiința nu operează niciun fel de reducție a undelor de posibilitate ale acestuia și când nu mai există conștientizare; o astfel de situație apare în cazul pacienților în comă, când corpul este ținut „în viață" prin tehnologia modernă. Există procese inconștiente la pacienții în comă, așa cum reiese mai târziu când își revin și uneori își amintesc discuțiile din jurul lor pe când erau în comă. De aceea e bine să continuăm să vorbim cu pacienții în comă. Deși nu are loc o ascultare de tipul subiect-obiect, se creează procesarea posibilităților ce apar ca reacție la o astfel de comunicare cu pacientul. Aceste posibilități rămân însă în afara reducției. Când și dacă acel pacient se trezește și este aleasă o anumită direcție a posibilităților, își va aminti frânturi din conversația unidirecțională ce face parte din direcția de reducție (aleasă).

La pacienții în comă e posibil ca, dacă nu a fost afectată mașinăria cerebrală, conștiința să aleagă la un moment dat în viitor să reînceapă operarea de reducții ale funcțiilor de undă. Prin urmare, e esențial să se determine dacă mașinăria cerebrală este sau nu ireversibil afectată, în așa fel încât să facă imposibilă măsurătoarea cuantică de ierarhie intricată,

astfel încât să nu mai fie niciodată operată vreo reducție a funcției de undă și să nu mai revină niciodată conștientizarea. Acela este momentul de a declara un pacient în moarte cerebrală.

Medicul este cel responsabil să hotărască în problema leziunilor ireversibile, iar această decizie va presupune mereu o oarecare ambiguitate. În situația ideală, hotărârea asupra pacienților muribunzi trebuie să facă loc intuiției medicului, ca și în situația materialistă actuală. Diferența constă totuși în aceea că așa este de așteptat de la o știință încadrată de conștiință ce încorporează și valorizează intuiția subiectivă.

Stadiile morții

Prin urmare, moartea este retragerea conștiinței, a identificărilor conștiente. Însă această retragere e mult mai subtilă decât am constatat mai sus când ne-am dat seama că, pe lângă corpul fizic, mai avem și un corp vital, unul mental, unul al tematicilor și unul extatic. Din perspectiva tibetană, această retragere este imaginată grafic pornind de la ideea că suntem alcătuiți din patru elemente:

> Pe măsură ce moartea se apropie de elementul pământ, începe să se estompeze senzația de soliditate și de duritate a corpului... Pe măsură ce elementul pământ continuă să se dizolve în elementul apă, apare o senzație de plutire, de lichiditate, odată cu soliditatea ce a intensificat dintotdeauna identificarea cu corpul și care începe să pălească, o senzație de fluiditate. Pe măsură ce elementul apă începe să se dizolve în elementul foc, senzația de fluiditate devine mai degrabă ca o ceață caldă... Pe măsură ce elementul foc se dizolvă în elementul

> aer... începe să predomine o senzație de ușurătate, de căldură care se ridică... Pe măsură ce elementul aer se dizolvă în conștiința însăși, apare senzația lipsei de limite (Levine, 1982).

Astăzi ne simțim pierduți în toată această discuție despre pământ, apă, foc și aer, dar există în asta o inconfundabilă cunoaștere. Trebuie să vedem natura metaforică a „elementelor".

Pământul este cel mai dens dintre toate elementele – corespunde densității corpului fizic. Prin urmare, procesul morții începe cu disoluția a mare parte din identificarea noastră cu corpul fizic. Următoarele elemente – apa și focul – se referă la componentele vitală și mentală ale monadei cuantice. Când conștiința încetează să se mai identifice cu corpul fizic dens, se identifică apoi cu aceste componente ale corpului subtil, deși continuă să opereze reducții ale undelor corelate de posibilitate ale ambelor, astfel încât trăirile să continue să fie resimțite. Însă sunt trăiri ale unei senzații de ușurătate, de a fi în afara corpului, exact așa cum declară cei care au trăit experiențe la limita morții.

Următorul element este aerul – abia dacă mai are substanță. Acesta ține de corpul tematicilor sau intelectul supramental, locul arhetipurilor. Când ne identificăm cu el, avem acces la arhetipurile cu care să alcătuim viziuni. Ultima identificare este aceea cu conștiința în extazul ei originar, fără limite, nemărginit – *Brahman* sau *shunyata*.

Reține că procesul de disoluție în moarte este o ascensiune a conștiinței către libertatea absolută, iar stările de bardo după moarte îi sunt complementare – coborârea conștiinței către reluarea legăturilor.

Evident, experiențele la limita morții sunt declanșate de incidentul șocant și periculos care determină trecerea centrului de greutate al experiențelor de identificare de la

corpul fizic la componentele vitală și mentală ale monadei cuantice. Din acest centru nou se pot face din când în când incursiuni în identitatea corpului tematicilor – de unde și viziunile arhetipale. Dar așa cum a subliniat guru lui Sogyal Rinpoche, nu e vorba de adevărata experiență a disoluției care duce la moarte. E mai degrabă un exercițiu. Este, cu siguranță, o stare genuină de samadhi, trăirea unei stări de conștiință dincolo de Eu, dar nu este adevărata trăire a stării de bardo din clipa morții; nu este suficient de profundă.

De aici apar și diferențele de trăiri ale deschiderii nonlocalizate care am intuit că se activează și pentru experiențele la limita morții, și în starea de bardo din clipa morții – a treia bardo. Cei care trăiesc experiențe la limita morții vorbesc despre tărâmuri paradiziace, dar foarte rar despre tărâmuri de infern. Cei care trăiesc experiențe la limita morții văd cum le trece viața pe dinaintea ochilor, dar rareori au viziuni despre viețile viitoare. Iar toate astea pentru că nu ajung suficient de profund. Adesea trăiesc experiența de a li se spune să se întoarcă. Cine le spune? În cele din urmă, chiar ei înșiși.

O remarcă: ce se întâmplă dacă se ajunge suficient de profund? De exemplu, suficient de profund pentru a vedea lumina albă. În stările progresive de samadhi, la care se ajunge în stare de veghe prin meditație și oarecare grație divină, se intră în același tip de ascensiune și coborâre ca în stările de bardo. Dintre stările de samadhi, în care se menține separarea subiect-obiect și deci și un oarecare rest de identificare cu corpul fizic, *savikalpa samadhi* este cea mai comună. Însă în literatura de specialitate se menționează și despre o stare rară, *nirvikalpa samadhi*, în care nu există separare între subiect și obiect, iar identitatea persoanei se reunește complet cu corpul extatic, chiar dacă temporar. În India există credința că nimeni nu poate supraviețui mai

mult de 21 de zile unei astfel de deplasări absolute a identității către corpul extatic – către lumina albă[31].

Revenind la experiențele la limita morții, sunt convins că în cazul unei experiențe autentice a morții sunt depășite aceste neajunsuri, deschiderea nonlocalizată este mai complet activată și e mai obișnuit să aibă loc o adevărată comunicare și influențare reciprocă între încarnări.

Bun. Dar cum se explică stările de bardo după moarte? Activarea deschiderii nonlocalizate în starea de bardo din clipa morții explică datele lui Stevenson și alte date despre reamintirea vieților anterioare; deplasarea centrului de greutate al identității de la corpul dens la cele subtile și la corpul extatic se potrivește descrierii tibetane a stării de bardo din clipa morții. Dar după moarte nu mai există corp fizic, nu mai există decât monada cuantică acum fără corp. Odată cu corpul fizic a dispărut și posibilitatea trăirii separării dintre subiect și obiect. De fapt, nu mai există decât procese inconștiente ca în somnul profund. Și atunci cum se explică stările de bardo după moarte?

Din fericire, există o cale de rezolvare a acestei dileme. Pentru a o găsi, hai să ne întrebăm cum intuiesc marii înțelepți tibetani încă din timpul vieții stările de bardo după moarte. Un alt indiciu apare și când ne dăm seama că există date obținute sub hipnoză sau în stare de respirație holotropică despre subiecți care-și amintesc experiențele stărilor de bardo după moarte, de exemplu că și-au ales părinții și că acestea se potrivesc descrierilor tibetane. De exemplu, unul dintre subiecții cercetătoarei Helen Wambach spune: „Am fost atât de uimit să-mi dau seama că de fapt nu eram deloc acel foetus. Pentru mine, cea mai ciudată parte a

---

31 Am citit că însuși înțeleptul Ramakrishna a făcut o astfel de afirmație (n.a.)

experienței a fost senzația că am ajutat cumva la conceperea acelui foetus" (Wambac, 1979). Această declarație este sugestivă pentru nonlocalizare, dar și pentru modelarea karmică a foetusului în perioada de procese inconștiente care conectează foetusul la monada sa cuantică fără corp.

Prin urmare, putem să adunăm aceste indicii și să emitem următoarea ipoteză: în monada cuantică nu există experiențe de tipul subiect-obiect, dar există procese inconștiente ale posibilităților cuantice ale corpurilor subtile. Asta duce la crearea mai multor căi posibile. La naștere, când e disponibil un corp fizic, ajunge să se manifeste una dintre aceste căi, iar apoi toate ocurențele căii respective se petrec retroactiv. Nu sunt percepute ca ocurențe conștiente, dar există amintirea lor. Ele pot fi reamintite ca atare dacă este accesată memoria lor, de exemplu prin hipnoză.

Studiul despre regresia hipnotică, realizat de Helen Wambach pe 750 de subiecți aleși cu atenție pentru a fi reprezentativi pentru poporul american (incluzând astfel mulți creștini și chiar și catolici practicanți), a arătat că 81% credeau că au ales să se nască și că 100% s-au identificat foarte puțin cu foetusul în primele șase luni de sarcină, simțind că au fost într-un du-te-vino (Wambach, 1979). La prima vedere, acest gen de date pare dualist. Dar să ne uităm la el din punctul de vedere al teoriei prezentate în această carte. Nu-i așa că are sens? Da, se poate alege între căi alternative, apropo de experiența nașterii. În momentul concepției, identificarea cu corpul fizic este mai degrabă slabă, de unde și tendința de a ieși în afara corpului. Identitatea continuă să rezide în mare parte în monada cuantică.

Cartea tibetană a morților în forma idealistă modernă: varianta revizuită

În sfârșit, suntem pregătiți să reinterpretăm părți ale *Cărții tibetane a morților* într-un limbaj care se potrivește minții moderne și care reflectă înțelegerea cuantică a mesajului său. Dar hai să o facem ludic, credincioși formatului original.

Nobile cititor, ascultă cu atenție! Semnele exterioare arată că ești pe cale să pătrunzi în starea de bardo din clipa morții. Este o ocazie ce apare o dată în viață pentru implicare spirituală și eliberare. Așa că rămâi conștient, deși va fi dificil, căci conștiința începe să dea semne de retragere iminentă din corpul fizic.

Fii pe față! Când intri în starea de bardo din clipa morții, se poate ca lumea să ți se pară foarte diferită. După toate probabilitățile, n-ai mai avut niciodată o experiență extracorporală; ei bine, e momentul să ai una. N-ai crezut niciodată că poți zbura, nu-i așa? Păi, uite că poți. Ești ușor și probabil că ești și cu inima ușoară.

Oh, nobile cititor! Ascultă cu atenție! Să fii în afara corpului e foarte normal. Asta nu înseamnă decât că acum te identifici mai mult cu monada ta cuantică, cu abilitățile tale vitale și mentale care te-au ajutat din culise să dai formă experiențelor tale când erai în viață.

Trăiești experiențe nonlocalizate. Poți să-ți vezi propriul corp cum zace în pat. Nu-ți face griji. Moartea e un rit de trecere, o mare stare de samadhi. Fii calm și liniștit și conștient. Cele mai mari experiențe abia acum urmează.

Oh, nobile cititor! Dacă ai ratat experiența extracorporală, renunță la ea. Concentrează-te pe viziunile tale. Treci printr-un tunel? Ei bine, vei vedea ceea ce creezi. Așa ți l-ai imaginat dintotdeauna, nu? Tunelul către partea cealaltă.

Dar încă nu ai ajuns de partea cealaltă. Încă poți să-ți ghidezi experiențele ca într-un vis cu ochii deschiși.

Prima ta identificare fiind cu monada cuantică, ai acum o mare forță de a crea viziuni, de a da formă lumii de tematici ce ghidează corpul tău mental și vital. Vezi lumina din depărtare? E lumina conștiinței, unica și singura, care-ți face semn. Aceste viziuni sunt un preludiu. Fii foarte atent la ele. O mare parte din karma poate fi distrusă dacă ești foarte atent acum.

Vezi o ființă de lumină? Iisus, Buddha? Bine. Te vor ajuta. S-ar putea ca acum să fie nevoie să-ți revezi viața. Dă-i voie să-ți treacă prin fața ochilor. Dacă îți vezi și viețile anterioare, cu atât mai bine! Lasă-le să vină.

Fii conștient, fii conștient, prietene! Întrezărești viitoarea ta încarnare? Deschiderea nonlocalizată prin care vezi e activată pentru toate încarnările tale – trecute și viitoare. Creezi experiențe de sincronicitate pentru viitor, tot așa cum culegi beneficiile sincronicităților din trecut pe care le-ai creat data trecută. Ești de multă vreme în această călătorie, O, nobile cititor!

Dacă ai ratat să-ți revezi viața și să o conectezi cu viața ta viitoare, nu-i bai. Ești relaxat cu privire la viața ta, nu o judeci. Nu trebuie să te judeci înainte de a păși pe următorul tărâm, deși dacă ți-ai văzut clar încarnările trecute și viitoare e un semn bun. Dar nu contează.

Fii atent! Orice ai vedea acum, nu sunt decât construcții pe baza arhetipurilor din propriul tău corp al tematicilor. Fii curajos! Nu te lăsa blocat de aceleași imagini obișnuite care te-au ținut ocupat toată viața! Vizualizează-ți emoțiile așa cum sunt, chiar dacă asta înseamnă să întâlnești zei violenți și îngeri. Este o defilare pe care ai creat-o tu însuți. Nu te lăsa distras doar pentru că e groaznic.

Dacă îți reprimi emoțiile acum, ele te vor acapara de partea cealaltă, când vei fi inconștient. De ce să nu fii acum

curajos și să scapi de ele? Te-ai ascuns destul de emoțiile tale.

Nu uita, Rai sau Iad, totul depinde de montajul tău mental. Îți aduci aminte de acea poveste taoistă? Unul se duce în Iad și descoperă că e o mare petrecere, deloc descrierea cu foc și pucioasă din unele tradiții. Oamenii stau în jurul unor mese mari, pline de mormane din toate mâncărurile și delicatesele imaginabile. Există o singură problemă. Furculițele, lingurile și cuțitele sunt de aceleași dimensiuni ca și mesele; iar oamenii se străduiesc în zadar să se hrănească folosind acele tacâmuri uriașe. Când se duce în Rai, găsește aceeași petrecere, cu o singură diferență: oamenii stau față în față la masă și se hrănesc reciproc.

Ei bine, dacă i-ai ratat pe zeii cei violenți, nu-i nicio problemă. Pregătește-te să-i întâlnești pe zeii cei buni de pe tărâmul liniștit. Ai vrut mereu să ajungi în Rai. Iată și Raiul. Ești conștient? Simte iubirea zeiței tale preferate a compasiunii. Vezi o lume a dreptății. Imaginea ta despre un Dumnezeu drept și binevoitor este prezentă în realitatea în care ești acum. Dar ascultă, băiete, dacă ai ajuns până aici, de ce să nu te ții mai mult?

Sigur, te poți identifica acestui tărâm și poți deveni tu însuți după moarte un înger sau un bodhisattva, dacă vrei. Dar în fața ta este lumina albă a tot ceea ce este: conștiința în sine. Practic, identitatea ta s-a retras acum din corpurile tale fizic și subtil, chiar și din corpul tematicilor. Te agăți de viață prin cel mai subțire fir. Dacă încă ești conștient, renunță la toate identitățile. Este liniștirea supremă, lumina supremă. Nirvana. Moksha. Raiul etern. *Om*[32], pace, pace, pace!

Acum ești mort. Ești de partea cealaltă. O, nobile cititor ! Ești inconștient, capabil de procesare doar în posibilitate.

---

[32] Nu este vorba de cuvântul în limba română (om), ci de o incantație (o mantra) orientală tradițională (n.t.)

Cuvintele pe care ţi le şoptim la ureche nu mai ajung la tine prin intermediul obişnuitelor canale locale. Trăiască nonlocalizarea cuantică!

Dacă nu ai ratat lumina albă, eşti acum una cu Dumnezeu şi îţi trimit salutări. *Namaste*! Dacă ai ratat-o, hai să trecem în revistă ce posibilităţi ţi-au mai rămas. S-ar putea să-ţi fie de ajutor mai târziu.

De fapt, dacă te-ai identificat în moarte cu tărâmul paradiziac al liniştii, e foarte probabil să fi transcens ciclul moarte-renaştere. Ai mers pe calea către Rai, dar în compasiunea ta, pentru a ajuta alte fiinţe, nu ţi-ai ales propria salvare. Dacă vrei sau dacă asta este voinţa lui Dumnezeu, ar trebui să spun, vei radia pentru totdeauna din monada ta cuantică până la sfârşitul timpului. Ştii ce vreau să zic – voinţa ta este voinţa lui Dumnezeu.

Dacă în moarte ai ratat tărâmul paradiziac, dar ai recunoscut şi te-ai identificat cu tărâmul infernului tău emoţional, tot te poţi elibera de viitoare renaşteri. Eşti tot un înger ajutător. Ne vei ajuta să ne curăţăm umbrele. Salutările mele!

Dacă murind ai ratat şi tărâmul paradiziac, şi pe cel infernal, posibilităţile de mai sus nu înseamnă nimic pentru tine, prietene, o, nobile cititor! Tu te vei naşte din nou, eşti în starea de bardo a devenirii în moarte, cea de-a şasea, *sidpa* bardo. Ai în faţă posibilităţi pe care să le procesezi, chiar dacă eşti inconştient. Când te vei naşte din nou, vei fi ales una dintre aceste posibile căi.

Dacă nu te-ai identificat cu tărâmurile tematice arhetipale ale infernului sau ale paradisului, dar le-ai întrezărit pe oricare dintre ele, sejurul tău în posibilitate va avea loc pe aceste tărâmuri. Nu te grăbi să te naşti din nou. Când te vei naşte din nou pe pământ, va fi pentru tine o bună ocazie de a te pune în slujba vieţii, a conştiinţei. Nu-mi fac griji pentru tine, prietene!

Dacă în moarte ai fost conștient de trecerea vieții tale pe dinaintea ochilor, dacă te-ai corelat și ai comunicat cu copilul care vei fi în următoarea ta viață, ai ales deja calea posibilității pe care să pășești. În înțelepciunea ta, știi ce ai nevoie, acea viață care să-ți ofere cea mai bună ocazie de a-ți realiza karma pentru a te achita cu brio de responsabilitățile tale monadice.

Dacă ești atât de conștient, mai târziu, în următoarea ta viață, s-ar putea să reușești să-ți amintești ce ai făcut în sidpa bardo, căci ceea ce acum e doar posibilitate va fi până atunci actualizare în concret. Poate că i-ai văzut pe părinții tăi când te-au conceput. Încă nu te identificaseși cu foetusul; erai în afara corpului și urmăreai telepatic prin ochii părinților tăi, ca să zic așa, și poate că ai simțit ghesul dorinței. Acea dorință e cea care stabilește sexul la naștere – spermatozoidul potrivit va ajunge la ovul, dar asta e secundar. Dacă dorința ta va fi îndreptată către mamă, te vei naște ca băiat; dacă, pe de altă parte, obiectul dorinței tale este tatăl, vei fi fată.

Dacă în această viață ai dobândit înclinații bune, sper că și data viitoare vei alege niște părinți și o familie care să-ți susțină înclinațiile. Dacă nu ai avut o viață bună, dacă nu ai găsit niciodată sensul vieții tale, sper că îl vei găsi în viața viitoare. Fii bun, fii sincer cu tine însuți, împlinește-ți călătoria individuală; iar apoi ajută-i și pe alții, dacă poți. *Om*, pace, pace, pace.

9

De la eu la monada cuantică în evoluție: crearea unui nou context pentru viață

Ar trebui ca după ultimele trei capitole să fie clar că fizica cuantică ne permite să creăm un model mulțumitor de supraviețuire după moarte și reîncarnare, un model care este în acord și cu înțelepciunea tradițiilor, așa cum apar ele în cărți, precum *Cartea tibetană a morților*. Așadar, cine suntem? La nivelul cel mai evident, ne identificăm, bineînțeles, cu Eul nostru. Dar creativitatea noastră, experiențele noastre în dragoste, momentele în care luăm hotărâri morale profunde ne fac să întrezărim cine am putea fi la nivel mai profund – cel al sinelui cuantic.

La un moment dat, în formarea noastră, începem și să ne dăm seama că nu ne vom realiza pe deplin potențialul creativ sau potențialul de a fi perfect mulțumiți sau capacitatea de a iubi necondiționat pe altcineva, câtă vreme ne identificăm cu Eul nostru. În acel moment începem călătoria spirituală de deplasare a identității către sinele cuantic. Cu toate astea, schema de reîncarnare vine cu niște perspective noi, despre cum să ne raportăm la această călătorie spirituală. Iată subiectul acestui capitol!

De asemenea, reține că, într-un anumit fel, modelul sufletului, monada cuantică, așa cum l-am conceput în capitolele anterioare, este încă incomplet; mai există o informație ce trebuie explicată. În capitolul 7 am vorbit despre acumularea de karma; cu fiecare încarnare, karma continuă să se acumuleze. Deci, în acest model, roata karmică se va învârti la nesfârșit, tot mai încărcată, pe măsură ce reîncarnările își urmează cursul. Tot în capitolul 7 am vorbit și despre îngeri și ghizi spirituali; dar cum ajunge sufletul în acele stări de exaltare? Cum părăsește roata karmică și atinge eliberarea? În acest capitol și în următorul ne vom ocupa de evoluția sufletului dincolo de roata karmică.

Fii atent! Într-un sens oarecum real, vorbim acum despre rodul intelectual al modelului reîncarnării și despre cum vine acesta să se adauge la călătoria noastră experiențială de dezvoltare spirituală. O parte a acestui capitol este o trecere în revistă a unor lucruri tradiționale; modelul cuantic este pur și simplu o bază mulțumitoare pentru ceea ce au de spus tradițiile. Prins însă de chestiunile tradiționale, nu uita de noutatea unor idei cuantice, precum saltul cuantic al creativității și ierarhia intricată a relațiilor și încorporează-le în propria ta călătorie.

Proiectul Atman

De regulă, ne gândim la noi înșine în termenii unui Eu cu personalitate. Credem că Eul nostru, de la care par să pornească acțiunile proprii în mod continuu asemenea unu râu care curge dintr-un ghețar, este cel care alege aceste acțiuni ale noastre. Și că întreaga lume devine terenul de joc al acestui Eu și al „liberului său arbitru".

Eul devine cel care organizează și interpretează toate experiențele noastre. Felul în care trăim experiența celorlalți, astfel organizată, devine ceva secundar – un epifenomen

al Eului nostru. Atâta vreme cât sunt familia sau prietenii, ceilalți sunt tolerați, chiar iubiți. Dar ceilalți din afara limitelor Eului propriu își pierd validitatea și pot chiar să fie distruși, omorâți.

În vârful listei de priorități a Eului este autoconservarea, numită de filosoful Ken Wilber „proiectul atman". În fiecare moment, spune Wilber, stăm la intersecția dintre două extreme – viață și moarte, eros și thanatos. Erosul ne îndeamnă către viață și către nemurirea Eului, devenim cei care fac lumea să se miște și o zguduie din temelii, cei care construiesc imperii. Thanatos, arhetipul morții, ne îndeamnă către unificare cosmică, aceasta atrăgând după sine sacrificiul Eului. Dar Eul este deștept; el transformă îndemnul către unificare cosmică al morții într-unul fals al unei și mai mari separații. Dorința de pe urmă a Eului devine un ritual sacrificial prin care se dorește sau chiar se realizează, la propriu, moartea celorlalți (Wilber, 1980).

Eros și thanatos. Când acestea două se exprimă echilibrat în viețile noastre, viața e un dans minunat pe muchie de cuțit. Întrucât moartea este posibilă în orice clipă, este posibilă și creativitatea – de fapt e imperativă. Poetul Rabindranath Tagore scria:

În ziua când moartea îți va bate la ușă
Ce vei avea să-i oferi oaspetelui tău?
Voi desfășura înaintea oaspetelui meu întreaga-mi viață,
Nelăsându-l să plece cu mâinile goale.

În schimb, când thanatos, greșit direcționat, se află în slujba Eului, trăim o profundă teamă de moarte, iar creativitatea dispare. O astfel de viață este în derivă, pierdută în spațiu, în căutarea unei nemuriri într-un corp care, prin însăși natura sa, este muritor.

Cercetări recente despre moarte, realizate de Elizabeth Kübler-Ross și alții pe pacienți în stare terminală, confirmă aceste tendințe ale Eului (Imara, 1975). Se pare că acești pacienți trec prin următoarele faze foarte clare:

1. Negare: în șocul aflării veștii, pacientul neagă că moartea este iminentă. „Nu mi se poate întâmpla mie! Nu mie! Să am eu o tumoră malignă?! Să mai am eu doar câteva luni de trăit?! Ce prostie![33]". Această negare duce la noncomunicare cu privire la teama de moarte. Pacientul se simte singur și izolat, hărțuit de conflicte interioare și de vinovăție. Lipsa de sens a existenței îl lovește deosebit de tare.

   În epopeea indiană *Mahabharata* există o poveste. Cândva, prințul Yudhisthira, frații săi și soția lor comună mergeau printr-o pădure în căutare de apă. În depărtare se pare că era un lac la care Yudhisthira a trimis-o mai întâi pe soția sa, apoi pe cei patru frați ai săi unul câte unul ca să aducă apă, însă, în zadar; niciunul nu s-a mai întors. În cele din urmă, s-a dus însuși prințul și a văzut că lacul era păzit de o ființă supraomenească refuzând să-i dea apă dacă nu răspundea la câteva ghicitori. Prima ghicitoare a fost: care e cel mai ciudat lucru de pe lume? La care Yudhisthira a răspuns: „Zi de zi mor milioane de oameni; și totuși, deși știu asta, oamenii nu cred că vor muri vreodată". Într-adevăr, acesta era răspunsul corect. E adevărat că negarea nu este doar apanajul pacienților în stare terminală. Mare parte din omenire suferă de negarea morții.

---

[33] Aceste comentarii au fost scrise de autorul Thomas Bell și citate în Imara, 1975 (n.a.)

2. Furie: în cele din urmă negarea face loc exprimării emoțiilor, în special furia – De ce eu? De ce nu oamenii răi? „Bine, o să mor, dar de ce trebuie să fie atât de dureros? N-am nevoie de mila ta!".

3. Târguială: asta e faza cu „Dacă supraviețuiesc, o să fiu bun". Zgârciții promit să devină generoși. Cei care se simt vinovați pentru sexualitatea lor debordantă promit să devină abstinenți – deci genul acesta de târguială. Dar nimeni nu prea se ține de cuvânt. Târguiala e de fiecare dată condițională, nu motivațională. Eul se va sacrifica doar dacă primește în schimb ceva ce dorește sau la care râvnește.

4. Depresie: când târguiala cade, realitatea începe să-i ia locul – da, o să mor, n-o să mai exist. Apare acum intuiția profundă a neajutorării noastre de dinaintea morții. Este echivalentul a ceea ce în practica spirituală poartă denumirea de „noaptea întunecată a sufletului." E vorba de renunțare, de foarte multe procese inconștiente și de o intuiție a lipsei de realitate a Eului.

5. Acceptare: faza de depresie are ca rezultat o minte deschisă în care poate avea loc un salt cuantic creativ, dincolo de cadrele limitative ale Eului ce refuză posibilitățile cosmice ale morții. Când se realizează acest salt, se instalează și o anumită pace interioară. Oamenii în această fază trăiesc mai mult în prezent și, de cele mai multe ori, sunt creativi.

Trebuie menționate două lucruri. Primul, fazele nu sunt pe-atât de cronologice, pe cât se poate înțelege din

lista de mai sus. Reacțiile oamenilor fluctuează mult. Acceptarea devine cu adevărat acceptare după multe fluctuații (Levine, 1982). Astfel de fluctuații sunt comune și actelor creative.

Al doilea, nu toată lumea trece prin toate cele cinci stadii. Cei care o fac ajung să fie mai comunicativi cu apropiații lor, apropo de situația în care se găsesc. Acești oameni, de asemenea, nu devin defensivi; ei își împărtășesc experiențele cu cei asemenea lor și vorbesc mai degrabă despre lucrurile care li se întâmplă decât de chestiuni aleatorii. În cele din urmă, acești oameni acceptă viața cu bune și cu rele; nu mai trec de la o extremă la alta (Imara, 1975). Pe scurt, ei sunt deja conștienți că viața trece dincolo de Eu și de aceea se tem mai puțin de moarte.

Adevărul este că atunci când căutăm acest Eu, acest erou al acțiunilor noastre în psihicul nostru, nu-l găsim. De fapt, Eul este, înainte de toate, simplu conținut, o confluență de istorii personale. Și, bineînțeles, Eul inventează și interpretează diverse persona care să se potrivească firului narativ al diverselor noastre povești. (Conceptul de persona provine de la practica grecească de a purta o mască în timpul reprezentațiilor teatrale.) Eul și diversele persona sunt ficționale și, normal, efemere. Dacă am ști de la început că sunt efemere, n-am mai simți niciodată nevoia de a nega moartea.

Cum să ne regândim pe noi înșine

De fapt, un mod mai sofisticat de a ne regândi pe noi înșine, cauzal vorbind, este sub forma ansamblului de trăsături – grup de înclinații sau dispoziții. Cele mai multe dintre acțiunile noastre provin de la aceste tipare din mintea noastră. Sunt acele trăsături pe care behaviorismul le recunoaște ca rezultat al condiționării noastre psihosociale, de

unde și credoul behaviorist: la nivel individual nu există libertate de acțiune.

Are dreptate behaviorismul când spune că la nivelul identității Eului nu avem liber-arbitru? În parte, da, pentru că experimentele în care creierul a fost conectat la un electroencefalograf arată că, în demonstrații ca aceea de a ridica mâna din proprie voință, cineva care se uită la aparat poate să spună dinainte că vei ridica mâna „din proprie voință". Ce fel de liber-arbitru e acela care poate fi anticipat? Dar, în cele din urmă, nu, pentru că neurofiziologul Benjamin Libet (1985) a arătat că și după ce începi acțiunea predictibilă de a ridica mâna te poți opri. Asta conferă mare credit îndemnului popular „Spune pur și simplu nu!".

Ansamblul nostru de trăsături înseamnă mai mult decât condiționare psihosocială. Unele dintre obiceiurile noastre se formează ca urmare a contextelor acționale de învățare creativă; nu ne pot fi predate ca o lecție, ci doar explicate și facilitate. Un exemplu la îndemână este matematica. E atât de greu să înveți pe cineva matematică pentru că uneori asta necesită participarea creativă a celui care învață; o parte din ea presupune descoperiri de noi contexte. Alte exemple sunt iubirea și justiția.

Pe parcursul formării noastre, descoperim creativ contextele care ne modelează trăsăturile. Psihologul francez Jean Piaget (1977) a descris acest proces ca pe-o serie a ceea ce el numește „equilibrations" – intervale de homeostază. Copilul folosește *equilibrations* simple și reciproce în vederea menținerii homeostazei și o *equilibration* ierarhică pentru a face trecerea către un nivel nou de asimilare, o nouă homeostază. Dă-i unui sugar un deget și va începe să-l sugă – iată un copil care a realizat un proces simplu de *equilibration*. Acesta constă într-o potrivire de unu-la-unu între obiect și acțiune, de exemplu deget și a suge. Cea reciprocă se referă la echilibrarea a două scheme și obiecte simplu

echilibrate într-una singură. De exemplu, un copil care a învățat să apuce un obiect și să își sugă degetele va pune împreună cele două abilități pentru a-și pune singur suzeta în gură. Al treilea tip de *equilibration*, cea ierarhică, este un proces în care sistemele și schemele echilibrate sunt integrate contextual. Acesta presupune creativitate – învățare creativă.

Copil fiind, când am memorat pentru prima dată cifrele și am învățat să număr până la o sută, am făcut-o pentru că m-a bătut mama la cap. Ea a stabilit contextul, iar eu am învățat pe dinafară – am memorat; cifrele în sine nu aveau nicio semnificație pentru mine. Apoi, mi-a spus să observ grupuri de câte două – două degete, două vase – sau de câte trei – trei cărți, trei piese de domino. Apoi într-o zi, dintr-odată diferența dintre doi și trei (și toate celelalte numere) mi-a devenit limpede ca lumina zilei, pentru că am învățat să văd numere într-un context nou, conceptul grupurilor (deși pe-atunci nu eram în stare să mă exprim astfel). Și chiar dacă cei din mediul meu au facilitat înțelegerea mea, în cele din urmă eu am fost acela care a descoperit înțelesul. Acesta e un exemplu de proces ierarhic de *equilibration*.

Știința noastră cea nouă susține ideile lui Piaget. Suntem capabili de două modalități diferite. În modalitatea cuantică (atman), în modul creativ cu ierarhie intricată, descoperim noi contexte. În modul Eului, cu ierarhie simplă, explorăm limitele de aplicare ale contextelor nou-descoperite pentru a ne continua desăvârșirea ansamblului de trăsături.

În cadrele reîncarnării, perspectiva asupra a ceea ce suntem dă și mai multă greutate acestor trăsături ale noastre. Ansamblul de trăsături ne este definit nu doar de înclinațiile, obiceiurile și contextele descoperite pe care le-am dobândit în această viață, ci și de obiceiurile și contextele descoperite în viețile anterioare. Așa cum spunea Buddha: „Ești tot ce ai gândit vreodată că ești", inclusiv în viețile

tale trecute. Dar asta necesită o reexaminare a structurii sinelui nostru.

La un prim nivel, ne identificăm cu Eul nostru, cu firul narativ al istoriilor noastre de viață. La un nivel mai adânc, ne dăm seama că ne bazăm pe un sine mai profund, sinele cuantic, pentru a descoperi contextul firului narativ al istoriilor noastre de viață. Sinele cuantic oferă contextul pentru conținutul ce alcătuiește Eul. O ramificație a acestui proces este ansamblul de trăsături, dispoziția la care ajungem, mănunchiul cuprins în repertoriul nostru învățat. Și cu care ne identificăm.

În afara cadrelor reîncarnării, e ușor să consideri greșit ansamblul de trăsături în întregul lui ca fiind parte a identificării cu Eul prezent, așa cum au făcut majoritatea autorilor, printre care și subsemnatul (Goswami, 1993). În cadrele reîncarnării, asta se schimbă, deoarece acest ansamblu supraviețuiește, dar firele narative specifice istoriilor unei vieți anume nu supraviețuiesc acelei vieți. Însă dispoziția ce a acționat pe post de context pentru acele istorii supraviețuiește. Această identitate, monada cuantică, e cea care supraviețuiește de la o reîncarnare la alta și care definește acel nivel de individualitate ce mediază între Eu și sinele cuantic.

Dacă e ca viața noastră, cu succesele și eșecurile ei, să aibă un sens, simpla analiză a acestei vieți nu este de ajuns. Romancierul Norman Mailer scria în biografia lui Marilyn Monroe:

> Dacă e să o înțelegem pe Monroe... de ce să nu presupunem că (ea) s-a născut cu un imperativ disperat, alcătuit din toate datoriile și eșecurile anterioare ale întregii ei familii de suflete... Pentru a o înțelege cât de cât, hai să mergem pe ideea de karma, ca fiind încă o idee din mintea noastră, în timp ce încercăm să pășim pe căile involuate ale vieții ei (Mailer, 1973, 22-23).

Acest apel e valabil pentru fiecare dintre noi.

În tradiția indiană, pentru a evita confuzia, atman – sinele cuantic în terminologia noastră – se numește paramatman sau marele atman. În schimb, nivelul intermediar de individualitate se numește *jivatman* sau, pe scurt, *jiva*. Cu alte cuvinte, *jiva* este denumirea sanscrită pentru monada cuantică (vezi fig. 7.3).

Karma

Contextele pe care le descoperim într-o viață rămân ale noastre și în viețile ulterioare, îmbogățindu-le. Asta e karma bună. Dar nu se pune problema de a fi răsplătit dacă faci ceva bine; e mai degrabă unul dintre contextele învățate într-o viață anterioară ce devine cunoaștere înăscută care să ne modeleze mai bine destinul în această viață. Un Einstein poate fi predispus către o viață de geniu al fizicii datorită cunoașterii dobândite în viețile anterioare.

De asemenea, să nu uiți că repertoriul învățat nu înseamnă deloc că acel personaj care ești într-o viață contribuie la monada cuantică individuală. Ca parte a ansamblului de trăsături, construiești și apărări, și bariere în calea creativității, iubirii, a transcendenței identității Eului, în general. Asta e ceea ce Ken Wilber (1980) a numit proiectul atman al Eului – e proiectul de a-l ține la distanță pe atman, sinele cuantic.

Această condiționare negativă, aceste apărări ale Eului dobândite prin evitarea contextelor creative, devine și o parte a tiparelor de obișnuințe, a dispoziției pe care corpul subtil o are în monada cuantică. În această viață te poți alege cu o fobie din cauza condiționării negative din viața anterioară. Asta e karma rea.

Prin corelație karmică se poate ca o persoană să-ți devină mai apropiată pentru mai mult de o viață. Se prea poate ca

un individ (sau indivizi) anume să se implice alături de tine în parcursul tău către descoperirea naturii iubirii, să zicem. Asta presupune invariabil manifestarea și integrarea conștientă a ceea ce Jung numea arhetipul feminin (anima) al bărbaților și arhetipul masculin (animus) al femeilor; dar integrarea acestui arhetip în viața ta nu e lucru ușor, adesea fiind nevoie de mai mult de o viață de om. O anima sau un animus împlinit mai necesită, de cele mai multe ori, și un partener de sexul opus. Astfel, în manifestarea tematicii de anima sau animus, se poate să te implici într-o cursă cu obstacole a relației cu monada cuantică a unei alte persoane, în încercarea de a integra în ansamblul tău de trăsături și iubirea. Dacă ești parte a unui cuplu sudat pe parcursul mai multor vieți, s-ar putea să vă percepeți unul pe celălalt ca suflete-pereche.

De partea negativă, s-ar putea ca în această viață să alegi un adversar, în ceea ce Jung a numit călătoria eroului. Întrucât adversarii infuzează energie eroului sau eroinei în căutarea sa, sunt de fapt niște adjuvanți deghizați. Iar pe parcursul mai multor vieți, rolurile de erou și adversar pot alterna. Asta dă naștere conceptului că dacă-i faci rău cuiva în viața asta, acea persoană s-ar putea răzbuna în viața viitoare. Mă îndoiesc că este într-atât de melodramatic. Și totuși e cu siguranță adevărat că dacă ne comportăm imoral și rănim pe cineva nu am înțeles iubirea sau încrederea, tematici arhetipale importante. Poți să fii sigur că dacă așa stau lucrurile când mori te vei reîntoarce cu șansa de a împlini în viața ta aceste mari tematici. Și se prea poate ca monada cuantică individuală, acea jiva căreia i-ai greșit în viața anterioară să fie legată de tine în încercările acestei vieți. Sau măcar că vei fi bântuit de amintirea cuantică a faptului că ai făcut rău cuiva:

Anii buni sunt pentru totdeauna duși
Odată cu lumea cea veche apuși,
Pe când eu rege al Babilonului eram
Iar tu o sclavă creștină din neam.
Te-am supus, te-am rănit, te-am alungat
Mândria ți-am distrus și-ngenuncheat.
Iar soarele a răsărit de mii de ori și-a apus
Deasupra mormântului de rege impus
Pentru cea care fusese cândva
Nimeni alta decât sclava sa.
Mândria călcată mi-este astăzi călău,
Căci greu mă apasă din nou.
Vechile rele în moarte durează
Când iubind inimii-i pui stavilă trează.
În zadar inima-mi îmi este zdrobită,
Frântă de aspra-ți necredință rănită.[34]

Când te bântuie o karma rea, nu poți conta pe ceea ce poetul englez John Mansfield a idealizat:

Cu brațe mai vânjoase și minți mai luminate
Sufletele vechi o pornesc la drum mai departe.

(Citat în Cranston și Williams, 1994, 378)

Astfel, cel înțelept scapă de karma sa cea rea și de predispozițiile de evitare printr-o penitență pe măsură. De curând, a căpătat importanță în relațiile care se încheie ideea de finalitate. E bine, dar cunoscătorul într-ale reîncarnării trebuie să ajungă să încheie și relațiile stricate în viețile anterioare. În psihologia jungiană există această idee de curățire a umbrei. Dar, așa cum a subliniat Roger Woogler

---

[34] Aceste frumoase rânduri ale poetului William Henley sunt citate în Cranston și Williams, 1994, 343 (n.a.)

(1988), psiholog jungian și terapeut specializat în regresia în viețile anterioare, trebuie să treci printr-o terapie de regresie în viețile anterioare pentru a curăța cu adevărat tot ce ai reprimat în umbră și care acum te bântuie.

De ce lucrurile bune li se întâmplă oamenilor răi sau lucrurile rele li se întâmplă oamenilor buni este în mare parte o chestiune a karmei din trecut. Suntem derutați de situația noastră actuală pentru că privim numai la o felie prea mică din întreaga noastră dramă individuală, pe care o modelează de fapt totalitatea vieților noastre.

Din această perspectivă e clar că reîncarnarea este progresivă sau cel puțin presupune menținerea aceluiași status quo; însă nu dă înapoi, nu este regresivă. Vechii chinezi nu aveau de ce să-și facă griji – contextul de a trăi ca ființă umană are o deschidere mult mai mare decât a trăi ca gândac; nu are sens ca o ființă umană să renască în forma unui gândac pentru a-și plăti datoriile karmice.

Cum rămâne cu poveștile din mitologia hindusă care spun altceva? De exemplu, e o poveste cu un înțelept care în clipa morții vede o căprioară și simte dorința intensă de a fi o căprioară. Instantaneu, renaște sub formă de căprioară. Astfel de povești pot fi reinterpretate cu ușurință ca renaștere, având acea calitate a căprioarei care l-a fermecat atât de mult pe înțelept.

Pe de altă parte, poți vedea că legea karmică e neîndurătoare. Dacă nu descoperi și nu înveți să trăiești un anumit context în această viață, karma te va menține pe termen nelimitat în ciclul moarte-renaștere până când înveți.

E ca personajul lui Bill Murray din filmul *Ziua cârtiței*. În fiecare dimineață se trezește în camera sa de hotel dintr-un mic orășel din Pennsylvania doar pentru a-și da seama că urmează să trăiască, iar și iar, aceeași zi în care oamenii se adună pentru a vedea dacă o cârtiță va reuși să-și vadă umbra pentru a prezice cât va dura iarna. La

început, personajul este plictisit și disperat, dar nu-i ia mult ca să se implice. Învață să nu mai fie neglijent; descoperă relații; începe să-i ajute pe alții; devine creativ; iar în cele din urmă descoperă iubirea și reușește să treacă la ziua următoare.

Repetiția karmică este asemănătoare, dar poate cu o altă nuanță. Poate că dacă nu înveți ca om bogat într-o viață, poți încerca în viața următoare ca sărac. Dar continui astfel până când înveți, până când ești pregătit, până când te plictisești și începi să te întrebi cu privire la sensul vieții și la natura sinelui, până când înțelegi sensul relațiilor și frumusețea faptului de a-i ajuta pe ceilalți. Și, oh, da, există o zi a judecății de apoi, dar nu Dumnezeu e cel care te judecă. Judecătorul ești *tu* și asta doar dacă ești acolo, conștient la intrarea în starea de bardo din clipa morții. Un personaj pe care l-a jucat Woody Allen într-un film spunea: „Nu mi-e teamă că o să mor. Doar că nu vreau să fiu de față când se întâmplă". Este tendința escapistă care perpetuează roata karmică.

Noi ne creăm karma, pe măsură ce învățăm lecțiile care ne sunt alocate, contextele corpului nostru tematic. Prin experiență, ajungem să ne pricepem tot mai mult la a învăța. Dacă învățăm creativ și cu finalitate, „distrugem" karma, acele predispoziții de care nu mai avem nevoie. La fel de adevărat este și că avem capacitatea de a fi creativi și fără a genera karma nouă. Din păcate, în ciuda acestei capacități, avem și alte impulsuri care ne aduc în situațiile karmice. Să încercăm să înțelegem aceste impulsuri pentru care termenul indian este *guna*, care înseamnă calitate.

Guna

Înțelepții și filosofii indieni cred că oamenii pot fi împărțiți după cele trei guna – sattwa, rajas și tamas – care

predomină în psihicul lor. Sattwa înseamnă iluminare; este calitatea care ilumineaza, precum capacitatea de a iubi sau creativitatea. Rajas este calitatea de a fi activ; iar tamas este calitatea de a fi leneș, împotmolit în condiționare.

În lucrarea mea anterioară, am echivalat guna cu ceea ce numim acum – ca urmare a behaviorismului, a lui Freud și a lui Jung – impulsuri psihologice (Goswami, 1993). Astfel, tamas este impulsul inconștient datorat condiționării psihosociale ce include reprimarea; rajas este libidoul de origine ereditară; iar sattwa este impulsul creativității, un impuls din inconștientul colectiv.

Deși această clasificare este validă, ea nu explică de ce oamenii par să fie dominați de o calitate sau alta. Oameni născuți cu o moștenire ereditară asemănătoare ajung să manifeste rajas în grade diferite. Oamenii care cresc în condiții mai mult sau mai puțin asemănătoare psihosocial manifestă tamas în grade diferite. Același lucru poate fi spus și despre sattwa; de ce unii oameni par să se fi născut cu sattwa ca impuls dominant este un mister – asta până când ținem seama de cadrele reîncarnării.

Să admitem acum că atunci când înțelepții și filosofii indieni vorbeau despre guna presupuneau implicit și cadrele reîncarnării. Guna nu sunt doar rezultatul condiționării din această viață, ci poartă în ele și predispozițiile cumulative din viețile anterioare. Oamenii care sunt profund tamasici, nu doar că au suferit o puternică astfel de condiționare în copilărie în această viață, dar au avut aceeași situație și în viețile de dinainte. Asta dă o cu totul altă perspectivă problemei bogăției și sărăciei, nu-i așa? Doar banii în sine nu-i vor ajuta pe oamenii care și-au petrecut mai multe vieți în starea necoaptă de tamas; ei trebuie educați să-și recunoască tiparele din multe alte vieți pentru a putea schimba această viață, în vederea atingerii unui grad mai mare de activism sau chiar de creativitate. (Prin asta nu neg contribuțiile

sociale la crearea și menținerea acestor probleme și la soluțiile lor.)

Totuși, oamenii pot rămâne blocați și în rajas, continuând perpetuarea ciclului karmic. Activismul ne determină adesea să-i exploatăm pe cei mai puțin norocoși. Asta alimentează competiția dintre oameni timp de mai multe vieți. Iar activismul devine o barieră pentru creativitate, pentru că este schimbător, pentru că favorizează capriciile. Astfel, prea multă rajas ne împiedică să ne atingem scopul creativ.

Chiar și sattwa, creativitatea, baza împlinirii destinului nostru de a ne trăi pe deplin tematicile, ne poate face să rămânem blocați în karma. Dacă nu suntem atenți, prin activitatea creativă putem atrage o cumplită datorie karmică. Oamenii de știință din Los Alamos au fost foarte creativi în timpul războiului, dar produsul creativității lor, bomba atomică, a fost un coșmar karmic pentru întreaga specie umană.

De la Eu-persoana la monada cuantică

Printre ultimele replici ale piesei lui Eugene O'Neill *Marele Zeu Brown* există câteva rânduri evocatoare „A trecut atâta timp! Și totuși sunt aceeași Margaret. Doar peste viețile noastre a trecut timpul. Suntem acolo unde secolele sunt ca secundele și după o sută de vieți încep și nouă să ni se deschidă ochii". Dacă ochii tăi sunt deschiși acum, cum privești la munca spirituală? Dacă ochii tăi nu sunt deschiși, ce putem face pentru a-i deschide?

Munca spirituală este privită de regulă ca parte a unei călătorii dincolo de Eu. Eu numesc această călătorie creativitate interioară, căci conștiința se deplasează înăuntru, pentru a descoperi că Eul nu are o natură proprie separată de Ființă, unitatea profundă. O ramură a psihologiei,

psihologia transpersonală, se ocupă de această dimensiune spirituală a noastră și de modul în care poate fi facilitată. Este vorba de realizarea de sine, de faptul că suntem practic sinele cuantic universal, atman, că avem cu adevărat libertatea Duhului Sfânt, în fața căruia renunțăm din când în când la liberul-arbitru limitat.

Dar în absența cadrelor reîncarnării, psihologia transpersonală a lăsat adesea în afara ecuației sale moartea, faptul de a muri și stările după moarte. Prin urmare, întrebarea pe care o punem acum este: din perspectiva nivelului intermediar de existență, pe care-l numesc monadă cuantică și care în India se numește jiva – intermediar între atman și Eu – care ar trebui să fie strategia noastră pentru a o apuca pe calea spirituală? Cu alte cuvinte, cum să trăim ca jiva, și nu ca Eu? Se poate? E preferabil strategic să trăiești ca monadă cuantică ce transcende Eul?

Am citit despre o practică pe care Swami Sivananda, un mare înțelept indian care a trăit în secolul al XX-lea, i-a recomandat-o cuiva care-l întrebase cum să-și reînvie amintirea despre reîncarnările sale. Practica este de a-ți aminti. La sfârșitul zilei notezi tot ce-ți amintești despre întâmplările acelei zile. La sfârșitul săptămânii, pe lângă ceea ce notezi despre întâmplările zilei, notezi și tot ce-ți amintești despre întreaga săptămână. La sfârșitul fiecărei luni, faci la fel pentru întreaga lună. La sfârșitul anului, faci asta pentru întregul an. Sivananda a spus că dacă urmezi această practică laborioasă timp de doi ani îți vei aminti viețile trecute și predispozițiile lor.

Pe măsură ce ideile exprimate în această carte au prins contur, m-am gândit să pun în practică exercițiul lui Sivananda, dar de unde timp pentru asta în viața aglomerată pe care o trăim? Până la urmă, mi-a trecut prin cap să fac un experiment mai scurt. Timp de două săptămâni am meditat cu unicul scop de a-mi aminti copilăria pentru a

regăsi orice fel de indiciu despre înclinațiile înăscute ca urmare a reîncarnărilor – înclinații ce nu pot fi explicate nici prin condiționare genetică, nici de mediu. La început, lucrurile au mers foarte încet. Dar, treptat, am început să-mi dau seama că există un dar pe care l-am primit prin reîncarnare – capacitatea de a sintetiza, de a integra diverse sisteme de cunoaștere.

Îmi amintesc că la vârsta de opt ani cugetam deja la istoria lumii nu doar din punctul de vedere britanic sau indian, ceea ce nu e neobișnuit pentru un copil indian, ci și din perspectiva Rusei, a Chinei, a Africii și așa mai departe. Niciunul dintre membrii familiei mele nu s-a ocupat vreodată de știință și, totuși, la vârsta de 14 ani, am abandonat istoria, materia mea preferată, și m-am avântat în știință. Să fi fost destinul inconștient de a unifica știința cu spiritualitatea cel care m-a mânat? Sunt convins că da.

Mai sunt convins și că dacă te gândești serios la copilărie sau faci săpături printre amintirile din copilărie cu ajutorul meditației sau al hipnozei, vei avea mult de câștigat, apropo de perspectiva asupra individului jiva care ești. Nu te va ajuta să-ți amintești întâmplări concrete din viețile tale anterioare, dar îți va arăta cât de mult mai mult ești de fapt.

Aici e ceva interesant. Indienii împart karma în trei categorii. Prima se numește *sanchita* karma (acumulată) – toată karma acumulată de-a lungul tuturor vieților anterioare ale unei monade cuantice individuale. A doua este *prarabdha* karma – karma pe care trebuie să o înduri în viața prezentă. A treia se numește *agami* karma – karma pe care o acumulezi în viața prezentă.

Psihologul David Cliness a creat o metodă terapeutică de cercetare a tendințelor, predispozițiilor și contextelor nerezolvate din viețile anterioare ce influențează durerile și suferințele din această viață. Pe baza datelor obținute, Cliness a ajuns la concluzia că acele contexte în jurul cărora

ne concentrăm în viața asta sunt un compus al contextelor nerezolvate nu doar într-o singură viață, ci în mai multe vieți anterioare. De asemenea, preluăm capacitățile învățate în mai multe vieți anterioare pentru a face față contextelor pe care le trăim în această viață. Cliness compara situația cu jocul de poker. Pachetul are 52 de cărți, dar cu fiecare mână primim doar cinci. Numărul total de cărți reprezintă metaforic înclinațiile pe care le-am învățat în toate reîncarnările anterioare pe care le-am avut. Cele cinci care ne-au fost date acum reprezintă acele înclinații din cele câteva încarnări pe care se pune acum accentul[35]. Observă cât de mult seamănă asta cu noțiunea de prarabdha menționată anterior, de karma pe care ajungem să o îndurăm în această viață și care este doar o mică fracție a întregii karma acumulate.

Inconștient, urmezi deja un destin, calea corectă pentru a rezolva creativ și etic problemele atribuite ție de către monada ta cuantică, destin pe care indienii îl numesc *dharma*. (E vorba de dharma cu „d" mic; Dharma cu „D" mare înseamnă conștiință, unica și singura, iar uneori zeul dreptății). Totuși, când devii conștient de acest destin, e mult mai ușor să lași în urmă Eul în această călătorie a creativității. Mai mult decât atât, dharma presupune și etică. Așa că, dacă ți-e clar care este dharma ta și o urmezi cu intenții curate, nu ai cum să greșești și ți-e ușor să eviți să mai dai naștere la altă karma.

Conform hinduismului, viața umană are patru scopuri: dharma (tradus de regulă ca acțiune dreaptă sau datorii etice); *artha* (bani sau siguranță); *kama* (dorință); și *moksha* (eliberare). Oamenii se întreabă adesea – ce caută dharma să fie prima, înainte ca omul să caute siguranța și

---

[35] Rezultatele deocamdată nepublicate ale lui Cliness sunt descrise în Bache, 1991 (n.a.)

dorința? Motivul este că dharma nu ține doar de datoriile etice, ci și de un destin creativ pe care l-ai ales chiar înainte de a te fi născut. Astfel, căutarea siguranței și a dorinței trebuie să fie ghidată de dharma. Iar conform hinduismului, moksha, eliberarea, este, desigur, scopul suprem al existenței umane.

A fost odată un rege bogat, capabil și drept, care trăia în India antică. În palatul lui se aflau mulți oameni, făcând una-alta, și cu toții îl respectau pe rege foarte mult. Într-o zi, o femeie frumoasă i-a cerut adăpost și, așa cum îi stătea de obicei în fire, regele i l-a acordat. Dar această întâmplare începu să aibă un efect neașteptat asupra gospodăriei regelui, pentru că femeia era o vrăjitoare și continua să-și practice vrăjile chiar și sub acoperișul suveranului.

Primul care s-a plâns a fost paznicul:

– O, nobile rege, spuse el, această femeie căreia i-ai dat adăpost e Alakshmi, diavolul în persoană. O urmăresc de zile întregi. Nu vreau să fiu în slujba ei. Te rog să o dai afară sau voi fi nevoit să te părăsesc.

Regele era trist pentru că știa că omul spune adevărul. Cu toate astea, a refuzat să-l asculte și l-a lăsat să plece.

Asta a devenit la ordinea zilei. Unul câte unul, servitorii regelui, rudele și chiar și regina au plecat cu ochii în lacrimi. Palatul rămase în părăsire, un loc al beznei. Apoi, într-o noapte, regele îl văzu pe un bătrân înțelept cu un nimb auriu că părăsește palatul.

– Cine ești și de ce pleci?, îl întrebă regele.

– Eu sunt Dharma, veni răspunsul. Te părăsesc pentru că nu-mi place apropierea răului, a lui Alakshmi.

Dharma este marele zeu al dreptății și al bunătății.

– Dar, o, Dharma, plecarea ta nu e justificată, exclamă regele. Iată! Femeia căreia i-am dat adăpost este fără îndoială Alakshmi. Și, totuși, cum aș fi putut să o refuz? E dharma mea să protejez pe oricine mi-o cere. Eu sunt regele

stăpânitor peste supuși și buni, și răi. Nu pot să fac diferențe între ei și să continui să-mi urmez dharma.

Zeul dreptății își recunoscu greșeala și se întoarse în tăcere la palat. După întoarcerea sa, încetul cu încetul, reveniră și ceilalți. În cele din urmă, Alakshmi se înfățișă regelui și spuse:

– Pentru că ai ales dharma și nu pe mine, trebuie să plec, iar regele o lăsă cu bucurie să plece.

În fiecare cultură există astfel de povești. Un bun exemplu sunt faptele de arme ale cavalerilor mesei rotunde, ai regelui Arthur. Acești cavaleri trăiau pentru dharma lor, onorându-și rolul de cavaleri și îndeplinindu-și datoriile.

Cum să trăiești ca o monadă cuantică în evoluție

Așadar, primul lucru pentru a trăi ca monadă cuantică individuală este să-ți descoperi dharma, destinul, fericirea și să o urmezi! Mitologul Joseph Campbell spunea „mergi pe calea fericirii" dar, desigur, pentru a putea merge pe calea fericirii, trebuie să descoperi ce te face fericit. Ca monadă cuantică individuală sau jiva, ansamblul de trăsături e mai important pentru tine decât istoria personală, povestea ta de viață. Înveți să-ți onorezi rolul și datoriile tale. Asta înseamnă să sacrifici adesea nevoile Eului pentru melodramă egoistă. Bine. Faci asta pentru că te face într-adevăr fericit, pentru că te mângâie pe suflet.

Dar să presupunem că descoperi intuitiv care este dharma ta și îți dai seama de o nepotrivire între dharma pe care o ai și viața pe care o trăiești. Anumite tradiții șamanice au remediu pentru asta – regăsirea sufletului. Ideea e că o parte din sufletul tău s-a pierdut și trebuie readusă înapoi. Cu alte cuvinte, având în vedere că viața ta actuală nu se potrivește cu dharma pentru care erai menit, adaptează

dharma pentru a se potrivi vieții tale. S-ar putea să fie mai simplu decât să-ți schimbi viața tardiv, în vederea potrivirii cu dharma menită.

Ca om al destinului, îți cunoști și datoria supremă – câtă vreme ești legat de roata samsarei, de a fi în slujba finalității creative universale. Știind asta, creativitatea este obiectivul tău constant.

Creativitate înseamnă descoperirea unui nou context sau găsirea unui înțeles nou pentru un context vechi sau pentru o asociere de contexte vechi și inventarea a ceva nou care să manifeste acel înțeles. Există două tipuri de creativitate. Creativitatea exterioară, în care cauți să găsești contexte și înțelesuri pe scena exterioară a vieții tale – în artă, muzică, știință. Însă în acest demers, ansamblul tău adult de trăsături nu evoluează. Așa că te afli în slujba finalității universale în felul pentru care ai fost menit, dar nu-ți dezvolți trăsăturile. Nu te gândești la viața ta viitoare. Pentru că, în mare măsură, nu ești conștient de tiparele tale, ești și predispus să dai naștere la o karma (rea) inutilă în acest parcurs al tău.

Creativitatea exterioară e menită să aducă mai multe informații, pe baza cărora civilizațiile să progreseze. Scopul creativității interioare e transformarea pe care este centrată monada cuantică. Prin creativitatea interioară acționezi pentru a-ți dezvolta ansamblul de trăsături. Acționezi pentru a mări sfera datoriilor tale. Ambele obiective presupun extinderea contextelor pe care le trăiești în prezent, dar mai presupun și descoperirea de contexte de transformare interioară – în primul rând, să știi că ești mai mult decât doar Eu. Creativitate interioară înseamnă și să meditezi pentru a ajunge la un grad mai mare de conștientizare a tiparelor tale karmice. Cunoașterea acestor tipare te ajută să te eliberezi de karma veche și să eviți să mai dai naștere la noi datorii karmice.

Știința cea nouă pe care o prezint în această carte sugerează cinci căi de urmat în călătoria către autodescoperire, esențiale pentru deplasarea identității tale dincolo de Eu. Deloc surprinzător, aceste căi au fost descoperite cu mult timp în urmă prin mijloace empirice; ele sunt bine-cunoscute marilor tradiții ezoterice. Voi face o paralelă cu hinduismul pentru că îmi este cel mai familiar.

Prima cale este de a trata întrebarea „Cum trec dincolo de eu?" ca pe o întrebare arzătoare pe care să o sondezi printr-un proces creativ. Reamintește-ți că procesul creativ are patru stadii – pregătire, incubație, intuiție și manifestare. Pentru pregătire, citești literatura de specialitate pe care o ai la dispoziție și meditezi (preferabil cu ajutorul unui maestru). Incubația este un proces inconștient, pe parcursul căruia lași ambiguitățile vieții să construiască în mintea ta o pletoră de suprapuneri de posibilități care nu au suferit reducție. Intuiția se produce brusc atunci când faci saltul cuantic din minte către intelectul supramental și vii înapoi cu o nouă tematică pentru o viață trează.

Manifestarea este procesul trezirii treptate la o nouă identificare de sine, mai fluidă și dincolo de Eu, identificare pe care eu o numesc trezirea de *buddhi*, tradusă ca trezire a inteligenței supramentale (Goswami, 1993). Prin această trezire, vei ajunge mai devreme sau mai târziu să fii conștient că, pe măsură ce-ți trăiești viața, o identitate mai înaltă, jiva, confluența în evoluție a înclinațiilor învățate, te trăiește pe tine. Deci prin această metodă, care uneori se mai numește și calea înțelepciunii (*jnana yoga* în sanscrită), vezi cum mintea ta face un salt cuantic pentru a transcende Eul.

Există o a doua strategie numită *raja* (rege) yoga în care te concentrezi pe descoperirea creativă a naturii conștiinței (proceselor mentale) în sine pentru a trece dincolo de ele. Raja yoga se bazează pe *Yoga Sutra* a renumitului înțelept Patanjali din secolul I. Patanjali ne-a oferit instrucțiuni

detaliate despre cum să atingem samadhi – experiența cuantică de sine, și nicio altă carte despre raja yoga nu a depășit calitatea acestui tratat cuprinzător.

Esențial pentru această metodă este trioul: concentrare, meditație, samadhi. Poți privi concentrarea ca pe stadiul de pregătire a creativității. Dar obiectul asupra căruia te concentrezi este un obiect al conștiinței, și nu al cunoașterii tale. De exemplu, meditația pe baza unei mantre intră în această categorie. Ceea ce Patanjali numește meditație e mult mai subtil. În parte, înseamnă a medita cu conștiința trează, devenind observatorul indiferent al gândurilor tale (asemenea stadiului relaxat de incubație din procesul creativ).

Un pas crucial este totuși întâlnirea dintre Eu și sinele cuantic care are loc doar când intri în preconștient, numai când există un flux (aproape) lipsit de efort între conștiința subiectului și cea a obiectelor. Din această stare este posibil saltul cuantic, pentru că probabilitatea posibilităților dintre care ai de ales nu mai este aproape 100% prejudiciată de acele reacții din trecut. Când faci saltul către o nouă reacție de răspuns, te identifici cu sinele cuantic, cu samadhi adică.

Calea devoțiunii sau a iubirii (*bhakti* yoga în sanscrită) este destul de diferită de cele două de mai sus. Aici întrebarea arzătoare și creativă este „Cum să iubesc?". Însă nu este o întrebare intelectuală, așa că a citi și a medita nu te ajută prea mult. Începi, în schimb, să subminezi structurile ierarhice simple ale Eului în favoarea ierarhiei intricate a ființei ce se găsește dincolo de Eu. Dacă ai observat, prin Eu iubirea noastră pentru ceilalți este foarte autocentrată; îi iubim pe ceilalți și celelalte lucruri pentru ceea ce pot face pentru noi sau pentru că, implicit, îi vedem ca extensii ale noastre. Ne menținem în poziția de a fi șeful relațiilor noastre cu ierarhie simplă pe care le avem cu restul lumii noastre limitate. Când scăpăm de această structură prin practici de tipul „a-ți iubi aproapele ca pe tine însuți" sau

„a-ți iubi dușmanul" sau „a-l vedea pe Dumnezeu în oricine", are loc un salt cuantic brusc prin care descoperim „alteritatea" celuilalt. Vedem că alte ființe sunt jiva individuale, așa cum suntem și noi, care își urmează dharma lor și se eliberează de karma lor. Ba chiar ne dăm seama că noi toți, noi înșine și ceilalți, ne tragem din același sine, din sinele universal.

A patra metodă se numește în literatura de specialitate karma yoga. Karma yoga se traduce uneori drept calea acțiunii rituale, dar asta e o definiție incompletă. Karma yoga este o altă modalitate de a submina ierarhia simplă a Eului în favoarea ierarhiei intricate a sinelui de dincolo de Eu. În ierarhia intricată nu există subiect al acțiunii, există doar acțiune; accentul se pune tot timpul pe verb. Deci în această practică renunțăm a mai fi subiecți ai acțiunii. Lucrurile se întâmplă – eu nu sunt decât legătura cauzală, de regulă conform tiparelor mele de caracter și nevoilor karmice, însă din când în când având libertate și creativitate.

A cincea metodă, tantra yoga, se învârte în jurul creativității corpului vital-fizic. În mod obișnuit, te identifici total cu mintea ta așa cum este ea înscrisă în creier. Prin această metodă practici yoga (*hatha* yoga) și tehnici de respirație (pranayama), meditând la fluxul de prana. Faci mișcări pentru a-ți activa și a-ți simți chi-ul, ca în tai chi. Sporești energia ki-ului tău prin practicarea de aikido (arte marțiale); îți activezi energia vitală prin sport și dans.

Prana, chi, ki sau energia vitală sunt, desigur, același lucru – modalități cuantice de mișcare a corpului vital. În mod obișnuit, noi resimțim doar mișcările sau modurile condiționate ale corpului vital limitat de minte-creier. O intuiție bruscă are loc atunci când resimți direct un mod nou al prana, chi sau ki, fără intermedierea interpretativă a duoului minte-creier.

Trăiești acum deschiderea a ceea ce se numește în tradițiile ezoterice drept chakre și care, în prezent, sunt

redescoperite de mulți cercetători ai corpului vital-fizic și din Orient, și din Occident. (Vezi, de exemplu, Motoyama, 1981; Joy, 1978). Eu cred că aceste chakre sunt denumirile străvechi ale acelor regiuni ale corpului nostru unde are loc reducția cuantică pe corpul fizic, corelată cu reducția cuantică pe corpul vital. Cu alte cuvinte, sunt locuri-reper ale corpului vital pe corpul fizic (Goswami, 2000).

Deschiderea chakrelor este importantă pentru că asta îți deschide poarta către identitatea corpului vital-fizic și ajungi să poți controla mișcarea energiei vitale (cu alte cuvinte, sentimentele sau schimbările tale de dispoziție afectivă). Poți chiar să creezi noi puncte de reper sau noi reprezentări pe corpul fizic ale câmpurilor tale vitale morfogenetice, conform nevoilor tale de vindecare. Uneori se pot deschide toate chakrele în același timp și să aibă loc integrarea tuturor identităților vital-fizice la nivelul diferitelor chakre. În tradițiile ezoterice asta se cheamă intensificarea kundalini shakti, a acelei prana latente, pornind de la chakra rădăcină până la chakra coroanei, chakra cea mai înaltă. Legenda spune că această energie pranică se află la baza coloanei vertebrale, unde este chakra cea mai de jos.

Intensificarea energiei kundalini înseamnă accesul direct și reînnoit la corpul vital și la energiile sale, precum și potențialul creativ de a face pe corpul fizic noi reprezentări ale corpului vital. Foarte important, odată cu integrarea experienței kundalini în viața ta, începe să se schimbe ireversibil și identificarea ta cu Eul centrat pe creier.

Toate metodele se susțin reciproc. Poți să ai o extraordinară intuiție jnana despre natura sinelui, dar atunci când încerci să o manifești în viața ta, trebuie să o faci în contextul relațiilor pe care le ai. Pentru asta e nevoie de yoga sensibilității și a iubirii – bhakti yoga. La fel, bhakti fără jnana este prea siropos. Mai mult decât atât, fără să ajungem la o oarecare înțelegere și un oarecare control al corpurilor vital

și fizic, pe care ne-o dă practicarea de tantra yoga, cum putem să ne manifestăm „alteritatea" în relație cu sexul opus? Și așa cum văd eu lucrurile, toate celelalte tipuri de yoga susțin karma yoga, al cărei scop este acțiunea adecvată.

Adevărul este că toate aceste tipuri de yoga continuă să fie utile chiar și după ce identitatea s-a deplasat dincolo de Eu, chiar și după trezirea de buddhi. Jnana yoga nu se oprește niciodată până când nu ajungem la acea jnana care este sursa tuturor jnana. Yoga iubirii nu se oprește niciodată până când întreaga lume nu devine familia noastră, ceea ce se întâmplă doar atunci când ne abandonăm voința pentru voința Unității. Yoga kundalini nu se oprește până când corp, minte și spirit nu sunt integrate. Karma yoga nu se oprește până când nu suntem constanți în acțiune adecvată. Vom mai discuta despre toate astea în capitolul 10.

Odată ferm stabilizată identitatea ta la nivelul buddhi de fluiditate a ființei, vei vedea că e simplu și direct să-ți urmezi destinul și să nu mai deraiezi de la dharma ta. Acum poți fi creativ pe scena exterioară fără să mai dai naștere la karma nouă. Poți acum să te pui în slujba finalității universale, prin intermediul creativității exterioare provenite de la nivelul mai profund al ființei tale. Poți să îți cercetezi viața în căutare de tematici care lipsesc și să te concentrezi pe descoperirea lor. Asta presupune să lucrezi cu arhetipuri, multe subliniate de Carl G. Jung – arhetipuri ca eroul, anima, trișorul și așa mai departe (Jung, 1971). Acum te îndrepți conștient către identificarea cu monada cuantică individuală, cu jiva ta – proces ce se încheie cu individuația, împlinirea responsabilităților tale monadice contextuale, termen pe care l-a inventat Jung. Când se ajunge la această identitate, ai scăpat de toată karma ta. Și nu mai ai nevoie de ea.

Cineva spunea odată: „Nu e greu să mori, e greu să rămâi așa". E foarte probabil ca după ce mori să te reîncarnezi

mai devreme sau mai târziu. Vrei să poţi alege în această privinţă sau vrei să fii aruncat de colo-colo de forţele inconştiente ale întâmplării şi necesităţii? Dacă vrei să poţi alege, ai face bine să iei aminte la ceea ce nota cândva marele poet sufit Kabir:

Dacă nu rupi lanţurile cât încă trăieşti,
crezi tu
că o vor face fantomele după moarte?
Ideea că sufletul va atinge extazul
doar pentru că trupul a putrezit
nu e decât o fantezie.

Ce ai acum vei avea şi atunci.
Dacă acum n-ai nimic,
vei sfârşi într-un domiciliu forţat
în împărăţia morţii.

Dacă de-acum te împreunezi cu divinul,
în viaţa următoare
vei lua chipul dorinţei împlinite.

(Bly, 1977, 24-25)

10

Yoga morții: cum să mori creativ

Unul dintre marile paradoxuri ale morții este chestiunea fricii de moarte. În general vorbind, oamenii cred că moartea e ceva greu, ceva rău. Se tem de moarte, de unde și tendința de a-i nega inevitabilitatea.

E interesant că oamenii primitivi nu se tem în mod special de moarte, ci de morți. Sunt mai sensibili, apropo de cei morți și par să fie afectați de aceștia. Și cu cât sunt mai afectați, cu atât se tem mai tare. A fost nevoie să descoperim că morții ne pot afecta doar cu cooperarea noastră, a celor vii (prin faptul că ne temem, că suntem sensibili), pentru ca teama noastră de ei să se schimbe. Necredința a devenit protecția împotriva oricărui rău posibil din partea celor morți.

Și atunci ne-a apucat o altă frică – frica de moartea însăși. Sau, mai degrabă, pierderea fricii de morți a scos la iveală frica noastră de moartea însăși. Am intuit încă da la începuturile civilizației că starea după moarte este o călătorie a sufletului către întunecatul Hades și ni s-a făcut frică. Așa cum scria cândva un poet grec: „Moartea e groaznică. Adâncurile lui Hdes, înspăimântătoare". Această frică există și în ziua de azi. „Sunt pe cale să pornesc în ultima

călătorie, un mare salt în întuneric", nota Thomas Hobbes ca un ecou al acestei frici.

Dezvoltarea științei materialiste ar fi trebuit să elimine teama noastră de Hades. Dacă suntem doar materie, doar atomi (sau gene) care supraviețuiesc morții, atunci de ce să ne mai temem de Hades? Dar ceea ce știința a încercat să realizeze din punct de vedere filosofic nu a dus la schimbarea fricii personale a oamenilor (inclusiv oameni de știință) de moarte. Ideea e că teama de moarte este irațională în știința materialistă. Teama de irațional a devenit teamă irațională.

De ce este moartea temută și văzută ca fiind ceva rău? Cum putem considera despre ceva că e rău înainte de a-l trăi? De unde ideea asta de rău, apropo de moartea noastră? Modelele materialiste/behavioriste despre noi înșine nu pot răspunde prea bine la astfel de întrebări.

Și totuși există și o altă perspectivă asupra morții. Psihologul Carl G. Jung a sesizat foarte bine: „Din exterior și câtă vreme ești în afara ei, moartea e cel mai greu lucru. Dar odată ajuns înăuntru, ai parte de o senzație atât de intensă de a fi complet și împăcat și împlinit, încât nu mai vrei să te reîntorci". Afirmația lui Jung a fost insuflată de o experiență la limita morții pe care a avut-o în 1944 când a suferit un atac de cord.

Mulți oameni din cultura noastră au avut parte de experiențe la limita morții. Aceștia au simțit că sunt în afara corpului și au avut adesea trăiri spirituale. Ca urmare a unor asemenea experiențe, eliberați de identitatea corporală dominantă, ei au scăpat de teama de moarte. E bine să ținem minte asta: din interior se poate ca moartea să fie foarte diferită decât ne pare nouă din exterior.

Indiscutabil și mai ales când privim moartea dintr-o perspectivă materialistă, din exterior, ea ne apare ca fiind

finalul vieții, al minții și conștiinței noastre. Dar din interior, Jung (ca și alți subiecți care au avut experiențe la limita morții, în general) a simțit că moartea este o eliberare a conștiinței din lanțurile trupului. O astfel de afirmație e imposibil să aibă sens în cadrul unui model materialist al lumii.

Ai putea spune, corect după părerea mea: „Cum se poate ca aceia care au trăit experiențe la limita morții să cunoască moartea din „interior" dacă ei nu au murit de fapt? Dar asta nu face decât să ridice o întrebare și mai derutantă: „Se poate să înțelegi moartea fără să mori, chiar și fără să trăiești o experiență la limita morții, în așa fel încât să-ți dispară teama de moarte?".

Din afirmația lui Jung rezultă că morții îi supraviețuiește conștiința. Și nu e nevoie de o experiență la limita morții pentru a ajunge la o astfel de concluzie. Mulți oameni care trăiesc normal intuiesc cum conștiința lor nu se limitează la corp și cum, chiar dacă acesta moare, conștiința va supraviețui într-un fel sau altul. Acest tip de intuiție directă e cea care-i scapă pe oameni de teama de moarte.

Ideea e că doar adevărul ne poate elibera de frică. Dacă materialismul ar fi adevărat, toți cei care cred sincer în materialism, printre care cei mai mulți oameni de știință, ar fi eliberați de teama de moarte. Dar nu sunt. Pe de altă parte, cei care înțeleg că extinderea conștiinței trece dincolo de lumea materială, dincolo de Eul lor, sunt mai mult sau mai puțin eliberați de teama de moarte. Așa cum spunea Dorothy Parker: „Moarte, unde-i înțepătura ta?".

Se știe că în culturile în care este acceptată reîncarnarea, tema de moarte e considerabil atenuată. Omul se poate relaxa pentru că, într-un fel sau altul, nu va muri, ci se va reîntoarce. În somn nu ne e teamă că ne pierdem starea de conștiință! După cum poți vedea, reîncarnarea e doar un

alt mod de a dobândi un fel de nemurire, nu în același corp, dar prin continuitatea unei oarecare „esențe a vieții". Poetul Whalt Whitman, un cunoscător într-ale reîncarnării, a exprimat același sentiment:

Știu că sunt fără de moarte,
Știu că această orbită a mea nu poate fi distrusă de
compasul vreunui tâmplar...
Și fie că are să mi se cuvină azi sau în zece
mii sau zece milioane de ani,
Pot foarte bine s-o îndur acum sau la fel de bine
pot să aștept...
Râd la ceea ce tu numești disoluție,
Și cunosc anvergura timpului...
Să ai orice fel de formă, ce e asta?
(Acolo mergem cu toții rând pe rând și de acolo ne întoarcem
mereu)...
Cred și crezând mă voi întoarce din nou pe pământ
După cinci mii de ani...

(Whitman; citat în Cranston și Williams, 1994, 319)

Pentru unii dintre noi, „mă voi întoarce" este cu siguranță liniștitor, dar ar fi și mai liniștitor dacă am ști *cum* ne vom întoarce. Putem avea vreun control asupra a ceea ce se întâmplă la moarte? Această întrebare dă naștere ideii de moarte conștientă, de moarte creativă.

Cum să mori creativ

Când spun a muri creativ, mă gândesc adesea la Franklin Merrell-Wolff. L-am întâlnit pe acest extraordinar filosof și maestru spiritual când avea 97 de ani. Pe parcursul anului următor, ultimul pentru el, am petrecut cam trei luni

în prezența lui, inclusiv o perioadă de o lună pe care o consider cea mai fericită din viața mea. În continuare mă refer la ea ca la Shangri-la[36].

În timpul petrecut cu el, am observat că una dintre preocupările sale era, deloc surprinzător, moartea. Dorea să moară conștient, mi-a spus-o de mai multe ori. Însă de cele mai multe ori stăteam pur și simplu în tăcere. În prezența sa am simțit pentru prima data *ființarea*.

Cred că voia să moară în această stare de ființare pură. A reușit? Nu am fost de față când a murit; de fapt, nu era nimeni cu el. A murit de pneumonie, aproape de miezul nopții după ce a fost lăsat singur, aparent dormind, pentru câteva clipe. Când Andrea, asistentul medical care îl supraveghea și discipol al său, reveni, dr Wolff murise. Din mărturiile tuturor celor care l-au vizitat în cele două săptămâni de boală am aflat că-și păstrase simțul umorului, blândețea și ființarea, dacă vrei, până la final.

Cum se poate muri conștient? E important să mori conștient? Moartea este această minunată ocazie de a te elibera sau măcar de a comunica prin intermediul deschiderii nonlocalizate cu întregul nostru șir de reîncarnări; de aceea e atât de important să mori conștient. La prima întrebare – cum se poate muri conștient? – este cel mai dificil de răspuns, deși există o întreagă disciplină yoga, numită yoga morții, care ne poate învăța cum să murim conștient.

Esența realității, atunci când o cuprinzi cu ajutorul științei încadrate de conștiință, e că nu există moarte, ci doar jocul creativ al conștiinței. Și, până la urmă, acest joc e doar aparență. Înțeleptul și filosoful hindus Shankara o

---

[36] Tărâm imaginar descris în romanul *Orizont pierdut* al scriitorului britanic James Hilton; a devenit sinonim cu paradisul pe pământ (n.t.)

spune clar: „Nu există nici naștere, nici moarte, nici limite sau suflet care aspiră către înalt, nici suflet eliberat sau în căutare de eliberare – acesta e adevărul suprem și absolut". Prin urmare, a muri creativ, yoga morții, eliberarea în sine are acest unic scop: să înțelegi această natură autentică a realității care este conștiința.

Ne temem de moarte pentru că nu ne dăm seama de acest adevăr – că suntem una cu întregul – și, ca urmare, suferim. În ultimul capitol am vorbit despre diversele faze prin care trec pacienții când află despre iminența morții lor – negare, furie, târguială și așa mai departe. Și tu ai fost în această situație, dacă nu în viața asta (încă), atunci de multe ori în încarnările tale trecute. Ai negat că Eul tău va muri, te-ai înfuriat că moartea e inevitabilă, ai încercat să te târguiești cu Dumnezeu, gândindu-te că tu și Dumnezeu sunteți separați. Unde te-au dus toate astea? Câtă vreme ești convins de realitatea Eului tău, suferința revine.

Sigur, când ești tânăr și sănătos, poți să filosofezi cât vrei. Viața și moartea, bucuria și suferința, sănătatea și boala sunt polaritățile condiției umane. Poate că cea mai bună strategie este acceptarea acestor polarități. Când te lovește suferința, gândește-te că „și asta o să treacă". Când moartea îți bate la ușă, poți să te gândești că te vei naște din nou într-o altă viață, așa că nu e mare lucru să mori acum. Problema cu acest mod de gândire e că o adevărată acceptare a acestei filosofii nu se produce cu ușurință. De fapt, presupune eliberare sau o stare de ființare destul de apropiată.

Acum 2.500 de ani, un prinț indian care fusese ținut departe de orice suferință timp de 29 de ani a plecat pe furiș într-un tur al cetății în care trăia și a descoperit că există boală, că oamenii se îmbolnăvesc și mor. Acest prinț Gautama, care mai târziu a devenit Buddha, cel iluminat, și-a dat seama că viața este o reluare a suferinței. Pentru a atinge nirvana, dispariția dorințelor și eliberarea, el a descoperit

virtutea de a trăi fără să te atașezi de ceva, meditând la faptul că „și asta o să treacă" și când suferea, și când se simțea bine.

Acceptarea autentică a polarităților ființei noastre poate duce la lipsa de dorințe – o diminuare a acestora, o atenuare a preferințelor; de-a lungul istoriei, mulți înțelepți stau mărturie pentru asta. Însă te uiți la unii oameni care se luptă pentru eliberare pe calea spirituală acceptând suferința (fie și numai pentru că suferă de plictiseală) și te întrebi: „Nu fac oare oamenii aceștia un troc?". Ba chiar îți pot aminti de o poveste. Doi vechi prieteni stau de vorbă. Unul dintre ei se plânge că are gută. Celălalt se bucură de nu mai poate:

– Eu n-am suferit niciodată de gută. Cu mult timp în urmă am învățat să fac câte un duș rece pe zi în fiecare dimineață. Asta e un mod sigur de a preveni guta, știi?!

Celălalt îl luă peste picior:

– Da, dar ai în schimb dușuri reci!

Vrei să te eliberezi (de suferință), dar nu vrei să faci dușuri reci pentru asta. Vestea bună e că există o cale de eliberare chiar și pentru tine, un mod de a scăpa din ciclul naștere-moarte. Primește în viața ta yoga morții și învață cum să mori conștient, cu creativitate și astfel să te eliberezi. Orice trăire creativă este o întâlnire de moment cu sinele cuantic, dar într-o trăire creativă – exterioară sau interioară – deși trăiești deplin, trebuie să te întorci înapoi la realitatea obișnuită, unde identificarea ta cu Eul preia de regulă controlul din nou. Însă, în urma unei întâlniri creative cu Dumnezeu la moarte, nu mai există reîntoarcere. O astfel de experiență te poate elibera cu adevărat.

Și dacă nu ești cumva convins că această filosofie a eliberării este pentru tine fiindcă „viața e frumoasă, în ciuda morții, iar plăcerea e bună, în ciuda durerii care îi urmează", trebuie să-ți lărgești conceptul de eliberare. Ai intuit o filosofie mai profundă chiar decât filosofia eliberării.

Filosofia eliberării se bazează pe „viața e suferință" și li se potrivește foarte bine unora. Până la urmă, toate astea nu sunt decât *maya*, un joc iluzoriu al conștiinței. Dar stai! Jocul iluzoriu are un scop – să cuprindă creativ tot ce e posibil, tot ce e potențial în conștiință. Iar cuprinderea creativă este ananda – bucurie spirituală. Deci în această filosofie, jocul e toată chestia, iar viața e bucurie. Și atunci care e rolul eliberării în această filosofie? E acela de a ajunge cu adevărat la libertatea de alegere și de a trăi creativ tot timpul.

Pentru adepții filosofiei „viața e suferință", eliberarea înseamnă a scăpa din ciclul naștere-moarte, iar moartea duce la reunirea cu unitatea realității pentru totdeauna. Pentru adepții filosofiei „viața e bucurie", iar eliberare înseamnă a avea de ales, a se naște sau a nu se naște e o întrebare pe care vor dori să o păstreze mereu deschisă, având tot timpul opțiunea de a lua parte la tot ceea cea are viața de oferit, cu tot cu polaritățile ei, dar a lua parte creativ.

Așa că poți vedea scopul final al yoga morții fie ca o modalitate de a alege să ieși din ciclul naștere-moarte, fie ca una de a atinge libertatea supremă – aceea de a alege dacă și când să te naști din nou. Yoga morții te poate ajuta măcar să rămâi în parte conștient în procesul morții, crucial dacă vrei să ai cu adevărat de ales în privința următoarei tale reîncarnări.

De ce este moartea o ocazie atât de bună pentru creativitate?

Încearcă să meditezi în mijlocul unei piețe. E de-a dreptul o provocare să te concentrezi pe respirație sau pe o mantra când sunt atâtea distrageri în jur. Sunetele și imaginile, mirosurile și gusturile abundă. Oamenii care cumpără și vând au o energie frenetică; și asta îți zădărnicește eforturile. Nu e mai ușor să meditezi într-un colț liniștit, fără distrageri?

La fel, viața e plină de distrageri. Într-un anumit sens, și ea e o piață unde se cumpără și se vinde, un schimb de posesiuni și relații. Continuând comparația, moartea este locul liniștit în care ești lăsat în pace de toate lucrurile și posesiunile, de toți oamenii și de toate relațiile.

Creativitatea este întâlnirea dintre Eu și sinele cuantic (May, 1975; Goswami, 1996). Așa cum am văzut, la moarte conștiința începe să se retragă din corpul fizic. Deși continuă să opereze reducții ale undelor de posibilitate pentru ca experiențele să nu înceteze, centrul identității se deplasează mai întâi către corpul vital-mental, apoi trece pe tărâmul arhetipurilor (corpul tematicilor). Când identificarea se deplasează astfel, Eul devine mai fluid, ca în vis; mai are foarte puțin din fixitatea pe care i-o resimțim în orele noastre obișnuite în stare de veghe, fixitate care este obstacolul suprem împotriva întâlnirii creative.

O analogie bună este experiența stării de flux pe care o ai când uiți de tine în dansul creației cu sinele cuantic. Starea de flux este atunci când dansul te dansează pe tine, când muzica te cântă, când pixul scrie pe hârtie, pur și simplu, de parcă nu tu l-ai ține în mână. În demersurile noastre ajungem uneori în mod natural în această stare, dar putem și să exersăm pentru a ne maximiza șansele de a o resimți. A ne antrena pentru a fi în starea creativă de flux când murim este scopul pe care îl are yoga morții.

În *Upanișade* se spune că, atunci când mor, oamenii se duc în *Chandraloka* – tărâmul lunii (evident o oprire intermediară între Raiul transcendent și pământul ca tărâm imanent). Aici ei sunt întrebați: „Cine ești?", iar cei care nu pot să răspundă sunt destinați unei noi reîncarnări conform legăturilor lor karmice. Dar celor care răspund „Eu sunt tu" li se dă voie să pornească în marea călătorie (Abhedananda, 1994). Observă însă cât este de paradoxală propoziția „Eu sunt tu". Eu sunt separat, pentru că pot să văd că „eu

sunt" și totuși văd că identitatea mea ești și tu. Aceasta e natura întâlnirii dintre Eu și sinele cuantic.

Actele creative presupun patru stadii: pregătire, incubație (procesare inconștientă), întâlnire și intuiție și manifestare. Nici creativitatea în moarte nu face excepție. În paginile care urmează vom privi cu atenție aceste stadii. Un lucru bun despre moarte e că nu trebuie să faci eforturi pentru a o avea. Nu te costă nimic și are potențialul de a-ți oferi totul! Ce lux!

Pregătirea pentru moarte

Când ar trebui să începi să te pregătești pentru moarte? Nu există absolut niciun motiv pentru care să nu începi chiar acum. Unii oameni privesc întreaga viață ca pe o pregătire pentru moarte (oarecum ca acei oameni care mănâncă întreaga farfurie ca pregătire pentru desert) și nu greșesc gândindu-se și acționând în acest fel (moartea este „desertul" lor). Dar dacă ai trăit „normal", atunci momentul în care te pregătești pentru moarte are o semnificație specială. E începutul antrenamentului tău specific în yoga morții.

Trebuie să începi o astfel de pregătire atunci când știi că suferi de o boală terminală – asta-i ușor. Dar atunci când nu există o astfel de indicație precisă, cum faci?

La bătrânețe, dacă ești atent, îți devin clare anumite simptome preliminare ale eventualei retrageri a conștiinței din viață. Corpul fizic devine slăbit. S-ar putea să ai perioade când simți că ai gura uscată și că ți-e greu să respiri. De asemenea, s-ar putea să-ți fie greu să-i recunoști pe oameni. Aceste simptome de retragere mai pot să apară și ca diminuare generală a nevoii de a conceptualiza, o tendință către mai puțină agresivitate pentru a obține ceva și o reducere a dorinței pentru lucruri. Aceste simptome sunt însoțite și de înclinația naturală către a nu face nimic, de un

dezinteres față de conținuturile minții care este aproape goală. De unde aceste tendințe? Are loc o decuplare treptată a acțiunilor corelate ale corpurilor mental și fizic sau fizic, mental și vital. Când toate astea devin foarte dese, e timpul să te pregătești cât mai repede.

În ce constă pregătirea? Deși cel mai bine documentată în cazul pacienților în stare terminală, adevărul este că cei mai mulți dintre noi trec prin fazele de negare, furie, târguială și depresie atunci când suntem confruntați cu moartea, fie și vag (ca atunci când suntem bătrâni și nu foarte sănătoși și începem să observăm simptomele preliminare de retragere descrise mai sus). Primul pas esențial al pregătirii este să treci prin aceste faze, ajungând la acceptare. Acceptarea înseamnă deschiderea minții către posibilitățile creative ale morții. Psihologul Carl Rogers a pus mare preț pe o minte deschisă pentru creativitate.

Într-o povestire Zen, un profesor se duce la un maestru Zen ca să afle mai multe despre Zen. În timp ce maestrul Zen pregătește ceaiul, profesorul începe să-i împuieze capul cu tot ce știe despre Zen. Când ceaiul e gata, maestrul Zen începe să-l toarne în ceașca profesorului. Dar continuă să toarne chiar și după ce ceașca e plină, până când profesorul strigă:

– Ceașca dă pe dinafară!

Maestrul Zen spune calm:

– Așa dă și mintea ta pe dinafară de idei despre Zen. Cum te-aș putea învăța când mintea ta e atât de încărcată?

Și, totuși, pregătirea presupune și citirea literaturii despre moarte, a muri și reîncarnare. Vei descoperi ce se întâmplă după moarte. În aceste cărți ți se va spune despre intuițiile altor oameni – ceea ce-ți oferă indicii utile. Dar nu trebuie să uiți lecția povestirii de mai sus. Trebuie să ai grijă să nu faci din ceea ce citești sistemul tău de credințe.

Pregătirea alternativă și procesarea inconștientă

Ceea ce în mod normal numim a muri de bătrânețe este de fapt o moarte, ca urmare a unei boli sau a alteia. Așa cum spune medicul și scriitorul Sherwin Nuland, moartea e dureroasă și mizeră. Pregătire înseamnă că te străduiești să faci din moartea ta o experiență creativă, o moarte cu demnitate. Este și un proces de renunțare.

Adevărul e că ești deja ceea ce cauți să fii – ființă nemuritoare și conștiință originară. Îl cauți pe cel care se uită. Dar în acest proces al privitului există separare și suferință. Această separare se dizolvă dacă nu te opui. Și aici intervin procesele inconștiente.

Îți aduci aminte experimentul celor două fante? Electronii trec prin ambele deschizături ale unui ecran cu două fante pentru a da naștere unui tipar franjurat pe placa fluorescentă din spatele ecranului (vezi capitolul 2 și fig. 2.1). Dar această minune cuantică se petrece doar dacă electronii nu sunt priviți atunci când trec prin ambele fante; dacă te uiți, vezi doar două franjurații (fig. 10.1), căci privirea ta

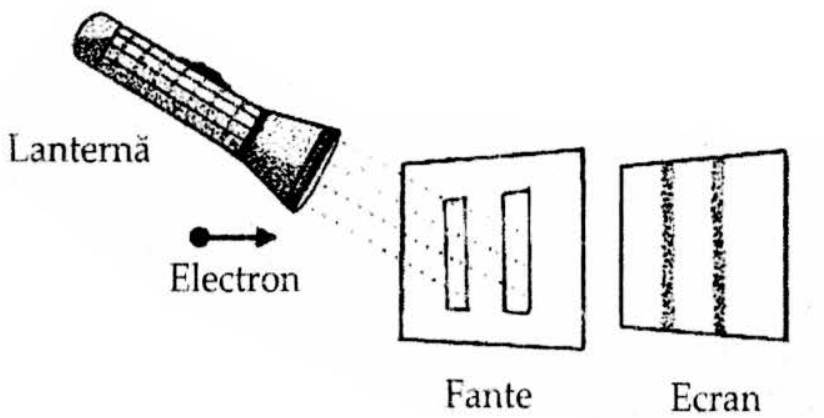

Fig. 10.1 Când este amplasată o lanternă îndreptată către fante pentru a vedea prin care dintre ele trece electronul, dispare tiparul de interferență, iar electronul se comportă ca o mingiuță clasică de baseball.

operează o reducție a fiecărui electron la doar una dintre cele două fante prin care acesta trece. Asta-i toată chestia. A te strădui înseamnă a te uita tot timpul. Procesează, nu te uita! Procesarea inconștientă ne permite să acumulăm ambiguitatea și să o dezvoltăm prin dinamica cuantică creier-minte/corpuri vital-fizic.

Prin urmare, când apare durerea, poți reacționa la ea și prin acțiune și prin nonacțiune. Acțiune înseamnă ceva activ, de exemplu să faci unele dintre exercițiile descrise mai jos. Nonacțiune înseamnă chiar asta: să renunți pur și simplu – să nu opui rezistență și să nu te identifici cu durerea. Prima presupune voință, a doua renunțare. Interacțiunea celor două poate duce la întâlnirea preconștientă, o întâlnire între Eu și sinele cuantic, între cine crezi că ești și Dumnezeu.

Mel Brooks, producătorul de filme, spunea: „Dacă ești viu, trebuie să bați din mâini și din picioare, să sari de colo-colo, trebuie să faci o grămadă de zgomot, căci viața e exact opusul morții. Ca urmare, după cum văd eu lucrurile, dacă ești liniștit, nu ești viu. Trebuie să fii zgomotos sau măcar gândurile tale să fie zgomotoase și colorate, și vii". În schimb, există un haiku Zen „Stai liniștit, făcând nimic. Vara, iarba crește singură". Deci drumul către întâlnirea creativă asociază înțelepciunea lui Mel Brooks cu înțelepciunea Zen.

Întâlnirea: trei exerciții tibetane

Știi deja despre starea de bardo din clipa morții când treci printr-o experiență în afara corpului, faci incursiuni de vis și ai viziuni pe tărâmurile transcendente, îți revezi viața și așa mai departe (vezi capitolul 8). Problema e să rămâi conștient. Echilibrul perfect între a face și a nu face este cel care te poate purta către lumina cea albă.

În abordarea creativă a morții, tibetanii recomandă trei exerciții care să vină în ajutorul duoului activ-dinamic acțiune/nonacțiune[37]. Acestea sunt: rugăciunea morții, care este un exercițiu de devoțiune; sacrificiul perfect, care este un exercițiu de virtute în acțiune; și contemplația fără de efort, care este un exercițiu jnana (înțelepciune/sondare). Fiecare dintre aceste exerciții se regăsesc și în alte tradiții.

În varianta tibetană, rugăciunea morții înseamnă să te rogi la Amitabha Buddha, în timp ce te gândești la Tărâmul Binecuvântat, versiunea budistă pentru Rai. Aceasta este asemănătoare cu ultima împărtășanie din tradiția catolică, când preotul îți ascultă ultima spovedanie și se roagă alături de tine la Iisus. Bineînțeles, dacă faci din rugăciunea morții un exercițiu de yoga morții, nu poți să te aștepți ca preotul să fie de față de fiecare dată când practici acest exercițiu. La fel, musulmanilor li se spune să moară rostind: „Nu Dumnezeu, ci Alah, iar Mohamed îi este vestitorul". Hindușii practică *japa*, meditând interior la unul din numele lui Dumnezeu.

Când Gandhi a fost împușcat, rugăciunea morții era pentru el atât de bine internalizată, era atât de pregătit, încât ultimul cuvânt pe care l-a rostit instantaneu a fost „Ram" – un nume al lui Dumnezeu. Ideea rugăciunii morții este exact aceea de a fi atât de pregătit pentru ca momentul morții să devină o adevărată întâlnire între tine și Dumnezeu, între tine și sinele tău cuantic.

Cum se face? Creează-ți o scurtă mantra pe baza unui arhetip din tradiția ta (imaginii căruia îi ești credincios natural) care să fie partea centrală a rugăciunii tale, iar apoi repet-o în toate momentele conștiente. Dacă este „Doamne,

---

[37] În realizarea acestei părți m-a ajutat mult maestrul Joel Morwood (n.a.)

mă încredinţez ţie", atunci asta spui în mintea ta când eşti conştient. Vine durerea. „Doamne, mă încredinţez ţie". Recazi în nesimţire. Îţi revii. „Doamne, mă încredinţez ţie". Apar distrageri. Eşti conştient de ele. „Doamne, mă încredinţez ţie". După ce faci asta o vreme, rugăciunea se va internaliza; va continua de una singură ca procesare inconştientă. Ai ajuns acum la echilibrul perfect între a face şi a nu face. Hinduşii numesc asta *ajapa-japa* (japa fără japa).

Ce se întâmplă? Toate tradiţiile susţin că această practicare a rugăciunii îţi permite să recunoşti conştiinţa în sine (lumina cea albă din *Cartea tibetană a morţilor*).

Al doilea exerciţiu, sacrificiul perfect, este practicarea unuia dintre cele mai înalte idealuri ale tradiţiilor spirituale. Se bazează pe intuiţia că sacrificiul voluntar este o modalitate foarte eficientă de a ajunge la natura adevărului. Iisus a ales crucificarea pentru mântuirea lumii, iar în acest proces a ajuns el însuşi să reînvie. Budiştii numesc asta practica bodhisattva, a-ţi sacrifica inclusiv propria eliberare până când se eliberează toate fiinţele. *Bhagavad Gita* vorbeşte despre *tyaga*, sacrificiul, ca fiind practica supremă; este tema ultimului capitol din *Gita*, „Yoga eliberării".

Aşa că în loc să te uiţi la durere şi suferinţă şi să-ţi fie scârbă de ele, mai bine le primeşti cu braţele deschise pentru a uşura nu suferinţa ta, ci suferinţa umanităţii.

Cum se face acest exerciţiu? Dacă treci printr-o suferinţă anume (deloc neobişnuit pentru oamenii care ştiu că vor muri), imaginează-ţi că ai luat asupra ta această suferinţă pentru binele celorlalţi. Dacă nu suferi de ceva anume, îţi poţi imagina că iei asupra ta o suferinţă pentru binele celorlalţi. Simte bucuria celor care ar fi uşuraţi de această suferinţă. Acordează-ţi respiraţia: când inspiri, ia asupra ta suferinţa tuturor fiinţelor; când expiri, trimite bucuria eliberării de suferinţă către toate fiinţele. Din nou, poţi face

asta de unul singur; va trebui să ajungi la echilibru între voință și renunțare.

De ce are efect acest exercițiu? Vei vedea că seamănă cu bhakti yoga cu o tușă de karma yoga (vezi capitolul 9). În mod normal, Eul nostru este solipsist – gândim sau ne comportăm literalmente de parcă am fi centrul universului și toate celelalte sunt reale doar în măsura în care avem treabă cu ele. Din această stare e imposibil să te sacrifici pentru cineva, poate doar dacă-l „iubești". Îmi iubesc partenerul, copiii, țara, așa că mă pot sacrifica pentru ele. Practica sacrificării pentru ceilalți duce la descoperirea alterității celorlalți, adică la descoperirea iubirii adevărate – iubire care nu este condiționată de celălalt care îmi este apropiat sau care este extensia mea. Cu cât îți dai seama mai mult că îi poți iubi pe ceilalți, cu atât ești mai puțin dominat de Eu. Dacă poți cu adevărat să mori pentru a ușura suferința altora și a le aduce bucurie, atunci ai trecut dincolo de limitele autoimpuse ale Eului și ai dreptul cu siguranță de a vedea lumina conștiinței.

Psihiatrul Stan Grof a descoperit întâmplător o extraordinară și eficientă metodă pentru acest exercițiu – respirația holotropică, respirație care duce, la propriu, la o identificare mai holistă. La început, când Grof le-a administrat pentru prima dată acest exercițiu pacienților săi, aceștia au trecut prin ceea ce păreau să fie niște experiențe prenatale și perinatale de pe canalul nașterii. Dar când s-au cufundat și mai adânc, trăirile care au ieșit la iveală presupuneau suferință colectivă, suferința întregii umanități. Citește mai ales trăirile pe care le-a avut filosoful Cristopher Bache, ca urmare a acestei tehnici; vei vedea cât este de puternică (Grof, 1998; Bache, 2000).

Poate fi folosită și calea jnana discutată în capitolul anterior, dar se spune că această modalitate de a ajunge la contemplația fără efort este cea mai grea – înseamnă să

ajungi la conștiință rămânând în natura acesteia, în momentul prezent, fără nicio distragere. Acesta e adevăratul sens al sintagmei „a muri conștient".

„Dintre toate meditațiile conștiente, cea a morții este supremă", spune Buddha în *Parinirvana Sutra*. În practică totuși, doar cei care sunt deja practicanți ai meditației, care își pot concentra atenția pentru perioade îndelungi de timp se pot aștepta să reziste conștient la toată durerea, toată suferința, toată distragerea și toată mizeria pe care le presupune, de regulă, moartea.

Pe de altă parte, există următoarea anecdotă despre un înțelept indian pe nume Tukaram. Un discipol l-a întrebat pe Tukaram despre cum a avut loc transformarea sa, cum a ajuns să nu se mai enerveze niciodată, să fie mereu afectuos și așa mai departe; dorea să știe „secretul" lui Tukaram.

– Nu știu ce să-ți spun despre secretul meu, îi spuse Tukaram, dar știu secretul tău.

– Și care este?, întrebă discipolul plin de curiozitate.

– O să mori peste o săptămână, îi spuse Tukaram grav.

Pentru că Tukaram era un mare înțelept, discipolul i-a luat cuvintele foarte în serios. Pe parcursul săptămânii următoare a avut o purtare frumoasă. Și-a tratat familia și prietenii cu afecțiune. A meditat și s-a rugat. A făcut tot ce i-a stat în puteri pentru a se pregăti de moarte.

În a șaptea zi, se așeză în pat, simțindu-se slăbit, și trimise după Tukaram.

– Binecuvântează-mă, înțeleptule, că sunt pe moarte, îi spuse el.

– Binecuvântarea mea e tot timpul cu tine, spuse înțeleptul, dar, ia spune-mi, cum ți-ai petrecut ultima săptămână? Te-ai enervat pe prietenii și pe rudele tale?

– Bineînțeles că nu. Am avut doar șapte zile să-i mai iubesc. Așa că asta am făcut. I-am iubit intens, spuse discipolul.

– Acum știi secretul meu, exclamă înțeleptul. Eu știu că pot muri oricând. Așa că îi iubesc tot timpul pe cei care-mi sunt apropiați.

Și uite așa, pârghia specială pe care ți-o oferă faptul de a muri este intensitatea – componenta esențială a concentrării.

Contemplarea fără efort a naturii realității nu înseamnă gândire, dar, în mod paradoxal, transcende gândirea prin gândire. Franklin Merrell-Wolff spunea: „Substanța este invers proporțională ponderabilității". Cu cât devine mai substanțială contemplația ta asupra realității, cu atât e mai imponderabilă. Și cu cât e mai imponderabilă, cu atât necesită mai puțin efort. În cele din urmă, vine un moment când îți dai seama, așa cum Ramana Maharshi le reamintea oamenilor, că „efortul este cel care te leagă". Când efortul se amestecă împreună cu renunțarea, totul devine fără efort – *sahaj* în sanscrită.

Când contemplația devine substanță, e imponderabilă și nu mai e nevoie de niciun efort, ești în starea naturală de flux al conștiinței – sahaj samadhi. Așa cum spunea Bokar Rinpoche: „Când, până la urmă, vine și moartea, dacă practicantul se menține în natura minții (conștiință), va fi întru totul conștient și va deveni un Buddha în stadiul numit corp absolut sau lumina albă din clipa morții."

Nu trebuie să aștepți să mori pentru a practica yoga morții

În *Upanișade* există o poveste nemaipomenită, cu un băiețel pe nume Nachiketa, al cărui tată a pregătit totul pentru marea *yajina* (cuvânt sanscrit cu sensul de ritual sacrificial) a sacrificiului, o bacantă de renunțare, pentru a-și asigura locul în Rai. Însă tatăl era foarte calculat; de exemplu, a păstrat pentru el vitele cele mai bune și a renunțat la cele slabe. Nachiketa, observând că tatăl său dăruiește cu inima îndoită, l-a provocat.

– Tată, pe mine cui mă dai?

Nu primi niciun răspuns. Dar Nachiketa insistă. Când îl întrebă pentru a treia oară, tatăl îi răspunse furios:

– Lui Yama, zeul morții. M-am hotărât să te dau zeului morții.

Dar promisiunea e promisiune, așa că Nachiketa se duse la reședința lui Yama. Pentru că era prea devreme pentru el, nu era nimeni acolo să-l primească. Nachiketa așteptă trei nopți până la reîntoarcerea zeului. Yama se simți rușinat că un oaspete a trebuit să aștepte trei nopți pentru a fi primit și, pentru a-și răscumpăra vina, îi acordă lui Nachiketa trei favoruri.

Primele două favoruri au fost banale, dar pentru cel de-al treilea Nachiketa a dorit să cunoască secretul morții – ce se întâmplă după moarte?

– Unii spun că murim, alții că nu. Ce se întâmplă de fapt?

Yama era acum strâns cu ușa și a încercat să-l mituiască pe băiat pentru a nu fi nevoit să trădeze secretul morții. Dar nimic nu a mers. Așa că în cele din urmă l-a învățat pe Nachiketa adevărul despre existență – conștiința nu moare odată cu moartea trupească. Înțelegând acest adevăr în sinea ta, spuse Yama, afli care e misterul morții.

Așa este. Ramana Maharshi avea 16 ani când a simțit într-o zi că urma să moară și „am fost cuprins de o frică violentă". Începu să se gândească despre ce să facă în privința morții. Ce înseamnă moartea? Ce anume moare? Începu și să facă repetiții despre ce înseamnă să mori. Se întinse țeapăn, ca și cum s-ar fi instalat *rigor mortis*, imitând un cadavru. Și se gândi în sinea lui: „Acum că acest corp a murit, odată cu moartea lui am murit și eu? Corpul acesta sunt Eu? Forța întrebării sale a dus la o neașteptată transformare în ființa lui. Mai târziu a scris:

A trecut prin mine intens ca un adevăr viu pe care îl percepeam direct, aproape în afara procesului gândirii. „Eu" era ceva foarte real, singurul lucru real al stării mele actuale, și întreaga activitatea conștientă a corpului meu era centrată pe acest „Eu". De atunci înainte, „Eul" sau Sinele și-a concentrat atenția pe Sine Însuși, mânat de o puternică fascinație. De atunci a continuat netulburată absorbția în Sine. Indiferent dacă trupul meu era implicat în a vorbi, a citi sau în orice altceva, eu continuam să fiu centrat pe „Eu" (citat în Osborne, 1995).

11

Întrebări și răspunsuri

Țin adesea prelegeri și workshop-uri despre noile perspective pe care ni le oferă fizica cuantică pe tema supraviețuirii după moarte și a reîncarnării. Ideea acestui capitol a prins contur în urma numeroaselor întrebări care mi se pun la aceste prelegeri și workshop-uri, văzând că formatul întrebare-răspuns e mai potrivit pentru un anumit tip de întrebări personale. Oricum, pe măsură ce am înaintat cu lucrul, nu m-am putut abține să fac din acest capitol un fel de rezumat. Lectură plăcută!

Î: Care este scopul vieții?

R: Scopul vieții individuale este același cu scopul cosmic, și anume, de manifestare a posibilului, de implicare în jocul creativ al descoperirii potențialului conștiinței. Conștiința, privită astfel, pare să se exprime pe sine în anumite contexte. Există contexte pe care un individ trebuie să le trăiască deplin, să le exprime creativ.

Î: Care este scopul morții?

R: La prima vedere, pare că moartea nu are niciun scop. De ce scopul vieții nu se epuizează într-o singură viață

lungă? Dar necesitățile de manifestare sunt diferite. Din perspectivă idealistă, viața este câmpul de luptă dintre două forțe: creativitate și entropie. Entropia uzează corpul fizic. Acesta este sediul fizic al creativității, pe baza căruia aceasta realizează programe noi pe care le numim învățare. În cele din urmă, entropia câștigă lupta, iar organismul încetează să continue să mai fie creativ. E momentul în care conștiința începe să se retragă. Această retragere se încheie cu moartea.

Cu mult timp în urmă, am citit o carte SF cu povestiri ale autorului britanic Michael Moorcock despre un antierou pe nume Jerry Cornelius (*The Cornelius Chronicles*[38]). În carte este înfățișată această luptă între entropie și creativitate: de la o povestire la alta, Jerry și prietenii lui trec dintr-o realitate într-alta într-un oraș (Londra) cu multiple realități, mereu în căutarea acelei manifestări în care domnește creativitatea și în care viața câștigă lupta cu moartea.

Dar de ce să privim moartea ca pe un eșec? De ce ar trebui să ne atingem toate scopurile creative într-o singură viață? Așa că murim, dar ne reîntoarcem într-un alt timp și într-un alt loc, luând totul de la zero, pentru a avea o altă șansă creativă într-o altă încarnare.

Î: Sunt derutat acum. Dacă reîncarnarea ne ia de la zero, cum se poate să ne reamintim viețile anterioare și de ce am mai face-o? Nu ar însemna asta că nu mai e de la zero? Și cum rămâne cu karma? Cum se propagă karma de la o viață la alta fără acumulare în fiecare nouă viață?

R: De la zero se referă doar la corpul fizic care moare după ce este copleșit cu memorie clasică. În schimb, corpurile vital și mental din monada cuantică, acelea care supraviețuiesc, conțin memoria cuantică. Memoria cuantică este

---

38 Povestiri cu Jerry Cornelius (engl.). (n.t)

cea care cântărește probabilitățile, favorizând experiențele trecute; asta creează o predispoziție și prin această predispoziție trece karma de la o încarnare fizică la alta. Iar revenirea amintirilor despre conținutul vieților anterioare apare ca urmare a nonlocalizării conștiinței și a proceselor cuantice. Între încarnări există o conexiune nonlocalizată, dar nu e ușor de accesat.

Memoria cuantică se înscrie conform ecuației matematice ce guvernează monada cuantică. Întrucât nu este codată în formă manifestă, nu se deteriorează. Sigur, predispozițiile pot fi un obstacol când sunt folosite pentru a evita reducția anumitor contexte. Totuși, tradițiile susțin că nu venim în fiecare încarnare cu toate predispozițiile noastre anterioare (înclinații sau karma), ci doar cu câteva selectate (numite *prarabdha*).

Această idee a predispozițiilor ce devin obstacole este și motivul atenționării mele de a evita karma rea. Și tot în apropo de ele ne ajută și karma bună să ne facem treaba de a descoperi și de a învăța creativ contextele potențiale din noi.

Î: Ce atrage după sine învățarea? Descoperirea creativă a tematicilor vieții noastre?

R: Descoperire și manifestare. Dacă nu trăim tematica descoperită (o „abandonăm"), aceasta nu devine o înclinație condiționată a minții. Oamenii care nu-și „abandonează" descoperirile de tematici din intelectul supramental se numesc intelectuali, spre deosebire de cei doar inteligenți. Înțelegi?

Î: Cred că da. Vreți să repetați cum se definesc karma bună și karma rea?

R: Karma este foarte greșit înțeleasă, mai ales de către oamenii obișnuiți. Chiar și mulți indieni (ca să nu mai

vorbim de occidentali) cred că dacă fac fapte bune – dau de pomană săracilor, au grijă de părinții lor și așa mai departe – acumulează karma bună. Nu neapărat. Singura karma bună este memoria cuantică a predispozițiilor care îți permite să descoperi și să exprimi creativ scopul vieții tale, să trăiești contextele prin care conștiința ajunge să se cunoască pe sine. Pe de altă parte, dacă faptele tale generează predispoziții către obiceiuri, fobii și altele asemenea care să-ți diminueze creativitatea în viața viitoare, e clar că acumulezi karma rea.

Î: Tot nu sunt convins că e necesară reîncarnarea pentru a se manifesta scopul universal. De acord că o viață are o mărime limitată. Dar în loc de mai multe vieți, de ce să nu avem mai mulți oameni? Nu există nicio limită despre câți oameni pot exista, nu-i așa?

R: Nu-i așa. E evident că planeta poate să susțină doar un număr limitat de oameni. Fără reîncarnare ar fi redusă sever posibilitatea de a crea dispoziții bune care să alimenteze creativitatea necesară descoperirii de contexte cu adevărat sofisticate de care are nevoie civilizația pentru a progresa. Gândește-te la fenomenul savanților și al copiilor-minune, la realizările unor oameni ca Einstein și Shankara care mai mult ca sigur că s-au născut cu predispoziții către geniu din viețile trecute.

Î: Ah, tocmai mi-a venit o idee. Dacă oamenii ar înțelege ce spuneți despre karma bună, ar trăi etic, nu-i așa? Pentru că etica este direct legată de creativitate. Etica presupune a dezvolta propria creativitate și a altora sau, cel puțin, a nu o distruge. În societățile în care karma este greșit înțeleasă sau ignorată, oamenii devin lipsiți de etică.

R: Ai absolută dreptate. Să luăm India, de exemplu. Acolo oamenii cred în karma, dar o înțeleg greșit din cauza

unor idei foarte limitate și mioape de bine și de rău. Dispozițiile bune, creative sunt rareori dezvoltate. Pe de altă parte, în Statele Unite, oamenii nu cred în karma; aici sunt dezvoltate dispozițiile bune, creative, dar alături de cele rele.

Î: Așadar, în afară de a fi atenți la karma pe care o generează acțiunile noastre, ce mai putem face pentru a trăi viața conform scopului său mai înalt?

R: Să fim atenți la moarte. Să reținem lecțiile din *Cartea tibetană a morților* și din acest model al reîncarnării prezentat aici. Moartea conștientă poate duce la experiențe nonlocalizate, care să fie foarte prețioase în viața următoare.

Î: Dar asta doar dacă modelul este unul corect.

R: Desigur. Modelele științifice sunt concepute pentru a fi folosite. Ai acum un model științific; folosește-l și vei vedea tu însuți dacă este valid sau nu. Intuiția mea spune că experiența morții ne poate fi foarte prețioasă.

Î: În literatura hindusă există conceptul de distrugere a karmei. Se poate să fie distrusă karma?

R: Da, într-un anumit sens. Venim în această viață cu predispozițiile (karma) din viețile anterioare pentru a ne ocupa de anumite programe de învățare. Când realizăm aceste programe, s-ar putea să nu mai fie nevoie de aceste predispoziții anume. Prin urmare, se poate spune că prin acțiunea noastră creativă de învățare a unor tematici noi de viață, am distrus o parte din karma.

Î: Cum rămâne.cu chestiunea numărului de suflete? Știți, s-au născut atâția oameni în ultima vreme, încât s-ar putea să nu fie suficiente suflete pentru fiecare.

R: Nimic din acest model nu împiedică apariția de noi suflete care să se întrupeze în orice moment; nici corpul

tematicilor, nici corpurile mental şi vital nu sunt reductibile la vreun număr concret. Ne folosim cu toţii de aceleaşi funcţii mentale şi vitale, doar că se propagă sub formă de tipare diferite. Aceste tipare diferite sunt cele care dau individualitate fiinţei noastre vitale şi mentale. Ştim că această propagare are un final (eliberarea). De ce să nu aibă şi un început?

Mai există şi un alt factor care acţionează aici. Multe monade cuantice vechi au trecut deja de ciclul renaşterii. Viaţa spirituală era mai simplă în timpurile străvechi, mai bine susţinută cultural. Hinduşii numesc acea epocă *Satya yuga* (epoca de aur). După numai câteva renaşteri, oamenii erau eliberaţi. Acum există atât de multe distrageri materiale, încât e greu să rămâi atent la învăţare. (Nu degeaba numesc hinduşii această epocă *Kali yuga* [epoca ignoranţei]). Astfel, monadele cuantice se nasc de mult mai multe ori în corpuri fizice înainte de „a vedea lumina". Toate astea sunt confirmate şi de datele lui Helen Wambach (vezi capitolul 5). E normal să fie mai mulţi oameni care se nasc acum.

Dar, până la urmă, toată această problemă a numărului de suflete revine iar şi iar în discuţie pentru că ajungem să cădem pradă gândirii dualiste – cea a unui număr finit de suflete eterne independente de Dumnezeu (întregul). Perspectiva cuantică (asemenea celei mistice) e aceea că sufletul nu are o existenţă separată de Dumnezeu (sau conştiinţă). Sufletul este o identificare limitată pe care conştiinţa şi-o asumă în scopul explorării posibilităţilor. Când acest lucru este realizat, identificarea cu sufletul se abandonează întregului.

Î: O carte recentă aduce dovezi că moartea este adesea o experienţă foarte dureroasă, lipsită de demnitate (Nuland, 1994). Păreţi să nu ţineţi seama de aceste aspecte ale morţii.

R: Pe baza datelor despre viziunile pe patul de moarte se pare că, deşi bolile sunt dureroase, moartea în sine s-ar

putea să nu fie. Din modelul de față se poate vedea de ce. S-ar putea ca în clipa morții să existe durere, dar nu trebuie să ne identificăm cu ea. Dacă suntem atenți, s-ar putea să surprindem frumusețea eternă a acelei clipe și să ne eliberăm.

Orice lipsă de demnitate vine din teama de moarte. Am avut ca prieten și maestru un filosof mistic, Franklin Merrell-Wolff, care a murit la vârsta de 98 de ani de pneumonie. El și-a păstrat simțul umorului chiar și atunci când părți ale corpului său începeau treptat să nu mai funcționeze normal. Era pregătit de moarte[39].

Î: Ca să schimbăm ușor subiectul, în calitate de om de știință, ce părere aveți despre corpurile subtile, chiar sub denumirea elaborată de monadă cuantică? Nu e ca și cum ai crede în fantome?

R: Exact din acest motiv am evitat multă vreme ideea de corpuri „subtile". Sună foarte dualist. Bineînțeles că problema dualismului dispare când ne dăm seama că monadele cuantice nu interacționează direct cu corpurile materiale; conștiința e cea care mediază această interacțiune.

Î: Dar cum se face că le vedem ca fantome, apariții?

R: Poate că atunci când are loc o comunicare telepatică între o ființă încarnată și o monadă cuantică, unii oameni reacționează la asta prin externalizarea experienței sub forma unei ființe care încearcă să comunice cu ei. Și atunci fantoma este propria proiecție a subiectului care o vede. Ce e important de reținut e că fantomele și aparițiile sunt fenomene interioare; ele nu apar în realitatea externă, împărtășită cu ceilalți; prin urmare, sunt fundamental în coerență cu modelul propus aici.

---

[39] Citește Merrell-Wolff 1994 ca să-ți faci o idee despre profunzimile spirituale ale acestui om (n.a.)

Î: Ce se va întâmpla cu mine când voi muri? Ca să fiu sincer, mi-e puţin teamă să nu devin o fantomă sau chiar o monadă cuantică noninteractivă, ce pluteşte de colo-colo fără să ştie ce să facă.

R: Depinde de karma ta şi de cât eşti de conştient în clipa morţii. Da, dacă în clipa morţii nu eşti foarte conştient, s-ar putea să existe o oarecare confuzie; s-ar putea ca din greşeală să ajungi să trăieşti experienţa infernului. Dar nu uita că după ce ai murit şi nu mai există niciun fel de legătură cu corpul fizic nu vei mai trăi experienţe manifeste, ca atunci când erai conştient în stare de veghe. Totuşi, posibilităţile se vor acumula, iar pe unele dintre acestea le vei trăi retroactiv când vei fi renăscut, oferindu-ţi amintiri cu care să te descurci, aşa că trebuie să fii atent când vei muri. Posibilităţile care vor apărea în corpurile tale subtile după ce ai murit şi eşti inconştient depind de starea conştiinţei tale în clipa morţii.

Î: Cum pot să fiu sigur că nu voi ajunge în Iad?

R: Un lucru este sigur. Iei cu tine toate dorinţele, dorinţe pe care nu ai reuşit să ţi le satisfaci pe parcursul vieţii şi la care nu ai putut renunţa.

Un rabin a ajuns în Rai şi după o vreme a descoperit că venerabilul său maestru era în viaţă. S-a dus imediat să-l viziteze. Venerabilul rabin era la biroul său şi lucra, dar, spre uluirea vizitatorului său, pe pat era întinsă o femeie goală, gata de acţiune. Vizitatorul îi făcu cu ochiul fostului său maestru:

– Maestre, probabil că asta e răsplata pentru toate faptele bune pe care le-ai făcut.

La care gazda îi răspunse strâmbându-se:

– Nu, eu sunt pedeapsa ei. Ăsta e Iadul.

Dorinţele presupun întâmplări la nivelul tuturor celor trei corpuri individualizate pe care le avem – mental, vital

și fizic. Intelectul sau corpul tematicilor nu are repere la nivelul corpului fizic; deci nu poate fi condiționat, nu poate fi individualizat; ceea ce resimțim ca intelect separat face parte din mintea noastră. Dacă ne trăim viața complet identificați cu duoul creier-minte, fiind foarte puțin conștienți de corpul nostru vital/fizic și de modurile sale cuantice – prana, dacă vrei – dorința apare inconștient. Această predispoziție se perpetuează de la o încarnare la alta până când inconștientul devine conștient în viața noastră. Când inconștientul devine conștient și trăim deplin și conștient acea dorință, atunci predispoziția poate dispărea. Când așa stau lucrurile, nu mai ai de ce să-ți faci griji, apropo de Iad.

Î: Poate că e o prostie, dar unde se duce monada cuantică mai exact? Unde este Raiul sau toate acele loka despre care am auzit în tradiția hindusă?

R: Bună întrebare. Foarte demult, oamenii gândeau dualist. Hindușii considerau că anumite loka se află în anumite locuri din Himalaya. Grecii credeau că Raiul e în spațiu. Dar maeștrii spirituali ai lumii au știut întotdeauna mai bine; Platon sau înțelepții din *Upanișade* ar răspunde la această întrebare spunând că Raiul e transcendent. Una dintre marile realizări conceptuale ale fizicii cuantice este conceptul de nonlocalizare cuantică, acesta oferindu-ne un punct de plecare, apropo de ceea ce tradițiile spirituale denumesc prin „transcendent". Dar ce este nonlocalizarea? Este o legătură între potențialități din afara spațiului și timpului care pot influența ocurențele în spațiu și în timp. Unde este ea? Este peste tot (căci fiecare punct din spațiu și timp poate fi conectat prin nonlocalizare) și nicăieri (căci nu poate fi localizată).

Î: O să-mi găsesc în lumea de dincolo prietenii și rudele decedate?

R: Parcă ai fi Woody Allen care scria la un moment dat: „Există teama că există o viață de apoi, dar nimeni nu știe unde e". În primul rând, când pătrundem în moarte prin acea extraordinară deschidere nonlocalizată, sunt posibile multe experiențe. Tot ce se poate spune apropo de viața de apoi e că au loc procese inconștiente. Stările corpurilor vital și mental pot continua să genereze posibilități prin cine știe ce dinamică internă pe care n-am descoperit-o încă. Una dintre aceste căi posibile se poate manifesta retroactiv când are loc următoarea reîncarnare. Acea cale manifestată poate include experiențe alături de prietenii tăi, însă tu ești cel care a creat acele experiențe cu corpul tău mental. Acestea nu sunt experiențe în același sens ca atunci când ești conștient în stare de veghe; sunt mai degrabă ca niște vise (vezi capitolul 5).

Î: Când sunt gata de renaștere, cum o să găsesc exact corpul în care să mă reîncarnez? Îmi aleg părinții?

R: Uterul respectiv este ales instantaneu și fără să trebuiască să te duci undeva prin corelație nonlocalizată; nu uita că în domeniul nonlocalizării nu există spațiu și nu există timp. Ne alegem părinții? În posibilitate, există toate corelațiile nonlocalizate care să ne lege de încarnările noastre viitoare; prin urmare, s-ar putea ca asta să presupună alegere. Există date în urma unor regresii hipnotice care arată că s-ar putea să ne alegem părinții. S-ar putea ca această alegere să nu fie liberă, ci condiționată de tipare din trecut sau s-ar putea să fie liberă, în funcție de nivelul de identificare din clipa morții.

Î: Când voi renaște, prietenii și apropiații mei vor renaște și ei odată cu mine?

R: S-ar putea, dacă viețile lor sunt corelate karmic cu a ta. Barbara Young, biografa poetului Kahlil Gibran, vorbește despre o perioadă în care, pe când lucra cu poetul, s-a așezat pe podea pe niște perne în loc să se așeze pe scaunul ei obișnuit și că a simțit o ciudată senzație de familiaritate în acea poziție.

– Mă simt de parcă aș fi stat de multe ori astfel lângă tine – dar de fapt n-am făcut-o, spuse ea.

La care Gibran i-a răspuns:

– Am făcut asta acum o mie de ani și o vom mai face încă o mie de ani de-acum încolo.

Î: Ne naștem de fiecare dată având aceeași rasă, același sex și aceeași naționalitate?

R: Am avut un dentist (bărbat, american, alb) care a fost practic șocat când l-am întrebat dacă s-a gândit vreodată cum ar fi să se nască din nou ca femeie. Din păcate pentru el, monada cuantică nu are sex, nici sistem de credințe, nici rasă și nici naționalitate, ci doar obișnuințe, predispoziții și contexte de învățat. Indiferent de cum ne-am născut – bărbat sau femeie, negru, alb, metis sau galben, oriental sau occidental – ea ne oferă maximum de șanse de a învăța din care să alegem, întotdeauna în concordanță cu karma noastră anterioară. Așa cum spunea romancierul Romain Rolland: „Pentru sufletul dezgolit nu există nici Orient, nici Occident. Toate acestea nu sunt decât niște capcane. Întreaga lume e casa sa".

Î: Ca să schimbăm din nou subiectul: se poate ca o monadă cuantică fără corp să influenţeze o persoană în viaţă? Dacă da, care sunt modalităţile prin care poate să o facă?

R: Aşa cum am mai spus, pentru ca acest concept al monadei cuantice să fie susţinut ştiinţific, trebuie postulată lipsa unei interacţiuni directe între ea şi realitatea materială. Cu toate acestea, conştiinţa poate alege să opereze simultan o reducţie a undelor de posibilitate şi în monadă, şi în persoana de pe pământ; astfel, e posibilă, de exemplu, comunicarea cu ajutorul unui medium. Aşa se poate şi explica şi cum funcţionează channeling-ul, întrucât mediumul respectiv manifestă dispoziţiile persoanei decedate pe care o reprezintă. Alţii pot interpreta astfel de stări alterate ca „posedare". Pot să mai fie şi alte situaţii pentru astfel de comunicări, de exemplu, scrierea automată, de inspiraţie exterioară. E şi o întrebare bună pentru experimentalişti.

Î: O astfel de comunicarea influenţează predispoziţiile karmice ale monadei?

R: Da. Acesta este motivul pentru care literatura ezoterică nu încurajează relaţionarea prin medium. (Citeşte, de exemplu, Barker, 1975). Excepţie fac acele fiinţe angelice care au transcens karma definitiv şi care s-au pus la dispoziţia noastră. Dacă intenţiile noastre sunt pure, ei pot să ne ajute şi o şi fac, apropo de creativitate.

Î: Ce puteţi să ne spuneţi despre sinucidere?

R: Depinde. Să nu uităm că scopul nostru este de a învăţa. Asta nu ne scuteşte de existenţă. Continuăm să trăim ca monade cuantice cu memoria cuantică a dispoziţiilor, obiceiurilor şi condiţionării noastre. Aşa că purtăm cu noi după moarte problemele care ne-au împins la sinucidere. Prin urmare, sinuciderea ca negare sau evitare nu rezolvă

nimic. Dramaturgul englez J.B. Priestley a exprimat acest sentiment aproape perfect într-una din piesele sale de teatru:

Ormund: Dacă aș avea vreun pic de minte, aș lua (pistolul și m-aș sinucide). Gata cu întrebările fără răspuns ca niște cuțite înfipte în burtă. Somn, somn bun, singurul somn bun.

Dr. Goertler: Mi-e teamă că vei fi dezamăgit... Întrebările tot acolo vor fi. Nu poți să le faci bucățele cu un pistol.

Ormund: Presupun că tu crezi că dacă voi face acest salt în întuneric o să mă trezesc că alerg în același carusel. Ei bine, eu nu cred așa ceva. Pot să-mi găsesc liniștea.

Dr. Goertler: Nu poți. Liniștea nu e ceva care să te aștepte undeva... Trebuie să o creezi... Viața nu e ușoară. Nu ai parte de scurtături, de ieșiri fără efort... Fiecare dintre noi trăim povestea cu zâne pe care ne-o creăm noi înșine.

Ormund: Cum – învârtindu-ne în același afurisit de cerc al existenței?

Dr. Goertler: Nu ne învârtim în cerc... Ci urmăm o spirală. Nu e chiar de fiecare dată aceeași călătorie din leagăn în mormânt... O luăm de fiecare dată pe același drum, dar de-a lungul lui avem o întreagă serie de aventuri din care să alegem (citat în Cranston și Williams, 1994, 387-388).

Î: Deci, în principiu, sunteți împotriva eutanasiei?

R: Ar trebui ca bolnavii în stare terminală să aibă dreptul să-și pună capăt vieții atunci când corpul lor este ținut în viață artificial sau când durerea este insuportabilă? Asta e o problemă mult mai complicată.

Prefer mai degrabă obiceiul băştinaşilor americani. Când cineva simte că i-a sunat ceasul, se urcă în vârful dealului, se întinde pe jos şi lasă natura să-şi facă treaba. Probabil că vă aduceţi aminte de filmul *Micul om mare* – uneori merge, alteori nu. De aceea, tibetanii au creat metode foarte sofisticate pentru moartea voluntară.

Î: Am citit despre cineva care a supravieţuit unei sinucideri şi a fost la limita morţii şi care a avut o experienţă extracorporală în care a văzut un băiat care mergea în urma tatălui său spunând încontinuu: „N-am ştiut că mama va fi atât de afectată. N-aş mai fi făcut-o dacă aş fi ştiut." Aşa ceva e compatibil cu modelul dvs. ştiinţific?

R: Da, povestea ilustrează destul de bine ce am spus despre sinucidere, nu?

Î: Dar cum poate cineva să audă în lumea de apoi?

R: Acest individ, în timpul experienţei sale la limita morţii, a auzit telepatic; nu uita că încă nu murise. Se poate să ai o undă corelată a posibilităţii, activă în corpul subtil, şi asupra căreia conştiinţa să opereze o reducţie, câtă vreme există o legătură cu corpul fizic. Şi atunci poţi auzi mesajul direct, fără semnale. Imaginea pe care a văzut-o a fost, probabil, propria sa proiecţie.

Î: Iată încă o întrebare grea. În ce moment monada cuantică ia în primire noul corp?

R: Corpul vital (al monadei cuantice) poate fi întipărit imediat chiar şi într-un embrion unicelular. Dar corpul mental al monadei cuantice nu poate fi întipărit până când nu se dezvoltă şi creierul foetusului, ce durează între 14 şi 16 săptămâni. Prin urmare, viaţa ca fiinţă umană poate începe doar în jurul acelei perioade.

Î: Să schimbăm subiectul. Cum rămâne cu mâncarea și sexul când suntem fără corp?

R: Mâncarea și sexul au rolul lor specific de metabolism și reproducere la nivelul corpului fizic. În monada cuantică nu au funcție corespondentă.

Î: Mă întreb cum să fac să nu mă plictisesc pe parcursul lungului interval de timp după moarte. Și în vise urăsc să mă plictisesc.

R: Asta îmi amintește de o altă poveste. Un om moare și se trezește într-un loc foarte frumos. După o vreme, simpla delectare în fața peisajului frumos devine plicticoasă și începe să se gândească la mâncare. În același moment apare un servitor.

– Cum se poate face rost de mâncare pe-aici?, întrebă el.

– O, e suficient să te gândești la mâncare, și va apărea.

Mănâncă el bine, dar după o vreme simte un alt fel de dorință. Servitorul apare din nou și, din nou, îi spune să se gândească la ce dorește. Prin urmare, apare o femeie foarte frumoasă. Face sex cu ea de câteva ori, dar apoi se simte iar plictisit. Îl cheamă din nou pe servitor și i se plânge foarte enervat:

– Am crezut că în Rai nu te plictisești niciodată. Am crezut că numai în Iad te plictisești.

Servitorul se arătă surprins și-i spuse:

– Dar unde crezi că te afli?

Când murim, luăm cu noi și dispozițiile noastre. Dacă plictiseala te omoară (ceea ce este o mare suferință în această eră a informației), atunci, având înainte toate acele procese inconștiente (ceea ce este moartea, de fapt), vei da naștere unui iad de plictiseală; iar amintirea lui te va deranja când te vei reîncarna. Ocupă-te de dispozițiile tale acum, până nu e prea târziu.

Î: Copiii când mor nu au acumulat foarte multă condiționare. Ce se întâmplă cu monadele lor cuantice?

R: Experiențele în moarte ale copiilor pot fi foarte pure și frumoase. Sigur, la copiii foarte mici se poate să predomine și în moarte dispozițiile vieții anterioare.

Î: Spuneți-mi mai multe despre îngeri.

R: Credeam că n-o să mă mai întrebi niciodată. Acele monade cuantice împlinite karmic ce renasc în forma Sambhogakaya sunt ceea ce numim îngeri. Ei sunt gata să-i ajute pe ceilalți prin channeling, deși s-ar putea să nu se mai încarneze niciodată într-un corp fizic. S-ar putea să nu fie chiar ca în filmul *O viață minunată*, dar pe-aproape.

În budismul Mahayana, cel mai înalt ideal nu constă în eliberarea în lumina cea albă a celei de-a patra bardo după moarte, ci în a deveni bodhisattva (cel care așteaptă în prag pentru a-i ajuta pe ceilalți până când toată lumea este eliberată). Cred că a aștepta în prag se referă la renaștere în forma fără corp a monadei cuantice în sfera angelică Sambhogakaya.

Î: Ce se întâmplă cu cei care aleg lumina cea albă?

R: Identitatea lor se reunește cu conștiința, cu Dumnezeu, dacă vrei; devin, în nonlocalizare și în afara timpului, martorii întregii scene a lumii, pe măsură ce aceasta se desfășoară.

Î: A, Dumnezeu. Asta-mi aduce aminte de ceva. N-am înțeles de fiecare dată diferența între conceptul de Dumnezeu și cel de sine cuantic.

R: Dumnezeu și sinele cuantic sunt concepte foarte similare, căci sinele cuantic, asemenea lui Dumnezeu, este tot conștiință universală. Dar folosim o terminologie sau alta, în funcție de perspectivă. Dacă, pe de-o parte (partea manifestării), perspectiva este cea a ierarhiei intricate, sinele

cuantic este un termen mai potrivit pentru creator, căci se produce în legătură cu un anumit complex minte-corp. Dacă, pe de altă parte, conceptualizăm cu privire la transcendență, de exemplu atunci când vorbim despre creator ca întreg, ca totalitate a experiențelor cuantice de sine ale tuturor oamenilor, atunci Dumnezeu este termenul potrivit.

Î: Să schimbăm subiectul. Animalele au și ele suflet?

R: În această cultură există o prejudecată împotriva animalelor ca având suflet, în parte datorită respingerii ecleziastice a acestei idei, în parte pentru că Descartes credea că animalele sunt doar niște roboței fără minte. E adevărat că animalele se ghidează după instincte condiționate, dar fiecare specie are propria sa tematică colectivă pe care o realizează. Astfel, animalele au măcar un suflet de grup, o monadă pentru întreaga specie[40].

Î: De ce ar trebui un creștin să creadă în reîncarnare? Avem și noi niște concepte creștine foarte bune despre realitățile după moarte. Când murim, mergem în purgatoriu, unde așteptăm până când vine Ziua Judecății de Apoi. În Ziua Judecății de Apoi, adevărații creștini vor reînvia în corp fizic și vor deveni nemuritori, bucurându-se de o viață eternă în Rai – acolo unde stă Dumnezeu.

R: Sunt niște concepte foarte bune și nu văd niciun fel de incompatibilitate între aceste concepte și scenariul reîncarnării. Purgatoriul e mai mult decât a sta în așteptare. Sfânta Ecaterina de Genova spunea: „Sufletul, văzând că din cauza unui obstacol nu poate să-și atingă scopul, pe Dumnezeu adică, și că obstacolul nu poate fi înlăturat decât prin purgatoriu, se aruncă iute și din proprie voință în purgatoriu".

---

40 Filosoful Arthur Young este de acord cu mine în acest punct. Vezi Young, 1976 (n.a.)

Nu se apropie asta de ideea orientală și acum și a științei propuse că ne alegem următoarea încarnare în funcție de nevoile împlinirii monadice? Așa cum a subliniat filosoful Geddes McGregor, cele două noțiuni – purgatoriu și reîncarnare – se pot integra una pe cealaltă cu câteva ajustări necesare. El spune: „Astfel adaptată, seria de întrupări sau lanțul de renașteri poate fi văzută ca funcționând cam ca purgatoriul creștin, ca fiind expresia potrivită a suferinței din purgatoriu care, în ciuda intensității angoasei, nu este deloc lipsită de bucurie, căci este o suferință din iubire, ceea ce atrage după sine și cea mai ascuțită durere, și cea mai extatică fericire" (McGregor, 1992, 150).

Î: Despre ce ajustări este vorba?

R: Scopul clasic al reîncarnării în religiile orientale este eliberarea și re-identificarea cu conștiința, fundamentul ființei, concepută de obicei ca unire cu Dumnezeu. În religiile occidentale monoteiste (care sunt și dualiste – Dumnezeu separat de lume), accentul este pus pe obținerea unui loc în Rai și de a rămâne alături de Dumnezeu ca ființe perfecte, dar separate.

Ajustările care trebuie făcute constă în a recunoaște că în fiecare dintre aceste tradiții există și celălalt scop, deși nu proeminent. În tradițiile ezoterice, precum și în ramificațiile mistice ale religiilor occidentale, vedem că scopul suprem al umanității este acela de a înțelege ceea ce suntem și de a renunța la identitatea noastră separată – cu alte cuvinte, o mare eliberare și uniune cu Dumnezeu. Pe de altă parte, multe ramificații ale tradițiilor orientale pun accentul pe separarea de Dumnezeu, chiar și după atingerea perfecțiunii. De exemplu, pentru mulți budiști, scopul este de a deveni bodhisattva; ce sunt bodhisattva dacă nu niște ființe perfecte din Rai, dar cu identități separate? Mulți hinduși din tradiția Vaishnavite cred că jiva (monada cuan-

tică) nu-şi abandonează niciodată identitatea în favoarea fiinţei supreme.

Î: Aţi vorbit despre reînviere. Cum se împacă această idee cu ştiinţa dv.?

R: Din nou, perspectiva populară convenţională este cea care te derutează. În *Epistola întâia către Corintieni*, Sf. Pavel ne învaţă că trupul reînviat e diferit de corpul fizic pieritor; e *pneumatikos*, un corp spiritual – nepieritor. Corpul spiritual poate fi interpretat drept corp Sambhogakaya, în afara ciclului moarte-renaştere, o monadă cuantică fără corp, care şi-a terminat treaba pe pământ.

Dacă Iisus a renăscut în spirit sau în corp Sambhogakaya, se poate ca apostolii să-l vadă înviat? Da. Nu e nimic în povestea reînvierii care să nu se potrivească. Apostolii erau corelaţi cu corpul spiritual al lui Iisus; prin urmare, puteau să resimtă predispoziţiile lui Iisus, întipărite în corpul subtil. În intenţia lor pură, pe care o împărtăşeau cu Iisus, se poate să fi accesat simultan deschiderea nonlocalizată a încarnărilor lui Iisus. Se poate ca proiecţiile pe care le-au văzut să se fi format în acelaşi fel ca apariţiile. Experienţa Sfântului Pavel pe drumul către Damasc, când a văzut o lumină intensă şi a auzit cuvintele „Saule, Saule, de ce Mă prigoneşti?" se potriveşte şi ea cu această interpretare a reînvierii (pentru o perspectivă mai optimistă, vezi, totuşi, capitolul 12).

Î: Deci, în opinia dv., consideraţi că reîncarnarea este ştiinţifică?

R: Un da răsunător! Ia gândeşte-te! Datele despre reîncarnare ne oferă dovada supremă că minte nu este egal creier, pentru că ea supravieţuieşte morţii corpului fizic. De asemenea, scopul fiinţei este de a aduce cunoştinţele, experienţele şi înţelepciunea personală a oamenilor în sfera

publică prin dezvoltarea de teorii și experimente la care, în principiu, poate participa oricine, și pe care oricine să le găsească utile. Cred că modelul pe care l-am studiat aici își îndeplinește menirea.

Î: Viața e suficient de complicată și fără să ne mai facem griji pentru viețile trecute și viitoare. De ce ar trebui să ne mai batem capul? Vin aceste idei despre reîncarnare în ajutorul oamenilor în general, al oamenilor care, de exemplu, nu au nevoie, terapeutic vorbind, de ele?

R: Cu siguranță! În primul rând, ideile despre reîncarnare pot să-i ajute foarte mult pe oamenii obișnuiți în a vedea valoarea eticii în viața lor. În societățile materialiste, etica este privită ca relativă; asta erodează moralitatea, iar legile nu pot înlocui suficient de repede rolul moralității, societățile degenerând, așa cum vedem pe scară largă în ziua de azi. Dar dacă oamenii știu că un comportament lipsit de etică în viața asta atrage după sine repercusiuni karmice în viața următoare, etica devine importantă. În al doilea rând, ideea reîncarnării ne permite să vedem că moartea este o parte a unei călătorii creative; înțelegând asta, ne putem schimba întreaga atitudine față de moarte și ne putem diminua teama de moarte, după cum și, în consecință, putem să ne schimbăm și atitudinea față de viață. În ultimul rând, dar nu mai puțin important, teoria reîncarnării ne spune că am ajuns pe pământ într-o anumită reîncarnare având ceva de făcut, anumite contexte de învățat, niște karma rea de eliminat. Cu alte cuvinte, avem un destin de împlinit. Oamenii care sunt conștienți de destinul lor nu sunt hăituiți de întrebări despre sensul vieții; ei îl *știu*.

Î: Pe măsură ce perspectiva asupra lumii se schimbă de la cea actuală materialistă la una bazată pe primatul conștiinței, care acceptă o perspectivă a vieții și a morții ce

cuprinde reîncarnarea, cum credeți că se va schimba ființa umană?

R: Accentul societăților materialiste este pe plăcere și consum, alimentate de noi și noi gadget-uri materiale de divertisment. Accentul cade întotdeauna fie pe materie, fie pe minte la nivelul celui mai mic numitor comun – informația. Înțelegerea că scopul vieții nu este nici plăcerea, nici consumul și nici divertismentul, ci bucuria de a învăța și de a fi creativ, va face ca accentul să cadă din nou pe noi ca ființe umane. Cum pot să manipulez mai bine materia pentru a produce mai multe gadget-uri de divertisment? Sau cum pot să-mi folosesc mintea pentru a procesa tot mai multe informații? Aceste întrebări vor face loc alteia: cum pot să mă transform pentru a atinge scopul creativ pe care l-am ales pentru mine înainte să mă nasc? Asta nu înseamnă că vom înceta să mai facem cercetări materiale sau informaționale, ci că ne vom îndrepta către transformare, pentru a ne pune cu adevărat în slujba umanității. Importanți suntem întotdeauna noi, creativitatea noastră, fericirea noastră (a nu se confunda cu simpla plăcere a simțurilor).

În contextul reîncarnării, relația noastră cu mediul nu se termină odată cu această viață. Devenim prietenoși cu mediul nu doar de dragul nepoților noștri, ci și de dragul nostru. Noi înșine într-o reîncarnare viitoare va trebui să ne confruntăm cu răul pe care-l facem acum mediului. Oamenii cu care am de-a face în această viață s-ar putea să fie legați karmic de mine timp de mai multe vieți. Cum fac să descurc acest ghem încâlcit de karma din trecut?

Î: Așadar, oamenii vor deveni mai sensibili față de ei înșiși, față de relațiile și de mediul lor. Aveți să ne dați vreun sfat despre cum să sporim această sensibilitate acum și despre cum să continuăm și să ne împlinim menirea?

R: Trebuie să ne întrebăm: cum renunț la identificarea cu povestea mea actuală de viață centrată pe conținut și cum mă identific cu acel călător centrat pe context care sunt de fapt și care am fost de-a lungul mai multor reîncarnări? (Citește capitolul 9).

12

Fizica nemuririi

Oamenii se tem de moarte, de unde și demersul lor în căutarea nemuririi. Cărțile despre nemurire ajung repede bestseller, ceea ce sugerează existența unei credințe populare că nemurirea este o posibilitate. Și unii cercetători subscriu la această credință atunci când își îndreaptă cercetările către inventarea unui leac sau a cine știe ce altceva pentru nemurire. În mod formal, știința materialistă a înlocuit căutarea nemuririi personale cu căutarea legilor științifice ale nemuririi. Dar ce a încercat știința să realizeze formal nu a dus la schimbarea demersului oamenilor și al cercetătorilor de căutare a nemuririi corpului fizic.

În termeni atomici, atomii din corpul nostru sunt practic nemuritori, fiind reciclați iar și iar. Uneori le predau elementele de bază ale fizicii unor nespecialiști. La acest nivel, manualele vorbesc de regulă despre cum împărtășim noi câțiva atomi cu ceea ce au fost cândva trupurile lui Gandhi, John Lennon sau al Cleopatrei. Asta este perspectiva materialistă asupra reîncarnării, presupun. „Chiar și atunci când ești în viață și cu siguranță după ce mori, atomii și moleculele care îți dau în prezent formă sunt dislocate și împrăștiate pentru a da formă altor alcătuiri", afirmă filosoful John

Bowker. Moartea nu are altă semnificație decât aceea că este modul în care operează universul: atomii se adună în structuri, se disipează și formează alte structuri.

Unii biologi preiau perspectiva nemuririi genelor în loc de cea a atomilor. În primul rând, spun ei, trebuie să remarcăm că organismele unicelulare, ca bacteriile, nu mor în sensul obișnuit al cuvântului; acestea se înmulțesc, la un moment dat, fără să existe cu adevărat o individualizare a vieții. Ce-i drept, odată cu reproducerea sexuală, ADN-ul unui organism se împreunează cu cel al altui organism, are loc o recombinare a genelor și apare o individualitate. Dar și aici, spun acești biologi, trebuie să se remarce că genele sunt nemuritoare, fiind pur și simplu recirculate pentru a forma combinații noi.

Dacă ne raportăm la noi înșine ca la niște mașinării producătoare de gene (Dawkins, 1976) („o persoană e doar modalitatea unei gene de a crea o altă genă"), ca nefiind altceva decât îmbrăcămintea exterioară a genelor, atunci, după ce facem copii, viața noastră nu are niciun alt sens; iar moartea nu e nimic altceva decât reciclarea materiei prime pentru supraviețuirea următoarelor generații de mașinării producătoare de gene. Însă această vedere îngustă nu dă nicio importanță speranțelor, aspirațiilor și scopurilor pentru care trăim până când murim și cărora moartea pare să le pună capăt. Astfel, nu e de mirare că dorința de nemurire nu este satisfăcută de faptul că știm că atomii și genele sunt practic nemuritoare. Căutarea continuă.

Despre demersul de căutare a nemuririi se vorbește de regulă în mai multe contexte diferite:

1. Căutarea unui leac care să sfideze moartea și să readucă la viață o persoană decedată.
2. Căutarea nemuririi în corpul fizic, fie sub forma unui leac pentru nemurire, fie sub cea a căutării

unui corp fără vârstă care să stopeze cumva acțiunea agenților sau a mecanismelor de îmbătrânire.
3. Nemurire ca reînviere în corpul fizic prin grație divină sau printr-un plan divin, așa cum își imaginează mulți creștini.
4. Nemurire în afara timpului, sub forma căutării spirituale a eliberării. În acest fel se raportează filosofii spiritualității la nemurire.

Oamenii mai caută nemurirea și prin renume. Ideea este că dacă ești suficient de faimos vei trăi în mintea altor oameni, în cărțile de istorie, în folclor. Exemplele sunt Alexandru cel Mare, Regina Anne a Marii Britanii, Robin Hood – care au devenit nemuritori în mintea noastră. Dar nu despre acest tip de nemurire avem noi de vorbit într-un context științific.

Să nu uităm că susținătorii nemuririi spirituale afirmă că primele trei contexte în care se vorbește despre nemurire nu sunt scutite de erori. Nemurirea în corpul fizic, fără vârstă sau reînviat din morți cu ajutorul unui leac sau al grației divine, nu este nemurire cu adevărat; nu poate fi, spun ei, pentru că acest gen de nemurire este privită ca ocurență în timp. Odată cu sfârșitul timpului, se sfârșește și acest gen de nemurire. Și, așa cum știm, timpul are un sfârșit. Planeta Pământ va fi distrusă împreună cu toate ființele sensibile ce o locuiesc atunci când soarele va deveni un gigant roșu – acesta e sfârșitul timpului pe pământ. Universul va ajunge la o moarte dezonorantă prin căldură, când va pierde, în sfârșit, lupta cu entropia; cu mult înainte de asta însă, condițiile pentru viață și simțire vor fi imposibile oriunde în univers – e sfârșitul timpului pentru întreaga lume de manifestări.

Cu toate acestea, merită să se vorbească despre căutarea unui leac pentru nemurire sau a unui corp fără vârstă, pentru că sunt dorințe cu bază materială ce generează mult

interes. Iar despre reînvierea din creştinism merită să se discute pentru că, alături de reîncarnare, e probabil cel mai interesant scenariu după moarte intuit vreodată de fiinţele umane. Şi, sincer vorbind, aceste scenarii au propriile lor răspunsuri la chestiunea „sfârşitului timpului".

În cele din urmă, se pare că există doar două moduri de a căuta nemurirea – unul, material, şi celălalt, spiritual. Dacă stai să te gândeşti, toate tipurile de căutări de mai sus intră într-una din aceste două categorii.

Dar scopul acestui capitol nu e doar de a discuta despre cele două mari tipuri de căutări, ci şi de a sublinia că îşi face treptat apariţia un al treilea tip de căutare a nemuririi, unul care integrează şi nemurirea materială, şi nemurirea spirituală.

În căutarea nemuririi materiale

Poate că cea mai timpurie aluzie la un leac care să readucă pe cineva din morţi este cea din mitul sumerian al lui Ghilgameş, care a pornit în să găsească leacul după ce a murit prietenul său. După o căutare îndelungă, Ghilgameş a găsit o plantă care-i întinerea chiar şi pe morţi, dar, neatent, i-a fost furată de un şarpe.

În epopeea indiană *Ramayana*, renumitul zeu-maimuţă Hanuman găseşte şi aduce înapoi planta *bishalyakarani* pentru a-l readuce la viaţă pe Rama (eroul din Ramayana) şi pe vitejii săi, ucişi într-una dintre bătăliile împotriva lui Ravana, regele-demon, pentru a o elibera pe Sita, soţia lui Rama, răpită de Ravana. Rama şi oastea sa sunt readuşi la viaţă şi câştigă în cele din urmă lupta, salvând-o pe Sita, dar pentru asta s-au folosit toate plantele de leac şi nimeni nu le-a văzut cum arătau.

Mai e o povestire în *Mahabharata* în care oceanul cel mare este agitat de forţele combinate ale *sura* şi *asura* – zei şi

demoni – pentru amita – poţiunea nemuririi pe care o beau zeii pentru a deveni nemuritori. Însă demonii au fost împiedicaţi pe furiş să bea poţiunea şi de aceea pot fi ucişi. (Acest mit are, de fapt, o mare semnificaţie metaforică. Demonii reprezintă emoţiile negative; întrucât ei nu au băut din poţiunea nemuririi, pot fi ucişi. Doar zeii, reprezentând emoţiile, pozitive pot fi nemuritori).

O poţiune a nemuririi este cunoscută, bineînţeles, şi în Occident, unde se numeşte ambrozie – hrana zeilor. Aceasta nu a fost niciodată pentru consumul oamenilor. Dar există date care să arate că, dacă trăim adecvat, limitând stresul, mâncând alimentele potrivite şi bând nu mai mult de un pahar cu vin la masă, putem ajunge să avem o viaţă lungă şi sănătoasă (Pelletier, 1981). (Vezi şi Chopra, 1993). Dacă se poate să trăim o viaţă lungă şi sănătoasă, oare nemurirea o fi departe? Poate că am putea trece la următorul nivel cu ajutorul unei plante a nemuririi – ciupercile, poate? Nu râde! Terence McKenna, cercetătorul ciupercilor psihedelice, afirmă asta vorbind foarte serios. El consideră că dacă luăm „doze eroice" de ciuperci psihedelice vom ajunge nemuritori până la sfârşitul timpului (McKenna, 1991).

Au fost propuse şi alte direcţii către nemurirea materială. Într-un episod din serialul tv *Picket Fences*, acţiunea se învârte în jurul unei dileme etice datorate tehnologiei de criogenare a unei fiinţe umane – în acest caz un băiat cu cancer în fază terminală – până când se va descoperi un leac pentru cumplita boală. Ar trebui asumat riscul unor şanse foarte mici ca criogenia să aibă efect şi ca un leac pentru cancer să fie găsit în viitor sau e mai bine ca băiatul să fie lăsat să se bucure de ultimele sale şase luni?

Ideea de prelungire a vieţilor noastre prin criogenie a fost propusă de gânditorii new-age Robert Ettinger şi Timothy Leary. Conform programului de criogenare al lui Ettinger, ideea este ca organismul să fie îngheţat, astfel încât să fie

suspendată întreaga degradare organică până când ingineria genetică sau alte miracole ale ştiinţei să poată fi utilizate pentru reînvierea corpului şi reîntinerirea sa (Ettinger, 1964). La toate acestea, Leary a adăugat ideea de păstrare digitală a amintirilor persoanei criogenate, doar ca plasă de siguranţă.

De ce murim? Murim din cauza progresului entropiei, uzura de care are parte organismul nostru în procesul vieţii adulte. Viaţa este câmpul de luptă a două forţe: creativitatea şi condiţionarea. Condiţionarea le permite corpurilor noastre să funcţioneze în limitele tiparelor stabilite. Din păcate, pe măsură ce aceste tipare se deteriorează ca urmare a progresului entropiei, ne îmbolnăvim[41]. Creativitatea corpului şi a minţii este necesară pentru crearea de noi modalităţi de a trăi sănătos.

Cercetările despre creativitate au arătat că actul creaţiei presupune procesare inconştientă, adică procesare în afara conştiinţei, în afara experienţei separării subiect-obiect, procesare a posibilităţilor cuantice acumulate în complexul de corpuri fizic/vital/mental/şi al tematicilor. Procesele inconştiente duc la intuiţii bruşte care sunt nişte salturi cuantice prin care conştiinţa alege dintre aceste posibilităţi (Goswami, 1996). Vindecarea – creativitatea corpului – presupune procesarea cuantică inconştientă a reţelei de imagini emoţionale şi mentale despre vindecare în alternanţă cu lupta împotriva bolii, ceea ce duce la salturi cuantice intuitive; acest proces poartă denumirea de vindecare cuantică (Chopra, 1989).

---

[41] Întrucât la corpurile subtile nu există distincţia dintre micro şi macro şi întrucât deplasarea lor este întotdeauna cuantică fără să degenereze vreodată spre mişcarea clasică, nici măcar cu aproximaţie, în lumile subtile nu există entropie şi nici deteriorare (n.a.)

Dar chiar dacă suntem creativi în ceea ce privește corpul nostru, pe parcursul evoluției conștiința a ales să impună o limită superioară a vieții noastre. Majoritatea celulelor se pot reproduce doar de un număr finit de ori, în jur de 50. De fiecare dată când cromozomii celulelor noastre se reproduc, rata de reproducere scade câte puțin. În cele din urmă, nu mai are loc nicio reproducere și celulele mor. Această moarte celulară programată e denumită uneori efectul Hayflick; medicul Leonard Hayflick (1965) a descoperit acest efect în timp ce făcea experimente de laborator pe culturi de celule umane, dar se crede că rezultatele sale au validitate universală.

Pentru oameni, efectul Hayflick se traduce într-un interval de timp de circa o sută de ani de viață. De ce a ales conștiința să ne limiteze în acest fel? Supraviețuirea e un factor esențial în evoluție. Într-un ecosistem finit, are sens să existe un interval finit de viață pentru toate ființele vii, iar natura pare să se asigure de asta.

Când animalele înghețate sunt readuse la viață, ele trăiesc doar intervalul de timp care le-a mai rămas, și nu mai mult. Prin urmare, criogenarea nu influențează supremația efectului Hayflick – cel cu cromozomii, n-ai uitat, nu? Dar cei de teapa lui Ettinger sau Leary cred că pe viitor știința va găsi o cale de a depăși limitele efectului Hayflick.

K. Eric Drexler (1986) își imaginează dispozitive de reparare celulară pe baza tehnologiei la scară mică – nanotehnologia. El susține că îmbătrânirea „nu e diferită de alte tulburări fizice". Îmbătrânirea apare pentru că undeva în organism mașinăria moleculară nu funcționează bine. Repară această mașinărie cu nanotehnologie și vei avea parte de o tinerețe fără bătrânețe, de un corp fără vârstă.

Dar spectrul efectului Hayflick stă deasupra capului tuturor acestor idei. Există vreo cale de a depăși efectul Hayflick?

Medicul Deepak Chopra cunoaşte totul despre efectul Hayflick, dar nu consideră că supremaţia acestuia este invincibilă (Chopra, 1993). Prin intermediul unei alimentaţii sănătoase, a diminuării stresului, prin yoga, meditaţie şi tehnici de echilibrare corporală din medicina vedică, Ayurveda, Chopra spune că ne putem apropia de un corp fără vârstă. Până la urmă, vechii yoghini din India şi Tibet au reuşit, prin practicile de mai sus, să-şi încetinească atât de mult funcţiile corpului, încât au trăit sute de ani.

Dar trebuie să recunoaştem că e doar la nivel de promisiune. Dacă e să ne bazăm pe promisiuni, de ce să nu luăm seama la cele ale maeştrilor religioşi – din trecut şi din prezent. Putem începe cu Zarathustra, fondatorul iranian al religiei zoroastriene. În viziunea lui Zarathustra, la sfârşitul timpului, forţa atotputernicului Ahura Mazda va reînvia corpurile tuturor oamenilor şi cu toţii se vor simţi minunat. „Se vor împreuna cu nevestelor lor, aşa cum o fac astăzi pe pământ, dar nu li se vor naşte copii". Nemurire şi sex de amorul... amorului. Ce vrei mai mult?

Însă ideile lui Zarathustra şi-au găsit ecoul şi în unele interpretări ale reînvierii în creştinism şi de aceea sunt cunoscute chiar şi în ziua de azi. Mulţi creştini (de exemplu, Martorii lui Iehova) cred că urmează să fie o luptă finală, în urma căreia unii oameni îşi vor recăpăta corpurile fizice prin graţie divină şi vor trăi pentru totdeauna (doar cei mântuiţi, desigur) în prezenţa lui Dumnezeu. Chiar şi o carte bazată pe fizica materialistă încearcă să susţină această perspectivă, făcând o propunere nouă pentru ecuaţiile fizicii (Tipler, 1994).

Ai prins ideea, apropo de noţiunile aflate în joc în demersul de căutare a nemuririi în corp material. Filosoful Michael Grosso rezumă foarte bine atunci când afirmă: „Aşa că am făcut un cerc complet cu Zoroastru [Zarathustra] care, asemenea lui Terence McKenna, vede sfârşitul istoriei

ca pe o petrecere gigantică – o petrecere la care va fi invitată întreaga familie umană, inclusiv cei morți" (Grosso, 1995)[42].

În căutarea nemuririi spirituale și a științei eliberării

Ni se pare corect să susținem că nemurirea este în afara timpului. Timpul vine cu tristețea, cu frica și neliniștile, cu problemele și relele care nu ne lasă se ne eliberăm. Când ne dăm seama de asta, devenim liberi în viață (*jivanmukta*) și ajungem la nemurire după moarte. În *Siddharta*, romancierul Hermann Hesse a surprins ființa nemuritoare în afara timpului, în discuția dintre Siddharta și prietenul său Govinda:

„– Ai învățat și tu de la fluviu taina aceea: că timpul nu există? Fluviul este pretutindeni în același timp, la izvor și la vărsare, la o cascadă, la un loc de trecere cu barca, la cataracte, la mare, la munte, deci pretutindeni, și că pentru el nu există decât prezentul, fără nicio umbră de trecut, fără nicio umbră de viitor?

– Într-adevăr, spuse Siddharta. Și când am învățat acest lucru mi-am scrutat viața și am văzut că și ea semăna cu un fluviu, Siddharta copilul nefiind separat de Siddharta bărbatul și de Siddharta bătrânul decât de niște umbre, nicidecum de ceva real. Nașterile anterioare ale lui Siddharta nu reprezentau câtuși de puțin trecutul, după cum nici moartea și reîntoarcerea lui la Brahman nu reprezentau viitorul" (Hesse, 1973).

Cum se poate trece dincolo de timp? Experiențele în afara timpului, numite samadhi în sanscrită, nu sunt atât de neobișnuite. De exemplu, apropo de creativitate, când avem o intuiție de tipul a-ha!, facem pe moment un salt

---

[42] În documentarea pentru acest capitol mi-a fost de mare ajutor Grosso, 1995 (capitolul 11) (n.a.)

cuantic discontinuu în afara timpului. Dar acțiunile noastre se petrec în timp, acolo unde se manifestă actele noastre creative obișnuite în artă, în muzică și în știință, acte ale creativității exterioare. Chiar și creativitatea interioară, intuiția creativă despre adevărata noastră natură care ne ajută să ne deplasăm identitatea dincolo de Eu are un scop – transformarea. Transformarea înseamnă schimbare, prin urmare este dependentă de timp. Pentru a înțelege că Ființa e dincolo de timp, înseamnă să trecem dincolo de creativitate; înseamnă eliberare, spun înțelepții (Krishnamurti, 1992).

Călătoria către eliberare nu poate începe cu adevărat, atâta vreme cât suntem înamorați de minte și de capriciile sale. Nu poate începe, atâta vreme cât, prin acțiunile noastre, suntem în conflict cu principiile etice. Nu începe cu adevărat, atâta vreme cât suntem atașați de o guna sau alta – și nici chiar sattwa, creativitatea, nu ne eliberează.

Ci doar „a înțelege" adevărul ne eliberează – adevărul că eu sunt întregul, eu sunt Brahman. Odată adevărul despre realitatea lui Brahman astfel cunoscut și odată cu revelarea naturii de epifenomen a lumii de manifestări, nu mai există identificare cu vreun complex minte-corp decât din necesități funcționale.

Și ce se întâmplă cu karma care exploatează acest complex minte-corp – prarabdha? Prarabdha karma își urmează cursul comportamental, spun înțelepții, dar ființa eliberată nu se identifică în vreun fel cu acesta.

Această înțelegere a adevărului despre sine – că sinele este totul – este un salt cu adevărat discontinuu – un salt cuantic gigantic. Însă există o oarecare dezbatere la nivelul tradițiilor despre necesitatea acestui salt cuantic. Unii susțin că această călătorie către eliberare este continuă: a ajunge la adevăr nu trebuie să fie un salt discontinuu; ci ceva care dă naștere mai departe la contemplarea adevărului, adâncind și purificând înțelegerea prin meditație.

Dar să ne întrebăm: „Cine este cel care contemplă adevărul pentru adâncirea înțelegerii?". Subiect individual al acțiunii nu există. Dacă este voința lui Dumnezeu, voința întregului, anumite complexe minte-corp vor fi atrase către acest program de purificare.

În acest program de purificare pentru complexul minte-corp ne concentrăm pe seriile de opoziții transcendente: bine și rău, subiect și obiect, guna, minte și corp. Ne sacrificăm preferințele și ajungem la echilibru interior. Dorințele noastre dispar. Asta este karma yoga; continuăm să acționăm, dar cu o nouă atitudine. Nu suntem apatici în acțiunile noastre (e imposibil să acționezi adecvat în apatie), dar avem și un anumit grad din ceea ce Franklin Merrell-Wolff numea „indiferență superioară" – liniște interioară și compasiune (Merrell-Wolff, 1994). Când ne abandonăm voinței Unității și invers, abia atunci facem saltul cuantic către eliberarea absolută.

Adevărul este că, pentru eliberare, trebuie să ai o oarecare subtilitate. Trebuie să „vedem" că suntem deja eliberați, că nu e nevoie de nicio transformare, de nicio împlinire. Renunțarea la împliniri ne catapultează jnana într-o stare naturală de bucurie spirituală. În același fel, iubirea devine o practică dulce, cuvântul sanscrit pentru asta fiind *madhurang*. Dulce, dulce renunțare.

Cum se poate să te descurci cu asta, cu această cedare a voinței tale în fața voinței lui Dumnezeu? Aceasta este tranziția discontinuă ce nu poate fi ocolită nici chiar în acest sistem de gândire.

Odată eliberat, nu mai există renaștere. Deci atunci când o astfel de ființă moare, spiritul devine nemuritor; monada cuantică nu se mai naște niciodată – a ajuns la sfârșitul timpului.

Cum se poate trăi astfel în lume, fiind jivanmukta – eliberat din timpul vieții? Ce se întâmplă când eliberarea

divină se regăsește într-un complex uman minte-corp? Răspunsul că acea karma acumulată este trăită acum fără atașamente nu este satisfăcător. Din fericire, există un alt răspuns, provenit în special din intuițiile înțeleptului Sri Aurobindo (1955).

Mi se face pielea de găină să știu că lucrurile despre care vorbesc ne stau în puteri. Citeam într-o zi una dintre cărțile lui Sri Aurobindo în care el vorbea despre a fi în planul supramental al existenței (Aurobindo, 1989). Oricine e interesat de filosofie poate recunoaște aceste idei. Dar a le înțelege sensul e cu totul altceva. Cum am putea aceia dintre noi care ne folosim mintea doar pentru incursiuni fugitive și ocazionale în supramental (în momente de intuiție creativă, de exemplu) să înțelegem planul supramental? Nu știu dacă voi ajunge vreodată la nivelul unei ființe supramentale și, totuși, această idee mă intrigă acum ca și atunci.

Mintea mea a devenit foarte deschisă, fluidă și maleabilă. Citeam un paragraf în care Aurobindo pare să exprime ideea că ființele supramentale, având voința aliniată voinței divine, au capacitatea de a explora un nou tărâm al creativității – creativitatea dincolo de legile științei. Am început deodată să înțeleg, pe măsură ce citeam. Îmi treceau fiori pe șira spinării și aveam sentimentul distinct că Aurobindo era chiar acolo, ajutându-mă să înțeleg cât de uriașă este această idee.

Mi-am mai dat seama, tot cu ajutorul ghidului invizibil pe care-l simțeam, că există o posibilitate de a căuta nemurirea și ca parte a acestui plan supramental. Nu vom înțelege niciodată complet nemurirea până când nu vom descoperi cum să ființăm stabil în planul supramental.

În *Katha Upanishad*, când Nachiketa s-a dus la Yama, zeul morții, pentru a găsi cheia nemuririi, tot ce l-a învățat Yama, după ce a fost total mulțumit de capacitatea lui

Nachiketa de a-i primi învățăturile, a fost practica eliberării spirituale, nemurirea în afara timpului. Iar asta pentru un motiv foarte bun: eliberarea spirituală este o condiție necesară pentru explorarea planului supramental.

Cu mult timp în urmă, chinezii au fondat o tradiție numită Religia Elixirului de Aur al Vieții, ale cărei ritualuri au fost publicate în Secretul Florii de Aur. Este un manifesto, un caiet de lucru, pentru construirea unui corp spiritual nemuritor. Prin meditație, prin controlul respirației și prin alte discipline spirituale, ideea nu e doar de a muri conștient, ci și de a-ți menține conștiința trează și după moarte și de a nu deveni inconștient.

Pentru a-ți menține conștiința trează după moarte, Aurobindo are aceeași idee, doar că spune că pentru asta trebuie să treci dincolo de minte, pe planul guvernat de legile cauzale ale corpului tematicilor conștiinței.

Ființele supramentale și miracolele

Care sunt dovezile pentru existența ființelor supramentale dincolo de fizic, vital și mental? Dovezile se acumulează încetul cu încetul.

Un tip de dovezi este cel al întâmplărilor cu adevărat miraculoase din jurul acestor ființe – miraculos dincolo de legile cauzale, nu doar ale științei, așa cum o cunoaștem, ci și ale științei încadrate de conștiință. În creștinism există povești despre stigmat (Padre Pio), despre supraviețuire fără mâncare și apă (Theresa Neumann), despre materializare și despre multe cazuri de vindecare. Printre hinduși, există multe povești cu ființe care materializează lucruri (Sai Baba este un exemplu viu și foarte cunoscut), ființe care pot apărea în două locuri în același timp (Neem Karoli Baba, guru lui Ram Dass care a murit de curând), ființe care pot levita (Shyamacharan Lahiri, cunoscut din *Autobiografia*

unui yoghin) și multe cazuri de vindecări absolut miraculoase. Există multe povestiri sufite despre maeștri a căror purtare este dincolo de puterea de înțelegere a rațiunii obișnuite, care se supun altor legi, diferite de legile fizicii[43].

În 1993, l-am vizitat pe neurofiziologul Jacobo Grinberg-Zylberbaum la Universitatea din Mexico. Colaboram pe-atunci la articolul despre potențialul transferat (vezi capitolul 4). În timpul uneia din multele noastre discuții, Jacobo a amintit de experiența sa personală cu un medic/chirurg șamanic pe nume Pochita (acum decedată). Jacobo a fost martorul unei operații realizate de această șaman/doctor în care ea a scos, la propriu, inima din pieptul unui pacient, a remediat-o în mână și apoi a pus-o la loc. Jacobo a scris o carte (din nefericire pentru noi este în spaniolă) despre această mare vindecătoare. Îmi vine în minte cartea *Don Juan* a lui Carlos Castaneda; e doar ficțiune sau Castaneda a scris-o pe baza unui personaj real? După ce admitem posibilitatea existenței ființelor supramentale, escapadele lui Don Juan nu ni se mai par de necrezut.

Eu însumi am fost suficient de norocos pentru a fi martor direct al miracolelor realizate de ființe supramentale. Am intuit totuși că ființarea poate fi stabilizată și în corpul supramental, al tematicilor, și că din acel loc al intuiției singura interpretare cu sens a miracolelor este că oamenii acestor miracole au ajuns la nivelul supramental de ființare, de unde își pot exercita un oarecare control asupra legilor corpului tematicilor; cu alte cuvinte, oamenii miracolelor sunt într-un anumit sens zeii și zeițele din mitologie. Dar controlul la care ajung acești oameni se bazează pe abandonarea controlului în mâinile lui Dumnezeu, ale conștiinței.

---

[43] Pentru o discuție asupra mai multor cazuri documentate, vezi Murphy, 1992 (n.a.)

Aurobindo a identificat patru puteri ale ființelor supramentale: *mahakali* (puterea de a transforma negativul în pozitiv); *mahasaraswati* (puterea de exprimare creativă chiar dincolo de legile fizicii); *mahalakshmi* (puterea iubirii necondiționate); și *maheswari* (puterea armoniei și liniștii interioare).

Prin urmare, acest nivel de ființare se exprimă prin acțiuni adecvate (aceasta este puterea maheswari). Apoi, se spune că orice voiesc ei, devine voința lui Dumnezeu – asta e puterea mahasaraswati. Înțeleapta indiană Anandamayi Ma vorbea uneori despre ale sale kheyal, traducerea corectă a acestora fiind „toane". Dar toanele sale se adevereau de fiecare dată. Și realizarea de miracole, și voința acestor oameni sunt întotdeauna în absolută armonie cu scopul cosmic. Cu alte cuvinte, când Iisus a transformat apa în vin, el a știut că această acțiune era în consonanță cu voința divină.

Reînvierea – creativitate supramentală

Ce se întâmplă când cei care au atins nivelul supramental de ființare mor? În creștinism, unul dintre răspunsuri se regăsește în povestea reînvierii lui Iisus. Ce înseamnă reînvierea? În mod normal, este interpretată ca reînviere a corpului decedat al persoanei respective: „Și cu toții se vor ridica în trupul lor, trupul pe care îl au acum".

În schimb, în *Epistola întâia către Corintieni*, Sf. Pavel afirmă explicit că acel corp reînviat este diferit de cel fizic, pieritor; e un corp spiritual – nepieritor. Corpul reînviat al lui Iisus văzut de apostoli și viziunea Sfântului Pavel în drumul său către Damasc se potrivesc cu ideea viziunilor angelice (vezi capitolul 11), dar cred că această idee nu este suficient de radicală. Poate că realitatea e și mai radicală decât reiese din aceste două viziuni.

Ideea e că ceva din intuiția creativă a omului, începând cu mitul lui Ghilgameș și învățăturile lui Zarathustra, a pretins că reînvierea constă într-o ridicare din morți în spațiul public și într-un corp nepieritor supus experienței. Experiența subiect-obiect (reducția cuantică) nu este posibilă într-un corp spiritual, după cum corpul spiritual nici nu aparține unui spațiu public consensual.

Dacă reînvierea are loc în corpul fizic obișnuit, cel vechi sau altul nou, asta nu e nemurire – conform legilor fizicii, corpul fizic trebuie să moară. Dacă reînvierea este într-un corp spiritual (Sambhogakaya), atunci nu poate fi resimțită nicio experiență fără ajutorul unui corp fizic. Cum ar putea cineva să reînvie într-un corp fizic și să fie nemuritor? Nemurirea prin reînviere este întru totul un miracol! Este un act supramental de prim ordin.

Actele supramentale bazate pe mental (creativitatea mentală) nu încalcă legile științei. Toate fenomenele paranormale cu care experimentăm în prezent se numesc para sau dincolo de normal, dar asta doar din cauza unei lipse de înțelegere. În știința cea nouă avem deja modele noi pentru înțelegerea paranormalului în cadrul unor legi mai generale.

Dar creativitatea supramentală necesară reînvierii, cea care creează după dorință, din nimic, un corp fizic cu care să fie corelată monada cuantică fără corp, e dincolo de toate legile științei, oricare ar fi aceea. Creativitatea supramentală se poate să stea și la baza fenomenului de *avatara* – oameni care se nasc cunoscând deplin fundamentarea ființei lor în conștiință și a căror misiune este restabilirea în societățile noastre a metafizicii supremației cauzale a Dharma – conștiința.

Poate te uiți în reluare la episoadele serialului *Star-Trek: Generația Următoare*. Serialul are două subdirecții de acțiune: una este bună, dar cealaltă este excelentă! Cea bună se referă la lupta unui android (Data) de a deveni uman.

Scenariștii acestor episoade văd problema ca fiind cea a găsirii softului potrivit pentru emoții. Asta e varianta scurtă, apropo de tot ce e nevoie ca să fii conștient, să ai autoreferențialtate, ierarhie intricată și toate celelalte.

Cea excelentă este povestea lui Q, o ființă supramentală care intră și iese din proprie voință în și din spațiul și timpul fizice. Aceste povești sunt despre adevărata imaginație, adevărata viziune. Această viziune e cea care a scos la iveală condiția umană acum 2.000 de ani, odată cu reînvierea lui Iisus, și care continuă să o scoată.

Să luăm ca exemplu un aspect al istoriei despre reînvierea lui Iisus, așa cum este povestită în Biblie. Se spune că, la un moment dat, Iisus a strigat în agonie: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?". De la un om iluminat, un astfel de strigăt de frică este derutant. (Există și alte traduceri din aramaică ce sunt mai puțin derutante). Dar începe să aibă sens când ne dăm seama că și pe cruce e posibil ca Iisus să întreprindă un act creativ – creativitate supramentală; el dorea să demonstreze falsitatea morții prin actul suprem de înfrângere a morții: reînvierea. Și așa s-a și întâmplat. Maeștrii de mai târziu au replicat această scenă chiar și sub forma ființelor SF, asemenea lui Q. Ei au reușit să creeze un corp material de manifestări, accesibil după voința mereu în armonie cu voința întregului. Prin urmare, se poate spune că o astfel de ființă este nemuritoare și în spirit și, în consecință, și în trup. Pentru a vedea cam cum este o astfel de ființă, citește cartea lui Paramahansa Yogananda, *Autobiografia unui yoghin*, despre Babaji, străbunul guru al lui Yogandanda.

Viitorul evoluționist al umanității

Așa cum ar spune Aurobindo, nemurirea în ființa bodhisattva fără corp este tot o scăpare, pentru că pune capăt

realizării întregului potențial uman, ce include și creativitatea supramentală. Reîncarnare, da. Dar dincolo de ciclul karmic naștere-moarte nu ne așteaptă doar eliberarea în corpul spiritual Sambhogakaya, ci și extraordinara invitație de a explora supramentalul. *Să luăm aminte la cuvintele lui Sri Aurobindo:*

Această lume propria ignoranță și-o iubește
Cu întunericul ferindu-și chipul de lumina salvatoare,
Iar crucea pe coroană se tocmește.
Lucrarea Sa-i în noaptea lungă ca picătura de splendoare;
El vede lungul timpului parcurs și micile victorii,
Salvați fi-vor doar unii, restul luptând vor pierde;

Se vede o scăpare, drum greu către ieșirea
Din lanțuri, suferință și-ntuneric;
Dar cum pot doar câțiva salvați elibera o lume?

Oricum, salvarea nu-i mântuie pe toți rămași în viață,
În viața cea lăsată în urmă pe pământul decăzut,
Salvarea nu poate să-nalțe abandonata spiță
Purtând-o spre victorie or spre regatul lui Dumnezeu.
Se cere o mai mare putere, o mai intensă lumină.

(Aurobindo, 1970, cartea 6, cântul 2)

În ultimele câteva sute de ani, ba nu, în ultimul mileniu, cu câteva excepții izolate, am urmat valorile minții și ale Eului mental. Asta a dus la o și mai mare separare, dar ne-a dat și mai multă înțelegere, o schelă pentru următorul salt cuantic al evoluției noastre ca specie. Poate că mileniul în care tocmai am intrat să fie mileniul înfloririi acelei „mai mari puteri" – supramentalul. Cum se va realiza asta? Putem înțelege chiar din opera lui Aurobindo, văzută în lumina fizicii cuantice prezentate aici.

Involuţie şi evoluţie

Ezoterismul are un aspect pe care l-au subliniat doi filosofi ai timpurilor moderne, Sri Aurobindo şi, după el, Ken Wilber (Aurobindo nedeterminat; Wilber, 1981). Această idee este cea a decăderii sau a involuţiei conştiinţei ce trebuie să aibă loc înainte de ascensiune şi evoluţie.

Aurobindo şi Wilber ne prezintă un model de involuţie şi de evoluţie a conştiinţei care este implicit dacă nu explicit în ramificaţiile mistice ale tuturor marilor tradiţii – în misticismul creştin, în shaivismul din Kaşmir, o ramură a hinduismului, în budismul Mahayana, în Sufism, Kabbala şi aşa mai departe.

Conform cosmogoniilor spirituale pe care le-au adaptat Aurobindo şi Wilber, de dragul jocului, conştiinţa transcendentă divină sau brahmanică se deplasează în jos şi în afară la niveluri de manifestare din ce în ce mai dense. Pe măsură ce coboară, conştiinţa uită de sine; astfel, fiecare nivel coborât corespunde unuia de tot mai mare uitare şi tot mai mică libertate. De asemenea, la fiecare nivel este uitat nivelul anterior mai subtil, rămânând în inconştient. La nivelul cel mai de jos, tot este inconştient, totul este potenţial. Acesta e nivelul material. Asta se cheamă involuţie, pentru că la nivelul material toate celelalte niveluri mai înalte sunt potenţiale, gata să iasă la iveală.

După ce involuţia este totală, începe evoluţia. Dar evoluţia materiei din această perspectivă este destul de diferită de cea a materialiştilor. Astfel, viaţa nu apare din materie, din proprietăţile şi interacţiunile materiei – nu s-ar putea ajunge niciodată la un nivel superior doar pe baza interacţiunilor şi cauzalităţii unui nivel mai scăzut. Viaţa apare la un anumit nivel de complexitate a materiei pentru că exista deja în potenţial. La fel apare şi mintea, pe baza unei anumite complexităţi a vieţii, pentru că era deja în potenţial (fig. 12.1).

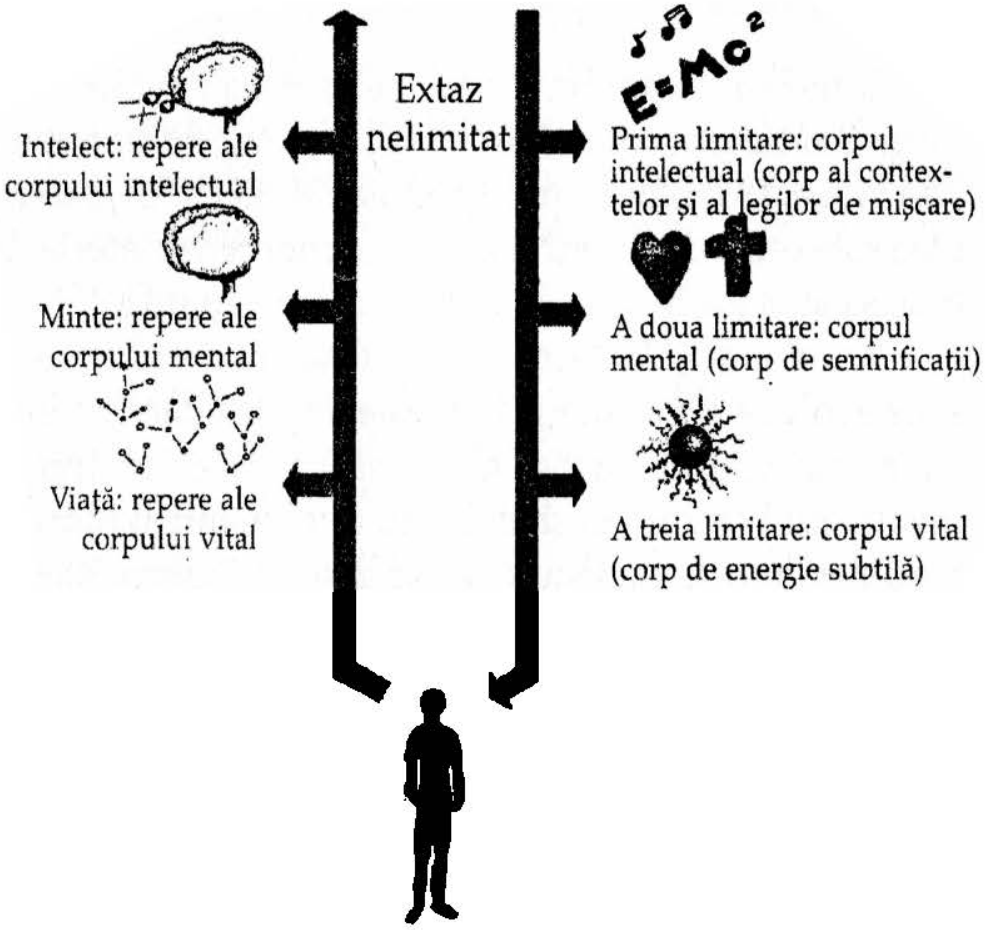
Extaz
nelimitat
Intelect: repere ale corpului intelectual
Minte: repere ale corpului mental
Viață: repere ale corpului vital
E=Mc²
Prima limitare: corpul intelectual (corp al contextelor și al legilor de mișcare)
A doua limitare: corpul mental (corp de semnificații)
A treia limitare: corpul vital (corp de energie subtilă)
Corp fizic (libertate pierdută)

Fig. 12.1 Involuția și evoluția conștiinței (după Aurobindo). Conștiința mai întâi involuează către limitări tot mai mari și către uitare. Din această perspectivă, evoluție înseamnă evoluția reprezentărilor ce alcătuiesc corpurile vital și mental înscrise în cel fizic (hardware). Sunt prezente în viitorul nostru evoluționist și reprezentări supramentale ce pot fi întipărite fizic?

În cele din urmă, a nu se înțelege că toate aceste niveluri presupun vreun fel de dualism. Toată această separare în conștiință este iluzorie, o simplă aparență. Conștiința uită de sine de dragul jocului – se preface că uită, ca să zicem așa.

Această perspectivă este, desigur, tipică tradițiilor ezoterice. Într-un anumit fel, are sens și e foarte satisfăcător.

Ce-i lipsește totuși e o descriere a modului în care ceea ce este potențial în materie ajunge să se actualizeze în concret. Și cum se petrece uitarea sau maya?

Știința idealistă, așa cum am arătat deja, dă un răspuns mulțumitor la prima întrebare. Manifestarea apare pe baza unei ierarhii intricate, cauză a unei separări iluzorii care, la rândul ei, provoacă temporar amnezie. Astfel, la nivelul corpului tematicilor, cele colective au legi sau contexte de mișcare pentru nivelurile următoare de existență, sub formă de unde de posibilitate, impunând astfel constrângeri sau limite, apropo de ce poate face conștiința, însă deocamdată nu se întâmplă nimic. La următorul nivel de involuție, cel mental, substanța subtilă a mentalului aduce în conștiință structuri de posibilitate ce conțin procesele de semnificare. Dar conștiința și posibilitățile sale mentale continuă să rămână un întreg nedivizat. La fel, la nivelul corpului vital, conștiința se limitează și mai mult la explorarea, dintre toate posibilitățile, a unui set anume de funcții vitale și, din nou, apare uitarea. Totuși, așa cum am explicat în capitolul 7, nu are loc niciun fel de reducție propriu-zisă sau de separație până când nu intră în scenă corpul fizic.

Cum se face ca tot ceea ce este potențial în materie să devină actualizare în concret? La un anumit nivel de complexitate a posibilităților prezente în materia fizică, intră în joc ierarhia intricată și măsurătoarea cuantică. Acum conștiința poate interveni în materie (ea rămânând întotdeauna transcendentă în sine), prin reducția autoreferențială a posibilității de undă cuantică, având loc manifestarea propriu-zisă. Iar conștiința își amintește nivelul anterior, nivelul vieții, prana. Ea se folosește de materie (așa cum ne folosim noi de un computer pentru a face reprezentări ale softului) pe care o numim viața celulelor vii și a conglomeratelor de celule vii sau funcții vitale (observă aici similitudinea între ideea lui Sheldrake cu câmpurile morfogenetice

ce ghidează dezvoltarea formei adulte dintr-un embrion). Acum pot avea loc evoluția și morfogeneza vieții. În cele din urmă, conglomeratul de celule cunoscut sub numele de creier evoluează, astfel încât reprezentările de tip software ale minții pot fi programate în hardware-ul cerebral.

Și iată-ne – ființe umane, ființe mentale! Din această perspectivă, care este următorul pas în evoluție? E ușor de văzut. Trebuie să fie capacitatea de a avea reprezentări ale corpului tematicilor.

Am menționat mai devreme ființele corpului tematicilor (vezi capitolul 7) – arupadeva, zei, bodhisattva fără formă, îngeri. Sunt forme în afara timpului; existența lor este limitată la unde de posibilitate. Ca ființe mentale, accesul nostru la aceste entități necesită un salt cuantic și este un acces exclusiv momentan. Doar o mare cantitate de implicare în creativitatea interioară ne poate ridica la nivelul de a fi stabili în ființare supramentală. Iar când corpul nostru fizic va evolua și va avea capacitatea de a crea reprezentări ale acestor ființe, fiecare individ va avea acces imediat la aceste ființe la fel de ușor cum avem astăzi acces la minte prin intermediul creierului.

Poți să-ți imaginezi mintea unei ființe biologice fără creier? Așa că e foarte dificil pentru ființele mentale să-și imagineze cum va fi când vom ajunge la acest nivel de evoluție. Dar un lucru este clar: când vom ajunge la acest nivel de ființare având un hardware pe care să se poată crea un software supramental, vom fi toți niște zei. Aceasta a fost marea viziune a lui Aurobindo. Asta e ceea ce a vrut să spună când a vorbit despre foarte greșit înțeleasa idee a aducerii divinității în manifestare, pe pământ.

Teozofii au același punct de vedere. Filosoful și teozoful William Judge susține:

Deşi reîncarnarea este o lege a naturii, trinitatea absolută Atma-Buddhi-Mana (corp extatic-corp tematic-corp mental) nu se încarnează pe deplin în rasa (umană). Ele folosesc şi locuiesc corpul prin intermediul pătrunderii de Mana, cea inferioară dintre cele trei, iar celelalte două strălucesc asupra ei de sus, constituindu-l pe Dumnezeu din ceruri... Din acest motiv omul nu este pe deplin conştient şi sunt necesare reîncarnările pentru a ajunge, în cele din urmă, la încarnarea întregii trinităţi în corp. Când se va întâmpla asta, rasa umană va deveni asemenea zeilor (Judge, 1973).

Suntem destinaţi să devenim supraumani – zei, în acest sens – în următoarea etapă e evoluţiei noastre? Poetul sufit Rumi scria:

Am murit ca piatră şi am devenit plantă
Am murit ca plantă şi am apărut ca animal
Am murit ca animal şi am devenit om.
De ce m-aş teme?
Când, murind, am devenit mai puţin?

(Citat în *The Sages Speak about Life and Death*[44])

Când vom „muri" ca fiinţe mentale, vom deveni fiinţe supramentale, supraumane. Aceasta este evoluţia supremă care ne aşteaptă.

---

44 Înţelepţii vorbesc despre Viaţă şi Moarte (engl.). (n.t.)

13

Ufologie, nemurire și evoluție

Ce treabă are ufologia – studiul obiectelor zburătoare neidentificate – cu moartea, faptul de a muri, reîncarnarea și nemurirea? La nivel superficial, nimic. În cultura populară, OZN-urile sunt navete avansate din spațiu, pilotate de ființe care încearcă să ne viziteze, iar guvernul face tot posibilul să ascundă aceste informații. Filmul lui Steven Spielberg, *Întâlnire de gradul trei*, rezumă acest gen de raportare.

Unii autori cred că astfel de contacte între extratereștri și ființele umane există deja (de eoni); unele dintre cărțile lor au devenit bestseller, sugerând că există mare simpatie pentru acest tip de noțiuni.

Pe baza acestor lucruri înflorește SF-ul, iar eu, personal, am avut întotdeauna o slăbiciune pentru SF. Cu ani în urmă am scris o carte despre SF, așa că m-am documentat destul de amănunțit pe tema navetelor spațiale. Întrebarea din mintea mea era: se poate ca navetele din spațiu, de pe alte planete din alte sisteme solare să ajungă până la noi, având în vedere vasta distanță pe care ar trebui să o străbată?

Scriitorii de SF, în general, nu se simt deranjați de această problemă în mod deosebit, pentru că fizica modernă le-a îmbunătățit arsenalul. În anii 1930, 1940 și 1950, SF-ul venea

tare pe urmele teoriei relativității a lui Einstein. Relativitatea spune că timpul încetinește într-o navetă care se mișcă cu o viteză asemănătoare vitezei luminii, așa că pasagerii îmbătrânesc mai lent decât ar face-o pe planeta lor. Începând din anii 1960, SF se folosește de conceptul de hiperspațiu pentru călătoriile în spațiu. Vezi tu, relativitatea limitează navele spațiale la o viteză sub viteza luminii, dar distanțele dintre stele, chiar în galaxia noastră, pot fi mai mari de 100.000 de ani-lumină. Nu poți să vorbești despre imperii galactice ca având o flotă spațială imperială de nave cu o viteză prăpădită, sub viteza luminii. În hiperspațiu, navetele pot călători mai repede decât lumina, la „viteză superluminică" (warp speed).

Deși, datorită lui Einstein, ambele idei au un oarecare sens din punct de vedere științific, nu sunt niște idei practice. Să ne gândim: rachetele noastre pe bază de combustibili chimici de deplasează la viteze de zeci de kilometri pe secundă; dar lumina are o viteză de 300.000 de kilometri pe secundă. Decalajul este aproape de netrecut pe baza tehnologiei fizice. Cercetătorii în aeronautică le-au studiat pe toate: rachete cu plasmă, rachete cu fisiune nucleară, propulsia materie-antimaterie (asta e foarte populară în SF), oricare alta vrei tu, și cineva a venit cu niște cifre. Toate cifrele spun un lucru foarte clar: nicio navetă fizică nu poate călători la o viteză suficient de mare pentru ca încetinirea relativistă a înaintării în vârstă să ne fie de ajutor. La viteze realiste, chiar și drumul până la sau de la cele mai apropiate stele ar dura atât de mult, încât e imposibil să te gândești că vreo ființă, având o viață rezonabil de lungă, ar putea întreprinde o asemenea de călătorie (deși ideea de a-i criogena pe oameni pentru o astfel de călătorie continuă să fie la modă).

Iar hiperspațiul, apropo, este o „plauzibilă" a patra dimensiune a spațiului, plauzibilă deoarece, conform teoriei lui Einstein, spațiul este curbat, ceea ce poate fi interpretat

în ideea că trăim pe (hiper)suprafaţa tridimensională a unui volum cvadridimensional. Unii scriitori SF îşi imaginează hiperspaţiul ca fiind spaţiul în care se deplasează electronul când face un salt cuantic. E un fapt bine-cunoscut că atunci când electronul face un salt cuantic nu călătoreşte prin niciun fel de spaţiu; acum e aici, acum e dincolo. Dar nimeni nu s-a gândit vreodată la niciun fel de impuls macrofizic care să ne ducă în hiperspaţiu, prin salt cuantic sau altfel.

Prin urmare, concluzia netă a cercetării mele a fost asta: e imposibil ca extratereştrii să ajungă până la noi. Întâmplător, navetele cu roboţi sunt o excepţie de la această regulă. Este un minimister de ce rachetele cu roboţi la bord nu au ajuns încă până la noi. Sau cum îi plăcea să ne deruteze renumitul fizician Enrico Fermi: „Unde sunt?". Mulţi înţeleg din acest mister că nu există viaţă extraterestră care să trimită roboţi încoace şi încolo, că suntem singuri în univers! În acest capitol aş vrea să argumentez că nu avem de ce să fim atât de pesimişti.

Sigur, cei care văd OZN-uri şi fiinţe extraterestre nu vorbesc niciodată despre vreun robot; ei întâlnesc creaturi în carne şi oase, de cele mai multe ori având acele deja familiare chipuri ascuţite şi scobite şi corpuri scunde. Dacă e imposibil să ajungă la noi navete din spaţiu, atunci ce văd aceşti oameni? Deşi cercetătorii, în general, au arătat foarte puţină simpatie faţă de caznele acestor persoane, considerând viziunile lor (şi chiar şi răpirile) ca fiind halucinaţii, psihologii nu pot să nu dea deloc importanţă acestui fenomen; un lucru ce nu poate fi negat e acela că persoanele care au văzut OZN-uri au fost adesea traumatizate şi au avut nevoie de susţinere psihologică.

Aşa că una dintre ideile care au devenit populare printre psihologi, începând cu Carl G. Jung, este că OZN-urile sunt viziuni în stări alterate de conştiinţă ale unor arhetipuri mentale şi emoţionale. Înainte, oamenii vedeau arhetipuri

în visele și în fanteziile lor în forma unor zei și demoni. În era noastră științifică și tehnologică, arhetipurile apar în această formă tehnologică a superspațiului.

Pe când lucram la cartea mea despre fizica din science-fiction, îmi era foarte clar că OZN-urile și extratereștrii din ele sunt arhetipuri ale conștiinței umane (Goswami, 1983). De fapt, eu însumi observasem deja paralela într-un context ușor diferit. Neurofiziologul John Lilly a descris multe dintre experiențele sale induse de droguri în termenii vizitelor extraterestre (Lilly, 1978). Dar experiențele sale nu au fost atât de diferite de cele ale lui Swami Muktananda, de exemplu, un maestru spiritual indian care a scris despre călătoriile sale în stare de samadhi către tărâmuri locuite de zei (Muktananda 1994).

Devenind interesat de moarte și de faptul de a muri și de experiențele la limita morții, am dat peste lucrările psihologului Kenneth Ring (de fapt prietenul meu Hugh Harrison mi-a adus una din cărțile lui Ken pe această temă: *The Omega Project*[45]). Am descoperit astfel că Ring a dus și mai departe ideea că extratereștrii și OZN-urile reprezintă arhetipuri. Una dintre supozițiile lui Ring m-a atras în mod deosebit.

De ce sunt în prezent atât de mulți oameni care văd OZN-uri? Ring, pe baza unui studiu de cercetare pe care l-a coordonat, a descoperit că un mare număr de persoane răpite de extratereștri sufereau mai târziu un fel de transformare a identității lor dincolo de Eu. Nu mai erau centrați pe eu, ci erau mai afectuoși față de mediul lor înconjurător uman și natural (Ring, 1992). Ring descoperise anterior că același tip de transformare era foarte comună celor care trăiau experiențe la limita morții. Bingo! Poate că ambele tipuri de experiențe sunt un indiciu că Gaia-conștiința, mama-pământ, încearcă să ne avertizeze (cu o bâtă, ca să fie sigură,

---

[45] *Proiectul Omega* (engl). (n.t.)

pentru că oricum de altceva nu ascultăm) despre un dezastru ecologic iminent. Există multe profeții despre un astfel de dezastru ce au loc în această perioadă, odată cu intrarea în noul mileniu (iată un alt subiect al cărților la modă). Și, bineînțeles, oricine se uită la modul hedonist în care am exploatat planeta și mediul său în ultimii o sută de ani poate prezice dezastrul; e și asta destul de comun.

Cam în acea perioadă călătoream și m-am oprit în Portland, Oregon, pentru a înregistra un interviu. Robert McGowen este un astronom amator care a conceput un nou poster al cosmosului ce cuprinde, pe lângă big bang și toate cele, și ideea că universul este conștient de sine. Urma să-mi ia un interviu despre cartea mea *Universul conștient de sine*. Am început să vorbim și, de la una la alta, m-a întrebat despre semnificația OZN-urilor și a răpirilor extraterestre. I-am spus despre imposibilitatea fizică pentru ca extratereștrii să vină în navete spațiale, dar apoi m-am auzit spunându-i: „Cred că OZN-urile și răpirile extraterestre sugerează că, într-o stare alterată de conștiință, unii oameni reușesc să comunice cu ființe sensibile dintr-o civilizație extraterestră". Când Robert a insistat pentru mai multe detalii, tot ce am putut să spun a fost: conștiința este nonlocalizată și poate opera reducții ale unor posibilități asemănătoare în două creiere corelate prin intenție, chiar dacă se află la distanțe interstelare unul de celălalt.

Mai târziu m-am gândit mai mult la ce i-am spus lui Robert (m-a surprins și pe mine puțin) în acel interviu; și mi-am dat seama că procesasem inconștient teza lui Ring și că era ceva ce mă nemulțumea. Sigur, pot să cred că vederea unui OZN, ca și o experiență la limita morții, poate fi transformatoare. Multă lume este de părere – iar propriile mele cercetări confirmă – că experiențele la limita morții ne spun ceva și despre experiența morții în sine. În același fel, să presupunem că vederea OZN-urilor ne-ar putea

spune ceva și despre extratereștri. Dar atunci când susții că este vorba de comunicare nonlocalizată între pământeni și extratereștri, problema e că pentru o astfel de comunicare este desigur nevoie de o corelație cuantică între subiecți.

Între timp, a venit și Kenneth la Los Angeles pentru o conferință, iar Hugh era nerăbdător să stabilească o întâlnire între noi. Ne-am întâlnit la un hotel din centrul Los Angelesului, într-o sală de conferințe rezervată pentru noi. Eram eu, Hugh, un psiholog pe nume Mike Davidson, Dick Rob, un teozof, și, bineînțeles, Kenneth Ring.

Ne-a luat aproape două ore să spargem gheața. Uneori e atât de greu să treci de preliminarii. Dar în cele din urmă am reușit să-l întreb pe Ring ce doream.

– Ken, sunt de acord că vederea OZN-urilor, asemenea experienței la limita morții, este transformatoare, dar cu siguranță nu excluzi că s-ar putea să ne spună ceva și despre adevărata conștiință extraterestră. Se poate ca persoanele răpite de extratereștri să comunice într-adevăr cu indivizi dintr-o civilizație extraterestră prin conștiință nonlocalizată?

Ken a evitat să-mi răspundă direct, dar nu a dat glas nici vreunui dezacord. Însă era clar că îi plăcea mai mult ideea pe care o susținea în carte – că urmează să aibă loc o catastrofă – geologică, de mediu sau de altă natură – și că OZN-urile și experiențele la limita morții sunt modul lui Gaia de a avertiza omenirea că trebuie să se transforme înainte de dezastrul iminent. Dar apoi lucrurile au luat o întorsătură foarte interesantă. Îi spuneam lui Ken câteva dintre ideile din această carte, despre ființele fără corp, monade cuantice și așa mai departe, când Ken mi-a pus o întrebare.

– Dar, ia spune-mi, crezi că dacă un dezastru ar lovi cu adevărat pământul, am putea supraviețui ca ființe fără corp? Să presupunem că am transcende nevoia unui corp fizic. Civilizația noastră nu ar putea continua ca ființe fără corp? Să fie asta viitorul nostru?

– Cu siguranţă că am supravieţui ca fiinţe fără corp, aşa cum o face acum oricine moare, i-am răspuns. Dar, Ken, aici e o problemă. Conform modelului meu, nu putem trăi experienţe fără corpul fizic. Starea de conştiinţă a unei fiinţe fără corp este asemenea somnului; unda de posibilitate nu suferă nicio reducţie. Şi-atunci, ca civilizaţie, cu greu am putea fi satisfăcuţi în această stare suspendată.

Dick Rob se arătă de acord cu spusele mele. Literatura teozofică are acelaşi punct de vedere, insistă el. E nevoie de naştere în formă umană pentru evoluţie karmică. De aceea e atât de valoroasă naşterea în formă umană. Eram încântat că vedea lucrurile în acest fel.

Ken era puţin dezamăgit sau aşa mi s-a părut mie. Am încercat să-l consolez.

– Sigur, e foarte posibil să putem alege în masă o existenţă fără corp pentru a supravieţui dezastrului, iar apoi, prin procese inconştiente, am putea găsi o altă planetă locuibilă şi am putea începe să ne naştem acolo. Ce înseamnă distanţa interstelară în nonlocalizare? Totul e „aproape".

Apoi am discutat despre alte chestiuni. La scurtă vreme, întâlnirea s-a încheiat şi m-am întors la hotel. Şi atunci, brusc, m-a pocnit! De fapt n-ar trebui să pretind că ideea care mi-a venit avea valoarea de adevăr a unui act genuin de creaţie, pentru că, retrospectiv, pur şi simplu nu ştiu. Dar idea era nouă şi m-a făcut să simt fiori pe şira spinării.

Ce-ar fi dacă am inversa ceea ce i-am spus lui Ken? Să presupunem că răpitorii extratereştri legaţi de vederea OZN-urilor sunt fiinţe fără corp de pe o altă planetă, care sunt aici pentru că planeta lor a fost distrusă. Nu pot să se nască pe pământ pentru că specia lor nu e chiar la fel cu specia umană (deci contextele corpului tematicilor nu sunt la fel). Dar cu siguranţă că pot să comunice cu noi, aşa cum fiinţele fără corp comunică printr-un medium.

Această idee simplă ar explica multe aspecte bizare ale vederii OZN-urilor; de exemplu, cum se poate ca un

individ să fie răpit, în timp ce nevasta lui, stând în pat lângă el, să nu aibă nici cea mai vagă idee despre ce se întâmplă. Citește *Communion*[46] (1988), povestea foarte credibilă a lui Whitley Strieber; vei înțelege ce vreau să spun.

Nu spun că alternativa, hipnoză în masă, este exclusă; doar că e mult mai puțin probabilă. Și mai puțin probabilă este posibilitatea prezenței unor ființe reale, întrupate.

Evident că iau în serios ideea unor monade cuantice extraterestre fără corp care încearcă să stabilească o legătură cu noi, dar e nevoie de mult mai multe studii pentru a vedea dacă o astfel de teorie ajută la explicarea unor date sau la direcționarea altor cercetări. Ideea e așa: când suntem pregătiți să ne fundamentăm știința pe primatul conștiinței, ne e mai ușor să remarcăm fenomenele pe care le putem gestiona. Același lucru este valabil și pentru moarte, reîncarnare și poate și ufologie.

Și nu mă mai surprinde faptul că în prezent există date cu privire la acest subiect controversat care vine în sprijinul ideii mele. Courtney Brown, cercetător în domeniul vizualizării la distanță, susține că a găsit un protocol de realizare a experimentelor de vizualizare la distanță cu ființe extraterestre fără corp. Una dintre descoperirile ei este că pe pământ există în prezent o rasă extraterestră fără corp care, încearcă să se stabilească aici și să intre în ciclul de naștere uman, chiar dacă pentru asta e nevoie de o schimbare a genomului uman. Metodologia cercetării sale mi se pare foarte bună. O poți verifica.

OZN-uri și nemurire

Dar ce legătură au OZN-urile cu nemurirea? Acum vreo doi ani, am luat parte la niște discuții foarte interesante cu

---

[46] Comuniune (engl.) (n.t.)

specialiști în OZN-uri. Discuțiile s-au desfășurat într-unul dintre cele mai idilice locuri pe care pe care ți le-ai putea imagina: Paradise Island din Bahamas. Cum își pot permite specialiștii în OZN-uri și fizicienii cuantici să meargă în Paradise Island? Am fost găzduiți de Swami Swaroopananda, directorul Centrului de Odihnă Sivananda Yoga din insulă.

De la aceste discuții m-am întors având mai multă considerație pentru vederea OZN-urilor. Materialiștii pun fără încetare la îndoială aceste date la fel de vehement ca și datele paranormale. De ani de zile am putut să constat că punctul de vedere al cercetătorilor materialiști cu privire la paranormal este o prejudecată. Asta, în primul rând, pentru că eu însumi am trăit experiențe paranormale, iar în al doilea rând, pentru că nonlocalizarea cuantică ne oferă un cadru de explicație pentru paranormal odată ce introduci conștiința în ecuație (vezi capitolul 2). Dar până la aceste discuții, am continuat întrucâtva să accept anumite obiecții materialiste la adresa vederii OZN-urilor fără să le examinez critic prea mult.

Datele despre vederea OZN-urilor sunt foarte bune, iar implicațiile lor ar putea fi mult mai radicale decât s-ar putea presupune în mod obișnuit. Cum încadrezi datele când auzi pe cineva vorbind despre un OZN? Probabil că, la fel ca mine (până la aceste discuții), presupui că dacă afirmația este adevărată, atunci niște ființe extraterestre vin pe pământ într-o navetă spațială și toate judecățile tale cu privire la autenticitatea acestor OZN-uri se amestecă împreună cu această bănuială implicită. Cel puțin asta a fost presupunerea mea implicită și, mai devreme în acest capitol, ți-am oferit toate motivele științifice pentru a mă convinge că nu există niciun fel de rachetă extraterestră de pe o altă planetă care să viziteze pământul. Așa că discuțiile intime cu acești cercetători în OZN-uri cu mare credibilitate au creat în mine un conflict între două sisteme de credințe.

O credință se bazează pe teoria mea că datele n-au niciun sens; o altă credință e aceea că, întrucât cei care au adunat datele sunt credibili, eu, ca om de știință, trebuie să am o minte deschisă pentru a le lua spusele în serios.

Din cauza acestui conflict am suferit o vreme, dar în cele din urmă mi-a venit o nouă idee. Dacă navele spațiale despre care vorbesc cei care au văzut OZN-uri ar fi reale, dar n-ar veni din spațiu? Și nu ar fi nici create de om! Se poate așa ceva? Se poate dacă reușești să susții ideea de materializare și dematerializare. Să presupunem că aceia care au văzut OZN-uri au văzut și ființe extraterestre (nu toți cei care văd OZN-uri văd și extratereștrii, dar unii o fac) care provin dintr-o civilizație atât de avansată, încât pot materializa și dematerializa navete spațiale cu totul!

Ce înseamnă o civilizație avansată? Din nou ne gândim de regulă la avansare în termeni de tehnologie materială și atunci legile fizicii exclud anumite direcții posibile de avansare, cum ar fi materializarea și dematerializarea. Dar așa cum a prevăzut Aurobindo, următorul pas în evoluția umanității ne va înălța în direcția supramentală.

Așa cum am afirmat în capitolul anterior, ființele supramentale care sunt stabile la nivelul corpului tematicilor pot trece, din proprie voință (întotdeauna în armonie cu voința și scopurile divine), dincolo de legile convenționale ale fizicii. Deci în datele despre OZN-uri putem vedea cumva o confirmare a ideii lui Aurobindo despre ființele supramentale, ființe care au evoluat deja la stadiul supramental la care noi abia acum ne străduim să ajungem?

Evoluția creierului sau evoluția materiei?

Psihiatrei Uma Goswami, atunci când vorbește de ideile lui Aurobindo, îi place să discute despre structura stratificată a creierului. Ficatul éste un lob, inima este un mușchi, o structură stratificată nu se regăsește în nicio altă

parte din corp. Şi atunci ce înseamnă că creierul este stratificat? Trebuie că este o semnătură a evoluţiei creierului. În timp ce alte părţi ale corpului nu au evoluat prea mult faţă de trecut, creierul a făcut-o. Cel mai vechi şi mai interior este creierul reptilian, iar cel mai la suprafaţă, neocortexul, este creierul umanoid. Structura stratificată a creierului ne vorbeşte de strămoşii noştri animali. Apoi îl citează pe Aurobindo: „Animalul a fost laboratorul evoluţiei omului; la fel, omul trebuie să fie laboratorul de creaţie a supraomului." Şi poate că asta se va întâmpla prin evoluţia ulterioară a creierului – un strat nou, un neoneocortex (Krishnamurti, 2000?).

Aceasta e o cale de abordare a subiectului evoluţiei umane. Însă are o problemă. Toate cele trei creiere creează reprezentări ale minţii. Din punct de vedere evoluţionist, primele două straturi creează reprezentări ale gândirii emoţionale, mai întâi emoţiile brute, apoi emoţiile mai rafinate; neocortexul a evoluat pentru a crea reprezentări ale gândirii abstracte (pentru care e necesar limbajul). Poate vreo evoluţie a creierului să creeze reprezentări pentru ceva ce nu este gând, ce este dincolo de gândire?

Aurobindo, dar şi asociata sa, Mama[47], au testat şi o altă idee. Au intuit că pentru a reprezenta supramentalul, pentru a crea reprezentări fizice ale corpului tematicilor, materia însăşi trebuia să evolueze, să devină mai rafinată. Aşa că Aurobindo şi Mama şi-au petrecut mare parte din vieţile lor încercând să transforme materia din care erau alcătuite corpurile lor. Însă, fără a ţine parte nimănui, n-au reuşit. Când Aurobindo a murit, mulţi dintre discipolii săi au crezut că transformarea corpului s-ar putea vedea în fap-

---

[47] Mirra Alfassa, supranumită Mama, datorită experienţelor sale oculte pe care le-a avut din copilărie şi al căror sens l-a descoperit mult mai târziu (n.t)

tul că nu se va descompune, așa cum o fac cadavrele obișnuite; mulți au fost chiar de părere că ar trebui să i se conserve corpul, căci, asemenea lui Iisus, Aurobindo ar putea reînvia. Corpul i-a fost conservat pentru o vreme, dar s-a descompus. Nu s-a găsit nicio dovadă de transformare a corpului fizic sau de reînviere.

Este oare ideea transformării materiei în ceva mai rafinat sustenabilă științific? Nu ne-am învârti oare în jurul aceleiași vechi probleme a dualismului – cum interacționează materia subtilă cu felul actual în care ne prezentăm? Din acest motiv, mie, personal, nu mi-a plăcut niciodată ideea unei forme mai rafinate de materie. E mult mai ușor să te gândești la evoluția unei noi structuri a corpului dincolo de creier – un supercreier, probabil. Supercreierul ar putea crea reprezentări ale corpului tematicilor, ar integra funcțiile celor trei creiere și ar reprezenta noua noastră identitate asemănătoare zeilor!

L-am menționat deja pe Swami Swaroopananda din Paradise Island. Născut în Israel și bun cunoscător al Kabbalei, el a devenit vedantin (specialist în Vedanta indiană), după ce a studiat cu renumitul Swami Vishnudevananda cel zburător (numit așa pentru că-i plăcea să-și piloteze singur avionul). Swami Swaroopa e ceea ce tradițiile numesc un yoghin jnana, unul care descoperă natura realității pe calea cunoașterii, făcând un salt cuantic din gândire. Așa că e normal să ne facă plăcere să stăm de vorbă, în general el fiind de acord cu noua știință încadrată de conștiință.

Într-una din discuțiile noastre despre opera lui Aurobindo, m-a luat prin surprindere.

– Nu ți se pare că ai prejudecăți cu privire la o altă formă de materie și la modul în care ar interacționa cu materia obișnuită?, mi-a spus el. De ce nu ar putea conștiința să le medieze interacțiunea, tot așa cum o face între materie și psihic?

Şi parcă mi s-a luat un văl de pe ochi. Într-adevăr, de ce? De fapt, dualismul nu ar trebui să ne împiedice să recunoaştem validitatea demersului lui Aurobindo şi al Mamei. Şi dacă o facem, atunci trebuie să ţinem seama şi de metoda de yoga integrală pe care au creat-o ei în scopul transformării materiei.

Nu este aici locul şi nici momentul pentru a discuta despre yoga integrală. Foarte pe scurt, este vorba de a face ca forţa integrativă a tuturor tipurilor de yoga (vezi capitolul 9) să susţină creativitatea mai întâi a corpului vital, iar apoi a corpului fizic. Soluţia este de a fi consecvent în intenţia de transformare a corpului, pentru ca acesta să poată crea repere ale corpului tematic supramental, fie prin dezvoltarea unui supercreier, fie prin dezvoltarea unei supermaterii.

Mai cred şi că fenomenul kundalini despre care am vorbit mai devreme poate fi o soluţie. Intensificarea energiei kundalini pare să elibereze forţa latentă a conştiinţei pentru a crea noi reprezentări ale corpului vital la nivelul celui fizic. Există dovezi în acest sens. Cei în care energia kundalini s-a intensificat şi care au integrat-o adecvat au suferit nişte schimbări corporale extraordinare (de exemplu, apariţia pe corp a unor noduli în formă de şarpe). A existat un maestru kundalini, pe numele său U.G. Krishnamurti care a trăit în Bangalore, India, pe al cărui corp se vedeau extraordinare semne fizice ale integrării energiei kundalini pe care oricine le putea verifica.

Dacă avem intenţia de a ne folosi creativ de forţa energiei kundalini pentru a obţine supercreierul sau supermateria, după cum se va putea, şi dacă o facem colectiv, poate că vom reuşi să îmbunătăţim căile evoluţioniste actualmente în mare parte inconştiente ale naturii. Filosoful mistic Teilhard de Chardin (a cărui idee de evoluţie a umanităţii către punctul omega este foarte asemănătoare cu ideea lui

Aurobindo despre evoluția supramentalului) vorbea despre valorificarea energiei iubirii. (Citește, mai ales, Teilhard de Chardin, 1964). Acum cred că vorbea, de fapt, despre valorificarea energiei kundalini. Și ce altă modalitate mai bună de a o valorifica dacă nu prin pregătirea drumului evoluției umanității către punctul omega.

Epilog
Cele nouă vieți ale sufletului

Deci există un suflet și o fizică a sufletului? Fii tu cel care hotărăște; eu am să rezum ideile care m-au condus, treptat, la un model convingător și aproape complet al sufletului. Doar din amuzament, am să folosesc metafora celor nouă vieți ale pisicii, dar cu un mic retuș. Cu cât pisica trăiește mai multe vieți, cu atât se apropie mai mult de moarte. Aici e invers. Pe măsură ce fizica se extinde, pe măsură ce modelul sufletului se îmbunătățește, sufletul se apropie tot mai mult de nemurire. Și, ca un bonus, cu atât mai mult se pot potrivi datele cu modelul.

1. În prima viață sufletul e dualist, adică e conceput ca lume separată alcătuită din substanță non-materială, iar fizica este folosită pentru a-i nega existența. Sufletul dualist se deosebește de materie și de corpul material și supraviețuiește morții corpului material. Sufletul dualist este individual și separat de Dumnezeu (care poate fi conceput ca lume a sufletelor sau ca stăpân al sufletelor, *paramatman* în sanscrită), dar este etern asemenea lui Dumnezeu. Acest suflet moare din cauza criticilor bazate pe fizică, de forma unor întrebări

de tipul: cum interacţionează fără un mediator sufletul nonmaterial cu corpul material? Sau: cum poate fi explicat principiul conservării energiei, cum că se conservă doar energia lumii materiale? Un astfel de suflet, interacţionând cu lumea materială, nu ar diminua sau amplifica ocazional energia lumii materiale? Un alt neajuns al acestui model este acela că, dacă sufletele sunt eterne şi numărul de suflete se conservă, atunci cum se poate explica explozia demografică din ziua de azi, adică de unde au venit noile suflete?

2. În al doilea model al sufletului, sufletul este material şi neproductiv; nu supravieţuieşte, ceea ce înseamnă că e un epifenomen al corpului material şi că moare odată cu acesta. Totuşi, ne putem consola la gândul că, deşi ca epifenomen sufletul moare, elementele de bază, materia în forma atomilor şi a particulelor elementare, supravieţuiesc şi sunt reciclate. Fizica este aici conservatoare şi lipsită de controverse, dar nu poate fi folosită pentru explicarea datelor despre supravieţuire şi reîncarnare.

3. În a treia reîncarnare, sufletul este identic conştiinţei, unica şi singura, fundamentul fiinţei. Materia este o manifestare aparentă pe acest fundament şi un epifenomen al acestui fundament. Materia este astfel efemeră, luând fiinţă atunci când este sesizată de observaţia unei fiinţe sensibile, iar apoi se dizolvă în întreg. Corpul material piere, dar sufletul trăieşte etern.
În această viaţă sufletul individual moare, pentru că nu a existat niciodată; sufletul este exclusiv

cosmic și nu are niciun atribut. Aici începe fizica sufletului – este o fizică cuantică în interpretarea sa idealistă: ideea că o conștiință nonlocalizată și unitară creează realitatea concretă, alegând dintre posibilitățile cuantice ale materiei.

4. În a patra reîncarnare este postulată ideea că sufletul cosmic are un atribut, iar acest atribut este recunoscut ca fiind corpul tematicilor. Toți cei care ținem de specia umană trebuie să învățăm aceste tematici – acesta e scopul vieților noastre. În mod normal, e nevoie de mai multe încarnări pentru a le descoperi creativ și pentru a învăța să le trăim, căci unele dintre tematici, cum este iubirea, de exemplu, sunt foarte subtile. Diversele noastre reîncarnări sunt corelate în spațiu și timp prin nonlocalizare cuantică și legate între ele prin corpul tematicilor, așa cum un fir de ață leagă florile într-o ghirlandă.
   Acesta este motivul pentru care corpul tematicilor poate fi cunoscut și drept ceea ce se cheamă sutratman (*sutra* înseamnă fir, iar *atman* înseamnă suflet în sanscrită). Dar fizica sufletului încă nu este desăvârșită; sufletul individual tot nu există încă; ceea ce supraviețuiește corpului fizic este corpul tematicilor, care este o monadă universală pentru întreaga specie umană. Partea bună a modelului e aceea că explică anumite date importante despre reîncarnare, în special cele legate de copii care își amintesc viețile anterioare.

5. În a cincea viață a sufletului, se postulează că sufletul cosmic are niște atribute suplimentare, o minte pentru procesarea semnificațiilor și un corp

vital pentru reperele ce stau la baza formelor manifestate în evoluţia vieţii. Corpul tematic poate fi văzut acum ca stabilind contextul de mişcare pentru corpurile mental şi vital (precum şi pentru cel fizic). În rolul său de stabilire a contextelor de semnificare poate fi recunoscut ceea ce se cheamă intelectul (supramental) – darul creativităţii, al iubirii necondiţionate, al diferenţierii morale etc.

Acest trio alcătuit din intelectul supramental, corpul mental şi corpul vital, ce reprezintă împreună sufletul sau monada, este nonfizic, însă datorită naturii cuantice a celor trei corpuri (care este şi natura corpului fizic), conştiinţa e cea care mediază interacţiunea dintre ele şi corpul fizic. Toate cele patru corpuri sunt posibilităţi cuantice ale conştiinţei. Pentru experienţa sa manifestă, conştiinţa operează o reducţie a posibilităţilor corelate ale acestor corpuri la ocurenţe propriu-zise în forma unui (aparent) epifenomen de separare subiect-obiect.

E clar că fizica sufletului evoluează în această încarnare, dar sufletul privit ca monadă cuantică nu este încă matur; tot nu are încă forţa de a explica sufletul individual.

6. În a şasea reîncarnare a sufletului, fizica sufletului se maturizează. Cunoscând bine dinamica corpurilor mental şi vital, poate fi văzută întâmplându-se individualizarea sufletului sau a monadei. Deşi, asemenea intelectului supramental, corpurile mental şi vital sunt tot universale (fără structură individuală) şi le împărtăşim cu toţii, universalitatea este redusă ca urmare a acumulării de experienţă.

Pe măsură ce sunt trăite noi experienţe, se schimbă şi probabilitatea de actualizare în concret a posibilităţilor cuantice mentale (şi vitale); apare o înclinaţie către reacţiile anterioare de răspuns la stimuli, proces pe care psihologii îl numesc condiţionare. Eu îl numesc memorie cuantică, întrucât înregistrarea acestei înclinaţii nu se face în obiect ca în cazul memoriei obişnuite, ci ţine de matematicile cuantice cărora li se subordonează posibilităţile modificate.

Ca urmare a condiţionării sau a memoriei cuantice, ajungem să avem cu toţii un corp mental (funcţional) şi vital individual. Aşa că atunci când corpul fizic moare, trecutul nostru întipărit în corpul fizic (în special în creier) moare odată cu el, dar tiparele noastre de comportament sau predispoziţiile noastre supravieţuiesc în forma memoriei cuantice a probabilităţii de undă modificată de posibilitate din monada cuantică individuală.

În sfârşit, monada cuantică devine un model reuşit al sufletului care supravieţuieşte şi se reîncarnează. Prin integrarea fizicii monadei cuantice cu fizica nonlocalizării cuantice între încarnări corelate se ajunge la un model mai complet al sufletului, putând fi explicate multe tipuri de date cu privire la supravieţuirea după moarte şi la reîncarnare, inclusiv experienţele la limita morţii, fenomenul copiilor-minune, fobiile inexplicate şi channeling-ul.

Toate bune şi frumoase. Totuşi, sufletul este acum bine fixat în roata karmică (predispoziţii dobândite din vieţile anterioare), în încarnări repetate, fără a li se zări finalul. Fizica sufletului nu reuşeşte încă să explice evoluţia sufletului către eliberare.

7. În a şaptea viaţă a sufletului, fizica sufletului admite existenţa unei legi karmice pe baza datelor

empirice, conform cărora venim într-o anumită viață având numai unele dintre predispozițiile noastre din trecut. Sunt acele predispoziții (*prarabdha*) care să ne permită să ne îndeplinim un anumit program de învățare din acea încarnare, contribuind astfel la evoluția sufletului către eliberare. La fizica sufletului se adaugă acum arta de a ne reaminti *prarabdha*, artă numită *dharma* în hinduism. Acum ne străduim activ să ne reamintim acele predispoziții pe care le avem în această încarnare anume pentru a ne îndeplini programul de învățare, dharma, din această viață. Când învățăm în conformitate cu scopul nostru mai înalt, viața devine deosebit de plăcută. Îndeplinindu-ne programul de învățare, viața noastră se umple de sens.

Susținătorii fizicii materialiste se plâng spunând astfel: „Cu cât înțelegem mai bine universul, cu atât ne apare mai fără sens". Ia aminte! Prin opoziție, fizica sufletului recuperează sensul pierdut.

8. În a opta viață a sufletului, sufletul își îndeplinește responsabilitatea monadică de descoperiri creative conform fizicii sale și este eliberat de roata karmică. Sufletul nu mai evoluează și a atins primul tip de nemurire ca înger sau ghid spiritual, care să ajute celelalte suflete care se luptă să obțină eliberarea.

9. În a noua încarnare a sufletului, o încarnare ipotetică depășind fizica actuală, obiectivul sufletului este încercarea creativă de a găsi un corp fizic nemuritor (reînviere). Evoluția fizicii sufletului ne va spune dacă asta înseamnă un nou tip de mate-

rie ce poate crea reprezentări ale intelectului supramental sau o nouă evoluție a creierului care să facă același lucru.

Astfel se încheie saga sufletului ce a făcut obiectul explorării în această carte.

Glosar

Algoritm: procedură reglementată de a ajunge din punctul A în punctul B.

Ansamblu de trăsături: tendințele, tiparele și repertoriul de contexte învățate care definesc un individ.

Arhetip: noțiune platonică precursoare a unei manifestări materiale, vitale sau mentale; de asemenea, simbol jungian al instinctelor și proceselor psihice primordiale din inconștientul colectiv.

Aspect, Alan: fizician experimentalist de la Universitatea Paris-Sud, apreciat pentru experimentul său din 1982 care-i poartă numele, prin care a stabilit nonlocalizarea cuantică. Acest experiment este un prim exemplu de metafizică experimentală.

Atman: cuvânt sanscrit însemnând „sine cosmic mai înalt dincolo de Eu", sinele cuantic creativ al experienței prime.

Aurobindo: înțelept și filosof vizionar de la care ne-a rămas ideea supramentalului. *Vezi* supramental.

Autoreferențialitate: buclă a logicii cu referire la sine; *vezi și* circularitate.

Bardo: cuvânt tibetan cu sensul de „trecere" sau „tranziție".

Behaviorism: prima paradigmă psihologică din secolul XX ce susține că explicația comportamentului uman se găsește în istoricul tiparelor sedimentate stimul-răspuns al unei persoane.

Bhakti yoga: yoga iubirii și devoțiunii.

Bodhisattva: oameni împliniți care (în budism), în loc să opteze pentru unificarea cu lumina albă a conștiinței, rămân pe pragul dintre două lumi ajutându-i pe ceilalți până când ajung toți să se împlinească.

Bohr, Niels: fizician danez, descoperitor al atomului Bohr și al principiului complementarității. În timpul vieții a fost cel mai important susținător al mecanicii cuantice și al mesajului pe care aceasta îl transmite.

Brahman: cuvânt sanscrit cu sensul de conștiință ca fundament al ființei; dumnezeire sau Tao.

Câmpuri morfogenetice: câmpuri de informație care, după Rupert Sheldrake, conțin planul morfogenetic al ființelor biologice.

Cauzalitate: principiu conform căruia o cauză precede orice efect.

Chakre: localizări pe corpul fizic, unde corpul vital suferă o reducție împreună cu un conglomerat de celule fizice sau cu un organ cu care este în corelație, reprezentând o funcție vitală. De asemenea, centri de senzații.

Chi: cuvânt chinezesc pentru modurile de mișcare a corpului vital.

Circularitate: *vezi* autoreferențialitate.

Complementaritate: caracteristică a obiectelor cuantice posedând atribute opuse, de exemplu calitatea de undă și calitatea de particulă, dintre care putem sesiza doar una în cadrul unui aranjament experimental dat. Atributele complementare ale unui obiect cuantic se referă la undele transcendente și la particulele imanente.

Comportare conform legilor: comportament guvernat doar de legile cauzale, cum sunt legile fizicii.

Comportare conform programării: comportament guvernat nu doar de cauză, ci și de scop, cum este cazul programelor pe computer.

Conștientizare: separare subiect-obiect din conștiință.

Conștiință: fundament al ființei (originar, autoconținut și alcătuind toate lucrurile) ce se manifestă ca subiect care

alege, care trăiește ceea ce alege, prin reducția autoreferențială a funcției de undă cuantică din creier, dintr-o celulă vie sau dintr-un alt conglomerat celular.

Context: câmp interpretativ de care se folosește conștiința pentru a direcționa în lume fluxul de semnificații; cauzalitatea care stă la baza conținutului.

Corelație nonlocalizată: relaționare în fază ce persistă chiar și la distanță între două obiecte cuantice ce au interacționat pentru o perioadă, iar apoi au încetat să interacționeze. În modelul din această carte, corelația Einstein-Podolsky-Rosen corespunde unui potențial de influență nonlocalizată între obiecte.

Corp al tematicilor: corp supramental al tematicilor sau contextelor de mișcare a corpurilor mental, vital și fizic. *Vezi și* intelect supramental.

Corp cauzal: conștiința ca fundament al ființei; corp extatic.

Corp dens: corp fizic ce se manifestă în conștientizare ca fiind exterior.

Corp extatic: conștiința ca fundament al ființei, sursa extazului suprem.

Corp mental: corp ce ține de minte și aparține unei lumi separate. Mintea dă sens la tot ce ține de creier.

Corp Sambhogakaya: monadă cuantică fără corp, împlinită karmic, ce a transcens renașterea din lumea manifestă.

Corp subtil: conglomerat al corpurilor vital, mental și al tematicilor ce este resimțit în mod normal doar interior, ca fiind personal.

Corp vital: corp al proceselor vieții, alcătuit din substanța vieții (prana sau chi sau ki), spre deosebire de procesele fizice și mentale; este un corp separat și independent de corpul fizic și de cel mental. Este cel în care se găsesc câmpurile morfogenetice.

Cortex: segment aflat cel mai la exterior și fiind cel mai recent, din punctul de vedere al evoluției creierului mamifer; se mai numește și neocortex.

Creativitate: descoperire a ceva nou ca valoare, într-un context nou sau cu un sens nou.

Cuantă: fascicul discret de energie; cantitatea cea mai mică de energie sau de altceva ce poate fi schimbată.

Darwin, Charles: cel care a descoperit teoria evoluției care-i poartă numele.

Descompunere: proces prin care un nucleu atomic emite radiații nocive și trece într-o altă stare.

Determinism cauzal: *vezi* Determinism.

Determinism: filosofie conform căreia lumea este cauzală și complet determinată de legile newtoniene ale mișcării și de condițiile inițiale – pozițiile și vitezele inițiale ale obiectelor în universul spațiu-timp.

Deva: cuvânt sanscrit cu sensul de „înger".

dharma: calea etică și creativă de descoperire a fiecărui individ, destinul creativ al unui individ, ca să zicem așa.

Dharma: conștiința, întregul, fundamentul ființei. Scris cu D mare înseamnă destin îndatoritor și creativ. În hinduism, și zeul dreptății.

Dharmakaya: în budism, corpul de conștiință, fundamentul ființei.

Dualism: idee că mintea și creierul aparțin de două tărâmuri diferite ale realității.

Dumnezeu: principiu creativ de la baza totalității manifestărilor.

Echilibru punctuat: teorie a evoluției ce spune că există semne de punctuație – puncte și virgule, perioade de evoluție rapidă – în textul altfel continuu al evoluției darwiniene.

Efectul Hayflick: efect descoperit de Leonard Hayflick, cum că celulele umane se reproduc doar de circa 50 de ori.

Einstein, Albert: probabil cel mai renumit fizician care a trăit vreodată, descoperitorul teoriilor relativității. A contribuit major la teoria cuantică, inclusiv cu conceptele de bază de dualitate și probabilitate a undei-particulă.

Eliberare: eliberare de ciclul naștere-moarte-renaștere.

Energie vitală: moduri de mișcare a corpului vital; se mai numesc și prana, chi sau ki.

Epifenomen: fenomen secundar fără legătură cauzală; ceva care există contingent la existența anterioară a altceva.

Eu: identificare cu conținutul unui fir narativ al unei istorii de viață individuale, în plus față de ansamblul de trăsături.

Experiență extracorporală: senzație a oamenilor că sunt în afara corpului lor, declarând că în această stare văd lucruri dincolo de câmpul lor vizual, precum operația realizată asupra corpului lor.

Experiență la limita morții: experiență pe care afirmă că o au subiecții readuși la viață, în urma unui atac de cord sau a altor situații la limita morții.

Experiență mistică: experiență a conștiinței în primatul său asupra Eului.

Experiență transcendentală: experiență directă a conștiinței dincolo de Eu.

Experimentul celor două fante: experiment clasic pentru a determina caracteristicile undelor; o rază de lumină sau de electroni, de exemplu, se împarte în două la trecerea prin două fante ale unui ecran, dând naștere unui tipar de interferență pe o placă fotografică sau pe un ecran fluorescent.

Fizica clasică: *vezi* mecanica clasică.

Foton: cuantă de lumină.

Freud, Sigmund: fondatorul psihanalizei; după unii, al psihologiei moderne.

Funcție de undă: funcție matematică reprezentând amplitudinea undelor de posibilitate cuantică; se obține ca soluție la ecuația Schrödinger.

Genă: componentă a moleculei de ADN, considerată a fi elementul ce transmite trăsăturile ereditare în cadrul reproducerii; se mai susține și că genele sunt fie selectate, fie respinse în evoluție; conform anumitor biologi, genele sunt elementele fundamentale ale ființei biologice.

Guna: calităţi ale conştiinţei în psihologia indiană antică, având drept corespondent în terminologia modernă impulsurile psihologice. Există trei guna: *sattwa* (iluminare), *rajas* (libido) şi *tamas* (ignoranţa condiţionată).

Heisenberg, Werner: fizician german şi codescoperitor al mecanicii cuantice. Descoperirea sa este privită pe scară largă drept unul dintre cele mai creative evenimente din istoria fizicii.

Iad: tărâm arhetipal al conştiinţei, ce corespunde emoţiilor violente.

Idealism monist: filosofie ce defineşte conştiinţa ca realitate primară, ca fundament al fiinţei. Obiectele realităţii empirice consensuale sunt epifenomene ale conştiinţei, ce apar în urma modificărilor din conştiinţă. Nu există natură de sine care să fie în afara conştiinţei nici în subiectul, nici în obiectul unei experienţe conştiente.

Idealism: filosofie ce susţine că elementele fundamentale ale realităţii trebuie să includă şi mintea, şi materia. În această carte am folosit idealismul ca fiind sinonim cu idealismul monist. *Vezi* idealism monist.

Ierarhie intricată: buclă între nivelurile de categorii; ierarhie ce nu poate fi determinată cauzal fără discontinuitate. Un exemplu este paradoxul mincinosului „Eu sunt mincinos".

Imanenţă spaţiu-timp: *vezi* realitate imanentă.

Inconştient colectiv: inconştient unitar – acel aspect al conştiinţei noastre care transcende spaţiul, timpul şi cultura, dar de care nu suntem conştienţi. Concept introdus pentru prima dată de Jung.

Inconştient: în cartea de faţă, realitate în care există conştiinţă, dar nu şi conştientizarea separării subiect-obiect; *vezi şi* inconştient colectiv.

Intelect: corp supramental de conştiinţă ce pune la dispoziţie contextele pentru deplasarea mentală, vitală, fizică. În uzul prezent obişnuit, intelectul se referă mai mult la

ideile contextelor din corpul intelectual; *vezi și* corpul tematicilor, supramental.

Interferență: interacțiune a două unde incidente în același loc din spațiu care generează o oscilație egală cu suma algebrică a oscilațiilor individuale ale undelor respective.

Jiva: termen sanscrit pentru monada cuantică.

Jivanmukta: individ care a obținut eliberarea din ciclul naștere-moarte-renaștere.

Jnana yoga: yoga ce se bazează pe folosirea intelectului pentru a transcende intelectul.

Jung, Carl G.: psiholog care a fondat un curent major din psihologia modernă și care-i poartă numele; e cunoscut pentru conceptul său de inconștient colectiv și pentru perspectiva vizionară că fizica și psihologia se vor reuni într-o zi.

Karma yoga: yoga acțiunii, un tip de yoga în care acționezi, dar renunți la interesul personal, când vine vorba de rezultatul acțiunii.

Karma: predispoziții, învățături și condiționări bune și rele din viețile anterioare ce sunt transmise de la o încarnare la alta.

Ki: cuvânt japonez pentru modurile de mișcare a corpului vital.

Koan: afirmație sau întrebare paradoxală din tradiția budistă Zen care să-i permită minții să facă un salt discontinuu (cuantic) în înțelegere.

Kundalini: energie vitală încolăcită ce se intensifică de-a lungul unui nadi paralel cu coloana vertebrală și deschide chackrele. *Vezi și* chakre.

Legea conservării energiei: idee susținută până acum de toate experimentele științifice, conform căreia energia universului material este constantă.

Liber arbitru: libertate de alegere nedeterminată de vreo cauză necesară.

Localizare: idee conform căreia toate interacțiunile și comunicările dintre obiecte au loc prin intermediul câmpurilor

sau semnalelor ce se propagă în spaţiu-timp cu viteza luminii.

Macrocorpuri: obiecte de dimensiuni mari, de exemplu o masă.

Mana: cuvânt sanscrit cu sensul de minte.

Maslow, Abraham: fondator al psihologiei transpersonale, bazată pe un cadru de referinţă monist idealist.

Materialist: în această carte am folosit cuvântul materialist cu sensul de realist al materiei, cineva care susţine că materia e fundamentul fiinţei.

Maya: aparentă separare între Eu şi lume; tradus şi ca iluzie. Conform teoriei de faţă, maya este rezultat al ierarhiei intricate a măsurătorii cuantice.

Mecanica clasică: sistem al fizicii bazat pe legile mişcării stabilite de Isaac Newton; în prezent este aproximativ valid doar pentru macroobiecte, ca un caz particular al mecanicii cuantice.

Mecanică cuantică: teorie fizică bazată pe ideea de cuantă (cantitate discretă) şi de salturi cuantice (trecere discontinuă), descoperită pentru prima dată la obiectele atomice.

Medium: persoană capabilă să comunice cu cei morţi.

Memorie cuantică: memorie bazată pe modificarea calculului probabilităţilor din ecuaţiile cuantice nonliniare, ce guvernează dinamica cuantică a creierului, minţii şi corpului vital. Acest tip de memorie sporeşte probabilitatea reamintirii de reacţii învăţate de răspuns.

Meridian: concept chinez pentru calea circulaţiei de chi, energia vitală.

Minte: *vezi* corp mental.

Moarte: retragerea efectelor conştiinţei – de forma reducţiei undelor de posibilitate – şi a identităţii conştiente dintr-un individ viu.

Moksha: cuvânt sanscrit cu sensul de eliberare din ciclul naştere-moarte-renaştere.

Monadă cuantică: monadă ce permite transmigraţia predispoziţiilor trăite şi a contextelor învăţate de la o încarnare

la alta, prin intermediul memoriei cuantice a corpului său mental și vital.

Monadă: entitate ce supraviețuiește morții fizice.

Monism: filosofie conform căreia mintea și creierul aparțin aceleiași realități.

Morfogeneză: alcătuirea formei biologice.

Nadi: cuvânt sanscrit, cu sensul de canal pentru fluxul de prana, energia vitală.

Neocortex: *vezi* cortex.

Neumann, John von: matematician, primul care a postulat reducția funcției de undă cuantică pe care o operează conștiința; de asemenea, a avut o activitate fundamentală în teoria jocului și în teoria computerelor moderne.

Newton, Isaac: fondatorul mecanicii clasice.

Nirmanakaya: corp manifest de conștiință, termen budist.

Nirvana: cuvânt sanscrit cu sensul propriu de dispariție a flăcării (dorinței). Echivalentul conceptual în budism al ideei hinduse de Moksha.

Nonlocalizare: influență sau comunicare instantanee fără niciun fel de schimb de semnale în spațiu-timp; întregire sau nonseparație nealterată ce transcende spațiul și timpul; *vezi* și transcendență.

Nucleu: miez tare al atomului, în jurul căruia gravitează electronii.

Ontologie: studiu al esenței ființei sau al realității fundamentale; metafizică.

Paralelism psihofizic: idee că mintea și corpul aparțin de două realități separate, care nu interacționează, în care lucrurile se petrec în paralel. Cu alte cuvinte, fiecărei stări cerebrale îi corespunde o stare mentală.

Percepție inconștientă: percepere fără a fi conștient de ea; în cartea de față, percepție pentru care nu există reducție a stării cuantice cerebrale.

Platon: unul dintre primii idealiști moniști din Occident.

Potențialitate: domeniu transcendent al undelor de posibilitate în fizica cuantică.

Prana: cuvânt sanscrit cu sensul de energie vitală (mai înseamnă și respirație, și viață).

Principiul corespondenței: concept, descoperit de Bohr, conform căruia în anumite condiții limitative (îndeplinite de cele mai multe macrocorpuri în circumstanțe obișnuite) matematica cuantică poate emite predicții de mișcare asemănătoare celor din matematica newtoniană clasică. Un astfel de principiu al corespondenței este valabil și pentru știința idealistă; în condiții de condiționare absolută, știința idealistă este corespondenta științei materialiste.

Principiul incertitudinii: principiu conform căruia elemente complementare, ca impulsul și poziția unui obiect cuantic, nu pot fi măsurate simultan cu absolută acuratețe.

Procesare inconștientă: procesare de către conștiință, fără conștientizare (adică fără reducția undelor de posibilitate).

Psihokinezică: capacitate psihică de a mișca lucrurile din loc.

Psihologie transpersonală: școală de psihologie bazată pe ideea conștiinței care se extinde dincolo de Eul individual condiționat pentru a include aspectele unitare și transcendentale.

Radioactivitate: proprietate a anumitor elemente chimice de a emite spontan radiații dăunătoare, în timp ce nucleul lor atomic se dezintegrează. Dezintegrarea radioactivă se supune regulilor de probabilitate cuantică.

Rai: tărâm arhetipal; de asemenea, tărâmul arhetipal al calităților divine.

Rajas: cuvânt sanscrit pentru înclinația către activism, înrudit cu libido – impuls psihologic de sorginte freudiană.

Realism materialist: filosofie ce susține că există o singură realitate materială, că toate lucrurile sunt alcătuite din materie (și din corelațiile acesteia, energie și câmpuri) și că, de fapt, conștiința este un epifenomen al materiei.

Realism: filosofie ce susține existența unei realități empirice independente de observatori sau subiecți. *Vezi și* realism materialist.

Realitate imanentă: denumire idealist-monistă a lumii obișnuite de tipul imanenței spațiu-timp-materie-mișcare pentru a o distinge de lumea transcendentă a ideilor și arhetipurilor; reține totuși că și lumea transcendentă, și cea imanentă există în conștiință, prima ca posibilitate (idei), cea de-a doua, ca rezultat al observației conștiente.

Realitate: toate cele ce sunt, și localizate, și nonlocalizate, imanente și transcendente; în schimb, universul spațiu-timp se referă la aspectul localizat imanent al realității.

Reducționism: filosofie conform căreia, la un anumit micronivel, toate fenomenele pot fi reduse la materie.

Reîncarnare: idee că după moarte există supraviețuire și renaștere; că există continuitate a unei oarecare esențe ce intră in transmigrație de la o renaștere la alta.

Reînviere: ridicare din morți; termen creștin.

Relativitate: teorie a relativității descoperită de Einstein în 1905, care a schimbat conceptul nostru de timp de la perspectiva newtoniană a timpului absolut la un timp ce există și se schimbă în relație cu mișcarea.

Relaționare în fază: relație între fazele (condițiile) de mișcare ale obiectelor, în special ale undelor.

Rupa: cuvânt sanscrit cu sensul de „formă".

Salt cuantic: trecere discontinuă a unui electron de pe o orbită atomică pe alta fără a parcurge spațiul dintre cele două orbite.

Samadhi: experiență a sinelui cuantic ce transcende identitatea Eului. În această experiență, observatorul și observatul tind să se unifice.

Sambhogakaya: corp arhetipal de conștiință, termen budist.

Satori: termen Zen pentru samadhi – experiența sinelui cuantic.

Sattwa: cuvânt sanscrit pentru creativitate, unul dintre impulsurile psihologice, conform psihologiei hinduse.

Schimbare de paradigmă: schimbare fundamentală a suprateoriei sau a perspectivei-umbrelă ce guvernează cercetarea științifică la un moment dat.

Schrödinger, Erwin: fizician austriac, a descoperit împreună cu Heisenberg mecanica cuantică; s-a opus destul de mult timp interpretării probabilistice. Mai târziu, a adoptat câteva elemente din filosofia idealismului monist.

Semantică: studiul semnificațiilor.

Sferă transcendentală: ce ține de tărâmul realității fiind, paradoxal, și in interiorul, și în afara timpului și spațiului fizic. Conform cărții de față, tărâmul transcendent trebuie interpretat ca fiind nonlocalizat – poate influența evenimente în spațiu și timp prin realizarea de posibile conexiuni fără schimb de semnale în spațiu și în timp. *Vezi și* nonlocalizare, și potențialitate.

Sheldrake, Rupert: biolog care a formulat una dintre primele teorii idealiste ale științei, teoria morfogenezei biologice.

Sincronicitate: coincidențe noncauzale, dar semnificative, termen utilizat de Jung.

Sine cuantic: modalitate primară a sinelui subiectului, dincolo de Eu, în care rezidă adevărata libertate, creativitate și nonlocalizare ale experienței umane.

Sine individual: conținut al Eului și al ansamblului de trăsături, definind împreună sinele individual

Sine: subiect al conștiinței. *Vezi și* sine individual și sine cuantic.

Solipsism: filosofie conform căreia se poate dovedi numai existența propriului sine.

Stare de conștiință: faze de conștiință cu grade variate de conștientizare; exemple: stare de veghe, somn profund, somn cu vise, hipnoză, stări de meditație și așa mai departe.

Stevenson, Ian: cel mai cunoscut cercetător al istoriilor de reîncarnare a copiilor.

Suflet: entitate ce supraviețuiește morții corpului fizic; monadă cuantică.

Supra-mental: corp de conștiință, dincolo de minte, ce guvernează mișcarea corpurilor mental, vital și fizic. *Vezi* și corp al tematicilor, intelect.

Știință idealistă: știință bazată pe primatul conștiinței; *vezi* și știință încadrată de conștiință.

Știință încadrată de conștiință: știință bazată pe ideea conform căreia conștiința este fundamentul ființei. *Vezi* și știință idealistă.

Tamas: termen sanscrit cu sensul de tendință către acțiunea condiționată, în psihologia hindusă.

Teoria haosului: teorie a anumitor sisteme clasice deterministe (numite sisteme haotice), a căror mișcare este atât de sensibilă la condițiile inițiale, încât nu poate suporta predicții pe termen lung. Pentru materialiști, acest caracter determinat, dar nu și predictibil al sistemelor haotice face din ele o metaforă potrivită pentru fenomenele subiective.

Teoria măsurătorii cuantice: teorie despre cum o undă de posibilitate cuantică, având multiple fațete suferă o reducție la o singură fațetă prin măsurare. Conform autorului, măsurătoarea are loc doar prin observația conștientă a unui observator conștient.

Teozofie: doctrine ale unei mișcări moderne ce a început în 1875, în Statele Unite, prin Helena Blavatsky, pe baza ideilor mistice despre evoluție și reîncarnare.

Tipar de interferență: tipar de întărire a oscilației undei în anumite locuri și de anulare în altele generat de suprapunerea a două (sau mai multe) unde.

Undă de posibilitate: stare cuantică având mai multe fațete cu relaționări în fază între diferitele fațete (sau posibilități). De exemplu, un electron ce trece prin două fante devine o undă a două posibile stări, o stare ce corespunde trecerii sale prin fanta 1 și o altă stare ce corespunde trecerii sale prin fanta 2.

Unde de materie: obiecte materiale ca electronii și atomii (și chiar și macrocorpurile) având, conform mecanicii cuantice, proprietăți de undă. Undele obiectelor materiale se numesc unde de materie.

Vedanta: sfârșit sau mesaj final al Vedelor hinduse, ce apare în *Upanișade* și susține filosofia idealismului monist.

Viaţă: capacitatea de cogniţie subiect-obiect ce apare la celula vie şi la conglomeratele de celule vii, în urma măsurătorii cuantice autoreferenţiale.

Viteza luminii: viteză cu care se propagă lumina, 300.000 km/s; este şi cea mai mare viteză pe care o permite natura în spaţiu şi timp.

Wilber, Ken: reprezentant al filosofiei transpersonale, a cărui operă uriaşă a fost esenţială pentru contactul înţelepciunii orientale cu mintea occidentală.

Yoga morţii: practici pentru moartea conştientă.

Bibliografie

Abhedananda, Swami. 1944. *Life Beyond Death*. Hollywood, California: Vedanta Press.

Almeder, Robert F. 1992. *Death and Personal Survival: The Evidence for Life after Death*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.

Andrews, C. S. 1990. "Promoting Health and Well-Being through a Sense of Connectedness". *Frontiers Perspective* 1:18–20.

——. 1994. "Promoting Global Health and Well-Being by Individually Developing a Sense of Connectedness." *Journal of Exceptional Human Experience*.

Aspect, Alain, Jean Dalibard și Gérard Roger. 1982. "Experimental Test of Bell's Inequalities Using Time-Varying Analyzers". *Physical Review Letters* 49:1804–06.

Aurobindo, Sri. 1955. *The Synthesis of Yoga*. Pondicherry, India: Sri Aurobindo Ashram.

——. Nedeterminat. *The Life Divine*. Pondicherry, India: Sri Aurobindo Ashram.

——. 1970. *Savitri*. Pondicherry, India: Sri Aurobindo Ashram.

——. 1989. *The Riddle of the World*. Pondicherry, India: Sri Aurobindo Ashram.

Ayala, F. J. 1972. "The Autonomy of Biology as a Natural Science". în *Biology, History, and Natural Philosophy*, editor A. Breck and W. Yourgrau. New York: Plenum Press.

Bache, Christopher M. 1991. *Lifecycles: Reincarnation and the Web of Life*. NewYork: Paragon House.
——. 2000. *Dark Night, Early Dawn: Steps to a Deep Ecology of Mind*. Albany: State University of New York Press.
Banerji, Ranan B. 1994. *Beyond Words*. Preprint. Philadelphia: St. Joseph's University.
Barker, A. Trevor. 1975. *The Mahatma Letters to A. P. Sinnett*. Pasadena, California: Theosophical University Press.
Bass, L. 1971. "The Mind of Wigner's Friend." *Harmathena* 112. Dublin: Dublin University Press.
——. 1975. "A Quantum Mechanical Mind-Body Interaction." *Foundations of Physics* 5:155–72.
Becker, Carl B. 1993. *Paranormal Experience and Survival of Death*. Albany: State University of New York Press.
Blavatsky, Helena P. 1968. *The Secret Doctrine: The Synthesis of Science, Religion, and Philosophy*. Los Angeles: Theosophy Co.
Blood, Casey. 1993. *On the Relation of the Mathematics of Quantum Mechanics to the Perceived Physical Universe and Free Will*. Camden, N.J.: Rutgers University.
Bly, Robert. 1977. *The Kabir Book: Forty-four of the Ecstatic Poems of Kabir*. Boston: Beacon Press.
Bohm, David. 1951. *Quantum Theory*. New York: Prentice-Hall.
Brown, Courtney. 1999. *Cosmic Explorers: Scientific Remote Viewing, Extraterrestrials, and a Message for Mankind*. New York: Dutton.
Cairns, J., J. Overbaugh şi J. H. Miller. 1988. "The Origin of Mutants." *Nature* 335:141–545.
Chopra, Deepak. 1989. *Quantum Healing: Exploring the Frontiers of Mind/Body Medicine*. New York: Bantam Books.
——. 1993. *Ageless Body, Timeless Mind: The Quantum Alternative to Growing Old*. New York: Harmony Books.
Cranston, Sylvia L. şi Carey Williams. 1984. *Reincarnation*, 2 vol. Pasadena, California: Theosophical University Press.

Davies, Paul. 1989. *The Cosmic Blueprint: New Discoveries in Nature's Creative Ability to Order the Universe*. New York: Simon & Schuster.

Dawkins, Richard. 1976. *The Selfish Gene*. New York: Oxford University Press.

Descartes, René. 1972. *Tractatus de Homine*. Cambridge: Harvard University Press.

Dossey, Larry. 1989. *Recovering the Soul: A Scientific and Spiritual Search*. New York: Bantam Books.

Drexler, K. Eric. 1986. *Engines of Creation: The Coming Era of Nanotechnology*. Garden City, N.Y.: Anchor Press/ Doubleday.

Eccles, John C. 1994. *How the Self Controls Its Brain*. New York: Springer-Verlag.

Edelman, Gerald M. 1992. *Bright Air, Brilliant Fire: On the Matter of the Mind*. New York: BasicBooks.

Eldredge, N. şi S. J. Gould. 1972. "Punctuated Equilibria: An Alternative to Phyletic Gradualism." în *Models in Paleontology*, editor T. J. M. Schopf. San Francisco: Freeman, Cooper.

Ettinger, Robert C. W. 1964. *The Prospect of Immortality*. Garden City, N.Y.: Doubleday.

Evans-Wentz, W. Y., ed. 1960. *Tibetan Book of the Dead*. Oxford: Oxford University Press.

Fenrick, Peter. 1999. Private communication. Feynman, Richard P. 1981. "Simulating Physics with Computers." *International Journal of Theoretical Physics* 21:467-88.

Fischer, John Martin, ed. 1993. *The Metaphysics of Death*. Stanford, California: Stanford University Press.

Frawley, David. 1989. *Ayurvedic Healing: A Comprehensive Guide*. Salt Lake City, Utah: Passage Press.

Gallup, George. 1982. *Adventures in Immortality*. New York: McGraw-Hill.

Gauld, Alan. 1982. *Mediumship and Survival: A Century of Investigations*. London: Heinemann.

Goldberg, Bruce. 1982. *Past Lives, Future Lives: Accounts of Regression and Progression through Hypnosis*. North Hollywood, California: Newcastle Publishing.
—. 1996. *Soul Healing*. St. Paul, Minn.: Llewellyn Publications.
Goswami, Amit. 1983. *The Cosmic Dancers: Exploring the Physics of Science Fiction*. New York: Harper & Row.
—. 1989. "The Idealistic Interpretation of Quantum Mechanics." *Physics Essays* 2:385-400.
—. 1990. "Consciousness in Quantum Mechanics and the Mind-Body Problem." *Journal of Mind and Behavior* 11:75 92.
—. 1993. *The Self-Aware Universe: How Consciousness Creates the Material World*. New York: Tarcher/Putnam.
—. 1994. "Science within Consciousness." Research Report. Sausalito, California: Institute of Noetic Sciences.
—. 1995. "Monistic Idealism May Provide Better Ontology for Cognitive Science: A Reply to Dyer." *Journal of Mind and Behavior* 16:135-50.
— 1996. "Creativity and the Quantum: A Unified Theory of Creativity." *Creativity Research Journal* 9:47-61.
—. 1997. "Consciousness and Biological Order: Toward a Quantum Theory of Life and Its Evolution." *Integrative Physiological and Behavioral Science* 32:86-100.
—. 1999. *Quantum Creativity*. Cresskill, N.J.: Hampton Press.
—. 2000. *The Visionary Window: A Quantum Physicist's Guide to Enlightenment*. Wheaton, Illinois.: Quest Books.
—. In press. *The Physicists' View of Nature, vol. II: The Quantum Revolution*. New York: Kluwer Academic/Plenum.
Goswami, Uma. 2000. *Yoga and Mental Health*. Manuscris nepublicat.
Greenwell, B. 1995. *Energies of Transformation*. Saratoga, California.: Shakti River Press.
Grinberg-Zylberbaum, Jacobo, M. Delaflor, L. Attie şi A. Goswami. 1994. "Einstein-Podolsky-Rosen Paradox in the

Human Brain: The Transferred Potential." *Physics Essays* 7:422–28.

Grof, Stanislav. 1992. *The Holotropic Mind: The Three Levels of Human Consciousness and How They Shape Our Lives*. San Francisco: HarperSanFrancisco.

—. 1994. *Books of the Dead: Manuals for Living and Dying*. London: Thames and Hudson.

—. 1998. *The Cosmic Game: Explorations of the Frontiers of Human Consciousness*. Albany: State University of New York Press.

Grosso, Michael. 1992. *Frontiers of the Soul: Exploring Psychic Evolution*. Wheaton, Illinois: Theosophical Publishing House.

—. 1994. "The Status of Survival Research." *Noetic Sciences Review* 32:12-20.

—. 1995. *The Millennium Myth: Love and Death at the End of Time*. Wheaton, Illinois: Theosophical Publishing House.

Guirdham, A. 1978. *The Psyche in Medicine*. Jersey, U.K.: Neville Spearman.

Harrison, Peter şi Mary Peterson. 1983. *Life before Birth*. Hayflick, L. 1965. "The Relative in Vitro Lifetime of Human Diploid Cell Strains." *Exp. Cell Res*. 37:614-36.

Hearn, Lafcadio. 1897. *Gleanings in Buddha Fields*. Boston: Houghton, Mifflin.

Hellmuth, T., A. G. Zajonc şi H. Walther. 1986, în *New Techniques and Ideas in Quantum Measurement Theory*, editor Daniel M. Greenberger. New York: New York Academy of Sciences.

Herbert, Nick. 1993. *Elemental Mind: Human Consciousness and the New Physics*. New York: Dutton.

Hesse, Hermann. 1973. *Siddhartha*. London: Pan Books.

Hobson, J. A. 1990. "Dream and the Brain." In *Dreamtime and Dreamwork*, editor Stanley Krippner. New York: St. Martin's Press.

Hofstadter, Douglas R. 1979. *Gödel, Escher, Bach: An Eternal Golden Braid*. New York: BasicBooks.

Imara, M. 1975. In *Death: the Final Stage of Growth*, editor E. Kübler-Ross. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.

Jahn, R. 1982. "The Persistent Paradox of Psychic Phenomena: An Engineering Perspective." *Proceedings of the IEEE* 70:135-70.

Joy, W. Brugh. 1978. *Joy's Way: A Map for the Transformational Journey*. Los Angeles: J. P. Tarcher.

Judge, William Quan. 1973. *The Ocean of Theosophy*. Pasadena, California: Theosophical University Press.

Jung, Carl G. şi W. Pauli. 1955. *The Interpretation of Nature and the Psyche*. New York: Pantheon.

—. 1971. *The Portable Jung*. Editor Joseph Campbell. Traducător R. F. C. Hull. New York: Viking.

Kak, S. 1995. "Quantum Neural Computing." în *Advances in Imaging and Electron Physics*. În curs de apariţie.

Kason, Y. 1994. *A Farthest Shore*. Toronto, Canada: Harper Collins.

Kornfield, J. 1990. *Buddhist Meditation and Consciousness Research*. Sausalito, California: Institute of Noetic Sciences.

Krippner, Stanley, ed. 1990. *Dreamtime and Dreamwork: Decoding the Language of the Night*. New York: St. Martin's Press.

Krishnamurti, Jiddu. 1992. *On Living and Dying*. San Francisco: HarperSanFrancisco.

Kübler-Ross, Elisabeth, ed. 1975. *Death: The Final Stage of Growth*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Levine, Stephen. 1982. *Who Dies? An Investigation of Conscious Living and Conscious Dying*. Garden City, N.Y.: Anchor Press/Doubleday.

Libet, Benjamin E., E. Wright, B. Feinstein şi D. Pearl. 1979. "Subjective Referral of the Timing of a Cognitive Sensory Experience." *Brain* 102:193.

Libet, Benjamin. 1985. "Unconscious Cerebral Initiative and the Role of Conscious Will in Voluntary Action." *The Behavioral and Brain Sciences* 8:529-66.

Lilly, John C. 1978. *The Scientist*. Los Angeles: J. P. Tarcher.

Lucas, Winafred Blake. 1993. *Regression Therapy: A Handbook for Professionals*. Crest Park, California: Deep Forest Press.

MacGregor, Geddes. 1978. *Reincarnation in Christianity: A New Vision of the Role of Rebirth in Christian Thought*. Wheaton, Illinois: Theosophical Publishing House.

Mailer, Norman. 1973. *Marilyn, A Biography*. New York: Gosset & Dunlap.

May, Rollo. 1975. *The Courage to Create*. New York: Norton.

McKenna, Terence K. 1991. *The Archaic Revival*. San Francisco: HarperSanFrancisco.

Meek, George W. 1987. *After We Die, What Then?* Columbus, Ohio: Ariel Press.

Merrell-Wolff, Franklin. 1994. *Franklin Merrell-Wolff's Experience and Philosophy*. Albany: State University of New York Press.

Mishlove, Jeffrey. 1993. *The Roots of Consciousness*. Tulsa, Oklahoma: Council Oaks Books.

Mitchell, Mark şi Amit Goswami. 1992. "Quantum Mechanics for Observer Systems." *Physics Essays* 5:525-29.

Moody, Raymond A. 1976. *Life after Life: The Investigation of a Phenomenon – Survival of Bodily Death*. New York: Bantam.

Motoyama, Hiroshi. 1981. *Theories of the Chakras: Bridge to Higher Consciousness*. Wheaton, Illinois: Theosophical Publishing House.

——. 1992. *Karma and Reincarnation*. Editor şi traducător Rande Brown Ouchi. New York: Avon.

Moura, G. şi N. Don. 1996. "Spirit Possession, Ayahuasca Users, and UFO Experiences: Three Different Patterns of States of Consciousness in Brazil." Rezumate şi discuţii la cea de 15-a Conferinţă a Asociaţiei Transpersonale

Internaţionale, Manaus, Brazilia. Mill Valley, California: International Transpersonal Association.
Moyers, Bill. 1993. *Healing and the Mind*. New York: Doubleday.
Muktananda, Swami. 1994. *Play of Consciousness*. South Fallsburg, N.Y.: SYDA Foundation.
Murphy, Michael. 1992. *The Future of the Body: Explorations into the Further Evolution of Human Nature*. Los Angeles: J. P. Tarcher.
Nagendra, H. R., ed. 1993. *New Horizons in Modern Medicine*. Bangalore, India: Vivekananda Kendra Yoga Research Foundation.
Netherton, Morris şi Nancy Shiffrin. 1978. *Past Lives Therapy*. New York: Morrow.
Neumann, John von. 1955. *Mathematical Foundations of Quantum Mechanics*. Traducător (germană) Robert T. Beyer. Princeton: Princeton University Press.
Nikhilananda, Swami, trad. 1964. *The Upanishads*. New York: Harper & Row.
Nuland, Sherwin B. 1994. *How We Die: Reflections on Life's Final Chapter*. New York: A. A. Knopf.
Osborne, A. 1995. "The Great Change." în *The Sages Speak about Life and Death*. Piercy, California: Chinmaya Publications.
Osis, Karlis şi Erlendur Haraldsson. 1977. *At the Hour of Death*. New York: Avon.
Parente, A. 1984. *Send Me Your Guardian Angel*. San Giovani Rotondo: Our Lady of Grace Capuchin Friary.
Parisen, Maria. 1990. *Angels and Mortals: Their Co-Creative Power*. Wheaton, Illinois: Quest.
Pasricha, Satwant. 1990. *Claims of Reincarnation: An Empirical Study of Cases in India*. New Delhi, India: Harman Publishing House.
Pelletier, Kenneth. 1981. *Longevity: Fulfilling Our Biological Potential*. New York: Delacorte Press.
Piaget, Jean. 1977. *The Development of Thought: Equilibration of Cognitive Structures*. New York: Viking Press.

Popper, Karl R. și John C. Eccles. 1976. *The Self and Its Brain*. London: Springer-Verlag.
Posner, Michael I. și Marcus E. Raichle. 1994. *Images of Mind*. New York: Scientific American Library.
Remen, Rachel Naomi. 1996. *Kitchen Table Wisdom: Stories that Heal*. New York: Riverhead Books.
Ring, Kenneth. 1980. *Life at Death: A Scientific Investigation of the Near-Death Experience*. New York: Quill.
—. 1992. *The Omega Project: Near-Death Experiences, UFO Encounters, and Mind at Large*. New York: William Morrow.
Ring, Kenneth și S. Cooper. 1995. "Can the Blind Ever See? A Study of Apparent Vision during Near-Death and Out-of-Body Experiences." În curs de apariție. Storrs, Connecticut: University of Connecticut.
Rinpoche, Sogyal. 1993. *The Tibetan Book of Living and Dying*. San Francisco: HarperSanFrancisco.
Roberts, Jane. 1975. *Adventures in Consciousness: An Introduction to Aspect Psychology*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
Sabom, Michael B. 1982. *Recollections of Death: A Medical Investigation*. New York: Harper & Row.
Sagan, Carl, ed. 1973. *Communication with Extraterrestrial Intelligence (CETI)*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
Saltmarsh, Herbert Francis. 1938. *Evidence of Personal Survival from Cross Correspondences*. New York: Bell and Sons.
Sancier, K. M. 1991. "Medical Applications of Qigong and Emitted Qi on Humans, Animals, Cell Cultures, and Plants: Review of Selected Scientific Research." *American Journal of Acupuncture* 19:367-77.
Schmidt, Helmut. 1976. "PK Effect on Prerecorded Targets." *Journal of the American Society of Psychical Research* 70:267-91.
—. 1993. "Observation of a Psychokinetic Effect under Highly Controlled Conditions." *Journal of Parapsychology* 57:351-72.

Searle, John R. 1987. "Minds and Brains without Programs." În *Mind Waves*, editori C. Blackmore şi S. Greenfield. Oxford: Basil Blackwell.

——. 1992. *The Rediscovery of the Mind*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Seymour, C. R. F. 1990. "The Old Gods." în *Angels and Mortals*, edited by Maria Parisen. Wheaton, Illinois: Quest.

Sheldrake, Rupert. 1981. *A New Science of Life: The Hypothesis of Formative Causation*. Los Angeles: J. P. Tarcher.

Smith, Norman Kemp, trad. 1958. *Descartes Philosophical Writings*. New York: Modern Library

Sperry, Roger. 1983. *Science and Moral Priority: Merging Mind, Brain, and Human Values*. New York: Columbia University Press.

Stapp, Henry P. 1982. "Mind, Matter, and Quantum Mechanics." *Foundations of Physics* 12:363-98.

——. 1993. *Mind, Matter, and Quantum Mechanics*. New York: Springer-Verlag.

——. 1996. *A Report on the Gaudiya Vaishnave Vedanta*. San Francisco: Bhaktivedanta Institute.

Stevenson, Ian. 1961. "The Evidence for Survival from Claimed Memories of Former Reincarnations." The winning essay of the context in honor of William James. Publicat privat.

——. 1974. *Twenty Cases Suggestive of Reincarnation*. Charlottesville: University Press of Virginia.

——. 1977. "Research into the Evidence of Man's Survival after Death." *Journal of Nervous and Mental Disease* 165:153-83.

——. 1987. *Children Who Remember Previous Lives: A Question of Reincarnation*. Charlottesville: University Press of Virginia.

Strieber, Whitley. 1988. *Communion: A True Story*. New York: Avon.

Stuart, C. I. J. M., Y. Takahashy şi M. Umezwa. 1978. "Mixed System Brain Dynamics." *Foundations of Physics* 9:301-29.

Sugrue, Thomas. 1961. *There Is a River: The Story of Edgar Cayce*. New York: Dell.

Tart, Charles T. 1990. "Who Survives? Implications of Modern Consciousness Research." în *What Survives?* Editor Gary Doore. Los Angeles: J. P. Tarcher.

Teilhard de Chardin, Pierre. 1964. *The Future of Man*. Traducător (franceză) Norman Denny. New York: Harper & Row.

Tipler, Frank J. 1994. *The Physics of Immortality: Modern Cosmology, God, and the Resurrection of the Dead*. New York: Doubleday.

Varela, Francisco J., Evan Thompson şi Eleanor Rosch. 1991. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Viney, Geoff. 1993. *Surviving Death*. New York: St. Martin's Press.

Walker, E. H. 1970. "The Nature of Consciousness." *Mathematical Biosciences* 7:131-78.

Wambach, Helen. 1978. *Reliving Past Lives: The Evidence Under Hypnosis*. New York: Harper & Row.

—. 1979. *Life before Life*. New York: Bantam.

Watts, Alan W. 1962. *The Joyous Cosmology*. New York: Pantheon Books.

Wheeler, John A. 1983. "Law without Law." în *Quantum Theory and Measurement*, editori J. Wheeler şi W. Zurek. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Whitman, Walt. 1969. *Leaves of Grass*. New York: Arco Press Co.

Wickramsekera. I., S. Krippner, J. Wickramsekera, şi I. Wickramsekera, II. 1997. On the Psychophysiology of Ramtha's School of Enlightenment. În curs de publicare.

Wilber, Ken. 1980. *The Atman Project: A Transpersonal View of Human Development*. Wheaton, Illinois: Theosophical Publishing House.

—. 1981. *Up from Eden: A Transpersonal View of Human Evolution*. Garden City, N.Y.: Anchor Press/Doubleday.
—. 1990. "Death, Rebirth, and Meditation." in *What Survives?* editor Gary Doore. Los Angeles: J. P. Tarcher.
—. 1993. "The Great Chain of Being." *Journal of Humanistic Psychology* 33:52-55.
Wolf, Fred Alan. 1984. *Star Wave: Mind, Consciousness, and Quantum Physics*. New York: Macmillan.
—. 1986. *The Body Quantum: The New Physics of Body, Mind, and Health*. New York: Macmillan.
Woolger, Roger. 1988. *Other Lives, Other Selves*. New York: Doubleday.
Young, Arthur M. 1976. *The Reflexive Universe: Evolution of Consciousness*. New York: Delacorte Press.

Index

A
activitate spirituală
actualizare 45-48, 69, 203, 295, 317
acupunctură 142
aikido (arte marţiale) 229
Ain Sof (corp extatic) 25, 147,
ajapa-japa (acţiune şi non-acţiune) 247
alimentaţie 141
Allen, Woody 21, 218
Almeder, Robert 178
ambrozie 279
anandamaya (corp extatic) 141
Anandamayi Ma 289
anima / animus 215
animale
  şi evoluţie 70
  şi suflete 269
annamaya (corp fizic) 141
arhetipuri
  şi îngeri 179
  şi extratereştri 302
  şi experienţe la limita morţii 103, 106
Aristotel 31
artha (siguranţă) 223
arupadeva (deva fără formă) 180. 296
Aspect, Alain 53-55, 77
Assiah (manifestare) 147
asura (demon) 40
atomi
  nemurire 275, 276
Atropos 88
Atziluth (gândire pură) 147
Aurobindo, Sri 89, 286-287, 291-294, 296, 308, 310-312
autism 113
Autobiografia unui yoghin (Yogananda) 291
Avalokitesvara (arhetipul compasiunii) 180
avatara (fiinţe supramentale) 290

B
Babaji 291
Bache, Christopher 223
Banerji, Bibhuti 175

Banerjee, Hemendranath 109-110
Banerji, Ranan 133
bardo (trecere) 39-41, 92-93, 95-96, 176, 186-188, 196-197
Bardo Thödol (*Cartea tibetană a morților*) 92
Bass, Ludwig 32, 49
behaviorism 210-211, 219
Bhagavad Gita 247
Bhagavata Purana 180
bhakti (devoțiune) yoga 228, 230, 248
Blake, William 147
Blavatsky, Helena 42
Blood, Casey 49, 154
bodhisattva 179-180, 182
Bohr, Niels 137
Bokar Rinpoche 250
Bowker, John 275-276
Briah (sens) 147
Brooks, Mel 245
Brown, Courtney 306
Buber, Martin 70
Buddha 87, 106, 249
budism
  și bodhisattva 180-181
  metafizică a 39-40
buddhi (inteligență supramentală) 227, 231

C
Campbell, Joseph 225
Carmichael, Howard 162
cauzalitate
  descendentă 30-33
  în sisteme non-vii 132-133
  ascendentă 30, 172
Cartea tibetană a vieții și a morții (Sogyal) 189
Cartea tibetană a morților 39-43
„Catalog al halucinațiilor" (Sidgwick) 102
Cayce, Edgar 101, 121
chakra 146, 230
channeling 101, 123-125, 246, 317
Chardin, Teilhard de 311-312
chi (energie) 85, 142-143, 147
  și tantra yoga
chi gong (arte marțiale) 143, 146
chinezi
  medicină a 142
  Religia Elixirului de Aur al Vieții 287
Chopra, Deepak 70, 279-280, 282
Cliness, David 222-223
Clotho 88
Communion (Strieber) 306
concentrare 228
condiționare 161-162, 186
Confucius 33-34
conștiință
  context al 85-87
  și moarte 71, 82, 102, 235, 241
  și extratereștri 303-304
  cele cinci corpuri ale 149
  și Dumnezeu 69, 268

și involuție/evoluție 294-295
și viață 70-71
și măsurătoare cuantică 49, 160
și monadă cuantică 178
și auto-referențialitate 70-71
și corpuri subtile 131
contexte
și creativitate 134
și monadă 89, 91
și corpuri subtile 152
conservarea energiei, lege a „Conversație" (Wilcox) 181
copii
și moarte 268
și reîncarnare 77, 108
corp
și chakre 145-146, 230
nemurire a 277
și yoga integrală 311
Vezi și corpuri, subtile
creier
evoluție a 308-309
și identitate 193
și memorie 161
și măsurătoare cuantică 49-51, 173
creștinism
și reîncarnare 21
Course in Miracles, A 179, 182
Cranston, Sylvia L. 124, 216
creativitate
și moarte 240-242
și entropie 254
în evoluție 226
și Dumnezeu 239
și vindecare 141
natură a 134-135
nonlocalizare a 73-74, 77
și reîncarnare 43, 90
cuantă, definiție a 28, 53

D
Dalai Lama 35, 111, 114
Davidson, Mike 304
Descartes, René 25, 27, 47, 135-137
determinism 77, 82, 185
devayana (calea către Dumnezeu) 41
devoțiune 246
Dharmakaya (conștiință pură) 40, 41
dharma (calea cea dreaptă) 223-226, 318
dinamică cuantică 28, 32-33, 186
dinamică cuantică. *Vezi* dinamică, măsurătoare cuantică
dna Willett (medium) 178
Don, Norman 125
Drexler, K. Eric 281
dualism
minte/corp 130, 139
Ducass, C.J. 23
Dumnezeu
și rugăciunea morții 246
și sinele cuantic 268
și suflet 24

E
Eberhard, Philippe 59
Ecaterina de Genova, Sfântă 269
Eccles, John 156,
Edison, Thomas 177
Eu
  și condiționare
  și creativitate
  și moarte
  și identitate
  și intenție
  natură a
  și experiențe la limita morții
  și sinele cuantic
  și reîncarnare
Einstein, Albert 41, 46
Eisenberg, David 142
electroni, experimentul celor două fante 43, 45, 244
elemente, și moarte
eliberare 19, 21, 33, 37, 89, 223-224
Emerson, Ralph Waldo 22
energie, vitală
entropie 254, 281
epifenomen 30, 206, 284, 314, 316
echilibru 245, 247
eros 207
Escher, M.P. 174
etică 223, 256, 272-273
Ettinger, Robert 279-280
eutanasie 265
Evans-Wentz, W.Y. 92, 188
evoluție
  și creier 22, 309
  și conștiință 293
experiment
  al alegerii amânate 61-63, 65
  al celor două fante 43-45, 244
  psihokinezică 65-66, 184
experiență extracorporală 199, 266
experiență la limita morții 24, 34, 77, 99-101, 104, 195-197, 234-235
  și teamă 235
extratereștri 299, 301-304, 308

F
faimă, și nemurire 277
fantome 259
Fenomen de voce electronică (EVP) 184
ființe, fără corp
  supraviețuire ca 304-305
fizică
  legi ale 132-133
  cuantică 9, 16, 52-53, 64
  și suflet 17, 32, 35, 43,
foton(i)
  și nonlocalizare 55, 59
frică
  de moarte 233-235, 251
Fenwick, Peter 57
Fermi, Enrico 301
Feynman, Richard 139
Franklin, Benjamin 22
Freud, Sigmund 154

Fritz, dr. (entitate canalizată) 124-125
funcție de undă 28-29, 43, 78, 154

G
Gabriel, Arhanghel 179
Gandhi, Mohandas 246
gaură neagră 41
gânduri, natură a. *Vezi* și minte
gene
  și nemurire 276
  și morfogeneză 133
Ghilgameș 278, 290
ghizi spirituali 101, 127
Goethe, J.W. von 22
Goswami, Uma 5
Gould, Steven 96, 148
Greenberg-Zylberbaum, Jacobo 55-56, 58, 131, 288
Grof, Stanislav 24, 79, 101, 110-111, 248
Grosso, Michael 20, 95, 122, 282
ghizi. *Vezi* ghizi spirituali 101, 127
guna (calitate) 218-219

H
Hades 233-234
Hannah și surorile ei (film) 21
Harrison, Hugh 5, 42, 302
Harrison, Marry 109
Harrison, Peter 109
Hayflick, Leonard 281-282
Hearn, L. 108-109
Heisenberg, Werner 31, 154
Henley, William 216
Here and Hereafter (Montgomery) 118
Hesse, Hermann 283
Hill, W.E. 48
hinduism
  și bardo 41
  și credință în viața după moarte 41
hiperspațiu 300-301
hipnoză 110, 113, 116
Hobbes, Thomas 234
Houdini, Harry 126
Hume, David 22

I
Iad 18-20, 260-261
idealism monist 26
idealism. *Vezi* idealism monist
identitate. *Vezi* Eu; Sine
ierarhie intricată 50, 81, 171-172, 174-175
ierarhie, simplă 171-173
  Vezi și ierarhie intricată 50, 81, 170-175, 193, 228
Iisus
  Reînviere a 289, 291
  impulsuri, psihologice 219
  involuție 293, 295
  Islam 18
  iubire 285
  iudaism 21-22

Î
îngeri 125-127, 179, 268
Întâlnire de gradul trei (film) 299

J
Jacoby, Jensen (entitate canalizată) 124
Janmantarbad (teoria reîncarnării) 110
japonezi, credință în viața după moarte 108
jivatman (sine individual) 214
jnana (înțelepciune) yoga 227, 231
Johnson, Lydia 123
Judge, William 296
Jung, Carl G. 64, 234, 301
  și arhetipuri 301-302
  despre moarte 35, 234

K
Kabbala, cele cinci lumi 147, 293
Kabir 232
Kali Yuga (epoca ignoranței) 258
kama (dorință) 223
karma
  și dharma 223
  și guna 218
  și eliberare 170
  yoga 229-231
Karoli, Baba Neem 287
Katsuguro 108
ki (energie) 85, 143, 229
  tantra yoga 229, 231
Knight, J.Z. 124-125, 178
kosha (înveliș) 155
Krishnamurti, U.G. 311
Kübler-Ross, Elizabeth 208
kundalini 144-145, 230, 311
Kyhentse, Dilgo, Rinpoche 189

L
Lachesis 88
Lahiri Shyamacharan 287
Leary, Timothy 279
liber arbitru 211
Libet, Benjamin 211
Leibniz, Gottfried 130
lumină
  a conștiinței 54
  și fotoni 54
Lilly, John 143, 302
Lilly, Toni 143
loka (loc) 41, 261
lume materială 25, 235
  și conștiință 85
  și lume mentală 27, 47, 52, 138, 167

M
McGregor, Geddes 270
macrocorpuri 137-138, 159-160
Mahabharata (epopee indiană) 208, 278
Maharshi, Ramana 182, 250-251
Mailer, Norman 213
manomaya (corp mental) 141
Marele Zeu Brown (O'Neill) 220
Mansfield, John 216
matematică, și probabilitate 155

materie
și conștiință 295, 310
primat al 156
natură cuantică a 131, 135, 138
Maturana, Humberto 71
Maxwell, Clerk 135
„Mâini care desenează" (Escher) 174
McGowen, Robert 303
McKenna, Terence 279, 282
măsurătoare cuantică
și conștiință 32, 49, 69, 160
mecanică cuantică 29, 52, 154
medicamente / droguri
și identitate 302
medicină indiană 141
meditație 118, 141, 143
medium 11-13, 65-66, 178
memorie
și experiență 68
cuantică 9, 162-163, 317
și reîncarnare 33
meridian 142
Merrell-Wolff, Franklin 161
metafizică
budistă 39
Micul om mare (film) 266
Micul Prinț (Saint-Exupery 100
minte
și creier 148, 169, 209, 229
și Eu 168, 227
și evoluție 88
Mishra, Swarnalata 109
Mitchell, Mark 161
moarte
și entropie 245
teamă de 33, 207-208
pregătire pentru 242
și reîncarnare 9, 11,
faza acceptării 238-239, 244
prin sinucidere 264
exerciții tibetane 245
și viziuni 102-103
Vezi și nemurire; experiențe la limita morții
moksha (eliberare) 19, 173, 201, 223
monadă
și reîncarnare 89
monadă cuantică 159, 168-169
și dharma 225
fără corp 175, 178-180, 182, 184, 264
individualizare a 213-214
și memorie cuantică 167-168, 176, 184
și reîncarnare 168, 213
și corpuri subtile 183
monism 25-26, 156-157
Monroe, Marilyn 213
Montgomery, Ruth 118
Moody, Raymond 99-100
Moorcock, Michael 254
morfogeneză 133
Morwood, Joel 246
Moise 87
Moss, Richard 144
Moura, Gilda 125
Moyers, Bill 142-143

Mohamed 179, 246
Muktananda, Swami 302

N
nadi (canal) 142, 144
nemurire
spiritual 277-278, 283
și OZN 306
Neumann, John von 47
Neumann, Theresa 287
Nirmanakaya (tărâm al experienței) 40-41
nirvana (dispariția dorinței) 19, 173
nirvikalpa samadhi (stare asemănătoare somnului) 36, 196
nonlocalizare
și moarte 51
și extratereștri 306-307
și experiențe la limita morții 105-106, 196, 234-235
și reîncarnare 168
a gândurilor 139
Nuland, Sherwin 244

O
obiecte, natură cuantică a
experimentul alegerii amânate 61, 62-65
experimentul celor două fante 244
Omega Project, The (Ring) 302
O'Neill, Eugen 220
Osis, Karlis 102
OZN 299, 301-307

P
Padmasambhaba (durere) 188
Pantajali 227
paramatman (sine cuantic) 214, 313
paranormal 122, 125, 230, 307
Parinirvana Sutra 249
Parker, Dorothy 235
Pasricha, Satwant 144-115
Pavel, Sfânt 271, 289
Penrose, Roger 133
Piaget, Jean 211-212
Picket Fences (serial TV) 42, 191, 279
Padre Pio 125, 287
percepție extrasenzorială 102
pitriyana (calea către Tatăl) 41
Platon 22, 86, 261
alegoria peșterii 26
plictiseală 21, 239, 267
pneumatikos (corp spiritual) 271
poltergeist 184
Popper, Karl 156
populație, și reîncarnare 18-21
posesiune 109, 179
prana (energie) 85, 141-145, 150, 229-230, 261, 295
și tantra yoga 229, 231
pranamaya (corp vital) 141,
prarabdha (predispoziții) 222-223, 255, 284
Pribram, Karl 160

principii
corespondență 330
incertitudine 29, 145
paralelism psihofizic 130, 329
Pitagora 22
probabilitate. *Vezi* unde de posibilitate 29, 43-46, 53, 64, 138, 144-145, 161, 172, 295-296
proiect Atman 6, 206-207, 212
psihokinezică 65, 67, 184, 330
psihologie transpersonală 221
purgatoriu 269-270

Q
Quan Yin 180

R
Rai 16-18, 20, 24, 26, 93, 95, 175, 201-202, 246, 261
raja (rege) yoga 227-228
rajas (activism) 218-219, 326, 330
Rajneesh, Bhagwan Shri 149
Ramakrishna 197
Ramayana (epopee indiană) 278
Ramtha (entitate canalizată) 124, 178-179
răpire, extratereștri 302, 304-305
rău
și karma 20, 85, 214, 216, 226, 256
realitate
crearea a propriei 67, 201, 209, 238
și autoreferențialitate 26, 50, 71, 160, 172-173, 321
reducție (cuantică)
Vezi și măsurătoare, cuantică 32, 46, 49-50, 67, 69-71, 151, 156, 160, 170, 172-173, 175, 193, 295
reîncarnare 18
și bardo 176, 180, 187
și creștinism 21
date despre 91, 101, 108-109, 195-199, 202, 245, 321
și guna 218-219
și karma 20
și non-localizare 64, 73, 99
și fobii 317
și monada cuantică 99
știință a 23, 43
și suflet 27
și talente
în filosofia occidentală 21-23
Reînviere 271, 278, 289-291
Religia Elixirului de Aur al Vieții 287
Remen, Rachel Naomi 103
Republica (Platon) 184
respirație
holotropică 79, 101, 110, 197, 248,
și prana 85, 141-145
Ring, Kenneth 103-106, 302-304

Roberts, Jane 82, 124
Rogers, Carl 243
Rolland, Romain 263
rugăciunea morții 246
Rumi 297
rupadeva (îngeri) 180, 296

S
sacrificiu 207, 246-247
Sagan, Carl 73
Sai Baba 287
Saint-Exupery, Antoine de 100
samadhi (iluminare) 36, 141, 196, 199, 228, 250, 283
Sambhogakaya (tărâm al arhetipurilor) 40, 96, 176, 179-180, 182, 268, 270-271, 292
samsara (lume manifestă) 180
Saraswati, Swami Dayananda 136, 155
sattwa (iluminare) 218-220, 326, 331
Satya yuga (epoca de aur) 258
Scara lui Iacob (film) 95
Schmidt, Helmut 65-67
Schopenhauer, Arthur 159
Schrödinger, Erwin 162
Searle, John 133, 151
sine
  și dharma 223, 225
  și eliberare 238
  cuantic 67, 69, 166, 173, 268, 332
  și măsurătoare cuantică 32, 49, 69, 156-157, 173
Seth (entitate canalizată) 82, 124
sex 123, 146, 267
Shankara 237, 256
Sheldrake, Rupert 12, 133, 149, 295, 322, 332
Shelley, Percy Bysshe 111,
Shimony, Abner 27
Siddharta (Hesse) 283
Sidgwick, Henry 102
Sirag, Saul-Paul 155
Sivananda, Swami 221
Sogyal Rinpoche 34, 189, 196
„Soția și soacra mea" (Hill) 47-48
suflet
  al animalelor 269
  în metafizica budistă 39
  și ființe fără corp 304-305
  nemurire a 313
  și corpuri subtile 129-132, 153, 156, 163, 183
  Vezi și monadă; monadă cuantică 97, 153, 159, 169-170, 175-176, 178-179
Sperry, Roger 133, 151
Spirit. *Vezi* Dumnezeu 25
Stapp, Henry 32, 155, 173
Star Trek: Generația următoare (serial TV) 151, 290
Stevenson, Ian 23, 77, 91-92, 96, 108, 113-115, 123, 177
Strieber, Whitley 306

sinucidere
sukhsha (subtil). *Vezi* minte 136
supramental
și ființe supramentale 286, 288, 297
sutratman (firul vieții) 87-90, 92, 94, 127, 315
Swaroopananda, Swami 307, 310
sincronicitate 64, 93-94, 105, 123, 200

Ș
știință
și cauzalitate ascendentă 30, 172

T
Tagore, Rabindranath 207
tai chi 143, 229
tamas (lene) 218-219
tantra yoga 229, 231
Targ, Russell 61
Tart, Charles 17
telepatie 54, 105, 123, 126, 148, 150
thanatos 207
Thoreau, Henry-David 22
timp
și nemurire 15
transcendență 26, 31, 269
Tsu, Chuang 95
Tukaram 249

U
unde de posibilitate 29, 43-46, 53, 138, 144-145
Upanișade 37, 140, 155, 261
despre moarte 241, 250
despre corpuri subtile 129

V
viața după moarte, credințe culturale în 15, 20, 34, 42
viață
și nemurire materială 278-279
revedere, ca experiență la limita morții 24, 34, 100, 104-107, 188-189, 195-197, 234-235, 266, 302-303
vijanamaya (corp supramental) 323, 326
vindecare
prin yoga 140
Viney, Geoff 22, 110, 120
vitalism 139-140
Vivekananda, Swami 183
viziuni 101-103
vizualizare la distanță 55, 61, 306

W
Wambach, Helen 112-113, 120, 197-198, 258
Watts, Alan 20, 73
Wheater, Nicola 109
Whitman, Walt 236
Wilber, Ken 188, 207, 214, 293, 334
Wilcox, Ellen Wheeler 181

Williams, Carey 22-24, 110, 124, 216, 236, 265,
Wolf, Fred Alan 32, 73
Woolger, Roger 346

X
xenoglosie 114, 178

Y
Yetzirah (formare) 147
yoga
  vindecare 140
  tipuri de 230-231
Yogananda, Paramahansa 291
Yoga Sutra (Pantajali) 227
Yohai, Simeon ben 88
Young, Arthur 269
Young, Barbara 263

Z
Zarathustra 282, 290
Ziua cărții (film) 217
Zoharul (Yohai) 88, 129

Despre autor

Amit Goswami, doctor în fizică, este profesor, conferențiar, cercetător și fizician cuantic, asociat la Institutul de Știință Noetică. Tatăl său a fost guru indian și în opera sa dr Goswami aduce împreună cunoștințe din tradițiile mistice, cu marea sa dragoste pentru explorarea științifică. Este autor a numeroase cărți, printre care *Doctorul cuantic* și *Universul conștient de sine: Conștiința creează lumea materială*. Locuiește în Eugene, Oregon.

Tipografia Shik & Ştefan SRL
str. Nicolae Drăgan nr. 10
sector 5, Bucureşti

Ce este moartea? Pare ușor de răspuns. Moartea este sfârșitul vieții; a înceta să mai trăiești. Dar știm oare ce este viața? Știm oare ce înseamnă a înceta să mai trăiești? Nu e chiar atât de ușor să se răspundă la aceste întrebări, nu de către știință, cel puțin.

Cei mai mulți oameni nu sunt foarte interesați de definițiile științifice ale vieții și morții. În 1993, după ce a ieșit pe piață cartea în care propuneam o nouă paradigmă științifică pentru natura realității, o știință bazată pe primatul conștiinței, am participat la o emisiune radio cu telefoane în direct. Prima întrebare nu a fost despre natura realității sau despre conștientizare, ci dacă există viață după moarte. La început am fost surprins; apoi mi-am dat seama că pentru mulți oameni aceasta este întrebarea supremă în ceea ce privește realitatea.

Dr. Amit Goswami

Citind *Fizica sufletului*, vei descoperi că teoria centrală a supraviețuirii după moarte și a reîncarnării, prezentată în carte, depinde esențial de un concept denumit *memorie cuantică*. Ea susține că părți ale memoriei noastre, ce țin în special de învățare, sunt non-localizate, ceea ce înseamnă că această memorie nu rezidă local în creier, ci în afara timpului și a spațiului. Astfel, această memorie susține transmigrația dincolo de timp și spațiu, fără semnale, fără transfer de energie. Chestiunea energiei este importantă, căci cei care se opun ideii de supraviețuire după moarte, fac mare caz din faptul că greutatea unui corp viu nu se modifică după moarte.

De asemenea, este esențial să înțelegem că supraviețuirea nu înseamnă mare lucru dacă nu face parte din noi înșine, definindu-ne în esența noastră. Dacă stai să te gândești, esența ta s-ar putea să nu constea în istoria ta de viață, ci în ceea ce înveți în acea viață. Dacă acest concept este prea șocant în epoca noastră materialistă, înțelege că asta e ceea ce ne spun tradițiile spirituale de mii de ani; fizica cuantică nu face decât să le valideze perspectiva.

Pe măsură ce citești cartea, vei vedea că teoria prezentată aici explică și un alt fenomen foarte controversat – *mediumul*. A fi medium este atunci când susții că „sufletul" cuiva decedat se poate întrupa în tine. Ținând seama de faptul că toate modelele alternative ale acestui fenomen se bazează pe un fel de dualism, modelul explorat în această carte este singura explicație științifică a acestor fenomene.

Pentru mine, crearea teoriei supraviețuirii după moarte și a reîncarnării a fost călătoria care m-a împlinit cel mai mult. Așa cum urmează să citești, călătoria mea începe cu o doamnă în vârstă care m-a întrebat „Ce se întâmplă când murim?"

LIVINGSTONE

9 786068 545103 >

ISBN 978-606-8545-10-3